

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

MÜZELERLE VE TARİHİ MEKANLARLA TARİH ÖĞRETİMİ :
Tarih Öğretmenlerinin “Müze Eğitime” İlişkin Görüşleri

DOKTORA TEZİ

120673

Hazırlayan

Bahri ATA

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mustafa SAFRAN

ANKARA 2002

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

MÜZELERLE VE TARİHİ MEKANLARLA TARİH ÖĞRETİMİ :

Tarih Öğretmenlerinin “Müze Eğitime” İlişkin Görüşleri

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

Bahri ATA

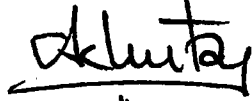
120673

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mustafa SAFRAN

ANKARA 2002

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bahri ATA'ya ait MÜZELERLE VE TARİHÎ MEKANLARLA TARİH ÖĞRETİMİ: Tarih Öğretmenlerinin Müze Eğitimine İlişkin Görüşleri adlı çalışma, jürimiz tarafından Tarih Eğitimi Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

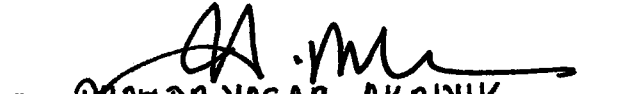
Başkan. **PROF. DR. ÜLKER AKKUTAY**.....
Akademik Ünvanı, Adı ve Soyadı

Üye. **PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN**.....
Akademik Ünvanı, Adı ve Soyadı (Danışman)

Üye. **PROF. DR. REFİK TURAN**.....
Akademik Ünvanı, Adı ve Soyadı

Üye. **PROF. DR. YAŞAR AKBIYIK**.....
Akademik Ünvanı, Adı ve Soyadı

Üye. **DOÇ. DR. MEHMET ŞAHİNGÖZ**.....
Akademik Ünvanı, Adı ve Soyadı

ÖNSÖZ

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora eğitim-öğretim ve sınav yönetmeliğinin ilgili hükümlerince Tarih Eğitimi Anabilim Dalı için öngörülen bu doktora tezi araştırması, müzelerle ve tarihi mekanlarla tarih öğretiminin nasıl gerçekleştirilebileceğini göstermek ve tarih öğretmenlerinin müze eğitimine ilişkin görüşlerini almak amacıyla yapılmıştır.

Avrupa ve Amerika'da pek çok yazar müze ve tarihî mekanlarla öğrenmeyi informal eğitim, informal öğrenme çevreleri, yetişkin eğitimi gibi kavramlar altında değerlendirmektedir.

Türkiye'deki müzelerin yapısı ve okul ders programları göz önüne getirildiğinde müze eğitimi, sadece sanat eğitimi çerçevesinde değil, aynı zamanda tarih öğretimi bağlamında ele alınmalıdır. Tarih dersleri kapsamında okul-müze işbirliği ile müzelerin, formal eğitim alanına çekilmesiyle, etkililiğinin artacağı düşünülebilir.

Bu çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde literatür çalışması yöntemi kullanılmıştır. Müze ve tarihi mekanlarla tarih öğretimine ilişkin yabancı ve yerli kaynaklar incelenmiş ve değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise tarih öğretmenlerinin müzelere ve müze eğitimine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla survey yöntemi kullanılmış ve bulguları açıklanmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde katkıları bulunan, benden destek ve teşviklerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Mustafa SAFRAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Üniversitede lisans öğrenciliğim sırasında Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ni ikinci adresimiz yapan, "Gaga Ağızlı" Hitit testileri üzerine verdiği ödevlerle, bizlere nesne analizini öğretmeye çalıştığını şimdi fark ettiğim ve Teos antik kentinde kazılara katılmamı sağlayan rahmetli arkeolog ve mimar Yrd. Doç. Dr. Mustafa Duran UZ'u saygıyla anmak isterim.

Tarih öğretmenlerinin görüşlerini almaya yönelik olarak hazırladığım anketin geliştirilmesine yardım eden Dr. Necati CEMALOĞLU'na ve araştırmanın istatistik

kisimlarında yardım eden Öğr. Gör. Ergin ERGİNER'e ve Arş. Gör. Oktay AKBAŞ'a teşekkür ederim. Sınıf Öğretmenliği A.B.D 4/A ve 14/B öğrencilerim ve diğer arkadaşlarım, anketlerin dağıtılmasına yardımcı olmasaydı, çalışmanın II. Bölümünün gerçekleşmesi güçleşirdi. Bu yüzden onlara da ayrıca teşekkürü borç bilirim. Ayrıca araştırmaya katılıp, anket için zaman ayıran ve titizlikle görüşlerini ifade eden tarih öğretmenlerine şükranlarımı bildirmek isterim.

Sabırlarından dolayı annem, babam ve eşime minnettarım.

Son olarak, ön araştırma niteliğinde olan bu çalışma, tarih öğretmenlerinin müze eğitime ilişkin görüşlerini yansıtabilmişse ve tarih öğretmenlerine müzelerle ve tarihi mekanlarla tarih öğretiminin nasıl yapılabileceği konusunda yararlı olabilirse mutlu olacağım.

Bahri ATA

Ankara, 2001

İÇİNDEKİLER		Sayfa
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası		ii
Önsöz		iii
İçindekiler		v
Tablolar Listesi		viii
Giriş		1
I. BÖLÜM		
1. TÜRKİYE'DE AKADEMİK TARİHÇİLİK, OKUL TARİH PROGRAMLARI VE MÜZECİLİĞİN GELİŞİMİ		12
1.1. TÜRKİYE'DE AKADEMİK TARİHÇİLİK-TARİH ÖĞRETMENLİĞİNİN GELİŞİMİ VE GÖRSEL KAYNAKLAR		12
1.1.1 Türkiye'de Profesyonel Tarihçiler ve Görsel Kaynaklar		12
1.1.2. Türkiye'de Tarih Öğretmenliğinin Gelişimi; Programları ve Görsel Kaynaklar		18
1.2. OKUL TARİH PROGRAMLARINDA MÜZEYE İLİŞKİN DİREKTİFLERE BİR BAKIŞ		23
1.2.1. Osmanlı Dönemi Tarih Programları		23
1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Tarih Programları		26
1.2.2.1. Atatürk ve Tarih Öğretimi		27
1.2.2.2. 1920'den Günümüze Kadar Tarih Programları ve Direktifleri		28
1.3. TÜRKİYE'DE MÜZECİLİĞİN GELİŞİMİ		35
1.3.1. Osmanlı Döneminde Müzeciliğin Gelişimi		35
1.3.2. Cumhuriyet Döneminde Müzeciliğin Gelişimi		42
1.3.2.1. Atatürk ve Müzeler		42
1.3.2.2. 1920'den Günümüze Kadar Müzeciliğin Gelişimi		44
2. MÜZELERİN VE TARİHİ MEKANLARIN TANIMI, TÜRLERİ, İŞLEVLERİ VE TÜRKİYE'DE MÜZE EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ		55
2.1. MÜZE ve TARİHİ MEKAN TANIMLARI		55
2.2. MÜZE ve TARİHİ MEKAN TÜRLERİ VE BUNLARI SINIFLAMA ÇABALARI		59
2.3. MÜZELERİN VE TARİHİ MEKANLARIN İŞLEVLERİ		63
2.3.1. Müzelerin ve Tarihi Mekanların Bilimsel İşlevi		64
2.3.2. Müzelerin ve Tarihi Mekanların Turistik İşlevi		64
2.3.3. Müzelerin ve Tarihi Mekanların Eğitimsel İşlevi		65
2.4. TÜRKİYEDE MÜZE EĞİTİMİ ANLAYIŞININ GELİŞİMİ VE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR		70
3. MÜZELER VE TARİHİ MEKANLAR ARACILIĞIYLA ÖĞRENME PSİKOLOJİSİ VE SERGİLEME PROBLEMİ		77
3.1. ÖĞRENME KURAMLARI VE MÜZELERE YANSIMALARI		77
3.2. MÜZE ZİYARETÇİLERİ VE MÜZE ORTAMI		81
3.3. MÜZEDE SERGİLEME PROBLEMİ		85
3.4. SANAL MÜZELER VE ÖĞRENME PSİKOLOJİSİ		91
4. TARİH ÖĞRETİMİ VE GEZİ-GÖZLEM YÖNTEMİ		94
4.1. GEZİ-GÖZLEM YÖNTEMİNİN ÖNEMİ VE ETKİLİLİĞİNE İLİŞKİN ARAŞTIRMALARA BİR BAKIŞ		94

	Sayfa
4.2. TÜRKİYE'DE GEZİ GÖZLEM İLE İLGİLİ PROSEDÜR VE GEZİ KOLLARI	95
4.3. TÜRKİYE'DE OKUL GEZİLERİ VE TARİH DERSİNİN SUNUMU	97
4.4. GEZİ-GÖZLEM YÖNTEMİNİN PLANLANMASI	99
4.4.1 Gezi Öncesi Hazırlık İşlemleri	100
4.4.2. Gezi Sırasında Yapılabilecek Etkinlikler ve Çalışma Kağıtları	102
4.4.3. Gezi Sonrası Etkinlikleri	107
4.5. GEZİ-GÖZLEM YÖNTEMİNİN YARARLILIKLARI VE SINIRLILIKLARI	109
4.6. SANAL ALAN GEZİLERİ	110
5. MÜZELERDE VE TARİHİ MEKANLARDA TARİH ÖĞRETİMİ: YÖNTEM VE TEKNİKLER	114
5.1. MÜZELERDE TARİH ÖĞRETİMİ	114
5.1.1. Nesneler	114
5.1.1.1. Nesneye Dayalı Öğretimin Pedagojik Temelleri	115
5.1.1.2. Müzelik Nesneler	117
5.1.1.3. Nesneleri Analiz Modelleri ve Yapılabilecek Etkinlikler	118
5.1.2. Müzede Yazılı ve Resimsel Kanıtlara Dayalı Tarih Öğretimi	125
5.1.2.1. Yazılı Kanıtlara Dayalı Tarih Öğretimi	125
5.1.2.2. Resimsel Kanıtlara Dayalı Tarih Öğretimi	125
5.1.2.2.1. Tarih Konulu Minyatürler ve Gravürler	126
5.1.2.2.2. Tarihi Fotoğraflar	130
5.1.2.2.2.1. Fotoğraf Kaynakları ve Müzeler	131
5.1.2.2.2.2. Fotoğrafları Kullanma Etkinlikleri ve Fotoğraf Analiz Teknikleri	133
5.1.2.2.3. Tarih Konulu Resimler	137
5.1.2.2.3.1. Tarihi Şahsiyet ve Olayların Belgesel Resimleri	137
5.1.2.2.3.2. Tarih Konulu Temsili Resimler	139
5.1.2.2.3.2.1.Yabancı Ressamlar ve Türk Tarihi	140
5.1.2.2.3.2.2.Yerli Ressamlar ve Türk Tarihi	141
5.1.2.2.3.3. Tarih Konulu Resimlerle Yapılabilecek Etkinlikler ve Soru Sorma	143
5.1.3. Yaşayan Tarih Müzeleri ve Drama	147
5.1.3.1. Yaşayan Tarih Müzesinin Kökenleri ve Gelişimi	147
5.1.3.2.Yaşayan Tarih Müzesinde Drama Türleri	150
5.2. TARİHİ MEKANLARDA TARİH ÖĞRETİMİ	152
6. MÜZEYLE VE TARİHİ MEKANLARLA TARİH ÖĞRETİMİNİ DEĞERLENDİRME	160
II. BÖLÜM	
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN "MÜZE EĞİTİMİ'NE' İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	166
1. GİRİŞ	166
Problem Durumu	166
Sayıtlılar	169

	Sayfa
Sınırlılıklar	169
Tanımlar	169
Araştırmanın Önemi	170
İlgili Yayın ve Araştırmalar	170
2. YÖNTEM	
Araştırmanın Modeli	171
Evren	171
Örneklem	172
Tarih Öğretmenlerine İlişkin Genel Bilgiler	172
Veri Toplama Aracı	175
Verilerin Toplanması	175
Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	175
3. BULGULAR VE YORUMLAR	
Birinci Alt Probleme ilişkin Bulgular	177
İkinci Alt Problemin A. Şikkına ilişkin Bulgular	211
İkinci Alt Problemin B. Şikkına ilişkin Bulgular	223
İkinci Alt Problemin C. Şikkına ilişkin Bulgular	226
4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	
Sonuçlar	249
Tarih Öğretmenlerinin Genel Bilgileri İle İlgili Sonuçlar	249
Tarih Öğretmenlerinin Müze Eğitimine İlişkin Görüşlerine Dayalı Sonuçlar	249
GENEL SONUÇLAR VE ÖNERİLER	255
KAYNAKÇA	260
EKLER	
Ek-1: İhsan Sungu'nun Silah Müzesine İlişkin Bir Ders Örneği	290
Ek-2: Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı'nın Ankara'daki Tarih ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Olarak Ortaklaşa Düzenledikleri Seminer Programları	304
Ek-3: Çalışma Kağıtları Örnekleri	306
Ek-4: Türkiye'de Bazı Müzelerdeki Tarih Konulu Temsili Resimlere İlişkin Liste	308
Ek-5: Anketin Uygulandığı Okullarının Listesi	316
Ek-6: Tarih Öğretmenlerine Uygulanan Araştırmanın Anketi	318
Ek-7: İlgili Makamlardan Alınan İzinler	328
ÖZET	332
SUMMARY	333

TABLOLAR LİSTESİ

NO	TABLO ADI	Sayfa
TABLO 1	NESNE ÇALIŞMA KAĞIDI ÖRNEĞİ	105
TABLO 2a	PROWN'UN NESNE ANALİZ MODELİ(1982)	119
TABLO 2b	ELLIOTT VE DİĞERLERİNİN NESNE ANALİZ MODELİ (1985)	119
TABLO 3	OKUL VE ÖĞRETMEN SAYISI	171
TABLO 4	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN SAYILARINA İLİŞKİN DAĞILIM	172
TABLO 5	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN CİNSİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMLARI	173
TABLO 6	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN KIDEMLERİNE GÖRE DAĞILIMLARI	173
TABLO 7	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUN OLDUKLARI OKULLARA GÖRE DAĞILIMLARI	174
TABLO 8	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, ÖĞRENCİLİK YILLARINDA HANGİ EĞİTİM KADEMESİNDE GİTTİĞİ MÜZEYİ DAHA İYİ HATIRLADIKLARINA İLİŞKİN DAĞILIM	177
TABLO 9	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN ÜNİVERSİTEDE ÖĞRENCİLİK YILLARINDA BİR DERS KAPSAMINDA MÜZEYE GİTMİŞ OLMALARINA İLİŞKİN DAĞILIM	178
TABLO 10	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKLERİ BOYUNCA KAÇ DEFA ÖĞRENCİLERİ MÜZEYE GÖTÜRDÜKLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	179
TABLO 11	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ BİR HİZMETİÇİ KURSA KATILIMINA İLİŞKİN DAĞILIM	180
TABLO 12	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN BİR MÜZEDE VEYA ANTİK KENTTE ÖĞRENCİLERE REHBERLİK YAPACAK KADAR KENDİLERİNİ YETERLİ HİSSETMELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	180
TABLO 13	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, TARİH DERSİNİ İŞLERKEN, TARİH PROGRAMINI YEREL TARİH İLE UYGUNLAŞTIRMALARINA İLİŞKİN DAĞILIM	181
TABLO 14	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN TÜRKİYE'DE EN ÇOK GEZDİĞİ MÜZELERE İLİŞKİN DAĞILIM	182
TABLO 15	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, TARİH KAYNAKLARINI ÖNEM SIRASINA GÖRE DİZMELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	183
TABLO 16	TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖRE MÜZE GEZİLERİNDE İDEAL ÖĞRENCİ SAYISININ NE OLDUĞUNA İLİŞKİN DAĞILIM	184
TABLO 17	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, ÖĞRENCİLERİN, <u>ÖZELLİKLE</u> HANGİ ÜNİTE YA DA KONULARDA MÜZEYE GÖTÜRÜLMESİ GEREKTİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI	184
TABLO 18	TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖRE, MÜZE GEZİSİ BOYUNCA ÖĞRENCİDE GELİŞECEK EN ÖNEMLİ BECERİLERE İLİŞKİN DAĞILIM	185
TABLO 19	TARİH ÖĞRETMELERİNE GÖRE, MÜZELERİN İŞLEVLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	186
TABLO 20	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, ÖĞRENCİLERİNİ MÜZEYE <u>GÖTÜREMELERİNİN</u> GEREKÇELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	187
TABLO 21	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZE GEZİLERİNE İLİŞKİN YASAL	188

	PROSEDÜRÜN AĞIR OLMASI GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM	
TABLO 22	TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖRE HANGİ TİP MÜZENİN TARİH DERSLERİNDE DAHA <u>YARARLI</u> OLACAĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN DAĞILIMI	188
TABLO 23	TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖRE, MÜZE GEZİSİNİN HANGİ DÜZEY İÇİN ÖZELLİKLE GEREKLİ OLDUĞUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN DAĞILIMI	189
TABLO 24	TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖRE, MÜZE GEZİLERİNİN TARİH DERSİNİN HEDEFİNE YÖNELİK İŞLEVLERİNİN NELER OLDUĞUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN DAĞILIMI	190
TABLO 25	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, ÖĞRENCİLERİN MÜZE GEZİLERİNE KİMİNLE GİTMESİ GEREKTİĞİ GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	191
TABLO 26	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN; MÜZEDE SERGİLEMENİN HANGİ TÜRÜNÜN DAHA FAYDALI OLDUĞUNU GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM	192
TABLO 27	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, MÜZE KOLEKSİYONU ARASINDAKİLERDEN HANGİSİNİN TARİH DERSİNİ DAHA <u>KALICI</u> YAPACAĞI GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM	193
TABLO 28	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZE GEZİSİ SIRASINDA OTORİTENİN KİM OLMASI GEREKTİĞİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	194
TABLO 29	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN TÜRKİYE'DE MÜZECİLERİN ÇOĞUNLUKLA HANGİ BÖLÜM MEZUNU OLDUĞU GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM	196
TABLO 30	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, MÜZE GEZİSİNDEKİ ETKİNLİKLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI	196
TABLO 31	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZELERİN YARARLILIKLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI	198
TABLO 32	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZEDE TARİH ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖNERİLERİ DAĞILIMI	199
TABLO 33	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN <u>MÜZE HİZMETLERİNE</u> İLİŞKİN ÖNERİLERİ DAĞILIMI	202
TABLO 34	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZE YA DA TARİHİ MEKAN GEZİLERİNE İLİŞKİN ANILARININ GRUPLANDIRILMASINA İLİŞKİN DAĞILIM	210
TABLO 35	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYET DURUMLARINA GÖRE ÜNİVERSİTEDE ÖĞRENCİLİK YILLARINDA BİR DERS KAPSAMINDA MÜZEYE GİTMİŞ OLMALARINA İLİŞKİN DAĞILIM	211
TABLO 36	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, MEZUNİYETLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİ MÜZEYE GÖTÜRME SAYILARINI GÖSTEREN DAĞILIM	212
TABLO 37	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYETLERİNE GÖRE MÜZE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ BİR HİZMET-İÇİ KURSA KATILMALARINA İLİŞKİN DAĞILIM	213
TABLO 38	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYETLERİNE GÖRE BİR MÜZEDE VEYA ANTİK KENTTE ÖĞRENCİLERİ REHBERLİK YAPACAK KADAR KENDİNİ YETERLİ HİSSETMELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	214
TABLO 39	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, TARİH DERSİNİ İŞLERKEN, TARİH PROGRAMINI	215

	YEREL TARİH İLE UYGUNLAŞTIRMASINA İLİŞKİN DAĞILIM	
TABLO 40	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, MEZUNİYETLERİNE GÖRE TARİH KAYNAKLARINI ÖNEM SIRASINA GÖRE DİZMELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	216
TABLO 41	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYET DURUMUNA GÖRE MÜZE GEZİSİ BOYUNCA ÖĞRENCİDE GELİŞECEK EN ÖNEMLİ BECERİLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI	217
TABLO 42	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYET DURUMUNA GÖRE MÜZELERİN İŞLEVİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI	218
TABLO 43	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYETLERİNE GÖRE HANGİ MÜZE TİPİNİN TARİH DERSLERİNDE DAHA <u>YARARLI</u> OLACAĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI	219
TABLO 44	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, MEZUNİYETLERİNE GÖRE MÜZE KOLEKSİYONU ARASINDA AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİNİN TARİH DERSİNİ DAHA <u>KALICI</u> YAPACAĞI GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	221
TABLO 45	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN KIDEMLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİ MÜZEYE GÖTÜRME SAYILARINI GÖSTEREN DAĞILIM	223
TABLO 46	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN KIDEMLERİNE GÖRE MÜZE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ BİR HİZMET-İÇİ KURSA KATILMALARINA İLİŞKİN DAĞILIM	224
TABLO 47	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, KIDEMLERİNE GÖRE TARİH KAYNAKLARINI ÖNEM SIRASINA DİZMELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	224
TABLO 48	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN KIDEMLERİNE GÖRE MÜZE GEZİSİ BOYUNCA ÖĞRENCİDE GELİŞECEK EN ÖNEMLİ BECERİLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI	225
TABLO 49	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE ÖĞRENCİLİK YILLARINDA HANGİ EĞİTİM KADEMESİNDE GİTTİĞİ MÜZEYİ DAHA İYİ HATIRLADIKLARINA İLİŞKİN DAĞILIM	227
TABLO 50	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE MÜZE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ BİR HİZMET-İÇİ KURSA KATILMALARINA İLİŞKİN DAĞILIM	228
TABLO 51	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE BİR MÜZEDE VEYA ANTİK KENTTE ÖĞRENCİLERİ REHBERLİK YAPACAK KADAR KENDİNİ YETERLİ HİSSETMELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	228
TABLO 52	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE TÜRKİYE'DE EN ÇOK GEZDİĞİ MÜZELERE İLİŞKİN DAĞILIM	229
TABLO 53	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİLERİNDE İDEAL ÖĞRENCİ SAYISINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI	230
TABLO 54	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN, <u>ÖZELLİKLE</u> HANGİ ÜNİTE YA DA KONULARDA MÜZEYE GÖTÜRÜLMESİ GEREKTİĞİ GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM	231

TABLO 55	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİSİ BOYUNCA ÖĞRENCİDE GELİŞECEK EN ÖNEMLİ BECERİLERİN NELER OLDUĞUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI	232
TABLO 56	TARİH ÖĞRETMELERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE MÜZELERİN İŞLEVİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIM	233
TABLO 57	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİNİ MÜZEYE GÖTÜREMELERİNİN GEREKÇELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	234
TABLO 58	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİSİNE GİDİLMEMESİNDE İLİŞKİN YASAL PROSEDÜRÜN AĞIR OLMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI	236
TABLO 59	TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE HANGİ TİP MÜZE TARİH DERSLERİNDE DAHA <u>YARARLI</u> OLACAĞI GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM	237
TABLO 60	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE, MÜZE GEZİSİNİN HANGİ DÜZEY İÇİN ÖZELLİKLE GEREKLİ OLDUĞU GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM	238
TABLO 61	TARİH ÖĞRETMENİNE GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİLERİNİN TARİH DERSİNİN HEDEFİNE YÖNELİK İŞLEVLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	239
TABLO 62	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN MÜZE GEZİLERİNE KİMLİLE GİTMESİ GEREKTİĞİ KONUSUNDA GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	240
TABLO 63	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE MÜZEDE SERGİLEMEİNİN HANGİ TÜRÜNÜN DAHA FAYDALI OLDUĞU GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM	241
TABLO 64	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE MÜZE KOLEKSİYONU ARASINDAKİLERDEN HANGİSİNİN TARİH DERSİNİ DAHA <u>KALICI</u> YAPACAĞI GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM	242
TABLO 65	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİSİ SIRASINDA OTORİTENİN KİM OLMASI GEREKTİĞİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	243
TABLO 66	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE TÜRKİYE'DE MÜZECİLERİN ÇOĞUNLUKLA HANGİ BÖLÜM MEZUNU OLDUĞUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI	245
TABLO 67	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİSİNDEKİ ETKİNLİLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	246
TABLO 68	TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE	247

GÖRE MÜZELERİN YARARLILIKLARI ÜZERİNE GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN
DAĞILIM

GİRİŞ

Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında yapılmış araştırmalar, tarih öğretmenlerinin müzeleri ve tarihi mekanları oldukça sınırlı kullandığını ve diğer yandan öğrencilerin, gezi-gözlem yöntemi ile desteklenen tarih öğretimini ilgi çekici bulduğunu göstermektedir(Safran,1996; Kabapınar,1991). Üstelik, Gençlik ve Tarih projesi (1995) bağlamında Avrupa çapında yapılan anketin bulgularına göre, Türkiye’de yaşayan gençlerin büyük bir kısmının "Tarihin nasıl sunulmasından hoşlanırsınız?" sorusuna müzeler ve tarihi yerlerle maddesini işaretlemesi olgusu da bu durumu desteklemektedir.

Bununla birlikte, tarih öğretmenini, okul-müze işbirliğini gerektiren bu etkinlikleri gerçekleştirmekten uzak tutan birçok neden vardır. Bunlar; müzenin uzaklığı, mali kaynakların yetersizliği, ulaşım güçlükleri, öğrencilerin ekonomik yetersizlikleri ile ilişkili görünmektedir. Gerçekten, okulun bulunduğu çevre, tarih öğretim programı, kalabalık sınıflar ve pahalı hayat koşulları tarih öğretmenlerini bu tür geziler düzenlemekten alıkoymaktadır. Fakat bu sayılan gerekçeler yeterli gibi görünmemektedir. Türkiye’de tarihçilik mesleğinin gelişimi ve tarih öğretmen adaylarının yetiştirilme tarzı da buna eklenmelidir.

Diplomatik ve askeri ağırlıklı tarih öğretimi anlayışımız ve programlarımız, toplumumuzun kültür, sanat ve estetik eğitimini; sanat tarihçilerinin, müzecilerin, arkeologların, folklorcuların tekeline bırakmıştır. Tarih bölümlerinde, çevresindeki tarihî kalıntıları ve görsel kaynakları analiz edebilecek beceriler ile donatılmadan yetiştirilen tarih öğretmeni adayları, anlatım ve soru cevap yöntemlerine dayalı olarak derslerini işlemeye devam etmektedir. Aslında, tarih öğretmenin seslenebileceği kitle; tarih dersinin, okul programlarındaki konumundan dolayı, daha geniştir. Tarih dersini göz önüne almadan, sanat tarihine ve estetiğe ilişkin bilgilerin ve tarihî çevreyi korumaya ilişkin alışkanlıkların edinilmesi, kültür ve çevre mirasına sahip çıkma davranışının kazanılması, tarihî eser kaçakçılığını önlemeye yönelik tutum geliştirme gibi eğitim hedefleri gerçekleştirilemez. Bütün bunlara tarih eğitiminde, müzeleri, tarihî mekanları ve görsel kaynakları kullanarak ulaşılabilir.

Bununla birlikte, 1997 tarihli YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi çerçevesinde “Müze Eğitimi” Sanat Eğitimi

bağlamında değerlendirilmiştir. Avrupa'da ve Amerika'da Müze Eğitimi ayrı bir disiplindir. Türkiye'de henüz akademik düzeyde "müze eğitimi" gelişmemiştir. Okullar-Müzeler arasındaki işbirliğini, tarih derslerini göz önüne almadan salt sanat eğitimi ya da resim dersleri bağlamında ele almak doğru değildir.

Bu konuda yapılan çalışmalardan (yayımlar, yüksek lisans ve doktora tezleri v.b.) söz etmek, bu doktora tezi ile yapılmak istenenin farklılığını ve özgünlüğünü belirtme açısından önemlidir. Yapılan bu çalışmanın kendi alanındaki önemli boşluğu dolduracağı düşüncesinden hareketle, şimdiye kadar yapılan çalışmaları, gezi rehberleri, müzecilik, disiplinler ve müze eğitimi ile ilgili olanlar olmak üzere dört grupta inceleyebiliriz.

Gezi Rehberleri: Mehmet Önder, M. Orhan Bayrak, Murat Belge, Bilge Umar bu türden eserler vermişlerdir. Ayrıca ülkemizdeki pek çok bankanın bu tür eserler yayımladığı görülmektedir. Bunların, çoğu turistik amaçlıdır ve Türkiye'yi dışarıda tanıtmaya yöneliktir.

Müzecilik ile ilgili olanlar: Müzelerin tarihi, müzenin mimarisi, yönetimi ve organizasyonu, müzelik nesneleri koruma ve belgeleme, müzelerin mali sorunları ve aydınlatılması, yangına karşı alınacak önlemlerle ilgili konuları kapsamaktadır. Bu tip çalışmalar, Müzeoloji denen disiplinin şemsiyesi altında yapılmaktadır. Müzeoloji, müzelerin amaçları ve örgütlenmeleri ile ilgili bir bilgi dalıdır. Müzeoloji, müzelerin tarihi, toplum içindeki rolü, araştırma, dokümanlaştırma, koruma, eğitim, yönetim gibi özel sistemlerini inceleyen ve çevreyle ilişkilerini inceleyen, müzeleri sınıflayan çalışma alanıdır.

Disiplinler ile ilgili olanlar: Müzeler, sergiledikleri bulgularla pek çok disipline materyal sağlamaktadır. Sanat tarihçi, arkeolog, folklorcu, etnograf ve resim-iş eğitimcilerinin her biri müzenin sergilediği eserlerden birini kendilerine konu yapmıştır. Örneğin, Halil Ethem Bey Müze-i Hümayûndaki antik paralardan hareket ederek, Türk nümizmatik tarihine büyük hizmetler vermiştir.

Müzelerdeki dokumalarla ilgili bir hayli araştırma yapılmıştır. Enez(1988), Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki halı-seccade gruplarını boyarmadde analizleri temel olarak dokundukları yer ve dönemi saptamaya çalışmıştır. Güler(1993), Anadolu müzelerinde bulunan bayrak ve sancak alemlerini incelemiştir. Simer(1994) müzelerdeki tekstillerin korunması konulu bir çalışma yapmıştır. Ayhan(1995), Ödemiş Müzesi'nde bulunan dokumaların teknik, renk ve desen açısından ele almıştır. Bir diğer araştırmacı, Arar(1995), Konya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan

Roma dönemine ait rölyefli kandilleri incelemiştir. Özellikle, Gazi Üniversitesi Resim-İş Eğitimi Bölümünde 4. sınıf öğrencileri lisans bitirme tezi olarak bu türden pek çok tez çalışması yapmıştır. Bu bağlamda, müzelerdeki kadın kıyafetleri ve başlıkları, Türk işlemleri, padişah kaftanları, saray erkanın kıyafetleri, askeri kostümler ele alınmıştır.

Maalesef bu disiplinlerin ürettiği bütün bu bilgiler, akademik çevre içinde kalmaktadır. Bunlar, ancak eğitim yolu ile topluma indirilebilir. Rahmetli Ali Naci Eren'in yıllar önce ileri sürdüğü gibi okullarımızda **Türk Folkloru** diye bir ders de yoktur. Sanat tarihi dersleri de çok sınırlıdır. O halde disiplinlerin ortaya çıkardığı bu bilgiler, okullarda müzeler ve tarihî mekanlar aracılığıyla tarih dersi bağlamında ele alınmalıdır.

Müzelerin eğitim işlevi hakkında son yıllarda ülkemizde Müzecilik, Resim-İş Eğitimi Anasanat Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi, Eğitim Programları ve Öğretim(Güzel Sanatlar Eğitimi) dalları bağlamında yüksek lisans ve doktora düzeyinde artan oranda araştırmalar ve çeviriler yapılmış ve yapılmaktadır. Günümüzde bu konunun önemini kavramış akademisyenler; arkeoloji müzeleri, müze ziyaretçileri, çocuk ve müze, yaratıcı drama bağlamında çalışmalar yapmakta ve yaptırmaktadır.

Belen (1992:54:56) "İlk ve ortaöğretimde arkeoloji müzelerinde eğitim sorumluluklarının belirlenmesi-çözüm üzerine bir deneme" adlı çalışma yapmıştır. Burada okul yönetimi ve eğitimcilerin tarih dersleri kapsamında bile müzeleri kullanmadığına dikkat çekmiştir. Gerçekten, Belen'in de ifade ettiği gibi tarih dersi kapsamında müzelere yapılacak geziler, tarihe olan ilgiyi arttıracak gibi müzelerinde tanınip, ilgi görmesine yardımcı olacaktır. Öte yandan, Belen çocuklara tarihi eserleri koruma bilincinin oluşturulması konusunda yok denecek az bilgi verildiğini vurgulamıştır. Önemli tarihi olayların olayın yaşandığı mekan içinde sergilenip, öğrencilere bu mekanda roller verilerek katılımlarının sağlanması önerisini getirmiştir.

Bunun yanısıra, müzelere dayalı eğitim ve öğretimin diğer geleneksel sınıf içi eğitime göre daha kalıcı olduğu üzerinde duran çalışmalara rastlanmıştır. Eğitimci(1995:80-81), "Arkeoloji Müzelerinin Eğitim Ortamı Olarak Etkinliğinin Artmasında Yaratıcı Dramanın Yeri ve Önemi" adlı bir araştırma yapmıştır. Araştırma, Aydınlık evler İlköğretim Okulu ile Mehmet Akif İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinden oluşan bir gruba dayanmaktadır. Ölçme aracı olarak öğrencinin bilgi düzeyini ölçen bir test geliştirmiş, deney ve kontrol gruplarına uyguladığında yaratıcı

drama yönteminin deneklerin bilgi düzeyinde anlamlı bir fark yarattığını bulmuştur. Aynı zamanda uygulama sırasında çocukların tepkilerinden, bu çalışmaya katılmaktan hoşnut olduklarını gözlemlemiştir.

Bir başka önemli bir çalışma Beştepe'nin (1995), "Müze Eğitilimi ve Türkiye'deki Arkeoloji Müzelerinin Eğitim Ortamı Olarak Etkinliğinin Değerlendirilmesi" konulu yüksekisans tezidir. Bu çalışmada ziyaretçilerin ve müze müdürlerinin görüşlerine dayanarak, arkeoloji müzelerinin, eğitim ortamı olarak olanakları ve etkinlikleri değerlendirilmiştir.

Atasoy (1996:13), "müze eğitimi ve yazılı gereçlerin İstanbul arkeoloji müzesi taş eserler bölümü üzerinde örneklenmesi" konulu bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmasında müze eğitimcisi tarafından eğitilmiş öğretmenlerle müze eğitimcisinin birlikte öğretim programı ile örtüşen programlar düzenlemesine dikkat çekmiştir.

Sert(1996), bir prehistorya eğitim programı hazırlamış, özel ve devlet ilköğretim 4. sınıf ve 5. sınıf öğrencilerine uygulamış, ön-test ve son-test vererek, müzeye dayalı prehistorya eğitiminin devlet okulları lehine daha başarılı olduğunu gösteren deneysel bir araştırmayı, İstanbul Arkeoloji Müzesinde gerçekleştirmiştir.

Abacı(1996:53) da "Müze Eğitimi" adı altında bir sanatta yeterlilik tezi hazırlamıştır. Burada Avrupa ve Amerika'daki müzelerin eğitim bölümlerinin verdiği hizmetlere özellikle dikkat çekmiştir. Müzelerin; eğitim hizmetlerini üç grupta ele almaktadır. Bunlar; okul grupları, okul dışı gruplar ve bireysel ziyaretler. Yine aynı yıl Yılmaz (1996), " Müzelerde Çocuk Eğitiminin Müze Koleksiyonları Bağlamında Değerlendirilmesi ve Rahmi Koç Sanayi Müzesi Örneğinde İrdelenmesi" adlı yüksekisans tezini sunmuştur. Bu çalışmada, 9-11 yaş arasındaki çocuklara yönelik olarak müze eğitim programları tasarlamıştır. Ancak kendisinin de belirttiği üzere bu programlar maalesef ziyaretçi çocuk gruplarına uygulanmamıştır.

Kılıç(1999:41-42) "Çanakkale Müzelerinin halk eğitimi ile ilgili işlevleri" üzerine bir yüksek lisans çalışması hazırlayarak, konuya halk eğitimi açısından yaklaşmıştır. Araştırmacı, hazırlamış olduğu anket ve görüşme formlarını Çanakkale'deki 7 müzede çalışan görevlilere ve gezmeye gelen ziyaretçilere uygulamıştır. Müze yöneticilerinin müze eğitimi konusunda nitelikli eleman yetiştirilmesi ve bunların görevlendirilmesi, tanıtım faaliyetleri için yeterli ödeneğin ayrılması konusundaki dileklerini belirtmiştir. Ziyaretçilerinde, bu müzeleri genellikle yaz tatilleri sırasında gezmeyi tercih ettiklerini ve görevli rehber personelden bilgi almak istediklerini ortaya koymuştur.

Yukarıdaki çalışmalardan da anlaşılacağı üzere müzelere yönelik eğitim-bilim çalışmaları, genellikle arkeoloji müzelerini referans olarak almıştır. Bu çalışmalar, diğer müze tiplerine doğru henüz yönelmemiştir.

Bu tez iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, tarih öğretiminde müzelerin ve tarihî mekanların sınırlı kullanılmasının nedenleri; akademik tarihçilik anlayışı ve tarih öğretmeninin yetiştirilmesi, tarih programları, müzeciliğin gelişimi; müze tanım, tür ve işlevleri, pedagojik dayanakları; planlanması ve daha etkili kullanılabilmesine yönelik yöntem ve teknikler üzerinde kuramsal olarak durulmaktadır. İkinci bölümde ise Ankara ili merkez ilçelerindeki ilköğretim ve ortaöğretimde görevli 204 tarih öğretmenin müze eğitimine ilişkin görüşleri değerlendirilmektedir.

Birinci bölüme ilişkin olarak, müzelerin ve tarihi mekanların tarih öğretiminde kullanılması iki şekilde olabilir. Ya okul dışı bir alan gezisi ile ya da günümüz çağdaş iletişim teknolojisinin sağladığı imkanlar dahilinde internet ortamındaki sanal (virtual) ya da elektronik müzeler ve tarihi yapılara ilişkin web sayfaları aracılığıyla olabilir. Amerika'da ya da İngiltere'de olsun, günümüz bilgisayar teknolojisi müzenin ve tarihi yapının sınıf ortamına görsel olarak getirilebilmesini sağlamıştır. Bununla birlikte, öğrencilerin bir gezi dahilinde tarihi çevreye gitmeleri daha başka yaşantılar edinmelerine yol açacağı düşünülebilir.

Bu yüzden özellikle tezin başında "Müzelerde ve Tarihi Mekanlarda Tarih Öğretimi" başlığı kullanılmadı. Onun yerine "Müzelerle ve Tarihi Mekanlarla Tarih Öğretimi" başlığı tercih edildi. Bu çalışmada her iki kullanım şekli de göz önüne alınmıştır. Kaldı ki, Türkiye için, Sanal Müze'ler daha gelişme aşamasındadır. Bununla birlikte, Atatürk'e, Osmanlı İmparatorluğuna, Topkapı Sarayı'na, Rahmi Koç Müzesi'ne, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne ilişkin web sayfaları gelecek için ümit vericidir.

Adından da anlaşılacağı üzere bu çalışmanın öznesi "müze" ya da tarihi mekan değil, tarih öğretimidir. Tezin birinci bölümünde yukarıdaki temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır;

1. Türkiye'deki akademik tarihçiliğin görsel kaynaklara ve müzelere yaklaşımı nedir?
2. Yükseköğretim düzeyinde tarih bölümü programları müzeyi ve tarihî mekanları etkili kullanabilecek öğretmen adayları yetiştirmeye yönelik midir?

3. İlköğretim ve ortaöğretim tarih programlarında geçmişten günümüze müze eğitime ilişkin direktifler var mıdır? Bu direktiflerin içeriği nedir?
4. Müzeler ve tarihî mekanlar aracılığıyla öğrenmeye ilişkin yapılan araştırmalar ve teorilerin bulguları nelerdir?
5. Müze ve tarihî mekanların eğitim işlevi nedir? Bunlarla öğretimin tarih öğretimine katabileceği yeni nitelikler nelerdir?
6. Tarih öğretimi bağlamında müze ve tarihî mekanlara yapılacak alan gezileri nasıl planlanmalıdır?
7. Tarih öğretiminde müze ve tarihî mekanların etkili kullanılmasına yarayacak yöntem ve teknikler nelerdir?
8. Somut buluntulara (nesnelere), görsel kanıtlara (minyatür, gravür, fotoğraf, yağlıboya tablo gibi) dayalı tarih öğretimi nasıl yapılabilir?
9. Müzelerde ve tarihi mekanlarda yaratıcı drama uygulamaları nasıl yapılabilir?
“Yaşayan Tarih Müzesi” ne demektir? Dünyada gelişimi nasıl olmuştur?
10. Tarihî mekanlarla tarih öğretimi nasıl yapılabilir?
11. Müzelerde ve tarihî mekanlardaki tarih dersi nasıl değerlendirilebilir?

Tezin ikinci bölümünün temel amacı, ilköğretim ve ortaöğretimde hâlen görev yapan tarih öğretmenlerinin müze eğitime ilişkin görüşlerini değerlendirmektir. Bu bağlamda müzeyle tarih öğretiminin önündeki engeller saptanacak ve çözüm yolları önerilecektir.

Araştırmanın iki alt problemi bulunmaktadır. Bunlar,

1. Öğretmenlerin müze eğitime ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Bu görüşler
 - 2a. Mezuniyet'e
 - 2b. Kıdem'e
 - 2c. Görev yaptıkları okulun kademesine göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın birinci alt problemine aşağıdaki üç boyut ve ilgili sorular çerçevesinde cevap aranmıştır:

KİŞİSEL YAŞANTI BOYUTU

1. Tarih öğretmenleri, öğrencilik yıllarında hangi eğitim kademesinde gittiği müzeyi daha iyi hatırlamaktadır?
2. Tarih öğretmenleri, üniversitede öğrencilik yıllarında bir ders kapsamında müzeye gitti mi?

- 3.Tarih öğretmenleri, meslekleri boyunca kaç defa öğrencileri müzeye götürmüşlerdir?
4. Tarih öğretmenleri, müze eğitimi ile ilgili bir hizmet-içi kursa katılmışlar mıdır?
5. Tarih öğretmenleri, bir müzede veya antik kentte öğrencilere rehberlik yapacak kadar kendilerini yeterli hissetmekte midir?
6. Tarih öğretmenleri, tarih dersini işlerken, tarih programını yerel tarih ile uygunlaştırıyor mu?
7. Tarih öğretmenlerinin Türkiye'de en çok gezdiği müzeler hangileridir?

ÖN HAZIRLIK BOYUTU

8. Tarih öğretmenleri, tarih kaynaklarını önem sırasına göre nasıl dizmektedir?
9. Tarih öğretmenlerine göre müze gezilerinde ideal öğrenci sayısı nedir?
10. Tarih öğretmenleri, öğrencilerin, özellikle hangi ünite ya da konularda müzeye götürülmesi gerektiğini düşünüyor?
- 11.Tarih öğretmenlerine göre, müze gezisi boyunca öğrencide gelişecek en önemli beceriler nelerdir?
12. Tarih öğretmenlerine göre, müzelerin işlevi nedir?
- 13.Tarih öğretmenlerinin, öğrencilerini müzeye götürememelerinin gerekçeleri nelerdir?
14. Tarih öğretmenlerinin, müze gezisine gidilmemesine ilişkin yasal prosedürün ağır olmasına ilişkin görüşleri nelerdir?
15. Tarih öğretmenlerine göre hangi tip müze tarih derslerinde daha yararlı olacaktır?
16. Tarih öğretmenlerine göre, müze gezisi hangi düzey için özellikle gereklidir?
- 17.Tarih öğretmenlerine göre, müze gezilerinin tarih dersinin hedefine yönelik işlevleri nelerdir?
18. Tarih öğretmenleri, öğrencilerin müze gezilerine kiminle gitmesi gerektiği konusunda ne düşünümektedir?

MÜZE ORTAMI BOYUTU

19. Tarih öğretmenleri; müzede sergilemenin hangi türünün daha faydalı olduğunu düşünümektedir?
20. Tarih öğretmenleri, müze koleksiyonu arasındakilerden hangisinin tarih dersini daha kalıcı yapacağı görüşündedir?
21. Tarih öğretmenlerinin, müze gezisi sırasında otoritenin kim olması gerektiği konusundaki görüşleri nedir?

22. Tarih öğretmenleri, Türkiye'de müzecilerin çoğunlukla hangi bölüm mezunu olduğunu düşünmektedir?
23. Tarih öğretmenlerinin, müze gezisindeki etkinliklere ilişkin görüşleri nelerdir?
24. Tarih öğretmenleri, müzelerin yararlılıklarına ilişkin ne düşünmektedirler?
25. Tarih öğretmenlerinin, müze eğitime ilişkin yaklaşımları nedir?
26. Tarih öğretmenlerinin, müzede tarih öğretimine ilişkin önerileri nelerdir?
27. Tarih öğretmenlerinin, müzelerden beklediği hizmetler nelerdir?
28. Tarih öğretmenlerinin, müze ya da tarihi mekan gezilerine ilişkin anıları nedir?

Çalışmanın birinci bölümünü için literatür tarama modeli ve tarihi yöntem uygulanmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünü betimsel bir araştırma olup, survey yöntemi kullanılmıştır. Tarih öğretmenlerinin müze eğitime ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarıldığı bir anket hazırlanıp, Ankara'da ilköğretim ve ortaöğretimde ders veren 204 tarih öğretmenine uygulanmıştır.

5.1- Kavramsal Çerçeve:

Çalışmada sıkça kullanılacak kavramların tanımları aşağıda verilmiştir;

Tarih Öğretimi: Türkiye'de İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinde Sosyal Bilgiler, Osmanlı Tarihi, Atatürkçülük ve T.C. İnkılâp Tarihi dersleri adı altında Tarih disiplinin içeriğini, yapısını ve becerilerini yaklaşık 10-16 yaş arasındaki erişkinlere kazandırmaya yönelik pedagojik yaklaşım ağırlıklı çalışan bir bilim dalı.

Müze: Toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemelerin üzerinde araştırma yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kâr düşüncesinden bağımsız sürekliliği olan bir kurumdur.

Müze Eğitimi: Okullar için rehberli turlar düzenlemenin ötesinde sergileri, atölye çalışmalarını ve yayınları içeren sadece okulları değil, aileleri, yetişkinleri de içine alan çok geniş etkinlikler bütünüdür(Onur,2000:21).

Tarihî Mekan: Tarihî dokusu bozulmamış, günlük hayat mekanlarıyla (ev, çeşme, medrese, kabristan, cami gibi) oluşan bir çevredir. Bunun yanı sıra, bir milletin kaderine yön vermiş bir olayın geçtiği yer ya da tarihî şahsiyetin ömrünü geçirdiği yer olarak da ele alınmıştır.

Sanal Müze(Virtual Museum): Herhangi bir müzenin mimari krokisi içerisinde görsel olarak bütün seksiyonlarının dolaşılabilirdiği, çoklu ortam mantığı içerisinde tasarlanmış program.

Sanal Alan Gezisi(Virtual Field Trip): Bilgisayar aracıyla, internet ya da CD-ROM'lar kullanarak, eğitim amaçlı olarak tasarlanmış, sınıf ortamı içerisinde diğer müze ve tarihi mekanları gezmeyi sağlayan program.

Yaşayan Tarih Müzesi(Living History Museum): Tarihi, yaşayan kişilerle ve geçmişten kalan nesnelerle, geçtiği mekan içinde yeniden canlandırma pratiğidir.

5-2. Sayıtlar :

Tezin birinci bölümüne ilişkin olarak aşağıdaki sayıtlı kabul edilmiştir.

- Müze ve tarihi mekanlarla öğretim, tarih öğretiminin niteliğini ve kalitesini artırır.

Tezin ikinci kısmına ilişkin olarak aşağıdaki sayıtlar kabul edilmiştir.

- Hazırlanan anket amaca hizmet edebilecek özelliklere sahiptir.
- Örneklem olarak alınan tarih öğretmenleri sayısı evreni temsil edebilecek niteliklerdir.
- Tarih öğretmenlerinin kendilerine verilen ölçme aracına yansız olarak cevap verdikleri varsayılmaktadır.

5-3. Denenceler :

Tezin birinci bölümüne ilişkin olarak aşağıdaki denenceler kabul edilmiştir.

- Türkiye'de akademik tarihçilik dokümanter belgeleri inceleme ve araştırma üzerinde odaklanmış, kalıntı ve görsel kaynaklar türünden belgelerin analizini ikinci plana atmış, arkeolog ve sanat tarihçilerine bırakmıştır.
- Yükseköğretim düzeyinde tarih bölümü programları, müzeyi ve tarihi mekanları etkili kullanabilecek öğretmen adayları yetiştirmeye yönelik düzenlenmemiştir.
- İlköğretim ve ortaöğretim tarih programlarında geçmişten günümüze müze eğitime ilişkin direktifler tavsiye niteliğinde olup, yaptırıcı niteliği bulunmamaktadır.
- Dünyada müzeler ve tarihi mekanlar aracılığıyla öğrenmeye ilişkin yapılan araştırmalar ve teorilerin bulguları Türkçe'ye henüz aktarılmamıştır.

Tezin ikinci bölümüne ilişkin aşağıdaki denenceler kabul edilmiştir.

1. Tarih öğretmenleri, "müze eğitiminin" tarih eğitimindeki önemini farkındadır.

2. Tarih öğretmenlerinin mezuniyet, kıdem ve çalıştıkları okulun kademesine göre "müze eğitime" ilişkin pek görüşleri arasında farklılıklar bulunmaktadır.

5.4. Kapsam ve Sınırlılıklar:

Bu tez iki bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde konuya teorik yaklaşılarak, ister etnografya, ister sanat ve arkeoloji müzeleri olsun, geçmişe ait somut kanıt içeren her türlü müzeyi ve tarihî mekanı, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde tarih öğretiminde büyük ölçüde kullanabileceğini göstermek ve bu eğitim ortamında nasıl ders yapabileceği, hangi yöntem ve teknikleri uygulanabileceği konusunda literatür çalışmasına dayalı bilgi verilmiştir. Bu şekilde, tarih öğretmenin, tarihin laboratuvarı olan müzelerle başkalarının aracılığı olmaksızın (müze eğitimcileri gibi) bir diyalog kurması amaçlanmıştır. Bu bölümde birinci olarak, Türkiye'de akademik tarihçilik ve 4 yıllık üniversite tarih programları incelenmiş, okul tarih programlarında müzeye ilişkin direktiflere bakılmış ve Türkiye'de müzeciliğin gelişimi üzerinde durulmuştur. Öncelikle eğer programlar, hararetle müzelere gidilmesini savunuyorsa, tarih öğretmenleri neden çekiniyorlar? Bunda aldıkları eğitimin etkisi var mı? İşte bu nokta incelenmiştir. İkinci olarak; müzelerle ve tarihi mekanlarla öğrenme psikolojisi üzerine yapılan çalışmalar aktarılmıştır. Üçüncü olarak, müzelerin ve tarihi mekanların tanımı, türleri ve işlevleri üzerinde durulmuştur. Dördüncü olarak, tarihî sit alanına yapılan gezi-gözlem yönteminin etkili olabilmesi üzerine teorik bilgiler aktarılmıştır. Beşinci olarak, somut kanıtlara(nesne, minyatür ve gravür, fotoğraf, yağlıboya tablo ve tarihî yapı gibi) dayalı bir tarih öğretimi nasıl yapılmalıdır? sorusuna cevap aranmıştır.

Tezin II. bölümünde tarih öğretmenlerinin müze eğitime ilişkin görüşleri ortaya çıkarılmıştır. Araştırmanın evreni, Ankara ilinde ilköğretim ve ortaöğretimdeki tarih öğretmenleridir. Araştırmanın örneklemi, Ankara ilinde ilköğretim okullarında görevli tarih lisanslı sosyal bilgiler dersi öğretmeni ile liselerde görevli 204 tarih öğretmeni ile sınırlıdır.

Tezin Sınırlılıkları: Bu tez çalışması aşağıda belirtilen sınırlılıklar çerçevesinde yürütülmüştür.

1. Tezin birinci bölümü tarih öğretiminde müzelerin ve tarihi mekanların mevcut durumu değerlendirildikten sonra, etkili kullanılmasına ilişkin yöntem ve tekniklerle ve ulaşılabilen Türkçe ve İngilizce literatür ile sınırlıdır.

2. Tezin ikinci bölümü, Ankara ilinde İlköğretim ve ortaöğretim okullarında görevli 204 tarih öğretmeni ile sınırlıdır.

5.5. Veri Toplama Tekniği: Tez iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün yazılmasında literatür çalışması yapılmış, ulaşılabilen yerli ve yabancı kaynaklar taranmıştır. İkinci bölümde ise tarih öğretmenlerine uygulanmak üzere bir anket hazırlanmış ve tarih öğretmenlerinin konuya ilişkin görüşleri ve bilgisi alınmıştır. Anket formu literatür çalışması ve tez danışmanının önerileri ışığında hazırlanmıştır. Anket, Bratt'ın(1974) " Müzelere ve Müze Eğitime Yönelik Tutumunuz Nedir?" adlı çalışmadan uyarlanmıştır(Aktaran: Booth ve diğerleri, 1982:133-138). Bu anket, kişinin, müzelerde müze eğitimcilerin (docentlerin) rolüne ilişkin tutumunu ortaya çıkarmak için düzenlenmiştir. Toplam 72 soru bulunmaktadır. Türkiye'de müzelerde müze eğitimcisi (docent) bulunmamaktadır. Bu neden ve diğer başka nedenlerden dolayı anket Türkiye şartlarına uyarlanmaya çalışıldı. Anket formunda yaklaşık 3 alt boyutta ve yeterli sayıda soru eklendi. Anket soruları, öğretmenlerin müze eğitime yaklaşımlarını ortaya çıkaracak şekilde düzenlenmiştir. Veriler, SPSS programında değerlendirilmiş, frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, t-testi gibi hesaplamalar yapılmıştır.

1. TÜRKİYE'DE AKADEMİK TARİHÇİLİK, OKUL TARİH PROGRAMLARI, MÜZECİLİĞİN GELİŞİMİ

Bu kısımda Türkiye'de akademik tarihçiliğin görsel kaynaklara yaklaşımı saptanacak ve tarih öğretmenleri yetiştirme programlarına yansımaları incelenecektir. Daha sonra, Türkiye'de tarih programlarında müze gezilerine ilişkin direktiflerin yasalaşması ile müzeciliğin gelişimi arasında ilişki ele alınacaktır. Bu bağlamda Türkiye'de tarih programlarının ve müzeciliğin gelişimine değinilecektir. Müzeciliğin gelişmediği bir yerde, tarih programlarında da ilgili direktifleri beklemek yanlış olacaktır. Müzeciliğin geliştiği, fakat tarih programlarına yansımadağını da görmek, bunun nedenlerini araştırmayı gerektirmektedir. Kısaca, Türkiye'deki mevcut durum, tarihsel bir perspektif içinde, bu üç açıdan ele alınarak, benimsenen tarih metodolojisi ile müzelerin ve tarihî mekanların, görsel kaynakların sınırlı kullanılmasının arasındaki ilişki gösterilecektir.

1.1. TÜRKİYE'DE AKADEMİK TARİHÇİLİK-TARİH ÖĞRETMENLİĞİNİN GELİŞİMİ VE GÖRSEL KAYNAKLAR

Bu kısımda Türkiye'de akademik tarihçilik, tarih bilgisini üreten profesyonel tarihçilerin ürünlerinden hareketle, görsel kaynaklara (minyatür, gravür, yağlıboya tablo v.b.). ve müzelere yaklaşımları ve bunların üniversitede akademik tarih eğitimi programlarına yansımaları gösterilmeye çalışılacaktır. Ancak bu şekilde, Türkiye'de tarih öğretmenlerinin tutum ve davranışları bir nebze anlaşılabilir. Burada diplomatik, sosyal, ekonomik, askeri tarih yapan tarihçilerin eserlerine bakılacaktır. Çünkü bu kadroların tarih anlayışı, metodolojileri ve ürünleri, ilköğretimden yüksek öğretime kamuya mal edilmeye çalışılan formal tarih olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şimdi burada Türkiye'de profesyonel tarihçilerin görsel kaynaklara yaklaşımı ele alınacaktır.

1.1.1 Türkiye'de Profesyonel Tarihçiler ve Görsel Kaynaklar

Türkiye'de profesyonel tarihçilerin görsel kaynakların sunduğu kanıt biçimlerine karşı tavırları, Avrupa tarihçiliği ile ilişkilendirilerek saptanabilir. Avrupa tarihçiliğinde de Herodotus ve Kayserili Procopius gibi tarihçilerden sonra, ciddi tarihçilerin geçmişi yorumlarken, zamanla görsel kalıntıların sunduğu kanıtı kullanma da isteksiz oldukları görülmektedir. Avrupa'da 15. yüzyılda eski edebiyatın

canlanmasının ardından yazılı kanıtlar, diğer kanıtları tekelleri altına aldılar. Zaten tarihçiler de geçmişî uyandırmak değil, geçmişten ahlaki ve entelektüel dersler çıkarmakla çok ilgilenmeye başladılar(Haskell, 1993:1-2).

Bunun yanısıra, Avrupa'da 18. yüzyıl sonrası görsel kalıntıların, tarihî kanıt olarak kullanılmasının metodolojik olarak doğru olmadığını ileri süren düşünürler ortaya çıkmıştır. Örneğin, Taine, yazılı kaynaktan çok resimleri doküman olarak kullanan tarih'in hayali olacağını, Ruskin de görsel sanatların sunduğu bulguların aksi iddia edilemez tezler olduğunu ileri sürmektedir(Haskell, 1993:9). Voltaire de görsel sanatların kanıt olarak tarihçiye az şey sunabileceğine inanmıştır(Haskell, 1993:205).

Özellikle Türk Tarihçiliğinin salt dokümanter kanıtlarla tarih yapma çabası ilk bakışta Osmanlı Tarihî arşivinin büyük kısmının deşifre edilip, transkribe edilmemesi ile ilişkili görünüyor olmakla beraber, metodolojik olarak yukarıdaki düşüncelerin yerleşmiş olmasından da kaynaklanmaktadır. Bir de buna modern tarihçiliğin kurucuları olan Ranke, Michelet, Huizinga gibi tarihçilerin yanlış anlaşılması eklenebilir. Çünkü, biraz araştırma yapıldığında Ranke, Michelet ve Huizinga gibi tarihçilerin gerçekten büyük bir coşku ve öngörü ile görsel kaynaklara yöneldiği görülmektedir(Haskell, 1993:7). Örneğin, bir siyasi tarihçi olarak Ranke, aynı zamanda resim sanatında, heykeltıraşlıkta ve mimarlıkta bilgi sahibi bir tarihçiydi. Gençlik yıllarında İtalya sanat galerilerinde uzun saatlerini harcamıştı. Genç Ranke, **İtalyan Sanat Tarihi**'ni kaleme almıştı.

Geçmişî hayata getirebilme sanatını, tarihçilerin belli başlı görevlerinden biri olarak gören Michelet, daha 7 yaşında iken babasının borçlarından dolayı tutuklu olduğu günlerde annesinin kendisini eğlendirmek ! için müzeye götürdüğünü ve orada hiç yalnızlık duymadığını yazmaktadır. Bu alçak karanlık odalarda Fransız monarkların mezarlarından aniden kalktığını göreceğini hayal ettiğini belirtmektedir(Haskell, 1993:253). Ahmet Refik(1932:8), Michelet'nin yaşadığı dönemde, Paris'in en cazip yerinin Fransız Abideler Müzesi olduğunu vurgulamaktadır. Bu konuda şöyle yazmaktadır:

" Michelet, bu müze'de Fransa'nın, bütün vahdeti ve medeniyeti ile gözleri önünde canlandığını gördü, tarihin ilk lem'ası ile beraber şairlik ilhamına burada mazhar oldu" (Ahmet Refik, 1932: 11)

Huizinga da Groningen Üniversitesinde, 4 Kasım 1905'de "Tarihî Düşüncede Estetik Unsur" konulu bir konferans vermişti (Haskell, 1993:253).

Türkiye'de 19. yüzyıl tarihçilik anlayışının bir kanadının etkisi ile "tek, asıl ve başat kanıtın, yazılı dokümanter nitelikte olacağını" düşünen bir tarihçi kuşağının yetişmiş olduğu görülmektedir. Yusuf Akçura'nın ifade ettiği gibi, II. Meşrutiyet sonrası Osmanlı tarihçiliğinde bir **Seignobos Saltanatı** başladı. Darülfünun tarih hocaları, çoğunlukla Fransız tarih kitaplarını özellikle Langlois ve Seignobos'un eserlerinin çevrilerini yaptılar(Akçura, 1932: 581). 100 yıl önce iki Fransız tarihçi C.V. Langlois ve C. Seignobos, **Tarih Tetkiklerine Giriş** adlı eserlerinde tarihçiliğin esas olarak dokümanter kanıta dayalı olduğunu ileri sürerek, " vesikalar olmayınca, tarihte yoktur" şeklinde bir yaklaşım içindeydiler. İşte bu anlayış, Türkiye'de profesyonel tarihçiler tarafından yaygın olarak benimsenmiştir. Bunun yansımalarını tarih öğretmeni yetiştiren bölümlerin programlarında, ilköğretim ve ortaöğretim tarih programlarında görmek mümkündür. Bu tür metodolojik bir yaklaşım, tarihçinin zaten müzeye gitmesini, çevre tarihinden yararlanmasını, görsel kaynakları kullanmasını dolayısıyla engellemektedir.

Türkiye'de üniversite düzeyindeki tarih öğretimi hakkında yaygın olarak kullanılan Tarih Metodoloji'si kitapları da, profesyonel tarihçilerin görsel kaynaklara, kalıntılara yaklaşımlarını göstermesi açısından kısmen de olsa bir fikir edinmemize sağlayabilir. Togan'ın **Tarihte Usûl** adlı kitabında tarih kaynaklarını üçe ayırır. Birincisi, müşahedeler ve hatıralar; ikincisi, şifahi, yazılı ve resimli haberler-haritalar; Üçüncüsü, kalıntılar, heykeller ve resimlerdir. Togan, "Resimli Haber" ile ressam ve heykeltıraşların kendi dönemlerindeki olaylarda rol oynayan kişileri tasvir ederek yapıp bıraktıkları eserlere, fotoğraflara ve filmlere işaret etmektedir. Bunların Avrupa'da özellikle gençlerin kullanımına sunulduğunu yazmaktadır. Togan, resimli kaynakların tarih yazımında ve öğretimindeki pedagojik önemini fark etmiştir. Fakat bunu tek bir cümle ile ifade etmektedir(Togan, 1985:60).

Togan, kalıntıları ikiye ayırır. Bunlar; bir amaç izlenmeden bırakılan kalıntılar ve tarihî eser bırakmak amacıyla miras bırakılanlar. Burada " amaç" kelimesini açmak gerekmektedir. Örneğin, nehirden geçmek amacıyla inşa edilmiş bir köprü hangi tip kalıntıya girecektir. Togan'a göre birinci tip kalıntıya girecektir(1985:62). Kanımca burada önemli olan eseri yapan ya da yaptıranın niyetidir. Eğer, yapan ve yaptıran gelecek kuşaklar arasında anılmak, bir tür dini vecibeyi yerine getirmek için bu köprüyü yaptırdıysa, birinci kategoride değerlendiremeyiz. O zaman onu ikinci kategoride incelenmesi gerekir. Birinci tür kalıntılar, dilsizdir ve tarihçi bilgiyi onlardan çıkarır. Kalıntılar kendi başına çok objektif kaynaklar olmakla beraber onları

açıklamak çok subjektif olabilir. Eski binalar, birinci tür kalıntıdır ve tarih için önemlidir. Arkeoloji kazılarında bulunan kalıntılar, eski tarihî dönemleri göz önüne getirmemizi sağlayan tarihî kaynaklardır. Eski medeniyetler, kitaplardan ziyade şimdi bu nevi kalıntılardan öğrenilebilir(Togan,1985:64). Tarihî eser bırakmak amacıyla yapılmış heykel ve anıt mezarlar ikinci tip kalıntılardır. Togan, bu kısımda heykellerin antik dünyada Avrupa'da ve Hint kütüründe önem kazanmış iken, resim ve minyatürlerin Türk tarihînin en kıymetli kaynakları olduğuna işaret etmektedir. Resim ve minyatürlere ilişkin şunları yazmaktadır;

" Burada bunlardan ayrı yukarıda zikrettiğimiz Resimli Haberler'den ayrı, sırf kalıntı sıfatıyla kıymete haiz olanları kasd ediyoruz. Tarihîmizin eski Uygur, Timurlu ve Osmanlı devirlerini canlı olarak aydınlatan bu kaynaklardan istifadenin ayrı bir usulü vardır. Sırası gelirse ona ve umumiyetle sanat eserlerinden istifadenin usulüne, ayrı bir ders tahsis ederiz." (Togan, 1985:70)

Fakat maalesef bu konuda kitabında ilgili bir bölüme rastlanmamaktadır. Togan, tarih yazımında sözlü ve yazılı kaynakları, kalıntıların önüne koymuştur. Görsel kaynakların, kalıntıların tarih için öneminin bilincindedir. Fakat, resim ve minyatürden tarihçilerin nasıl yararlanabileceğini ortaya koymamıştır.

Mübahat S. Kütükoğlu da **Tarih Araştırmalarında Usûl** adlı kitabında tarihî kaynaklarını "Sözlü", "Yazılı-Görüntülü", "Müzelik Malzeme" olarak üçe ayırmıştır. Kütükoğlu'nun yakın geçmiş araştırmaları için teyp, video ve dokümanter filmleri kaynaklar arasına koyduğu görülmektedir. Kütükoğlu'nun belirttiği gibi Zeki Velidi Togan ve İ. Kafesoğlu, Batılı tarihçi E. Bernheim'in tarih kaynakları sınıflamasını kabul etmiştir(Kütükoğlu, 1985:18). Kütükoğlu, görsel kaynakları ikinci grupta değerlendirmektedir. Resimlerin, ister karekalem ister suluboya veya yağlıboya olsun yazılı kaynaklarda bulunmayan pek çok özelliği yansıtabileceğini ifade ediyor. Kütükoğlu, bir savaş veya talime ait resmin askeri önemi yanında kıyafetler ve kullanılan silahları göstermesi bakımından kültür tarihî açısından önemi vurguluyor. Gerçekten bu konuda Osmanlı minyatürlerinin değerleri de diğerlerinden aşağı kalmamaktadır. Fotoğraflarda, aynı görevi görmektedir(Kütükoğlu, 1991:22) .

Kütükoğlu, binalar ve açık hava müzelerinde korunan her türlü kalıntıyı "Müzelik Malzeme" grubunda toplamaktadır. Togan'a benzer şekilde, tarihî bir hatırayı muhafaza veya nakletmek üzere yapılanlar ve böyle bir düşüncesi olmayanlar olarak ikiye ayırmıştır. Kütükoğlu, arkeolojik kazılarda bulunan kalıntıların, ait olduğu toplumun kültürünü açıklığa kavuşturacağını belirtmektedir(Kütükoğlu, 1991:27).

Türkiye'deki profesyonel tarihçilerin eserleri ve konuşmaları, konuya nasıl yaklaştıklarının ipuçlarını vermektedir. Örneğin, Münir Aktepe'nin, **Patrona İsyanı**(1958) adlı çalışmasında görsel kanıta ilişkin yaklaşımını bir dipnotunda görebilmekteyiz. Aktepe(1958:132), "1730 isyanı sırasında Halil'in 35-40 yaşlarında olduğunu Hollandalı ressam K. V. Moor'un (1656-1738) tablosundan anlıyoruz." demektedir. Buradan anlaşıldığı üzere, Türkiye'de tarihçiler, görsel kanıtla aralarına bir mesafe koymuşlar, bu tür bir bilgiyi metin içinde vermeyip, dipnotta değerlendirmeyi yeğlemişlerdi. Sosyal Tarihçi Özer Ergenç'in Ankara Esnaf Tarihi üzerine yaptığı bir konuşmada tarihçilerin görsel malzemeye yaklaşımına iyi bir ipucu vermiştir. Ergenç konuşmasında 1604-1607 arasında Ankara esnafının Celali isyanlarından korunmak için Ankara'yı çevreleyen bir sur yaptıklarından söz ederken, Ankara'ya gelen seyyahların çizdiği Ankara gravürlerinde bu surun izlerini görmenin mümkün olduğunu vurgulamıştır. Buradan da anlaşılabacağı üzere, tarihçi görsel malzeme, arşiv malzemesini desteklediği oranda kullanma tavrı içindedir.

Tarihçi Işın Demirkent'in **Haçlı Seferleri**(1997) adlı kitabı (306 sayfa) içerdiği 132 minyatür, 40 fotoğraf ile günümüz Türk tarihçilerinin görsel malzemeye önem vermeye başladığının bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Bununla birlikte, bu malzemeler, okuyucuya kanıt olarak kullanılmak yerine, metnin anlaşılmasını zenginleştirici bir araç olarak konmuş izlenimi vermektedir.

Türkiye'de gravürden ya da bir minyatürden hareketle bilimsel bir takım bulgulara ulaşmak, sanat tarihçilerinin yaptığı iş gibi görülmektedir. Eyice'nin, Türk Tarih Kongrelerinde ve Atatürk Konferanslarında, seyahatnamelerle ilişkilendirerek, Türkiye'de tarihi vesika olarak resimlerin(minyatür, gravür ve fotoğraflar gibi.) önemi konusunu özellikle gündeme getirdiği görülmektedir. Eyice (1971:98), bu konferanslardan birinde Hollanda'da Amsterdam'da Rijksmuseum'da bulunan üzerinde Halep'e ait olduğu yazılan bez üzerine yağlıboya bir tablonun aslında Ankara'yı tasvir ettiğini ispatlamıştır. Metin And da Osmanlı nakkaşlarının ürettiği minyatürlerden yola çıkarak, yazılı kaynakların da desteği ile bu minyatürlerin yorumlanmasına yeni boyutlar getirmiştir.

Türkiye'de de sosyal tarihin, şehir tarihçiliğinin gündeme gelmesiyle, en azından yazılı dokümanların (Şerhiye Sicili ve Tapu Tahrir Defterleri gibi.) sunduğu bilgiler ışığında günümüze kadar gelebilmiş mahalle, sokak ve yapıları tespit etmek önem kazanmıştır. Bu tarz tarihçilik, tarihçilerin, arşivden çıkıp, şehir merkezinde

dolaşmasına, geçmişin izlerini günümüzde takip etmesine, dolayısıyla iyi birer şehir tarihî rehberi olmasına yol açmıştır.

Görsel kaynaklar olarak savaş alanını gezmenin ve yerinde incelemeler yapmaktan çok şey öğrenilebileceğini gösteren tarihçilerden biri de M. Hamidullah'tır. Bu konuda, M. Hamidullah genel tarih yazarlarının sadece savaşın sonucu ile ilgilenmeleri, bu sonuca ne yollarla varıldığına ilgi göstermediklerinden şikayet etmektedir. Gerçekten de bu savaş tablosunu tam canlandırmak için hem bir askerin hem de bir kronikçinin bilgilerine ihtiyaç vardır. Bununla birlikte, M. Hamidullah, savaş alanlarında yaptığı incelemelerin sonucunda " benim gibi bu işin yabancı bir kimsenin elde ettiği neticeler hayret verici ve bütün tahminlerin hilafında olmuştur" demektedir. M. Hamidullah, 1945 yılında " Tarihi Tasvirlerle Göre Malazgirt Meydan Muharebesinin Planı'nı" da yayımlamıştır. M. Hamidullah, bu planı, Haydarabadlı Yüzbaşı Tac Ahmed Han'ın yardımıyla çizdiğini belirtmektedir. Tarihçi M. Hamidullah'ın çalışmalarına benzer şekilde, Türkiye'de de asker kökenli yazarların savaş alanına dayalı olarak Malazgirt Savaşını, Çanakkale Savaşlarını, Başkomutanlık Meydan Savaşlarını ele aldıkları görülmektedir.

Son yıllarda, Avrupa tarihçilerinin görsel kaynaklara yöneldiği görülmektedir. Örneğin, Cambridge tarihçilerinden Skinner (1999), 13. yüzyılda yaşamış İtalyan ressam Ambrogio Lorenzetti'nin yapmış olduğu fresklerde dönemin siyasal düşüncelerinin nasıl cisimleştiğini göstermeye ve bu freskleri "okuma" işine girişmiştir. Üstelik, kendisi sanat tarihçisi değildir ve sanat tarihçilerinin bu fresklere ilişkin geleneksel izlenimlerini de çürütmüştür. Skinner, buradan hareketle "Bağlam Araştırmaları" adı altında bir tarihyazımı yöntemi de önermiştir.

Günümüzde Türkiye'de de paralel gelişmeler yaşanmaktadır. Türkiye'deki tarihçilerin, görsel kaynaklara olarak fotoğraflara diğer malzemelere göre daha fazla önem verdikleri görülmektedir. 1999 yıllarında Atatürk'ü elinde tebeşirle gösteren fotoğrafın Sivas'ta mı, yoksa Kayseri'de mi? çekildiği önemli bir tartışma zemini hazırlamıştır. Pek çok kaynak bu fotoğrafın 19 Eylül 1928'de Sivas'ta çekildiğini ileri sürerken, Nail Tan, 20 Eylül 1928 günü Kayseri'de çekildiğini ileri sürmüştür (Aktaran: Tural, 2000: 147). Tural (2000:145), " Bir Fotoğraf ve 1928 yılı kadın kıyafetlerine ait bilgiler " adlı bir çalışmada yine Kayseri'de çekilmiş bir fotoğrafı kadın kıyafetleri açısından incelemiştir.

9-11 Aralık 1999 tarihleri arasında III. Uluslararası Tarih Kongresinin konusu "Tarih Yazımında ve Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme" olarak seçilmesi tarihçilik ve müzecilik disiplinlerinin yakınlaşmasının bir göstergesidir(Yılmaz , 2000:44). Tarihçiler, yazılı belge ve arşiv kaynakları ile tarihî bireysel olarak yorumlayıp, kurgularlar ve bu kurgunun arkasına saklanarak, didaktik gerçek olarak bunu sunmaktadırlar. Müzeciler ise nesneleri yeni bir bağlam içinde bir araya getirerek, diğer disiplinlerin uzmanları ile işbirliği içinde tarihî görsel olarak yeniden izleyicinin bakış açısına göre üretirler ve yaptığının kurgulama olduğunu söylerler(Çalışlar-Yenişehirlioğlu, 2000:46).

Sonuç olarak, elbette, görsel dokümanları deşifre etmek kolay değildir, yazılı bir metni okumayı öğrenmekten daha zor olduğu da söylenebilir. Fakat, bu, tarihçileri ve tarih eğitimcilerini işlerini doğru ve mükemmel yapmaktan alıkoymamalıdır. Hiç şüphesiz ki, müzelerde çalışan tarihçiler, bütün tarih yapıcılardan daha karmaşık ve yaratıcı bir süreç içinde olacaklardır. Elllerinde dokümanter kanıt yanısıra daha fazla kanıt olacaktır.

1.1.2. Türkiye'de Tarih Öğretmenliğinin Gelişimi; Programları ve Görsel Kaynaklar

Tarih yazımı ve öğretimini, insanlığın ilkçağlarına kadar indirmek mümkündür. Bununla birlikte, tarih öğretmenliği bir meslek ve okul branşı olarak 19. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkmıştı. Osmanlı İmparatorluğunda Maarif Nazırı Kemal Efendi'nin öncülüğüyle ilk öğretmen okulu Darülmuallimin adıyla 16 Mart 1848 yılında İstanbul'da açılmıştı. Buradan mezun olanlar, rüştiye mekteplerine öğretmen olarak atandı.

1869 Maarif Nizamnamesi ile öğretmenlik bir meslek olarak kabul edilmiş, maaşları saptanmış, terfi ve emeklilik durumları devletçe garanti altına alınmıştı. Bu nizamnameye göre, Darülfünun'un kurulması kabul edilmiş ve bünyesinde Hikmet ve Edebiyat şubesi oluşturulması kararı alınmıştı. Bu şubenin dersleri arasında İlm-i Tarih ve Târih-i Umûmî gibi derslerde vardı. Muhtemelen buradan mezun olanlar, tarih dersi verecek şekilde donatılmıştı. Nitekim, 20 Şubat 1870 tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda sadrazam ve bütün nazırların hazır bulunduğu bir törenle, Maarif Nazırı Safvet Paşa'nın nutku ile Darülfünun açıldı.

Tanzimat sonrası, rüştiye, idadi ya da mülkiye mezunu hemen herkes imtihanda yeterliliğini ispatladığında okullarda tarih öğretmenliği yapabiliyordu.

Abdurrahman Şeref, Mizancı Murat, İhsan Şerif (Saru), Osman Nuri Peremeci, bunlara örnek sayılabilecek ünlü tarih öğretmenleridir. İlk üçü bürokrat veya siyasi kimliği ile de karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Mekteb-i Mülkiye mezunlarının tarih öğretmeni olarak istihdam edildiği görülmektedir.

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e kadar tarih öğretmenin en önemli kaynağı Darülfünun Edebiyat Fakültesi olmuştur. Bir yandan Yüksek Muallim Mektebi'ne giderken, öte yandan Darülfünunda Edebiyat Fakültesini okuyan gençler, Osmanlı döneminde Sultanilere tayin edildiği gibi Cumhuriyet döneminde de liselere tarih öğretmeni olarak tayin edildi. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve Zekai Konraba, Darülfünun edebiyat kolu mezunudur. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, 1912'de mezun olmuştu. Kütahya İdadisinde tarih-coğrafya öğretmenliği ve Kastamonu lisesinde çalışmıştı. Meşrutiyet mezunlarının hem tarih hem coğrafya öğretmeni olarak görev almaları Alman pedagojisinin, Darülfünun programındaki etkisi olarak değerlendirilebilir. Benzer öneriyi, daha sonra yine Alman pedagooglardan oldukça etkilenmiş olan J. Dewey, 1924 tarihli raporunda ileri sürmüştü.

Cumhuriyet döneminde, özellikle nüfusun çoğunluğu kırsal kesimde yaşadığı için köy öğretmenlerinin yetiştirilmesi 15 Temmuz 1921'de Ankara'da yapılan Maarif Kongresinde belirtilmişti. 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihinde Ankara'da toplanan Birinci Heyet-i İlmiye ve 1924'deki İkinci Heyet-i İlmiye'de kız ve erkek öğretmen okullarının programlarının değiştirilmesi konusunu gündemine aldı(Yücel, 1938:21).

26 Aralık 1925-8 Ocak 1926 arasında toplanan Üçüncü Heyet-i İlmiye toplantısında öğretmenlerin meslekte kıdem esaslarına ilişkin yeni düzenlemeler yapıldı.

İstanbul Üniversitesi Edebiyatı Fakültesinin 1938-39 ders yılı talebe kılavuzuna göre tarih disiplinin kısımları; Türk Tarihi(Eskiçağ), Türk Tarihi(Ortaçağ), Türk Tarihi(Yeniçağ), Türk Tarihi(Ortaçağ) olarak belirlenmiştir. İkinci disiplin olarak da Türkoloji, Arap ve Fars filolojisi, arkeoloji, Sümer ve Eti filolojisi, Yunan ve Latin Filolojisi, Slav Filolojisi, Antropoloji, Coğrafyadan biri önerilmektedir. Orta öğretim okullarında öğretmenlik yapmak isteyenlerin, Pedagoji Enstitüsü'nün derslerine devam ederek ve yazılı ya da sözlü sınava girerek, sertifika almasının zorunlu olduğu belirtilmektedir. Pedagoji enstitüsü de fakültelerinde en az 4 dönem tamamlamış öğrencileri kabul etmektedir.

1930'lu ve 40'lı yıllarda özellikle yükseköğretimde bir ders kitabı yokluğu krizi yaşanmıştı. Gerçi bu bağlamda, Hasan Âli Yücel, başka ve ileri memleketlerde öğretmenlerin kendi notlarını bastırarak çözümlediğini ve üstelik zaten üniversitenin mevcut ve sabit bir takım bilgilere yönelik olmadığı ve yeni çalışmaların ve araştırmaların öğrenciye yansıtılması gerektiğini ileri sürmüştü(Yücel, 1946: 293). O yıllarda tarih bölümündeki hocaların öğrencilerine bu tür notlar tutturduğu görülmektedir. Örneğin, o yıllarda okumuş rahmetli Dr. Hüseyin Dağtekin'in kütüphanesinde Mükrimin Halil Yınanç'ın ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın böyle notları bulunmaktadır. Bu tarihçiler, daha sonra ders notlarını kitap olarak bastırmıştır. İlginç bir şekilde Ortaokullarda ve Liselerde öğrencilere tarih dersine ilişkin not tutturma geleneği geçmişte bir ihtiyaç olmasına rağmen, günümüze kadar devam etmiştir.

Cumhuriyet döneminde İstanbul Üniversitesine ek olarak 1926 yılında Gazi Orta Muallim Mektebi'nin ve 1935 yılında Ankara Dil, Tarih Coğrafya Fakültesi'nin açılmasıyla tarih öğretmeni yetiştirmeye yönelik iki yeni kaynak daha ortaya çıkmıştı.

Bilindiği gibi ortaokullara öğretmen ihtiyacını karşılamaya yönelik Gazi Muallim Mektebi'nden pek çok değerli tarihçi ve tarih öğretmeni yetişmiştir. Mezun yıllıkları incelendiğinde bunların Tarih-Coğrafya Bölümü mezunu olarak kabul edildiği görülmektedir. Çağatay Uluçay, Gazi Terbiye mezunlarından biri olarak Manisa'da tarih öğretmenliğine başlamıştı. Tarihçi Çağatay Uluçay, Gazi Muallim Mektebi çıkışı olması itibarıyla, eğitimci kimliği ile de karşımıza çıkmaktadır. Eğitimci şahsiyeti ile arşivci-tarihçi şahsiyetini birleştiren nadir tarihçilerdendir. Onun bu şekilde düşünmesinin ardında Gazide aldığı pedagoji dersleri yanı sıra İngiltere'yi görmesi de yatmaktadır. İngiltere'den sonra yerel tarih çalışmalarına ve tarihsel çevrede tarih öğretimine ilişkin çalışmalara da yer vermiştir.

1932 yılında kurulan Türk Tarih Kurumu'nun kuruluş amaçları arasına arkeolojik kazılar yapmak konmuş ve birinci kongresinde Halil Ethem Bey, "Müzeler" üzerinde durmuştu. Ankara Erkek ortaokulunun temsilcisi olarak kongreye katılan tarih öğretmeni Enver Behnan Şapolyo, 11 Nisan 1935 tarihinde **Müzeler Tarihi** adlı kitabını yazmıştı. Aslında bu durum, tarihçilerin de, Cumhuriyetle beraber müzeciliğe önem vermeye başladığının göstergesidir. Daha sonra Enver Behnan, Ankara'da Devrim Müzesi oluşturmak için kurulan komisyona alınmıştır.

1940 sonrası Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi de tarihçi ve liselerin tarih öğretmeni ihtiyacını karşılamaya başladı. 1935 yılında açılan Ankara Dil

ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne bir defaya mahsus olmak üzere ilkokul öğretmenleri alınmıştı. Bu sırada kız ve erkek muallim mektebi mezunları fakülteye öğrenci olarak kabul edildi. Bunlardan biri de Halil İnalçık'tır. 1958 tarihli öğrenci rehberine göre, tarih bölümü eskiçağ, ortaçağ, yeniçağ, yakınçağ, genel Türk tarihi kürsülerinden oluşmaktaydı. Bir kürsü öğrencisinin alması gereken A ve B grubu yardımcı dersler incelendiğinde kaynak dillerin çok önemsendiği, sanat tarihinin eskiçağ kürsüsü hariç hepsi için yardımcı ders olduğu görülmektedir. Öğretmen olmak isteyen öğrencilerin ise yardımcı derslerini yönetmelikte gösterilen ve liselerde okutulan derslerden seçmesi gerektiği, pedagoji dersinden de bir belge alması gerektiği belirtilmektedir.

Buradaki tarih bölümünde, coğrafya bölümüne benzer, bir tarih gezisi geleneğinin inşa edildiği söylenebilir. Bu tarih ve coğrafya bölümleri son sınıflarının çıktığı bir uzmanlık-ödüllendirme gezisi olarak da tanımlanabilir. 1947 yılında Afet İnan Hanım'ın bölüm tarih gezilerini Belleten dergisinde "Ankara-Samsun Arasında Tarih Gezisi" adlı makale olarak yayımladığı görülmektedir(İnan,1947: 119-132). Geziye, asistanlar ve 7 öğrenciden oluşan 12 kişi katılmıştır. Gezi'nin amacı, Anadolu'nun orta ve kuzey bölgelerindeki tarihî abideleri öğrencilere tanıtmak, bu yerlerin coğrafi özelliklerini göstermektir. Bu geleneği ODTÜ Tarih Bölümü ve Gazi Üniversitesi Tarih Eğitimi Bölümünün sürdürdüğü görülmektedir.

2001'de, Türkiye'de Fen-Edebiyat Fakülteleri bünyesinde 51 tarih bölümü bulunmaktadır. Bunlardan 6'sı özel üniversitedir. Bunlar, İstanbul Bilgi, Koç, Lefke Avrupa, Yeditepe, Fatih, Sabancı üniversiteleridir. Erciyes, Karadeniz Teknik, Pamukkale üniversitelerinin bünyesinde 2 Tarih bölümü vardır. 18 Fen-Edebiyat Fakültesinde ikinci öğretim yapılmaktadır. Her sene ortalama 50 öğrenci almaktadırlar. Eğitim Fakültelerinin bünyesinde de sadece 7 Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı kalmıştır. Bu fakülteler de her sene ortalama 50 öğrenci almaktadırlar. Eğitim fakültelerinde öğrenim gören tarih öğrencilerinin de öğretmenlik mesleğine ilişkin dersleri önemsemediği görülmektedir. Bugün artık öğretmenlik kadar tarih öğretmenliği de ihtisas mesleği olmuştur. Türkiye'deki mevcut tarih bölümlerinin felsefesini ve programlarını incelemek, tarih öğretmenliğinden hedeflenen amaçları ortaya koyacaktır. Aslında tarih öğretiminde etkili ekolu de bulmak oldukça güç gibi görünmektedir. Çünkü Türkiye'de taşrada üniversiteleri bünyesinde açılan tarih bölümlerini de hesaba katarsak oldukça geniş bir inceleme alanı vardır.

Ankara'da Dil Tarih Coğrafya, Gazi Üniv. Tarih Bölümü ve Hacettepe Tarih bölümleri, İstanbul'da İstanbul Üniv. Tarih Bölümü ve Marmara Atatürk Üniv. Tarih

bölümü, İzmir'de Ege ve 9. Eylül Buca Tarih Öğretmenliği'nin Türkiye çapında etkili olduğu söylenebilir. 1997-99 Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü programında (1997-99 Kataloguna göre) ve Ege Üniversitesi Tarih Bölümü programlarında (1997-98 Kataloguna göre) sanat tarihine ilişkin bir ders tespit edilememiştir. Fakat, Türk Kültür Tarihî, Eski Türklerde Şehircilik gibi dersler bulunmaktadır. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi bölümü programında(1997 rehberine göre) 6., 7. ve 8. dönemlerde Türk-İslam Sanatı dersine rastlanmaktadır. Anadolu Üniversitesi(95-96 kataloguna göre) 2. sınıfına "Türk Sanatı Tarihi" olarak iki dönemlik bir ders konmuştur. Dokuz Eylül Üniversitesi Tarih Eğitimi Bölümünde(1996 kataloguna göre) Türk Sanatı Tarihi ve Avrupa Sanatı Tarihi adları altında bir dönemlik seçmeli 4. sınıf dersi olarak görülmektedir. Uludağ Üniversitesi Tarih bölümüne(1993-94 Kataloguna göre) 3. döneme Müze ve Arşiv Bilgileri dersi konmuştur. Üçüncü sınıfta Osmanlı Sanatı mecburi, seçmeli olarak Turizm Rehberliği ve 4. sınıfta da Müzeoloji dersi görülmektedir. Cumhuriyet Üniversitesi Tarih Bölümü lisans programında(1995-96 Kataloguna göre) 3. sınıf için Şehircilik Tarihi dersine rastlanmaktadır. Sanat Tarihi dersi 4. sınıfta seçmeli bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Gaziantep Üniversitesi Tarih bölümü programında (1997-99 Katalogu), 3. dönemde Türk Sanat, Bilim ve Mimari Tarihi ve Anadolu Sanat ve Mimari tarihi dersleri görülmektedir. Katalogdan ikinci dersin müzeleri de içerdiği anlaşılmaktadır. Demek ki, Türkiye'de lisans eğitimi veren tarih bölümlerinde kısmen de olsa Sanat ve Mimari Tarihi derslerine seçmeli olarak rastlanmaktadır.

Boğaziçi Üniversitesi Tarih bölümünde, 4. sınıfta Tarih ve Mimari, Tarih ve Şehircilik, Tarih ve Arkeoloji. Osmanlı Mimarisi, Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari gibi dersler seçmeli ders olarak okutulmaktadır. ODTÜ Tarih bölümünün programı incelendiğinde "Müzeoloji" dersi ile karşılaşılmaktadır. Bu tarih bölümleri için oldukça yeni bir uygulamadır.

Yukarıda da görüldüğü gibi, birkaç istisna dışında, günümüz üniversite tarih programları, sanat tarihi, mimarlık tarihi ve müzecilik gibi dersleri ya yok ya da seçmeli olarak konmuştur. Paleografya, tarih eğitimi bölümlerinde bile başat bir ders konumundadır. Tarih eğitimi, Osmanlı belgelerini çözümleme beceri ve yeteneği ile donatılma anlayışı üzerine temellendirilmiştir. Müzeler ve tarihsel kalıntılar, müzecilerin, arkeologların, sanat tarihçilerinin uzmanlık alanına bırakılmıştır.

Tarih metodoloji kitaplarında daha başta "Tarihe Yardımcı İlimler" adı altında bir konu ile tarihçinin kısmen de uzman olması gereken sahalar başkalarının

uzmanlık alanına bırakılmaktadır. Gerçekten, her sahada uzman olmak yeterince mümkün değildir, çağımız belli bir alanda uzmanlık gerektirmektedir. Fakat, yükseköğretimde tarih öğretmeni adayının durumu daha savaşımadan yenilgiyi kabul etmeye hazır askere benzemektedir. Sadece Osmanlıca'yı bilerek, bu yardımcı alanların birinde ya da birkaçında uzmanlaşmadan ancak diplomatik ve siyasi tarih öğretilebileceği ve yazılabileceği, tarihçilerinde zaten bunu yaptığını görmekteyiz.

1997-98 Öğretim yılında İlköğretim 6. ve 7. sınıflardaki Millî Tarih dersi kaldırılarak, yerine Sosyal Bilgiler dersi konmuş ve üniversitelerde Sosyal Bilgiler öğretmenliği programı açılmıştır. Buna paralel olarak Eğitim Fakültelerinin bünyesinde yeni Sosyal Bilgiler Öğretmenliğini Anabilim dalları açıldı. Bu sayı günümüzde 30 Anabilim dalına ulaşmıştır. Atatürk ve Gazi Üniversitelerinin bünyesinde 3 Anabilim Dalı, Ondokuz Mayıs bünyesinde 2 Anabilim Dalı kurulmuştur. 14 Anabilim Dalında ikinci öğretim yapılmaktadır. Ortalama 100 öğrenci alınmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretmenliği lisans programı incelendiğinde İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı, Ortaçağ Tarihi ve Uygarlığı, İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, Osmanlı Tarihi, Cumhuriyet Tarihi ve Arkeoloji ve Sanat Tarihi gibi dersler konmuştur. Özellikle Arkeoloji ve Sanat Tarihi dersinin kur tanımı dikkatlice incelendiğinde "müze eğitimi ve müzenin sosyal bilgiler öğretiminde kullanımı" bu ders bağlamında ele alınmıştır. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü mezunlarının Türkiye'de tarih öğretimini nasıl etkileyeceği ileri ki yıllarda yapılacak bir çalışma konuları arasındadır.

Sonuç olarak, ülkemizde yukarıda sözü edilen anlayış ve sistemden dolayı, üniversite düzeyinde tarih eğitiminde, paleografya ve diplomatikanın merkezde olduğu, kaynak dillerin önemsendiği, vesikanın ön plana çıkarıldığı, buluntuların, görsel kaynakların analiz ve yorumlamasına ve savaş sahalarının gezilmesine dayalı ürünler vermenin ikinci plana itildiği bir tarihçilik anlayışı gündemdedir.

1.2. OKUL TARİH PROGRAMLARINDA MÜZEYE İLİŞKİN DİREKTİFLERE TARİHSEL BİR BAKIŞ

Bu bölümde ülkemizdeki tarih programları müzelere ilişkin verilen direktifler açısından ele alınacaktır.

1.2.1. OSMANLI DÖNEMİ TARİH PROGRAMLARI

Türkiye'de geçmişin bilgisi olarak tarih, kurumsal olarak okul programlarına konmadan, halk arasında Tevârîh-i Âli Osman, menâkıb-nâmeler, gazavat-nâmeler,

Kıyas-ı Enbiyâ kitapları ile ya da sözlü sohbetlerle " hikaye gibi" kuşaktan kuşağa aktarılmaktaydı. Avrupa da olduğu gibi, tarih kitapları, idarecilerin ve yöneticilerin "el kitabı" görünümündeydi. Çünkü, Ortaçağda devlet adamına öğütler için yazılan kitaplar, yöneticinin nasıl olması gerektiğini kuramsal olarak ileri sürerken, Tarih bunun canlı örneklerini vermekteydi. Bilindiği gibi, Osmanlı Sultanı III. Mustafa, Mehmet Resmi Efendi'yi Prusya Kralı II. Frederik'ten üç müneccim isteği ile görevlendirdi. Sultan'ın amacı girişimleri için uğurlu günler aramak ve iyi komutanlar seçmektir. II. Frederik sefire politikada başarı kazanmak için üç sır söylemişti. Bunlar;

1. Tarih mütâlaa etmek ve eski tecrübelerden istifade etmek,
2. İyi bir orduya sahip olmak ve barış zamanında bu orduya talim yaptırmak,
3. Hazineyi dolu tutmak.

Görüldüğü gibi üç müneccimden biri tarihtir. Aslında bunu, Osmanlı sultanın bilmediği düşünülemez. Çünkü Yakın Doğu imparatorluklarında zaten şehzadeleri taht için hazırlamada önemli derslerden biri de tarihti. Bu durum dönemin yöneticileri nezdinde tarihe verilen önemi göstermektedir.

Öte yandan, Osmanlı Medreselerindeki tarih eğitimi konusunda bilgilerimiz sınırlıdır. Klasik dönem Medrese programları incelendiğinde tarih kitaplarına rastlanmamaktadır. Fakat, medrese kütüphanesinde öğrencilerin tarih kitaplarını okuduğu düşünülebilir. Fatih döneminde sıbyan mekteplerine öğretmen olacak olan medreseliler için ayrı bir program takip edilmişti. Burada edebiyat içinde tarih konuları karşılaşılmaktadır.

Somut tarihi kalıntıların tarih bilincinin oluşmasındaki etkisi yadsınamaz. Etrafındaki harabeleri gören insanımızın, bu dönemlerde ne tür duygular içinde olduğunu saptamak oldukça güçtür. Anadolu'daki Türkler, harabe taşlarını kendi şehir surlarını, mabedlerini ve evlerini yapmada kullanmışlardır. Hacı Bayram Veli'nin mabedini Ogust tapınağının yanına yapması, tapınağa dokunmaması ayrıca önemlidir.

19. yüzyılda Avrupa'da tarih biliminin ve kitaplarının da kullanımının "demokratikleşmeye", yani sadece yönetici el kitabı olmaktan çıkıp, halkın da eğitiminde kullanılan bir araç olmaya başladığı görülmektedir. Benzer bir durum daha sonra göreceğimiz gibi müzelerin de başına gelecektir. Kralların, Sultanların

hazineleri, özellikle Fransız devrimi sonrası, halkın ortak malı olacak ve halkın eğitiminde kullanılan bir unsur haline gelecekti.

Osmanlı Devleti'ne baktığımızda, 1845'de I. Abdülmecit döneminde vakıf iptidailerini ıslaha girişen Kemal Efendi'nin, Reşit Paşa'nın yardımıyla açmayı başardığı Davut Paşa mektebinin programında tarih dersine de rastlanmaktadır. 1859 rüştiyelerde son sınıfta "Fenn-i Tarih" dersi vardı. 1862 tarihinde Meclis-i Kebir-i Maarif Daire-i İlmiyesi tarafından hazırlanan Telif ve Tercüme nizamnamesinde Sıbyan Mektepleri için yazılacak olan **Tarih-i Osmani** kitabı hakkında da direktifler bulunmaktaydı(Esat, 1932:10).

Bilindiği gibi, formal olarak, 1 Eylül 1869'da Tarih dersi ilköğretim programlarına ilk defa Safvet Paşa döneminde(1867-1871/1874/1875) hazırlanan Maârif-i Umumiye Nizamnâmesi'yle konmuştur. Nizamname, Kemal Paşa'nın başkanlığında Sadullah Paşa, Recaizade Ekrem Bey, Tevfik Bey, Mehmet Mansur, Dadyan Artin Efendi, Dragon Tzankoff'tan oluşan bir heyet tarafından Şuray-ı Devlet Maârif Dairesinde hazırlanmış ve Fransa'dan ilham alınmıştı (Nafi Atuf, 1931:130; Özyazgan, 1993:7). Bu nizamname ile temel eğitim ve öğretimin yurt düzeyine yayılması amaçlanmıştı (Ökmen, 1971:58).

1874 yılında Selim Sabit Efendi'nin yazdığı **Reh-nümâ-i Muallimin** adlı kitabı ilköğretimde tarih öğretiminin nasıl anlaşıldığına dair ipuçları içermektedir. Selim Sabit Efendi, tarih derslerinin şöyle işlenmesini önermektedir; Tarih dersi, hem okumaya dayalı olduğundan ve hem de bazı önemli olayları çocuklara belletmek amacına dayandığından, her dersin başlangıcında öğretmen önce dersi özet olarak öğrencilere hikaye gibi anlatır. Daha sonra, kitapta yeri gösterilerek, öğrencilere okutulur. Bir sonraki ders, sebep ve sonuçlar, yer ve olaylara ilişkin soru-cevap şeklinde alıştırmaya yapılır. Öğretmenlerin öğrencilere soracağı sorular şu şekilde örneklenmiştir;

- 1.Osmanlı Devleti, hangi tarihte ve nerede kurulmuştur?
- 2.İstanbul ve Edirne hangi tarihte ve kimin zamanında fethedilmiştir.
- 3.Amerika hangi padişahın zamanında keşfedilmiştir.
- 4.Osmanlılar tarafından Viyana şehri kaç defa muhasara edilmiştir?
- 5.Yeniçeri ocakları kaç tarihinde lağv edilip, Nizam çıkmıştır?
- 6.Osmanlı İmparatorluğunda demiryolları inşasına hangi tarihte başlandı?

Dikkat edilirse, Selim Sabit tarafından alıştırmaya olarak verilen 8 soruda da olayların sadece tarihi sorulmaktadır. Görüldüğü gibi, Selim Sabit, ilköğretim

düzeyinde Tarih dersini bir tür okuma dersi olarak kabul etmektedir. Dersi somutlaştırma açısından harita kullanılmasını önermektedir. Selim Sabit Efendi, ders kitabı olmak üzere, **Muhtasar Tarih-i Osmani** (H1291, H1295) adlı bir kitap yazmıştı. Burada Osman Bey'den V. Murat'a kadar padişahların dönemlerinde olmuş olan önemli olaylar ele alınmıştır.

1897'de yayımladığı **Usûl-i Ta'lîm ve Terbiye** adlı kitapta Ayşe Sıdika Hanım, tarih dersleri gibi dersler hakkında şunları yazmaktadır;

" Coğrafya ve tarihînin sırf zabt-ı vukuata ait olan ciheti ve daha sair bu gibi ezberlemekle öğrenilecek derslerin zamanı bu zamandır (çocukluk yaşını kastediyor (sin-i tufuliyet) "(Ayşe Sıdika, 1313: 72).

Bu dönemin pedagogu olan Ayşe Sıdika Hanım'ın da ilköğretim aşaması için tarih derslerine önemli olayların kronolojisinin ezberlendiği bir dönem olarak bakmaktadır.

1913'de Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-u Muvakkatı yürürlüğe konulmuştur. 1913 tarihli İbtidai müfredat programına göre, 3. sınıfta haftada iki saat Muhtasar Tarih-i Osmanî vardır. Bu aşamada öğretmenden, yeri geldikçe öğrencilerini eski Osmanlı eserlerini görmeye götürmesi; İstanbul, Bursa, Edirne'deki Osmanlı mimari eserlerinin resimlerini göstermesi ve Osmanlı eserleri hakkında bir fikir vermeye çalışması istenmektedir. Üstelik öğretmen, kağıt, mukavva, çamur gibi malzemelerle bu eserlerin taklitlerini de yaptırabilecekti(1913:29).

1.2.2. CUMHURİYET DÖNEMİ TARİH PROGRAMLARI

Cumhuriyet'in ilk yılları eğitim sisteminin temel taşı cehaletin giderilmesi anlayışı oluşturmuştu. Okur-yazarlığın artırılması öncelikli sorun olmuştu. Bilgiyi, vatandaş için maddi hayatta başarılı olmayı sağlayacak bir araç haline getirmek amaçlanmıştır. Cumhuriyet rejiminin kültür hareketinin en önemli unsurlarından biri Türk tarihî olmuştur. Bu yıllarda tarihi başkalarının gözü ile görmek ve göstermek anlayışına karşı bir mücadelede başlamıştır. Üstelik, cumhuriyet kadrosu millî seciyenin oluşmasında tarih ve dil bilgisinin öneminin farkında olduklarından, özellikle bu iki disipline ilişkin tutum, her vesile ile gerek parti programında ve milli eğitim programlarında gerekse Halkevlerinin programlarında belirtilmişti.

1.2.2.1. Atatürk ve Tarih Öğretimi

Her alanda olduğu gibi, Türk eğitim sisteminde, Atatürk'ün eğitime yönelik konuşmalarının, o günlerde de siyasal toplumsallaştırma aracı olarak kabul edilen tarih dersi programını şekillendirdiği söylenebilir. O halde Cumhuriyet dönemi Tarih programlarını, Atatürk'ün konuya ilişkin düşüncelerini bilmeden açıklamak eksik olur. Atatürk'ün, tarih öğretimine, müzelere ilişkin konuşmalarını bilmek konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Atatürk'ün tarihçiliği, tarih sevgisi, tarih tezi üzerine oldukça makale ve araştırma türünden çalışmalar yapılmıştır. Fakat Atatürk'ün yaşantısında yaptıklarıyla somut kanıtlara dayalı tarih öğretiminin yöntemleri konusunda en güzel örnekleri verdiği konusuna pek dikkat çekilmemiştir. Atatürk, müzeler ve alan gezilerinin kullanılması ile tarih öğretiminden yana bir lider olmuştur.

Pek çok anı türünde kaynak, Atatürk'ün, açık havada askeri savaşların olduğu yerleri gezme konusundaki duyarlılığı konusunda bilgiler sağlamaktadır. Özellikle, Şakir Zümre'nin anıları ve Münir Hayri Egeli'nin anıları bu konuda bizi oldukça bilgilendirmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk 16 ay süre ile ateşemiliter olarak Sofya'da görev yapmıştır. Yakın arkadaşlarından Şakir Zümre 1913'de Atatürk'ün eşliğinde Plevne Meydan Muharebesi'nin geçtiği yerde gerçekleşmiş bir Tarih dersi alan gezisinden söz etmektedir.

Şakir Zümre'nin konuya ilişkin hatırası şöyledir;

“ Temmuz ayındaydık, zannederim. Sofya rüştiyesinde tahsil gören bir grup talebe Plevne Meydan Muharebesi'nin cereyan ettiği sahayı ziyarete gidecekti. Bu saha mükemmel bir müze haline sokulmuştu. Mustafa Kemal, bu ziyaret haberini duyunca derhal harekete geçti. Sobranya'nın Türk ve Bulgar mebuslarını tahrik ederek Plevne Meydan Muharebesi'nin yapıldığı yere götürmeye muvaffak oldu.

Kanlıçukur muharebesi; kahraman Osman Paşa'nın Rusların Plevne'de birbiri ardı sıra devam eden şiddetli taarruzlarını püskürtmek için yaptığı muharebenin adıdır. Rus kuvvetleri bu muharebede 16 bin ölü bırakmışlardı. Talebelerle gelen Türk ve Bulgar ileri gelenleri burada durdular. Bir talebe anavatanın kaybolan bu köşesine karşı içinde sönmeyen ayrılık hissinden ve aşkından bahsetti. Orada bulunan Türkler çok müteessir olmuştu.

O zaman Kolağası Mustafa Kemal derhal ortaya çıktı ve ateşli bir hitabeye başladığı görüldü. Bu hitabesinde, Mustafa Kemal, Osman Paşa'nın kahramanlığından övgüyle söz etmiş, bu kahramanlık timsalinin ilelebet payidar olacağını söylemiş ve sonra talebelere dönerek;

“ - Üzülmeyin, böyle kahramanlar Türk milletinin içinde her zaman yetişecek ve böyle kahramanları her zaman Türk milletine takdim edeceklerdir. Yakın zamanlar sizlere bunu gösterecektir.” (Polat, 1949:4) demişti.

Bir müddet sonra I. Dünya Savaşı başlamış ve Mustafa Kemal Sofya ateşe militerliğinden alınarak Çanakkale'ye gönderilmişti. Anafartalarda Çimentepe zaferinin kazanılmasından Atatürk, Şakir Zümre ile karşılaşmış ve ona;

“- Şakir, bu kahraman millet her zaman bir Plevne kahramanlığı göstermeye hazırdır.” demişti (Polat, 1949:4).

Atatürk'ün tarih programları ile ilk yakın ilgisi 1924, 1925 tarihlerinde Trabzon'a yaptığı gezide kendisini göstermiştir. Trabzon lisesinde bir öğretmenler toplantısında tarih öğretmeni Rifat Bey program saatlerinin azlığından şikayet etmesi üzerine bu konuda iki saat konuşmuş ve tarih tezinin ilk esaslarını atmıştı(Egeli,1959:65).

7.4. 1924 yılında Atatürk, Yunus Nadi Bey ile yaptığı bir söyleşide bir tarihî eserin gerçeklere uygun olup olmadığını anlamak için dayandığı kaynaklara ve belgelere bakılmasını gerektiğini, fakat şimdiye kadar tarihçilerin talihsizliğinin belgeye dayanmaktan çok bir takım övgücülerin veya bencillerin sözlerine dayanması olduğu söylemiş ve kendisi Kurtuluş Savaşı'na ilişkin anılarını topladığı belgelere dayanarak yazacağını belirtmişti (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt. V, s.101) . Nitekim, **Nutuk** adlı eserini yazdı. Bu söyleşi, Atatürk'ün belgeye dayalı tarih anlayışını gösterme açısından önemlidir.

1.2.3.2. 1920'den Günümüze Kadar Tarih Programları ve Direktifleri

15 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresinde ilkokul ve ortaokul programlarının günün ihtiyaçlarına cevap verebilecek tarzda yeniden düzenlenmesi konusu da ele alınmıştı.

İhsan Sungu, 17.12. 1922 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Maarif Vekâletine sunduğu bir raporda tarih kitaplarını eleştirirken şunları belirtmekteydi;

"...Mekteplerimizde okutulmakta üzere tercüme edilen bir tarih kitabı İslamiyette zekâtın onda bir olarak hesap edildiğini ve Asuriler hakkında tetkikatta bulunmak için en seri vasıtanın Louvre müzesini ziyaret etmekten ibaret bulunduğunu kaydeden kıraat kitaplarımıza bakılsa bu milletin ruhuna, bu milletin harsına tercüman olmaktan ziyade hepsinde bir tercüme kokusu, bize büsbütün yabancı bir muhitin havayı mânevisi hissedilir..." (1923:21).

15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihinde Ankara'da toplanan Birinci Heyet-i İlmiye ilkökul ve ortaöğretim programlarının değiştirilmesi konusunu gündemine aldı(YÜCEL, 1938:21).

Aslında ilkökul, ortaokul ve lise programlarında köklü değişiklikler 1924 yılında başlamıştır. Bu değişikliğin sebebi, tahsil düzeyini indirmek ve dersleri 1923 yılında ilan edilen Cumhuriyet rejimine uydurmaktır(Yücel, 1949: 286). Bundan sonraki değişme 1926 yılında yapıldı. 1926 İlkokul Tarih dersi programında; öğretiminde dikkat edilecek noktalardan biri olarak 6. maddede;

"Mevcut olan yerlerde öğretmen öğrencisine müzeleri ve eski eserleri gösterecektir. Müze mevcut olmayan yerlerde öğretmen kale, kule, su kemeri gibi eski eserleri gösterir ve bunların geçmişine ilişkin bilgi verecektir. " denilmektedir.

Bunun yanısıra öğretim sırasında tarihî tabloların gösterilmesi önerilmektedir. Eğer tablo yoksa öğretmen kitaplardan sağlayabileceği resimleri ve kartpostalları gösterecek ve okullarda tarihî kartlardan oluşan bir koleksiyon yapılacaktır.

1927 yılında tarih programlarında radikal bir değişiklik yapıldı. Bu değişimin amacı Türk tarihini mihver yaparak, öğretimde bulunmaktır(Yücel, 1946:286).

Son programa göre çocukların anlayabileceği bir dil ile yazılmış, 1928 tarihli Tarih ders kitabının girişinde Ahmet Refik şunları yazmaktadır:

"1. Her ulusun tarihinde o ulusun uygarlığa, insanlığa hizmetinden söz edilmiştir. Öğrencinin zihnini fazla isimlerle yormamak için isimleri geçmeyen Yunan ve Roma'nın önemli kişilerinin hayatına ilişkin **Tarihî Kıraatler** namındaki kitabımızda bilgi verilmiştir.

2. Memleketlerine ve uygarlığa hizmeti dokunan büyük adamların hayatı daha çok dikkate alınmıştır.

3. Avrupa devletlerinin tarihinde özellikle bugünkü Avrupa'nın nasıl meydana geldiğini, Meşrutiyetin, Cumhuriyetin, milliyet hislerinin, nasıl başladığını çocuklara anlatmaya çalışılmıştır.

4. Türkiye tarihî padişahlar tarihî olmaktan kurtarılmıştır. Daha çok Türk ulusunun ilerlemesi dikkate alınarak yazılmıştır. Tarihî olgular içinde özellikle Türklerin ilerlemesine ilişkin olanlar seçilmiştir. Çocuklara örnek olması için Türklerin sanatta, ilimde,

kahramanlıkta, Türkiye'yi idare etmekte en çok dirayet gösteren büyük adamlarına, Türk uygarlığının nasıl ilerlediğini göstermeye önem verilmiştir.

5. Çocuklara kolaylık olmak için her bölümün sonuna sorulu özetler ve tablolar ilave edilmiştir. Öğretmen bu tabloları açıklamalı, her ulusun sanatını, yaşayışını, kıyafetini resimler üzerinde öğrenciye göstermelidir(Ahmet Refik, 1928:3)."

1915 yılında yapılan İlktehdrisat Talimatname'si Cumhuriyet'in ilk yıllarında değiştirilmiş, fakat ihtiyaçtan dolayı 1929 yılında yeni bir ilkmektep talimatnamesi yayımlanmıştı. Bu talimatname'nin 16. maddesine göre; Pazartesi günü, öğleden sonraki zaman gezi işlerine, okul içinde konferans, konser, temsil gibi sosyal eğlencelere ayrılabilirdi (T. C. Maarif Vekaleti, 1929:8). Öğretime ilişkin 46. madde de inceleme ve gözlem gezilerine çıkılmadan önce öğrenciye bu etkinliğin niçin ve nasıl yapılacağının anlatılması, öğrencilerde merak uyandırılması, öğrencilerin bir gözlem defteri tutmaları ve buraya gezi sonuçlarının düzenli bir şekilde yazmaları önerilmektedir. Konu mümkün olduğu kadar doğal çevresinde incelenmeliydi. Konuya ilişkin gerçek nesne sınıfa getirilemez ise öğrenci oraya götürülmeli, bu da mümkün değilse ders araçları kullanılarak konu görselleştirilmeliydi(1929:17-18).

1929 yılında açılan Millet mekteplerinde tarih dersinin olduğu görölmektedir. Bu derslerin daha çok tarihî menkıbe ve tarihî musâhabe anlatma şeklinde yapıldığı görölmektedir(Karslı, 1935:54).

Liselerdeki ve ortaokullardaki tarih öğretimi söz konusu olunca, Atatürk'ün direktifleri ile hazırlanan **Türk Tarihinin Anahatları**'na göre yazılmış tarih kitapları akla gelmektedir. 18 Mayıs 1930 tarihinde T.B.M. Meclisi'nde Bakanlık bütçesi görüşülürken, Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey (Gümüşhane Milletvekili), Talim ve Terbiye Heyeti'nin programları tanzim ettiğini, fakat programları Darülfünun'dan oluşan bir heyet tarafından yapıldığını söylemektedir. Türk Tarihî programının da Yusuf Akçura tarafından yapıldığını ve Vekaletin onu uygulamaya çalıştığını belirtmektedir(Türk Devrim Tarihî Yayınları, 1946:24). Hasan Âli Yücel de, tarih programlarındaki bu değişikliğin Atatürk'ün emriyle olduğunu, Türk Tarih Kurumu'na yazdırılan 4 ciltlik tarih kitaplarına göre programın düzenlendiğini belirtmektedir(Yücel, 1946: 287). Hasan Âli Yücel'in bu ifadesi, neden ortaokul ve lise tarih programlarında ilkokullarda olduğu gibi bir hedef, öğretim yöntemleri gibi pedagojik kısımların olmadığını da açıklamaktadır.

Bu konuda Reşit Galip şöyle demektedir:

" Bir milli tezi müdafaa ettiği için, yeni tarih nokta-i nazarlarımıza ilmin yeni hakikatlerine istinat eden milli tarih nokta-i nazarımızı götüğü için bu kitapların o mekteplerde okutulması mecburiyeti görülmüştür. " (Reşit Galip, 1946:119).

Nitekim, 1933'de öğrencilerin ortaokul ve lise için yazılan tarih ders kitaplarının zorlukla takip ettiğinden ve bu kitapların ağır olduğu görüldüğü için ortaokullar için yeni tarih kitapları yazdırılma çalışmaları başlamış, 1934 öğretim yılına yetiştirilmesi öngörülmüştür(Reşit Galip, 1946:119).

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programlarında tarih öğretimine de yaklaşımına bakmakta yarar vardır. Çünkü bu fırkanın programları, aynı zamanda devlet programı olmuştur. 13-14 Mayıs 1931 tarihinde kabul edilen, Cumhuriyet Halk Fırkası programının "millî talim ve terbiye" kısmında Türk Tarihî'ne ilişkin maddesinde;

" Firkamız, vatandaşların, Türk'ün derin tarihini bilmesine fevkalade ehemmiyet verir. Bu bilgi, Türk'ün kabiliyet ve kudretini, nefsine îtimat hislerini ve milli varlık için zarar verecek her cereyan önünde yıkılmaz mukavemetini besleyen mukaddes bir cevherdir." (CHF, 1931: 9) anlayışı kabul edilmiştir.

1935 tarihli programda ise bu madde öz Türkçe kelimelerle ifade edilmiştir. Bu madde şöyledir;

" Partimiz, vatandaşların, Türk'ün derin tarihini bilmesi üsnoma bir önem verir. Bu bilgi, Türk'ün kapasite ve enerjisini, nefsine güven duygularını ve ulusal varlığa zarar verecek bütün akımlara karşı sarsılmaz dayanımını besleyen kutsal bir evindir."(CHP, 1935:14).

1939 ve 1943 programlarında ise, ilgili madde 1931'de kullanılan kelimelerle ifade edilmiştir.

19 Şubat 1932'de açılan Halkevlerinin, bu yıllarda, icraatları ile okul tarih programları ile müzeleri bütünleştirdiği görülmektedir. Halkevlerinin bünyesinde açılan Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesinin, bulundukları ilin veya ilçenin genel tarih ve Kurtuluş Savaşındaki durumuyla ilgili tarih kitapları hazırlamada, öğrencilerin tarih derslerinde yaşadıkları çevreye ilişkin tarih bilgisi edinmelerinde çok önemli rolü olmuştur. Ayrıca Halkevleri tarih şubesinin, tarih eserleri ve tarihî şehir harabelerini araştırma ve inceleme için tarih gezileri düzenlediği görülmektedir. Örneğin, Afyon halkevi, 255 kişili ile dört tarih gezisi yapmıştı. Bolu'dakiler, Üskübü'deki harabeleri

gezmişti. Bu tarih şubelerinin bazıları, tarihî eserleri ya yeniden bularak ya da bir araya getirip sınıflayarak, tarih salonları yaparak, müze şubesine yardım etmekteydi. Bu tarih şubelerinin, tarihî eserleri koruma ve inceleme konusunda halkı ve memurları aydınlatmak için konferanslar düzenlediği de görülmektedir(CHP, 1935c:28-31).

1938 Ortaokul programında tarih dersinin sadece öğretim programı verilmiş olup, ayrıca öğretmen, öğretimde izleyeceği yöntem kısmı yoktur. O yüzden 1938 tarihli programdan konuya ilişkin bir bilgi edinilememiştir. Bu hali ile program, Atatürk döneminde yazılan tarih ders kitaplarının içindekiler kısmının ifadesi olarak görülmektedir.

Özelikle, 1943 Maarif Şurası sırasında tarih öğretimi seksiyonuna katılmış olan Gazi Pedagoji Muallimi Ziya Talat (Çağır) çocuk psikolojisine ilişkin Piaget'nin görüşlerini dile getirmişti. Böylece somut düşünme aşamasında olan çocuklara tarih öğretiminde müzelerin ve antik eşyaların kullanılmasının önemi bir kez daha gündeme alındı (II. Maarif Şurası, 1943:233).

1943-1944 öğretim yılı için lise ve ortaokullarla, meslek okulları tarih öğretmenlerince ve okul idarelerince göz önünde bulundurulması gereken hususlar arasında konuyla ilgili olarak şöyle bir madde vardır:

" Dersler kitaplara göre yürütülmekle beraber bahisler temas ettikçe bulunan yerin tarihî eserleriyle müzelerinden gereği gibi faydalanmak suretiyle, talebede mahalli tarihî öğrenmek, bulunan yerin tarihî eser ve anıtlarını tanımak ilgisi uyandırılacak ve bu suretle talebenin kendi çevresindeki eski tarih ve sanat eserlerinden başlayarak, **gerçek tarih fikrini ve zevkini** elde etmesine çalışılacaktır. " (Tebliğler Dergisi, 1943:33).

1943 Maarif Şûrâsı'nın ardından 1945-46 öğretim yılı için ilköğretim 4. sınıflar için şûrâda kabul edilen esaslara uygun tarih ders kitapları yazdırılmıştır. Burada ilköğretimde tarih öğretimi hakkında gösterilen direktifler arasında tarihsel çevreye ilişkin şunlar yazılmıştı:

" Bulunulan köy, kasaba veya şehrin tarihî üzerinde öğretmenler tarafından çocuklara doğru bilgiyi vermeye ve çevrede mevcut başlıca tarihî eserleri (heykeller, anıtlar, tarihî yapılar, surlar, kaleler, harabeler gibi...) gezdirilerek bunların tarihî mana ve değerleri, seviyelerine göre, öğrencilere tanıtılmaya çalışılacaktır. Bu çalışmalar yalnız ders yılı başında değil, bütün ders yılı boyunca da yapılacak ve öğrencilerin yaşadıkları hayatla tarih içindeki süreli bağlantıyı anlamaları ve bulundukları çevrenin her döneme ait tarih ve uygarlık eserleriyle ilgilenme alışkanlığının kendilerinde uyanması sağlanacaktır. "(Tebliğler Dergisi, 1945: 280-281).

1949 Ortaokul Programı'nın 12. maddesinde

" Öğretmen, eski bir olaydan, Kurtuluş savaşı veya Türk devriminin herhangi bir safhasından bahsederken o olayın, okulun bulunduğu yerde geçmiş olan veya o yerle ilgili bulunan noktalarına çocukların dikkatini çekmeli, okulun bulunduğu yerde o olay ile ilgili tarih eserlerini göstermeli ve inceletmelidir.

Tarihî bir şahsiyetten bahsedilirken o zat, okulun bulunduğu yerde doğmuş veya ölmüş veya orada bulunmuş ise, bu cihete , veya orada cami, medresesi, kitaplığı, imareti, hanı, türbesi, mezarı, mahallesi, sokağı ve evi, her hangi bir eserde kitabesi varsa bu gibi eserlere öğrencilerin dikkatlerine çekilecektir." (s.93).

yine aynı programın 13. maddesinde

" Öğretmen, geçmişi çocukların gözünün önüne getirmek, onların yaratıcı imgelemlerine malzeme vermek üzere okulun bulunduğu yerdeki sur, kale, harabe, bent, cami, medrese, çeşme, han, hamam, köprü, imaret, kervansaray, kitaplık gibi yeni ve eski eserleri ziyaret ettirecek, müzede veya başka yerde bulunan eski silah, kap kacak, elbise, çini ve diğer eserleri gösterecek ve bunları çocukların seviyelerine göre açıklayacaktır(s.93)

Yine aynı programın 14. maddesinde

"Öğretmen, Tarih derslerinde eski eserlerle anıtların Türk tarihînin birer belgesi olduklarına çocukların dikkatini çekerek bunları yıkılmaktan, bozulmaktan veya yabancı ellere geçmekten korumanın bizim için bir ödev olduğunu telkin edecektir.

Okulun çevresinde bulunan çeşme, mezar, kütüphane v.b. gibi tarihî değeri olan anıtların korunması ve bakımı hususlarının öğretmenlerin rehberliği altında öğrencilerin tarafından yapılmasına önem verilmelidir. "(s 94)

Bu açıklamalar, 1958 İlkokul programının açıklamalar kısmının 18. ve 19. maddelerine oluşturmuştur. (ss.132-133). Ayrıca programın 22. maddesi

"Öğretmen, okulun bulunduğu yere yakın yerlerdeki eski tarihî eserleri incelettirmek için sırasına göre geziler tertip edecektir" (s.134)

1961 yılında bir komisyon toplanmış ve ilkokul programlarında yapılacak değişiklikleri bir rapor halinde belirtmişti(İlkokul Program Taslağı, 1966:2). Bu bağlamda, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi gibi dersler Toplum ve Ülke İncelemeleri dersleri adı altında toplanmıştı. Tarihle ilgili konuların işlenişinde göz önünde bulundurulacak esaslar 1958 programından bazı maddeler atılarak alınmıştı. Örneğin, 1958 İlkokul programındaki 18. madde burada 4. madde, 19. madde burada 5. madde olmuştu(Yarat, 1965:57-58).

İlköğretimde durum bu şekilde iken, ortaöğretime baktığımızda lise tarih dersleri için ayrıca bir öğretim kısmının hazırlanmadığı dikkati çekmektedir. 1952 ve 1973 Lise Müfredat Programlarında sadece sınıflara göre konu dağılımına yer verilmiş olup, öğretim teknik ve yöntemlerinden söz edilmemiştir(M.E.B, 1952:7; 1973:41).

1970'lerden günümüze ilköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programlarının açıklamalar kısmında yukarıda alıntı yapılan kısımlar bazen aynen bazen de kısmen bugüne uyarlanarak aktarılmıştır. Örneğin, 2000 tarihli ilköğretim okulu sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programı incelendiğinde 1949'daki ifadelerin uygun alt kategorilerde bugüne uyarlanarak, yazıldığı görülmektedir.

Kısaca, Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze ilköğretim programlarında müze gezilerinin, müzelerin ve tarihi mekanların derslerde etkili bir şekilde kullanılması gerektiği önerilmektedir. Günümüzdeki Tarih 1-2 programı incelediğinde, her ünite sonrasında ders dışı etkinlikler bağlamında müze veya kütüphane gezilerinin önerildiği dikkati çekmektedir. Kanımca, artık bugün müze gezisini önermekten çok, müze gezisi planları ve örnekleri verilmelidir. Müzede çocukların kazanacağı yaşantıları zenginleştirme bağlamında tarih öğretmenlerine örnekler sunulmalıdır. Öğretmene, somut olarak müzede ne yapabileceğine ilişkin hazır ders programları, hazır çalışma kağıtları sunulmalı, kendisinin de benzerlerinin hazırlayabileceği ortamlar hazırlanmalıdır.

Sonuç olarak, Tanzimat Döneminde Osmanlı devlet adamları ülkede ilköğretimin yaygınlaştırılması için mücadele vermişlerdir. Eğitim ve öğretimin Batı tarzında düzenlenmesi problemi ile ilgilendiler. 1935 C.H.P program görüşlerinde de Manisa milletvekili olarak Kazım Nami Duru'nun ifade ettiği gibi, 1927'deki ilkokullar programı değişmesine rağmen, öğretmen okullarının programlarının eğitim ve pedagoji kısmı değiştirilmediği için öğretmen okullarından çıkan öğretmenlerin, programın istediği bilgiye yeteri düzeyde sahip olmaması gerçeği ile karşılaşmıştır(1935b: 70). Ortaokul programına göre hazırlanan pek çok kitap İngilizce veya Almanca'dan çevri olup, Türkiye'nin hayat şartlarına uygun değildi. Üstelik, ilkokul ve ortaokul programlarından farklı olarak, lise programları, eski sultani programlarının devamı olup, Fransız programlarının işlene işlene Cumhuriyet'e kadar gelmiş şekliydi. Bu programlar, eğitim uzmanlarınca değil, konu alan uzmanlarınca yapılmıştı. Bu uzmanlarda kendi uzmanlık alanlarına daha fazla önem vermişti.

Bu durumdan, tarih programları da nasibini aldı. Ama, tarih programları da en az batıdaki çağdaş programlar kadar müze ve tarihi mekan gezilerini kağıt üstünde hararetle önermekteydi. Cumhuriyet ilk yıllarında, yeni rejiminin getirdiği heyecan ve coşkuyla bu önerilerin gerçekten uygulandığı da görülmektedir. Bugün ki duruma bakıldığında, 1930'larda ve 40'larda tarih programlarında bulunan müze gezilerine ilişkin öneriler, hemen hemen aynı cümlelerle günümüz programlarına taşındığı ve II. Bölümde de belirtilecek gerekçelerden dolayı tam anlamıyla hayata geçirilemediği anlaşılmaktadır.

1.3. TÜRKİYE'DE MÜZECİLİĞİN GELİŞİMİ

1.3.1. OSMANLI DÖNEMİNDE MÜZECİLİĞİN GELİŞİMİ

İlkçağda, İskenderiye ve Bergama'da müzeler kurulduğu, ortaçağda da kralların saraylarında değerli eserlerin korunduğu bilinmektedir. Örneğin, M.Ö. III. yüzyılda Mısırda Ptolemee Philadelphes'in İskenderiye Müze'si, seçme sanat eserlerinden, kütüphane ve sergi salonlarından oluşmaktaydı. Ortaçağda da saltanat ve ihtişamın alameti olarak, her hükümdar ve prensin bir "Nadirler Salonu" vardı(Halil Etem, 1932:533). Bununla birlikte, ancak 18. yüzyılda halkın yararlanabileceği genel bir müze fikrinin Fransa'da doğduğu görülmektedir(Şapolyo, 1936:20). 1793 tarihinde Fransız İhtilali sonrasında kralların sarayındaki eşyalar toplanarak, milletin malı olarak Paris'te Louvre sarayında ilk halka açık müze kuruldu. Diğer yandan, imparatorların özel malı sayılıp, halka açılan müzeler de vardı. Viyana müzesi bu tür bir müze idi.

Türk müzeciliğinin kökenleri, XIII. yüzyıl Selçuklu dönemine kadar indirilebilir. Bütün Avrupa'da olduğu gibi, değerli eşyaların sarayda korunduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı sultanlarının da Bursa ve Edirne'deki saraylarda hazine daireleri vardı.

Fatih Sultan Mehmet döneminde, Topkapı Sarayı'nın birinci avlusundaki Bizans'tan kalma Aya İrini (Hagia Eirene) kilisesine, "Cebehane" adı verilerek, savaşlarda ele geçirilen silah ve savaş aletleri burada depolanmış, III. Ahmed zamanında 1726'da bir takım değişikliklerle Cebehane, Dârü'l- Eslîha'ya dönüştürülmüş ve böylece bugünkü askerî müzenin temelleri atılmıştı (Eralp,1981:1604;Eyice,1981:1596). Üstelik, Tanzimat döneminde Mustafa Sami Efendi(1996:25) de Osmanlı'da kalıntı eserlere önem verildiğini göstermek için Fatih Sultan Mehmet tarafından Ayasofya camii içindeki melek tasvirlerine, İstanbul'un bir çok yerlerindeki dikili taşlar ve benzeri şeylere " *ezzaman-ı atiyka'dan*" kalmış diyerek yıkılmamasını ve değiştirilmemesini örnek göstermiştir.

Yavuz Sultan Selim döneminde hazine, Enderun ve harem hazinelerine sığmadığından, bir kısmı Yedikule mahzenlerinde saklanmıştı(Halil Ethem, 1932:534; Hisar,1933:133). Kutsal Emanetler de Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Şerif dairesinde

saklanmıştı (Eyice, 1980: 1596). III. Murad döneminde sarayda hekimbaşı olan Dominico adlı bir Kudüslü Musevi bilginin yazdığına göre, bu hazine Yedikuleden Topkapı Sarayı'na taşınmıştı (Halil Ethem, 1932:534; Şapolyo, 1936:32). Bu hazine, Topkapı Müzesi'nin çekirdeğini oluşturmuştur.

Hisar(1933:133), doğu dünyasında tezyin-i sanat eserlerine büyük önem verilirken, tarihî harabelere, eski abidelere ve heykeltraş eserlerine pek önem verilmediğini belirtirken, Paksoy'un (1993:202-203) III. Murad dönemine(1574-1595) ilişkin yayımladığı belgeler, " taşınmaz kültür varlıklarının" korunmasına ilişkin politikaların mevcut olduğunu göstermektedir. Paksoy'a göre, 16. yüzyılda eski eserlere ve kalıntılara yönelik korumacı bir devlet görüşü hakim iken, 19. yüzyılda Osmanlı'nın içinde bulunduğu durum yüzünden politika farklılaşmıştır.

16. yüzyılda Dünya'nın değişik yerlerinden getirilmiş hayvanların, İstanbul'da özellikle şehzadelerin sünnet düğününde gösterildiği bilinmektedir. Kunt, minyatürlerden ve Avrupalı görgü şahitlerinin yazdıklarından hareketle, konuyu " sirk" kavramı bağlamında açıklamıştır. Günümüzde, ICOM tarafından yapılan müze tanımında, daimi kurum olması, halka açık olması ve eğlence amacı gütmesi koşuluyla, hayvanat bahçelerinin de müze olarak kabul edilmiştir. Sirklerin daimi olmamakla birlikte eğlence amacı güttüğü ve halka açık olduğu ortadadır*.

Osmanlı sefirlerinin, sefaretnamelerinden anlaşıldığı kadarıyla bu sefirler, Avrupa'da yaygınlaşan hayvanat ve nebatat bahçelerini, müzeleri ziyaret etmişlerdi. Örneğin, Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Sait Efendi, 1720-21 yıllarında Paris'te hayvanat ve nebatat bahçelerini gezdiğini yazmıştı(Unat, 1968:56). Şehdi Osman Efendi de 1757-58 yılında sefaretnamesinde belirttiği üzere Petersburg'da devlet müzesini gezmişti(Unat, 1968:110). Aynı müzenin, 1771-1775 arasında sefir Silahtar İbrahim Paşa'nın Defteremini vekili Necati Efendi tarafından da görüldüğü anlaşılmaktadır(Unat, 1968:127).

1838'de elçilik heyeti ile birlikte Paris'e giderken, pek çok Avrupa şehrini gören Mustafa Sami Efendi, **Avrupa Risâlesi** adlı eserinde eğitim ve öğretimde, bilimde,

* Osmanlılarda sirklerle değişik tür hayvanları göstermenin kurumsallaşmayıp, daimilik kazanamaması ayrıca bir araştırma konusudur.

sosyal hayatta, sanayi ve ticaretle, sanatta ilerlemede müzelerin önemini vurguladı. Bu konuda;

" Halen Avrupalıların bunca yeni buluşları, teknikte süratle ilerlemelerinin nedenini, yaratıcılık düzeyine erişmiş olmalarında aramalıdır. Bu da eski eserlerden aldıkları ilham ile bilim ve sanatta yükselmeleriyle olmuştur. Örneğin, buharlı yürütülen gemiler ve bunların mekanikleri; kağıt, tül, cam, saat ve benzeri her türlü ihtiyaç maddeleri ve kumaşları; en garibi olmak üzere bir zamandan beri havada uçmak; ve beşyüz metrelik bir uzaklığa tel ile hemencecik haber gönderme(Telgraf) olanağı gibi olağanüstü buluşları tamamıyla bu "antika" dediğimiz, çok eski zamanlardan gelen kalıntılardan bilim ve sanat yoluyla yararlanılarak meydana getirildiğini kabul etmek gerekir." (M. Sami Efendi, 1996: 24-25; Berkes, 1973:178).

Mustafa Sami Bey(1996:26-27), "tarih kitaplarında pek çok meşhur ressam ve nakkaşın, hattatın eserlerinden söz edildiğini, eğer bunlar bir yerde saklansaydı, tarihleri incelemekle uğraşanlar bu gibi şeyleri yalnız işiterek bilmektense gözleriyle görmüş olmaları daha iyi olacaktı" demektedir. Görüldüğü gibi, Mustafa Sami Bey, müzelerin tarih yazımındaki önemi üzerinde de durmaktadır. Berkes'in de belirttiği gibi (1973:178), önceki sefaretnamelerden farklı olarak, bu sefaretnamelerde Mustafa Sami, Avrupa'da görülen uygarlık eserlerinin nedenlerini anlamaya çalışan bir tutum sergilemektedir.

Sultan Abdülmecid (1839-1861) döneminde, 1846 yılında Tophane-i Amire Müşiri Fethi Ahmet Paşa(1801-1858) eski silahları toplayarak, Darphane-i Amire yakınlarında olan Harbiye ambarı ve daha sonra Askeri Müze olarak kullanılan Aya İrini kilisesinde **Mecmua-i Esliha-i Atika** ve **Mecmâ-i Asar-i Atika** adlı ilk müzeyi kurmuştur(Müze-i Hümayunun Tarihçesi, 1319: 51). Fethi Ahmet Paşa, Fransız arkeolog Mösyö Dumont'a bu eserlerin bir katalogunu da yaptırmıştı(Hisar, 1933:136). 1840'larda Bâbıâîlî, eski eserlerin saptanması, değerlendirilmesi ve kıymetli olanların İstanbul'a gönderilmesi için vilayetlere genelgeler gönderdi(Ortaylı, 1981:1599).

Tanzimat dönemi Türkiye'de müzeciliğin kurumsallaşmaya başladığı bir dönemdir. Tanzimat bürokrasisi eski eserlerin değerlendirilmesi ve söz konusu alanda belirli bir görüş sahibidir. 1847'da Kudüs mutasarrıfı, Gazze sancağında bir kabartmanın eskizlerini çizdirerek, İstanbul'a yollamıştı. (Ortaylı, 1981:1600).

1853 yılında başlayan Kırım Savaşı her alanda olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğunda müzeciliğin gelişimini de etkilemişti. Osmanlı bürokrasisi; müttefiklerine, Sultanın verdiği irade-i seniye ile Hazine-i Hümayun'u ziyarete açtı(Kumbaracılar, 1970:37).

1868'de Âli Paşa'nın sadrazamlığı, Hilmi Paşa'nın Maarif Nezareti'nde bulunduğu sırada Osmanlı İmparatorluğunda eski eserlerin keşfedilmesi, kaydedilmesi ve sergilenmesi için bir müzehane'nin açılması kararlaştırıldı(Ergin, 1977:709). Safvet Paşa'nın Maarif Nâzırlığı (1868-1871) sırasında 8 Temmuz 1869'da Harbiye ambarındaki depoya resmen **Müze-i Hümayûn** adı verilmişti(Hisar, 1933:136). 8 Temmuz 1869'da **Mekteb-i Sultani** öğretmenlerinden Mr. Edward Goold adlı bir İngiliz, buranın müdürlüğüne tayin edildi(Şapolyo, 1936:3). Safvet Paşa vilayetlere genelgeler yollayarak, eski eser toplama kampanyasına hız verdi (Eyice, 1977:1598).

1869 Maarif Nizamnamesi, müzelerin açılıp işletilmesini Maarif Nezareti'nin görevleri arasına almakla birlikte, 1871'de Sadrazam Mahmut Nedim Paşa müze müdüriyetini lüzumsuz görerek, büyük olasılıkla mali nedenlerden dolayı lagv etmişti. Avusturya sefirinin iltiması ile Mösyö Terenzio müdür olarak atandı. Mr. Goold, İngiliz Dış İşleri Bakanlığına yazdığı bir mektupta bu durumdan yakınmaktadır (Eyice, 1981:1600).

1872 Mayıs'ın da Ahmet Vefik Paşa'nın Maarif Nazırlığı döneminde müze müdürlüğü yeniden açıldı. 1872'da Müze-i Hümayun müdürlüğüne Alman Dr. Philipp Anton Dethier getirildi (Eyice, 1981:1601).

1874 tarihinde Maarif Nazırı olan Samipaşazade Abdüllatif Suphi Paşa Harbiye ambarı olan Aya İrini'deki eski eserleri Çinili köşke naklettirip, müzenin açılmasına karar verdi. Bu yüzden Çiniliköşk müzesi'ni asıl kuran O'dur. Suphi Paşa, tarih'e çok meraklı olup, 1859 yılında İbn-i Haldun'un tarihînin birinci cildini çevirdi. Suphi Paşa, eski eser ilmine ilgisinden dolayı harfiyat yaptırmıştı (Müze-i Hümayunun Tarihçesi, 1319:51).

10 Mart 1874 de Suphi Paşa'nın Maarif nazırlığı döneminde, 36 maddelik ilk eski eserler nizamnamesi yayımlandı(Hisar, 1933:137). Mr. Dethier, müdürlüğü döneminde Schliemann Truva hazinesini bularak, Yunanistan'a gitmiş. Mr. Dethier,

Asar-ı Atika Nizamnamesini ileri sürerek, hazineyi geri almak için uğraşmış, fakat Schliemann tazminat ödeyerek, bu meselenin kapatılmasını sağlamıştır.

1874 yılında imparatorluk sınırları içinde yabancıların kazı yapmak için birbiri ardınca başvuruları, bu yabancıların kazılarını kontrol etme gerekliliği üzere Maarif Nezaretinin, sadarete takdim ettiği bir 16 maddeli nizamnameli tezkerede Müze Mektebi açılması ihtiyacı gündeme getirilmişti. Bu tezkerede, eski eserlerin genel tarihe ilişkin bilgi edinmedeki önemi vurgulanırken, Avrupa devletlerinin başkentlerinde müze açtıkları ve burada eski eserleri sergiledikleri belirtilmektedir. Ayrıca 30-40 yıldan beri Avrupa devletlerine verilen iltimaslardan dolayı Osmanlı İmparatorluğu topraklarındaki özellikle Musul ve çevresinde önce Fransızlar sonrada İngilizler tarafından yapılan kazılarla pek çok eski eserlerin yurt dışına çıkarıldığı belirtilmektedir. Bunu önlemek için genel kütüphane ile bir müzehane'nin yapılması istenmektedir. Mekteb-i Sultani'den mezun Fransızca, Lâtince, Rumca bilen veya bu özellikleri taşıyan dışarıdan 12 mezun öğrenci alıp, aylık 200 kuruş maaş ile 2 yıl süre ile Müze-i Hümayun müdürü Mösyö Dethier'nin hizmetine verilmesi önerilmektedir. Anlaşıldığına göre, okulun süresi iki yıl olup, dersleri şöyledir: 1. Nümizmatik bilimi 2. Prinç ve mermerlerden yapılmış heykellerden, alçıdan kalıp alma yönteminin gösterilmesi 3. Adî resim ve fotoğraf sanatının öğrenilmesi. Bu okul mezunları, eski eserlerin kazılarında, Müze-i Hümayun için eski eser aranacak yerleri saptama, yabancılar ücretlerini verdiklerinde onların kazılarına nezaret etme, bazı vilayet merkezlerinde kazı komiseri gibi görevlerle donatılacaktı. Müzehane'nin açılması için gerekli masraf şöyleydi: Fotoğraf, araç-gereç, kazı komiserleri yol masrafları 24000 kuruş, 12 öğrencinin senelik maaş toplamı 28800, 2 öğretmen ve bir muavinin senelik maaş toplamı 17200'dır. Bunların toplamı 90000 kuruştur. Müze okulunun açılması, 08. 07. 1874 tarihli irade ile kabul edilmiştir. Ergin (1977:711), o dönemde müzecilik mesleğinin pek rağbet duyulan bir meslek olmadığı ve Mekteb-i Sultani öğrencilerinin Telgraf mektebine rağbet ettiğinden bu okulun öğrencisizlik yüzünden açılmamış olabileceği zannında olduğunu belirtmektedir. Eyice, Dethier'in müze yanında İzzeddiniye adında bir de okul açmayı düşündüğünü, yılda 90000 kuruş istenen bu okulun gerçekleşmediğini belirtmektedir (Eyice, 1981:1602). Büyük olasılıkla bu iki okul aynı okuldur.

1880 yılında Ramazan ayında Harbiye ambarındaki eserler, Çiniliköşke taşınarak, müzenin resmi açılış töreni yapıldı. Maarif Nazırı olan Münif Paşa bir nutuk söyledi. Eski eserlere önem vermekte geç kalındığına ilişkin bir konuşma yaptı.

3 Mart 1881'de Mr. Dethier'in ölümüyle, yerine 11 Eylül 1881'de Sadrâzam Ethem Paşa'nın oğlu ressam-arkeolog Osman Hamdi Bey (1842-1910) müdürlüğe getirildi. İlk Türk müze müdürü olmuştu. Çocukluk yılları Viyana'da geçen Osman Hamdi'nin üzerinde Viyana müzelerinin etkisi olsa gerekti. 18 yaşında Paris'te hukuk tahsiline yollanan Osman Hamdi Bey, burada güzel sanatlar okuluna gitmiş, eski eserler derslerini izlemiştir. O dönemlerde Dahiliye Nazırlığı yapan babası Ethem Paşa'nın ve Maarif, Evkaf ve Ticaret nazırlığı yapan Abdülatif Suphi Paşa'nın Osman Hamdi Bey'i himaye ettiği söylenebilir(Hisar, 1934:193). 1883'de yeni bir Âsâr-ı Atika Nizamnamesini yürürlüğü koyan Osman Hamdi Bey, arkeolojik kazılara başladı. Nemrut dağında, Sayda da kazılar yaptı. 13 Haziran 1891'de Vallaury adında mimar tarafından tasarlanan Neo-klasik üslûp yeni arkeoloji binasının resmi açılışı yapıldı. Müzenin düzenlenmesi ve katalog işleri için Fransız arkeoloji uzmanı Salomon Reinach'ı görevlendirdi. Fransız A. Joubin, ve G. Mendel tarafından müzenin katalogları hazırlandı.

Osman Hamdi Bey'in Müze-i Hümayun müdürü olduğu dönemlerde, Anadolu'da valilerin, maarif müdürlerinin ve öğretmenlerin gayretiyle mahalli müzelerin nüvelerinin atılmaya başlandığı görülür. Örneğin, Bursa Müzesi'nin kurulması girişimi, 1903'de Vali Reşid Mümtaz Paşa ve Maarif Müdürü Azmi Bey ve öğretmenlerin harekete geçmesi ile başladı. 1 Eylül 1904 yılında Bursa İdadisinin kimyahanesinde " Müze-i Hümayun Şubesi" kuruldu. Bu müzeyi Cumhuriyet'e kadar, idadinin öğretmen ve memurları fahri olarak idare etti. 1929 yılında müze müdürlüğü ihdas edilmişti(Zeren, 1971:56).

Asar-ı Atika nizamnamesine rağmen, II. Abdülhamit döneminde kapitülasyonların etkisi, siyasi sebepler ve elçilerin Sultan üzerindeki baskıları nedeniyle eski eserlerin yabancılar tarafından yurttan çıkarılmasına ya da İmparatorlara hediye edilmesine göz yumulduğu oluyordu. Örneğin, İzmir, Ayasloğ kazısından çıkan eserler Avusturya imparatoruna hediye edilmişti (Hisar, 1934:193). Meşrutiyet'ten sonra 1910'da Osman Hamdi Bey'in vefatı üzerine müze müdürü olan Halil Ethem Bey bu eserlerin bir kısmını zorluklarla geri alabilmişti. Osman Hamdi

Bey ve Halil Ethem Bey, pratik okullarında sayısı yarım düzineyi geçmeyen müzeci ve arkeolog yetiştirdiler. Bunların arasında Aziz Ogan, Topkapı Sarayı'nın kurucusu Tahsin Öz, nümizmat Tevrit ve Osman, sanat tarihçi Vahit, arkeoloji kütüphanesi kurucuları Ali ve Mistakidis ve arkeolog Teodor Makridi gelmekteydi(Arık, 1947:64).

1908'den önce Alman Grombekov Paşa ve Alman mühendis Yasmund, Ahmet Muhtar Paşa'dan oluşan bir komisyon askeri müzenin kurulması projesini verdi. İkinci bir fermanla sonra, Ali Rıza Paşa ve Ahmet Muhtar Paşa oluşan bir komisyon kuruldu. Ama askeri müzenin kurulması Harbiye Nazırı olan Mahmud Şevket Paşa'ya döneminde gerçekleştirildi. Almanya, Fransa, Avusturya müzelerini gezen Mahmut Şevket Paşa müzelerin toplumun kültür hayatına etkisini, toplumda tarih bilincinin üzerindeki önemini bizzat görmüştü(Erapl, 1981:1605). Ahmet Muhtar Paşa tam yetkiyle Eslaha-i Askeri müzesi müdürlüğüne atandı. Orgeneral Asım Gündüz hatıralarında Harp Akademisi son sınıf öğrencisi Mustafa Kemal Paşa'nın akademiden beşinci olarak mezun olmasını, birinciliği elden kaçırmamasını Ahmet Muhtar Paşa'ya bağlamaktadır. Bu dönemde yeniçeri mankenleri Avusturya'da yaptırılırdı.

Sultan II. Abdülhamit, Yıldız Sarayı'nda büyük bir salonu müze-kütüphane olarak ayırdı. Bir kısım eşyada Hazine-i Hümayun'dan buraya taşındı(Kumbaracılar, 1970:39). Meşrutiyet İnkılabından sonra Yıldız Sarayı müzesi eşyası İstanbul müzesine ve Topkapı sarayına ve bir kısmı da çeşitli kurumlara ve okullara, kitaplarda Darülfünun kütüphanesine taşınmıştı(Halil Etem, 1932:534; Şapolyo, 1936:32). Yıldız Kütüphane'sinin Hafız-ı Kütüp'ü Sabri Bey(Kalkandelen), 1909 yılının Nisan ayı çıkan isyan sırasında bir kısım eşyayı (minyatürler, el yazması Kur'an-ı Kerimler, Mescid-i Aksa Maketleri, porselenler, Hilye-i Şerifler gibi.) yağmadan korumak için kendi evine götürmüştü. Yıldız Sarayındaki 50.000 kitap, Darülfünun kütüphanesine taşınmıştı(Yüksel, 1966:70-71).

1 Ağustos 1912 tarihli Anıtların korunması hakkında nizamnameye göre, eski kaleler, burçlar ve kasaba surları, hangi devre ait olursa olsun mekânlar ve eserler eski eser olarak kabul edildi. Yıkma ve tahrip edilmesi yasaklandı. Nizamnamenin uygulanması Maarif Nazırı'na verildi(Kansu, 1938:11-12). Öteyandan, Halil Etem Bey'in anlattığına göre, Osmanlı döneminde her zaman müzeler için eski eser toplamada harcanan paraları hükümet için büyük yük olarak gören bazı kimseler

çıkmiştir. Örneğin, Balkan savaşları sırasında müzenin değerli parçalarının bir hükümdara bir milyon liraya rehin bırakılması bile gündeme gelmiş ve bir mukavelede imzalanmış, fakat sonra vazgeçilmişti(Halil Etem, 1932:539) .

Bunlara paralel olarak, II. Meşrutiyet'ten sonra Darülfünun'u düzeltmek için getirilen yabancı uzmanlar okul müzesi açmayı önermesi ile birlikte yeni bir tip müze de ortaya çıkmıştı. Maarif Nezareti bu iş için bir bina ayırmış ve yurt dışından aletler getirmişti. Fakat, randıman alınamamış ve adı duyulmaz olmuştu(Özgönenç, 1950: 46).

Yukarıda da belirtildiği üzere Türk müzeciliği ilk dönemlerinde yabancı uzmanlara bırakılmıştır. Bu durum, Remzi Oğuz Arık'a göre de çok doğaldı. Ama Arık, bununla birlikte iki büyük eksikliği vurgulamıştır. Birincisi, müzeciliğin ilk döneminde müzeleri Türklerin yönetimine bırakacak şartların hiçbir zaman hazırlanmaması, ikincisi de arkeoloji ve müzecilik tesadüflerin yetiştirdiklerine bırakıldığı için gerekli tedbirler alınmamış olmasıydı. Bununla birlikte, O, Osmanlı İmparatorluğunu mazur görmek düşüncesindeydi. Çünkü, bu dönemlerde imparatorluk ölüm-kalım mücadelesi içindeydi(Özgüç, 1989: 392-393).

1.3.1. CUMHURİYET DÖNEMİNDE MÜZECİLİĞİN GELİŞİMİ

1.3.1.1. Atatürk ve Müzeler

Atatürk, yurt gezileri esnasında özellikle müzeleri ve eski sanat ve uygarlık eserlerini gözden geçirmiştir. Atatürk'ün müzelere yaklaşımı, daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür politikasında müzelerin yerini belirlemiştir.

1913 yılında Atatürk Sofya'da ateşemiliter iken Bulgarların ulusal bayramlarının kutlama gününde düzenledikleri bir kostümlü baloya davet edilmişti. Bu baloya gitmek için askeri müze komutanına bir mektup yazarak komutandan çok gösterişli bir yeniçeri kıyafeti istemiştir. Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın izniyle müzeden bir yeniçeri elbisesi sonradan iade edilmek üzere kendisine verildi. Atatürk, Kazım Özalp Paşa'ya yazdığı mektupta; "Baloda hemen herkesin kıyafeti ile ilgilendiğini, kendisine sorular sorduklarını, yeniçeri tarihinden ve Türk zaferlerinden geniş bilgiler vermek fırsatını bulunduğunu" (Özalp, 1992:8-9) belirtmişti.

Atatürk Doğu cephesinde görevli olduğu sırada, 21 Kasım 1916'ya kadar Bitlis'te kalmış, hatıra defterine Bitlis'teki eski eserler ve türbeleri gezdiğini not düşmüştü(Önder, 1975:81).

Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1923'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dördüncü toplanma yılını açarken yaptığı konuşmada eğitime özellikle geniş bir yer ayırmıştır. Burada ;

"Ameli ve şamil bir maarif için hududu vatanın merakizi mühimmesinde asri kütüphaneler, nebatat ve hayvanat bahçeleri, konservatuvarlar, darülmesailer, **müzeler** ve sanayi nefise meşherleri tesisi lazım olduğunu...." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1945: 288) özellikle vurgulamıştır.

Münir Hayri, eğer misafirler arasında askerler varsa, Atatürk'ün onları çevrede cereyan etmiş askeri olayları incelemek ve izah etmekten zevk aldığını yazmaktadır(Egeli,1959:31). Atatürk, Afgan Harbiye Nazırı Sultan Mahmut Han'ı Timurlenk'le Yıldırım Bayezit arasındaki meşhur Ankara Meydan Muharebesi'nin geçtiği sahaya götürmüştür. Fakat, Atatürk'ün bu alanda nazıra ne tür bir bilgi verdiği bilinmemektedir.

9 Mart 1930'da Atatürk, Antalya müzesini gezdi. Aspendos'a giderek incelemelerde bulundu. Müze müdürüne "- Bu tiyatroyu restore ediniz ama, kapısına kilit vurmayınız. Burada temsiller veriniz, güreşler düzenleyiniz" (Önder, 1975:54) dedi. Günümüzde, Aspendos Tiyatrosunda sahneye konan uluslar arası bale ve opera etkinlikleri Atatürk'ün sözlerinden yola çıkılarak yapılmaktadır. Şu günlerde, Efes Antik kentindeki Celsus kütüphanesi'ni yeniden işlevsel hale getirmek ve hizmete sokmak için gösterilen çabalar da bunlara eklenebilir. Gerçekte, çağdaş müzecilik anlayışı da bu tür girişimleri öngörmektedir.

20 Kasım 1930'da Sivas'ta Atatürk, lisedeki Sivas kongresinin yapıldığı salonu gezerken, masalardan birinin yanlış konduğuna dikkat çekmişti. Masanın, kongre esnasındaki doğru yerini göstermişti(Önder, 1975:325). Bu olay, Atatürk'ün sergilemenin aslına uygun olmasında gösterdiği özen ve dikkate işaret etmektedir.

25 Aralık 1930'da Atatürk Edirne'deki eski eserleri gezdi. Özellikle Selimiye Camii'ndeki Balkan Savaşı sırasında isabet eden top mermilerinin izleri ve yıkıntıları üzerine;

" Bunları, onarmayınız, olduğu gibi kalsın. İnsanlığa mal olmuş bir sanat şaheserine karşı, düşmanın insafsızca saygısızca davranışı, bütün dünyaya örnek ve ibret olsun" (Önder, 1975:132) demiştir.

3 Şubat 1931 günü İzmir Müzesi'ni gezen Atatürk, müze defterine,

" İzmir Asar-ı Atika Müzesi'ni gezdim. Büyük himmet ve dikkatle istifadeli bir hale getirilmiş, memnun oldum." (Önder, 1975:196) tarzında düşüncelerini ifade etmiştir.

20. 2. 1931 tarihli Konya'dan İsmet İnönü'ye çektiği telgraf müzelere nasıl yaklaştığını da göstermektedir. Atatürk, burada eski eserlerin bilimsel korunmasında, tasnif edilmelerinde, kazı işlerinde yararlanılmak üzere arkeoloji uzmanlarına ihtiyacı vurgulamıştır. Milli Eğitim Bakanlığına, yurt dışına bu konuda öğrenci gönderilmesini tavsiye etmiştir. Bunun yanı sıra, yüzyıllarca sürmüş ihmallerden dolayı harap olmuş Karatay Medresesi, Alaeddin Camii, Sahip-Ata Camii ve Türbesi, Sırçalı Mescit ve İnce Minare'nin hemen onarılmasını istemiştir.

5 Şubat 1934'de Atatürk, Kayseri'de Hunat Hatun Medresesi'ndeki müzeyi ziyaret etti ve birkaç tarihî camiyi gezdi(Önder, 1975:227). Atatürk, 21 Mayıs 1938 günü, Viranşehir(Pompeipolis) harabelerini gezdi(Önder, 1975:282).

Görülüyor ki, bir devlet kurucusu ve lider olarak Atatürk, yurt gezilerinde müzelere ve tarihî mekanlara özellikle önem vermesiyle, kültür politikasının ana hatlarını çizmiştir.

1.3.1.2. 1920'den Günümüze Kadar Müzeciliğin Gelişimi

Yeni Türkiye devleti, memlekette müzeciliğin gelişmesi ve yurdun her tarafında arkeoloji kazılarının artmasına büyük önem verdi. 3 Mayıs 1920'de İcra Vekilleri Heyeti, eski eserleri kütüğe geçirmeyi ve korumayı hükümetin eğitim programında yer vermişti. 9 Mayıs 1920'de bu program, T.B.M.M'de okunmuştu. Bu program ile bu görev, Maarif Vekaletine verilmişti. Ayrıca müzelerin yönetimi, kurulması ve devam ettirilmesi, tarihî anıtların korunması ve onarımı, arkeolojik kazılar için yapılacak başvuruların incelenmesi ve kazıların gözetim altında tutulması görevleri arasındaydı(MEB, 1973: 75). Bu işler önceleri " Meclis-i Maarif ve Muhasebe" aracılığıyla yürütülürken, daha sonra " Tedrisat-ı Aliye" yoluyla yürütülmeye başlandı.

Maarif Vekaletinin bünyesinde Hars dairesi kuruldu. Müzeler, bu daireye bağlandı. Besim Atalay ilk Hars dairesi müdürü oldu. Hilmi ve Mübarek Galip de müdürlük yaptılar(Şapolyo, 1936:84). 1922'de " Asar-ı Atika ve Müzeler" adında bir müdürlük kuruldu.

1920'li yıllarda B.M.M İcra Vekilleri Reisi olarak Fethi Okyar'ın okuduğu ve meclisin onayladığı beyannamenin "Maarif" ile ilgili kısmında okul müzeleri ile ilgili olarak aşağıdaki ifade yer almıştı;

" Alat-ı dersiyyenin tedricen memleketimizde imal edilebilmesi için münasip merkezlerden birinde muntazam bir **mektep müzesi** ve müzeye mülhak olmak üzere bir de imalathane vücuda getirilecektir" (Güner ve Kabataş, 1990: 59).

Buradan da anlaşılacağı üzere, Cumhuriyet'in daha ilk yıllarında okul müzesi ile ders alet ve gereçlerinin yapıldığı yer olarak anlaşılmıştır.

İlk İnkılap Müzesini 7 Şubat 1921'de İstiklal Müzesi adıyla Eskişehir'de 24. fırka zabıtlarından mülazım Nuri Halil Bey kurmuştu. Eskişehir Müdafaa-i Hukuk binasında değerli eşyalar toplandı. Yunanlılar, Eskişehir'e girerken, bu müzeyi de yaktılar. 1922'de Taşhan altında askerî istihbarat salonunda fotoğraflar, gazete koleksiyonları, silahlar ve mermiler sergilenmişti (Şapolyo, 1936). Milli Mücadele sırasında İtalyanlar, Türklerin asar-ı atika'ya önem vermediği ve sırf uygarlık namına bahanesiyle Antalya'daki eserleri toplamaya başladıkları bir sırada Antalya Müzesi'nin temelleri de Rahiçli Süleyman Fikri Erten(1876-1962) tarafından atılmıştı(Seyirci, 1985:11-12).

15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihinde Ankara'da toplanan Birinci Heyet-i İlmiye etnografya müzesinin kurulması, milli müzenin kurulması, okul müzesinin kurulması gibi konuları gündemine aldı(Yücel, 1938:21:Adıgüzel ve Öztürk, 1999:75). 1923 yılında Bursa, Adana, Antalya, Edirne müzeleri halka açıldı. İlk etnografya müzesi, İstanbul'da Süleymaniye Camii karşısındaki kütüphane yanındaki medresede açıldı. Müzenin düzenlenmesi, Macar etnograf Mészáros Gyula tarafından yapıldı (Şapolyo, 1936:76). 18. 07. 1930 tarihinde halka açılan Etnografya Müzesi, Türklerin maddi ve manevi kültür mirasına ilişkin ipuçları sunmaya başladı.

26 Ağustos 1925 tarihinde, Maarif Vekaleti, Hars Müdüriyeti'nin 5356-1460 numaralı tezkeresiyle yaptığı teklif üzere İcra Vekilleri Heyeti, " Kıymettar eserlerin harice ihracının men'i hakkında kararname " çıkarmıştı. Bu kararnameye göre, hat, tezhip, minyatür türü eserlerin, yazmaların, etnoğrafya

eşyasının yurtdışına çıkarılması yasaklandı. Bu gibi eserlerin, satın alınması için Maarif Vekaleti Celilesi'nin bütçesine bir miktar para aktarılması kabul edildi (Kansu, 1938:12; Arık, 1947:49). Mustafa Necati Bey döneminde Hars dairesi üçe ayrıldı. Güzel Sanatlar, kütüphaneler ve Müzeler olarak müdürlüğe dönüştürüldü (Koşay,1974: 110). Müzeler müdürlüğüne, Hamit Zübeyir Koşay atandı.

Cumhuriyet rejiminin kurulması ile birlikte, Hazine-i Hassa'ya ait olan Topkapı sarayı, milli müze şeklini aldı ve 3 Nisan 1924'de Topkapı Sarayı müze olarak açıldı(Hisar, 1933:133). Cumhuriyet yönetimi, Topkapı Sarayını ve Ayasofya Camiini birer müze şekline getirdiği gibi Meşrutiyet döneminde İstanbul'da açılan Evkaf Müzesini de Türk ve İslam Eserleri Müzesi adı altında geliştirdi.

1925 yılında medrese, tekke ve zaviyelerin kapatılmasının arkasından, 1 Eylül 1926'da Mevlana türbesi ve dergahının müze olması kararlaştırıldı. 2 Mart 1927'de müzenin açılışı yapıldı. 1927'de Konya ile birlikte, İzmir ve Sivas müzeleri halka açıldı(Şapolyo, 1936:71).

Eğitimci Ali Haydar de (Taner), 1926 yılında yapılan Muallimler Birliği Kongresinde okunmak üzere hazırladığı **Milli Terbiye** adlı kitabında "milli müze" kavramına değinmiştir. Burada Ziya Gökalp'ten alıntı yaparak, Türk ulusuna ait etnoğrafik eserlerin yabancılar tarafından satın alınarak, Avrupa ve Amerika'ya taşındığına dikkat çekmişti. Ali Haydar, Osman Hamdi ve kardeşi/yardımcısı Halil Beylerin Çinili köşkte topladığı bütün İslam Dünyasına ait eşyalar arasından, Türklere ait olanlar toplanarak, bir "Milli Türk Müzesi" oluşturulması gerektiğine işaret etmiştir. Bunun yanı sıra bir "Etnoğrafya Müzesinin" kurulmasına olan ihtiyacı belirtmiştir. Ali Haydar, bu müzenin hemen kurulmasını, çünkü siyasi, sosyal, iktisadi, inkılaplar sonucunda hayatın süratle değiştiğini etnoğrafik değeri olan eserlerin yok olduğunu vurgulamıştı. Ali Haydar, Ziya Gökalp'in **Türkçülüğün Esasları** adlı kitabından hareketle, taşınması olanaksız eşyaların modellerinin yapılması; köy, şehir, köprü, cami gibi manzaraların alınarak, sergilenmesi gerektiğini de vurgulamıştı(Ali Haydar, 1926:50-51).

Cumhuriyet döneminin unutulmaz Maarif Vekillerinden Mustafa Necati Bey döneminde Milli Eğitim Bakanlığının alt katında (yanan bakanlık binası) okul müzesi tekrar faaliyete geçmiştir. Yeni öğretim araç ve gereçlerini, kitaplarını tanıtan gezici sergi bir trenle yurt çapında dolaştırılmış ve öğretmenlere gösterilmiş, konferanslar

verilmişti. Bu okul müzesinin bir kütüphanesi ve öğretim filmleri bulunmaktaydı ve öğretmenlere buradan ödünç kitap ve arzu ettikleri filmler verilmekteydi(Özgönenç, 1950:47).

1929 tarihli İlkemektepler Talimatnamesi'nde okul müzesine verilen önem bir kez daha belirginleştirilmişti. İlgili Talimatname'nin tedris kısmında 52 .madde;

" Her okulda bir müze bulunmalıdır. Müsait yeri bulunmayan mekteplerde her dersaneye camlı bir dolap verilirse müze sınıfın malı olarak bu dolapta tesis olunur. Müze talebenin iştirakiyle yapılmalıdır. Haşarat, nebat, maden koleksiyonları talebe tarafından yapılmış ders aletleri, elişleri derslerinde yapılan eşya ve resimler camlı dolaplarda saklanarak ders senesi nihayetinde sınıf sergisinde teşhir olunur. " (1929:19)denmektedir.

Halil Ethem Bey, İstanbul Arkeoloji müzesi düzenini muhafaza etti ve geliştirdi(CHP, 1938: 202). Halil Ethem Bey, 1931 yılında isteği ile emekliye ayrılincaya kadar İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin müdürlüğünü yaptı.

Müzelerin oluşturulması ve eski eserlerin sınıflandırılması ve korunması Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ilkeleri arasına alınmıştı(Reşit Galip, 1933: 3). Gerçekten de, 13-14 Mayıs 1931 tarihinde kabul edilen, Cumhuriyet Halk Fırkası programının "Milli Talim ve Terbiye" kısmında müzelere ilişkin maddesinde;

" Müzelerin ve umumiyetle eski eserlerin itina ile tasniflerine ve icap edenlerin yerlerinde iyi muhafazalarına itina olunacaktır." (CHF, 1931: 10) ifadesi kabul edilmiştir.

1935 tarihli programda ise bu madde ;

" Müzelerimizi zenginleştirecek kıymetteki tarih eserlerinin toplanmasına ve bu erge (maksat) ile kazılar yapılmasına önem verilecek ve eski eserlerin sınıflanmasına ve gerekenlerin bulundukları yerlerde iyi korunmasına özen gösterilecektir." (C.H.P., 1935: 15) olarak ifade edilmiştir.

Buna ek olarak, bir devrim müzesinin kurulması ve bu halka devrim fikir ve duygularını aşlamak için etkin araç olarak görülmüştür. 1935 programında ilgili madde öz Türkçe kelimelerle ifade edilirken, 1939 ve 1943 programlarında, 1931 programının dilinin kullanıldığı dikkati çekmektedir.

1926 yılında Paris'e arkeoloji tahsiline gönderilip, 1931 yılında yurda dönen Remzi Oğuz Arık'ın Türkiye'de müzeciliğin gelişimine etkisi çok önemli olmuştur.

Ona göre arkeolojinin laboratuvarı, kazılar olduğu kadar, müzelerdir. Louvre ve British Müzelerine gıpta ile bakar, Türkiye müzelerini de şaheserlerle doldurmak isterdi(Özgüç, 1989:392).

19 Şubat 1932'de açılan Halkevleri bünyesinde Müze ve sergi şubeleri oluşturuldu. Halkevlerinin amaçları arasına " Tarihî eser ve abidelerin iyi muhafazasını tenvir" maddesi de konmuştu. Bu şubeler, kendi bölgesindeki tarihî eser ve abideleri araştırdılar. Bu konuda tarih şubesi ile işbirliği yaptılar. Milli etnografya vesikaları toplayarak, mahalli müzelerin kurulması ve zenginleşmesine yardım ettiler. Halkevlerinin bu şubelerinin, müzeciliğe ilişkin yayınlar da yaptığı görülmektedir. Bazı halkevlerinin, kendi bölgelerinde Milli Mücadele'de önem taşıyan evlerde, bir takım eşya ve belge toplayarak "Devrim Müzesi" açmışlardı(CHP, 1935c: 130-131). Bu sırada halkevlerinde neleri toplayalım, nasıl toplayıp, nasıl kullanalım gibi sorular ortaya atılmıştı(Arık, 1947). Hamit Zübeyir Koşay bu şubelerin yararlı bir şekilde çalışması için ayrıca bir eser yayımladı.

Cumhuriyet yönetimi, illerde müze kurulmasına çok önem verdi. İllerdeki müzeler arasında İzmir, Konya, Bursa Adana, Antalya, Bergama, Sivas, Efes, Edirne, Kayseri ve Afyon müzeleri, koleksiyonlarını zenginleştirmekteydi. Bunlardan başka tarihî eserleri toplayan ve eserlerin sınıflanma ve düzenlenmesinin ardından müze olarak açılması kararlaştırılan depolar vardı ki bunların başlıcaları Amasya, Tokat, Samsun, Sinop, Diyarbakır, Van, Çanakkale, Denizli, Iznik, Içel, Isparta, Manisa, Erzincan, Bor, Niğde, Kırşehir, Kütahya'daydı(CHP, 1938:203).

Cumhuriyet döneminde özellikle arkeoloji kazılarına büyük önem verildi. Bu kazıların bir kısmı Bakanlıkça, bir kısmı Türk Tarih Kurumunca yapılmıştır. Bakanlığın izni ile yerli ve yabancı arkeologlar tarafından pek çok kazı gerçekleştirildi(CHP, 1938:203).

09.04. 1933'de Etnografya müzesi hakkında bir genelge yayımlandı. Burada milli mücadeleye ait belge ve eşyaların ziyan olmadan halka cumhuriyet eğitimi verecek şekilde Ankara Etnografya müzesinde toplanarak, teşhir olunacağı belirtildi. Burada bir İnkılap müzesi oluşturmak için toplanması gereken eşyalar tek tek sayılmaktadır. Bunlar arasında, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın eşya, el yazılarıyla, telgrafları, nutuk ve hatıraları, filme alınan görüntüleri, tarihî fotoğrafları, İsmet ve Fevzi Paşa'nın tarihî eşya ve fotoğrafları, İstiklal harbinde kullanılan alalacele

yapılmış tüfekler, süngüler, mataralar, Ankara'nın o zamanki resimleri, Yunan mezalimi belgeleri, Asilerden toplanan eşya cinsinden belgeler müzeye gönderilecekti (A. Bedri, 1933-34:357-359). İstanbul'da da açılması düşünülen inkılap müzesi için gereken miktarda eşya toplanamadığı için eşyaların çoğu Şişli'deki Atatürk Evine gönderildi(Şapolyo, 1936:82). 1933 yılında Ankara halkevi bünyesinde, İnkılap Müzesi kurmak için Hamit Zübeyr, Şevket Süreyya, Abdülhak Şinasi, Sami Çölgeçen ve Enver Behnan Şapolyo'dan oluşan müzeler komitesi kurulmuştu.

Cumhuriyet döneminde tarihî eserlerin korunmasına ve onarılmasına büyük önem verildi. 17 Mayıs 1933 yılında Maarif Vekili Reşit Galip'in T.B.M. Meclis'inde bakanlık bütçesi ile ilgili görüşmede Maarifte Asar-ı Atikanın Muhafazası adlı bir kanun layihasının hazırlandığını ve Vekiller Heyetine gönderildiğini, bu sene asarı atikanın muhafazası için asgari 50.000 lira kadar tahsisatın ayrılacağı konusunda görüş birliğine varıldığını bildirmekteydi(Reşit Galip, 1946:118) .

10. 06. 1933 tarihli Maarif Vekaleti merkez teşkilatı ve vazifeleri hakkında kanun, bakanlığın bünyesindeki müzeler müdürlüğünün görevlerini belirlemişti. Müzeler müdürlüğü, tarihî ve bedii kıymeti olan eserlerin idare, tesis ve idameleri, tarihî abidelerin muhafaza ve tamiri işleriyle iştigal ve arkeolojik hafriyat için vaki müracaatları tetkik ve hafriyata nezaretten sorumluydu (A. Bedri, 1933-34:181).

Bunun yanı sıra, 10. 06. 1933 tarihinde kabul edilen Maarif Vekaleti merkez teşkilatı ve vazifeleri hakkında kanuna göre Bakanlığın bünyesinde mektep müzesi müdürlüğü bulunmaktaydı. Mektep müzesi müdürlüğü, ders araç ve gereçleri dünyasındaki yenilikleri takip ve bunlardan yapılması mümkün olanların yapılmasını temin ve okullara yaygınlaştırmak ve satın alınan ders araç ve gereçlerini okullara göndermekten sorumluydu (A. Bedri, 1933-34:181).

22.06. 1933 tarih ve 2287 sayılı kanun ile " Asar-ı Atika ve Müzeler Müdürlüğü" " Antikiteler ve Müzeler Müdürlüğüne" dönüştürüldü.

26. 06. 1933 tarihli Maarif Vekaletinden, Valiliklere gönderilen yazıda ecdat yadigarı mezar taşlarının tarihî ve etnografik, sanat değeri olduğunu, şehirler imar edilirken, birer açık müze halinde bırakılması, kaldırılan mezarlık taşlarının müzelerde, okullarda toplanmasının bir kültür borcu olduğu, mahalli beldelerin tarihçelerini yazan tarih öğretmenlerinin mezartaşlarını inceleme ve tespit etmelerinin zaruri olduğu, bu işle uğraşan öğretmenlerin adlarının vekaletle bildirilmesi istenmektedir(Arık, 1947:51).

28. 06. 1933 tarihinde İcra Vekilleri heyeti, 14644 sayılı kararı ile tarihî abideleri korumak üzere Müzeler Dairesi'ne bağlı bir Anıtları Koruma Heyeti oluşturdu. Bu yıllarda tarihî abidelerin tesciline ve rolövelerin yapılmasına başlandı (CHP, 1938:204).

Antikiteler hakkında öğrenciye nasıl bilgi verileceği ve derslerde bu eserlerden nasıl yararlanılacağı hakkında Bakanlıkça okullar için ayrı talimatname de yayımlandı(CHP, 1938:204).

17. 09. 1933 tarihli Maarif Vekaletinin Valiliklere yazısında, memleketin tarihî abidelerinin yerlerini gösteren bir resimli harita yapılacağı ve vilayetler ve kaza merkezlerinde bulunan tarihî abidelerin iki fotoğrafı istenmektedir(Arık, 1947:51).

25 Mayıs 1939'da Bakanlık bütçesi görüşmelerinde Hasan Âli Yücel, memleketin çeşitli yerlerinde imar hareketleri sırasında eski ve kıymetli eserlerin yıkılmasına ilişkin sorulan soruda bu durumu esefle karşıladığını ifade etti. Bununla birlikte, nereye bina yapmak istenirse "- orada eski eserler var" denilmesini gerçekten araştırmak için Maarif Vekaleti'nin İstanbul'un eski eserler ve abideler haritasını yaptırmaya başladığını belirtti (Yücel, 1946: 257).

Müzelere ilişkin olarak da müzelerdeki kadro eksikliğinin sadece para sorunu olmadığını, bunu aynı zamanda bir adam sorunu olduğunu ve bu konuda tahsil için Avrupa'ya adam gönderildiğini vurgulamıştır. Hasan Âli Yücel, bu konuda şöyle diyordu;

"Müzeleri, yeni aldığı şekillerle, tarihin bir nevi laboratuvarı haline koymak ve üniversite tarih tedrisatını müzelere bağlamak mecburiyetindeyiz." (Yücel, 1946:257). Bu sözler, tarih öğretimi ve müzelere arasındaki ilişkiyi Hasan Âli Yücel'in gördüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

17 Temmuz 1939 yılında Birinci Maarif Şûrâsını açarken yaptığı konuşmada Hasan Âli Yücel, milli müzelerin sayısını artırmak, mevcutları zenginleştirmek, bu müzelerin ilim adamlarının ve halkın geniş ölçüde yararlanmasını sağlamanın önlemlerini aldıklarını, Türk milletinin, tarihin her devresinde medeniyete rehberlik etmiş olduğunun kanıtlarını kazılarla ortaya çıkarmaya devam ettiklerini ifade etmişti (Yücel, 1946: 274).

1940 yılında Halkevleri talimatnamesinde Tarih Kolu, Dil ve Edebiyat Şubesi içinde iken, **"Tarih ve Müze Şubesi"** olarak birleştirildiği görülmektedir. Mahalli Tarih'e ilişkin bilimsel eserler yayımlatmak bu şubenin işleri arasındaydı. Bulunulan yerde resmi müze varsa koleksiyonunun zenginleşmesi için çalışacaklar, yoksa

buldukları eserleri en yakın resmi müzeye göndereceklerdi. Eğer eski eserler çok ise bulundukları yerde müze kurulması için yetkililerle temas kuracaklardı(CHP, 1940:29-30).

15.06.1946 tarih ve 4926 sayılı M.E.B kuruluş ve kadrolarıyla ilgili kanun hükümlerine göre " Antikiteler ve Müzeler Müdürlüğü" " Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü" ismini aldı.

Türkiye'de okul müzelerinin kökenlerini II. Meşrutiyet dönemine indirmek mümkünse de, diğer müzelere paralel olarak, Cumhuriyet yönetimi, okul müzesi konusuna da çok fazla eğilmişti. Böylece Terbiye ve Tedris Müzesi, Pedagoji Müzesi denilen bir müze türü ortaya çıkmıştı. 1948 İlkokul programına göre, okul müzesi; programa uygun satın alınan ya da okulda yapılmış ders-araç ve gereçlerinin saklandığı ya da yeni ders aletleri ile öğretmenleri tanıştırma yeridir. Buraya, okulun geçici sergisi bitince, öğrencilerin yaptığı en iyi işler yerleştirilmekteydi. Ayrıca öğretmenlerin yaptıkları ders aletleri, okula ait hatıralar, albümler, resimler konabilmekteydi. Bunların yanısıra, öğrencilerin çalışabileceği bir işlikti. Okul müzesinin bir köşesinde milli eğitimin geçirdiği dönemleri gösteren bir tarih yeri de bulunmaktaydı (Özgönenç, 1950:43-48).

1966 tarihli İlkokul Programı taslağında okul müzelerinde her okulda bulunması gereken araçlar yanında, öğrencilerin meydana getirdiği önemli koleksiyonlar, ders araçları, okula ait anılar(resimler, albümler, hatıra nevinden eşya, eski öğrencilerin bazı işleri v.s.) olması gerektiği belirtilmektedir. Okul müzeleri düzenlenirken, yakın yurt prensibi benimsendi. Bir şehrin birbirine yakın okulları birleşerek, bir bölge okul müzesi kurmalarının yararlı olacağı vurgulanmaktaydı. Taslağa göre, her okulda ayrı bir oda ayrılmadığı takdirde okul müzesi içinde veya bir yerde Devrim Köşesi adıyla ayrı bir kısım oluşturulacaktı(1966:300).

Eski eser ve müzelerle ilgili işler, 1965 yılında Kültür Müsteşarlığında toplanmış iken, 13.07. 1971 tarihinde Kültür Bakanlığı kurulmuş ve ilgili işler Kültür Müsteşarlığından bu bakanlığa devredilmiştir. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü de bu bakanlık içinde yer almıştır. 07.06.1972 tarihli bir karar ile tekrar Müsteşarlık haline getirilerek, Başbakanlığa bağlanmıştır. 17.11.1974 tarihinde Kültür Bakanlığı yeniden kurulmuştu. 21.06. 1977 tarihinde Kültür Bakanlığı kaldırılarak, adı " Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı" olarak değiştirildi. 21. 07. 1977 tarihinde yeniden " Kültür Bakanlığı" adıyla kuruldu. 1.1. 1982 tarihinde Kültür Bakanlığı kaldırılır, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile birleştirilerek Kültür ve Turizm Bakanlığı oluşturuldu. 18.03.

1989 tarihinden itibaren yeniden Kültür Bakanlığı olarak faaliyetlerini sürdürmeye başladı. " Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü" adı " Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı" olarak değiştirildi. 06. 11. 1989 tarihinde bu başkanlık, Kültür Bakanlığı bünyesinde Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü olarak örgütlendi. Yukarıdaki gelişmelerden de anlaşılacağı üzere müze işleri, Milli Eğitim Bakanlığından Kültür Bakanlığına geçmiştir.

Öteyandan, Vakıflar Genel Müdürlüğü, vakıf niteliğindeki tarihî yapıların restitüsyon ve restorasyon projelerini hazırlamakta ve hazırladığı projeleri, Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'na sunarak, görüşlerini almaktadır(Ötügen, 1986:iii).

2001 yılında Osman Hamdi ve Hamit Zübeyir Koşay gibi kimselerin izinden giden, gayretli arkeolog-müzeci, sanat tarihçi-müzecilerin çabalarıyla çağdaş müzeciliğe erişme yolunda bir hayli yol kat edilmiştir. Bodrum Müzesi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin alanlarında aldığı ödüller bunun en güzel kanıtıdır. Bodrum Müze müdürü Oğuz Alpözen, Bodrum Sualtı Müzesi'ni müzecilikte "Yeni Anlayış" bağlamında tasarlamaya çalışmıştır. 1984 yılında İstanbul'daki Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Avrupa Konseyi yılın müze yarışmasında jüri özel ödülü aldı. 1986 yılında Antalya Müzesi ve Yıldız Sarayı tiyatrosu Avrupa Seyahat Komisyonu ödülüne aday olarak gösterildi. 1992 tarihinde İstanbul Arkeoloji Müzesi Avrupa Konseyi Ödülü'ne layık bulunmuştu. Bunun yanı sıra, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Yılın Müzesi ödülleri almışlardı.

Günümüzde Viktoria Albert Müzeleri gibi çağdaş müzeler, eski eserlerin motiflerin, baskılarını gündelik kullanılan malzemelere (perde, yatak çarşafı, kumaş, pijama, takı, oyuncak, terlik, tabak gibi) yaptırarak ya da kopyalarını üreterek adeta tarihî pazarlamaktadırlar. Bu bağlamda müze, giyim kuşam üzerine çalışan Marks and Spencer gibi büyük firmalara reproduksiyon lisansı vermektedir(Öymen,1997). Türkiye'deki müzelerin de benzer çabalar içine girdikleri söylenebilir. Fakat, Türkiye'deki müzelerin pek çoğunun devlet müzesi olması, bu çabaları sınırlandırmaktadır. Yurtdışında resmi destek almayan özel müzeler piyasa koşullarına bağlı kalarak, yaşamak ve ziyaretçi çekmek için yeni yeni düşünceler üretmek durumunda kalmıştır.

1999 yılının Haziran ayında Türk İslam Eserleri müdiresi Dr. Nazan Ölçer'in öncülüğünde Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın 1683'te Viyana'da savaş

meydanında bıraktığı ve Polonya'da bulunan 340 eser, İstanbul'da sergilenmiştir. Bu eserler arasında Karlofça antlaşmasının orijinali, Osmanlı hükümdar portreleri, mehter takımının nakkare ve halile gibi çalgıları, askeri otağ ve çadırlar, kılıç, yatağan, fitilli tüfek, zırh, sadak, tuğ, at eyeri ve koşum takımları bulunmaktadır (Bardakçı, 1999:18).

Türkiye'de müzeciliğin gelişmesinde, birkaç kişinin bireysel çabalarıyla karşılaşılmaktadır. Osman Hamdi, Halil Ethem Süleyman Fikri Erten, Süleyman Göncer, Osman Bayatlı, Ali Rıza Yalçın, Halis Turgut Cinlioğlu, Nuh Naci Kum, Nuri Balköse bunlardan sadece bazılarıdır. Müzeleri ilişkin yaptırılan yüksek lisans ve doktora tezleri her geçen gün artmaktadır. Bu tezler daha çok müze mimarisi, müzenin ışıklandırılması, müzedeki kalıntılara ilişkin etnografik çalışmalar, müze ziyaretçilerine yönelik araştırmalar şeklindedir.

Bunların yanısıra, UNESCO tarafından dünya kültür mirasının korunması, dünya müzeciliğinin tanıtılması amacıyla 18 Mayıs günü dünyada "Müzeler Günü" olarak ilan edilmiştir. Türkiye'de de 1982 yılından itibaren 18-24 Mayıs tarihleri arası "Müzeler Haftası" olarak kutlanmaktadır. Bu hafta bağlamında, müze uzmanları okullara giderek, öğrencilere müze ve müzecilik hakkında bilgi vermektedir. Diğer yandan Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı gibi sivil kurumların, İstanbul Müze proje altında bir proje gerçekleştirmektedir. Ayrıca değişik konular altında (Göç, İnsan Hakları) sergiler düzenlemektedir.

Sonuç olarak, Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar, Türkiye'de müzeciliğin gelişimi birkaç kişinin şahsi gayret ve çabasının bir ürünü olup, bu konuda bilinçli bir politika olduğu söylenemez. Türkiye'de arkeoloji müzelerinin, kazılar sonunda ele geçen eski eserlerin yabancılar tarafından kaçırılmasını önlemek için bir mekan yokluğu gidermek üzere yapılmıştır. Benzer bir şekilde, Koşay'ın da ifade ettiği gibi, arkeolojiye önem verme, Osmanlı imparatorluğu sınırları içinde yapılan insanlık kültürünü ilgilendiren kazılarda çıkan eserleri yerleştirme ihtiyacı milli hislerimizi zedeleyen ecnebi ihtirasların doğurduğu tepkileri gidermenin bir ürünü olmuştu. Cumhuriyet dönemine gelince konuya ilişkin Atatürk döneminde bir milli politikanın olduğu görülmektedir. 1931'de Atatürk'ün Konya'dan çektiği telgraf bu siyasetin göstergesidir. Osmanlı döneminden farklı olarak, arkeolojiye önem verme Türk tarih tezini reddi kabul olmayan bir bilime dayandırma ihtiyacından kaynaklanmıştı. Arkeoloji alanında öğrenim için Remzi Oğuz Arık, Arif Müfit Mansel, Ekrem Akurgal yurtdışına yollanmıştı. Halkevlerinde müze, tarih ve folklor şubeleri oluşturulmuş ve okul programlarında müze gezileri bir prensip haline getirilmişti.

Türkiye Cumhuriyet'nin kurulması ile arkeoloji müzeleri kadar, etnografya müzeciliği önem kazanmıştı (Koşay, 1974:127). Aslında, Osman Hamdi'nin etkisiyle, Türkiye'de müzecilik denince toprak altından çıkarılmış arkeolojik buluntuların depolandığı ve sergilendiği yanlış anlayışının giderilmesi pek o kadar kolay olmamıştır.

Öyle ki, yakın geçmişe kadar, müze yöneticilerinin arkeologlardan seçilmesi geleneği, sanat tarihçilerinin ve etnoğrafların ikinci plana düşmesine yol açmıştı. Günümüzde ise arkeologlar gibi sanat tarihçileri, etnoloji, sosyal antropoloji, folklor bölümlerinden mezun olanlar müzelerde görev yapabilmektedir(Önder, 1984:3).

2. MÜZELERİN VE TARİHİ MEKANLARIN TANIMLARI, TÜRLERİ, İŞLEVLERİ VE TÜRKİYE'DE MÜZE EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ

Bu kısımda, müze ve tarihî mekan tanımları ve türleri üzerine durduktan sonra, bilimsel, turistik ve eğitimsel işlevlerine değinilecek, müze türleri ile onların benimsenen işlevleri arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekilecek ve Türkiye'de okul-müze işbirliğine ilişkin kişisel girişim ve çalışmalardan söz edilecektir.

2.1. MÜZE ve TARİHİ MEKAN TANIMLARI

Müze, sözlük anlamıyla Yunanca museion'a, Latince museum kelimesine dayanmaktadır. Müze, "periler mabedi" anlamını taşır. Bizdeki kullanım şekli Fransızca'sından gelmektedir. Yunan mitolojisinde Jüpiterin kızları olan dokuz müz ya da periden söz edilmektedir. Bunların her biri bir sanatlardan birini himaye etmektedir. Örneğin, Clio, tarihî himaye eder. Demek ki, ilkönce Atina'daki dokuz periye ayrılan bu tepeciğe bu ad verilirken, sonradan bilim, fen ve güzel sanatlara ait olan binalara denilmeye başlanmıştır(Halil Etem, 1932:532).

Günümüzde, müzeye ilişkin yapılan tanımlarda bir çeşitlilik ile karşılaşilmektedir. Bu müze tanımlarını, uluslararası tanımlar, her ülkenin ilgili kurumlarının tanımı ve kişisel tanımlar olarak ayırabiliriz. Müzelerin uluslararası tanımı söz konusu olunca Uluslar arası Müze Konseyi'nin (ICOM-International Council of Museums) 1946'dan günümüze yaptığı tanımlara bakmak gerekir. 1946'da yaptığı tanım şöyledir; "Müze, halka açık sanatsal, teknik, bilimsel, tarihî, arkeolojik materyallerin bütün koleksiyonlarını içeren, hayvanat ve botanik bahçeleri de sergi odaları olduğu durumda kütüphaneleri de içine alan bir terimdir."

1951 yılında yaptığı tanımda ise, " Müze kelimesi burada genel çıkar için yönetilen, koruma, çalışma, amaçlarıyla ve özellikle, sanatsal, tarihî, bilimsel ve teknolojik koleksiyonları, botanik ve hayvanat bahçelerini ve akvaryum gibi kültürel değer unsurlarının ve nesne gruplarının öğretimleri ve haz almaları için halka sergilendiği sürekli bir kuruluş" olduğu belirtmektedir.

1969 yılında ICOM 'un yaptığı tanımda ise; " ICOM, müzeyi kültürel ve bilimsel öneme sahip koleksiyonları, çalışma, eğitim ve eğlence amaçlarıyla koruyan ve sergileyen herhangi bir sürekli kuruluş olarak tanımaktadır. " denmektedir. Bu tanım içine, sergi galerileri, tarihî anıtlar ve tarihî, arkeolojik sitler, botanik ve hayvanat bahçeleri dahil edilmektedir.

1971 yılında ICOM'un yaptığı müze tanımı şöyledir;

" Topluluğa hizmet için mevcut olan kurumlara müze denir. Temel işlevi olarak insan ve doğaya ait maddi kanıtları elde eder, korur ve anlaşılır kılar ve halka sunar. Bu şekilde, çalışma, eğitim ve eğlenme fırsatı sağlar".

Günümüzde ICOM tarafından 1974'de kabul edilmiş en yaygın tanım şöyledir;

" Müzeler, toplumun ve gelişiminin hizmetinde çalışma, eğitim ve eğlenme amaçlarıyla insanlığın ve çevrelerinin maddi kanıtlarını elde eden, sergileyen, araştıran, sergileyen, aktaran halka açık kar amacı gütmeyen sürekli kuruluşlardır."

Ülkelerin ilgili kurumlarının kendince yaptığı müze tanımları da vardır. Bu tip tanımlara örneklerde Amerika, İngiltere ve Türkiye'den hareketle verilebilir. Amerikan Müzeler Kurumu'nun (AAM-American Association of Museums) tanımı şöyledir;

" Müzeler, sadece geçici sergiler amacıyla açılmış olmayıp, federal ve eyalet vergilerinden muaf, kamuya açık ve halkın menfaatlerine göre yönetilen, öğretici ve eğlendirici nesneleri ve sanatsal, bilimsel, tarihî ve teknolojik materyalleri içeren eğitim ve kültür değerlerinin örneklerini koruyan kar amacı gütmeyen sürekli kuruluşlardır."

İngiltere'deki Müzeler Kurumu'nun yaptığı tanım(1998) ise;

" Müzeler, ilham alma, öğrenme ve eğlenme için koleksiyonları halkın keşfetmesini sağlarlar. Müzeler, bulguları ve örnekleri toplayan, güven altına alan, ulaşılabilir kılan, toplumun himayesinde kuruluşlardır."

Günümüzde, Türkiye'de ise Kültür Bakanlığına bağlı Anıtlar Yüksek Kurumunca kabul edilmiş tanım yaygın olmakla birlikte, konuyla ilgilenen bilim adamlarının tanımları ile de karşılaşmaktadır. Halil Etem'in, Remzi Oğuz Arık'in, Hamit Zübeyr Koşay'ın, Enver Behnan Şapolyo'nun tanımları bunlara örnek verilebilir. Örneğin, Halil Etem (1932:532), müzeleri, "ilim, fen ve sanatların her şubesine mahsus asar ve eşyadan mürekkep koleksiyonların teşhir ve muhafaza edildiği bina" olarak tanımlamaktadır. Geçmişte Osmanlı devletinde kullanılan "**müzehane**" kelimesini de eleştirmekte, müze ifadesinin bütün antika eserleri kastetmediğini, bunların korunduğu yer anlamına geldiğini vurgulamıştır.

Arık (1947), müzeyi; "tarihî, arkeolojik, etnografik, jeolojik eserlerin ve de hayvan, bitki gibi canlılara ait koleksiyonlardan oluşan bir bina" olarak tanımlamaktadır.

Dikkat edildiğinde Türk aydınlarının o günkü tanımlarının hemen hepsinin ortak noktası müzenin bir " bina" olduğu ifadesidir.

Görüldüğü gibi, çok değişik müze tanımları mevcuttur. Özellikle, müzeye ilişkin tanımların yapısı müzeolog Peter van Mensch (1992) tarafından incelenmiştir. Van Mensch'e göre, bu tanımlar iki unsurdan oluşmaktadır. Birincisi, birleştirici unsur olup, bu geniş bir kategoriyi ifade etmektedir. İkincisi, farklılaştırıcı unsur ise, bir fenomeni diğer ilgili fenomenlerden ayıran özel nitelikleri ifade etmektedir. Kısa müze tanımları, genellikle bir farklılaştırıcı nitelikli geniş bir kategoriyi ifade etmektedir. Örneğin, " Müze, sistematik olarak koleksiyonlar ile ilgilenen bir sürekli, kamu ve

eğitim kurumudur." Tanımında genişletici terim, "kurum" ibaresidir. Farklılaştıran nitelik ise " sistematik olarak koleksiyonlarla ilgilenen" ifadesidir. Pek çok tanımda ise farklılaştıran unsur, iki yönlü olup, müzenin içerik ve amacıyla ilgilidir. İçerik yönü etkinlikler setinden ve bu etkinliklerin konu alanından oluşmaktadır. ICOM'un da böyle genişletilmiş bir tanım kullandığı görülmektedir. ICOM'un tanımında geniş kategori kurumdur. İçerik unsuru edinme ve koruma v.b.dir. Konu alanı halkın ve çevrelerinin maddi kanıtlarıdır. Amaç unsuru ise " toplum ve gelişiminin hizmetinde" ifadesi verilmekte, " araştırma, eğitim ve eğlence amacıyla" ifadesi ile de özelleştirilmektedir.

Peter van Mensch(1992), müze tanımlarını; 1. genişletici terim, 2. etkinlikler, işler, işlevler, sorumluluklar, 3. konu alanı 4 amaç açısından ele almaktadır. Her bir unsur betimleyici ya da normatif bilgiler içermektedir.

Genişletici Terim: 16. ve 17. yüzyılda müze terimi binayı çağrıştırmaktaydı. 19. yüzyıla kadar, müze terimi genellikle koleksiyonlara uygulandı. Bir kısım müze uzmanı müzeyi koleksiyon olarak tanımlarken, bir kısmı da bina olarak tanımlamaktadır. Avrupa'daki bugünkü genel görüş müzenin bir enstitü olduğu yolundadır. Bugünkü tanımlar, kamusal, kültürel, akademik gibi sıfatları kullanarak, müzenin hem eğitimsel hem de bilimsel işlevini vurgulamaktadır.

İşlevler: Pek çok tanım, farklı terimlerle müzelerin işlevlerini kapsamaktadır. Bu işlevler şöyle sıralanabilir; elde etme, koruma, saklama, belgeleme, araştırma, gösterme. Bazı tanımlar, müzelerin eğitim ve estetik bilinç oluşturma işlevini içerirken, bazıları da toplama, belgeleme, koruma ve sergileme işlevlerini vurgulamaktadır.

Konu Alanı: "Halkın ve çevresinin maddi kanıtları" ifadesi konu alanını temsil etmektedir. Bazı tanımlar koleksiyonları, bazıları da nesneleri ima ederler. Bazı tanımlarda nesnelerin sanatsal mı, tarihî mi, bilimsel mi, teknik mi olduğu ayrıntısını verirler.

Amaç: Bazı tanımlar hiç amacı ima etmezler. Avrupa'da 1845 bu yana müzelerin amacına ilişkin kamu yararına bir şeyler söylenir. Örneğin, 1845 İngiliz Müze Kanunda " yerleşik sakinlerin öğretim ve eğlencesi için" denmektedir. 1962 Amerikan Müzeler Kurumu da " öğretimi ve eğlencesi için" ibaresini kullanmaktadır. Benzer şekilde ICOM, " çalışma, eğitim ve eğlence amaçları için" ibaresini

kullanmaktadır. 1974 yılında George Henri Riviere'nin önerisiyle, " toplumun ve gelişiminin hizmetinde" ifadesi eklenmiştir.

Amerika'da müzeler, kamu yararına olduklarını göstererek, vergilerden muaf olmaktadır. Sosyalist ülkelerde de müzeler önemli bir ideoloji aracı olmuştur. Klaus Schreiner'in genel bir müze tanımı yanısıra "sosyalist müze" olarak adlandırdığı bir müze tanımı vardır. Sosyalist ülkelerde müzenin amacına ilişkin olarak; " vatandaşların sosyalist olarak yetiştirilmesi ve sosyalist yaşam biçiminin eğitimi ve iletilmesi amacıyla" ibaresi bulunmaktadır(Peter van Mensch, 1992;5).

Türkiye'de müzecilik deyince toprak altından çıkarılmış ya da şuradan buradan derlenmiş İslam öncesi arkeolojik buluntu ve eserlerin depolandığı ve sergilendiği yerler akla gelmektedir. Bu yüzden müze yöneticileri bir zamanlar, tümüyle arkeologlardan seçilmiştir(Önder,1984:3). Müzeler, artık eşya depoları kabul edilmemektedir. Bu da onun yeni işlevler kazanmasına yol açmıştır. Günümüzde Türkiye'de müzeler, birer kültür merkezleri olma yolundadır.

Tarihî mekan ise geçmişteki insanların kullanmak ya da eser vermek amacıyla bıraktıkları tarihî yapılardan ve tarihî olayların geçtiği yerlerden oluşmaktadır. O halde tarihî mekan, cami, medrese, anıt mezar, türbe, çeşme, evler gibi tarihî dokusu (historic fabric) bozulmamış komplekslerden oluştuğu gibi bir ulusun kaderine yön vermiş bir olayın ve savaşın geçtiği bir yer ya da bir kişinin doğduğu yaşadığı bir yer olabilir. Burada tarihî doku kavramı hem yapının fiziksel materyaline hem de yapının ve çevresinin verdiği tarihî atmosfere işaret etmektedir. Tarihî mekan tanımı gereği, Çanakkale savaşlarının, 1. İnönü ve 2. İnönü savaşlarının yapıldığı yerleri de içermektedir.

Ülkemizde geçmiş uygarlıklara ait tarihî yapı niteliğinde pek çok mimari eserler bulunmaktadır. Bunların, bazilika, anfityatro, agora, hippodrom, tiyatro, tapınak, hastane, eski şehir harabeleri, cami, kale, kervansaray, hamam, han, sebil, çeşme, köprü, saat kulesi gibi çeşitleri vardır.

Türkiye'de pek çok tarihî yapı müze olarak hizmet vermektedir. Bu durumda yapının kendisi müze koleksiyonuna ait bir kalıntıdır. Örneğin, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Mahmut Paşa'nın Bedestanında kurulmuştur. Saray Müzeleri de bu türden müzelerdir. Ayasofya'nın bizzat kendisi müze olarak hizmet vermektedir. Bodrum Müzesi, Bodrum Kalesi kompleksi içindedir. Aslında, müzelik malzemeyi il müzelerinde olduğu gibi hiçbir mimari espirisi olmayan binalar yerine, bu tür tarihî

yapılarda sergilemek ziyaretçiyi etkilemektedir. Fakat bu da tarihî binanın müzeye uygun restorasyonu sonucu orijinalliğinin bozulması tehlikesine yol açmaktadır.

Geçmişte sanat eserlerini ve eski eserleri korumaya ve sergilemeye yarayan bina olarak görülmüştür. Müzeler, bugün eski eserlerin korunduğu ve sergilenmesine yarayan genel bir bina olmaktan kurtulmuştur.

2.2. MÜZE ve TARİHİ MEKAN TÜRLERİ VE BUNLARI SINIFLAMA ÇABALARI

Müzeler, genellikle kurumların adlarına ya da içerdikleri eşyanın cinsine ve konularına göre adlandırılmıştır. Örneğin, Ticaret ve Sanayi Müzesi, Ziraat Müzesi, Sağlık Müzesi, Kostüm Müzesi, Basın Müzesi gibi. Eğitim alanında okullara ait müzelerde, öğrencilerin kendi elişlerinden oluşan çeşitli koleksiyonlar vardır. Bu müzelerin dışında bugün dünyada artık her nesnenin müzesi kurulabilmektedir. Balina Müzesi, Teneke Müzesi, Kağıt ve Selüloz Müzesi, Cam Müzesi, Bebek Müzesi, Deniz Feneri Müzesi, Günlük Yaşam Nesneler Müzesi gibi müzelere rastlamak mümkündür (Onur, 1992:14-15).

İlgili literatür incelendiğinde müzelerin sınıflandırılmasına ilişkin pek çok girişim ile karşılaşılacaktır. Dünya'da Rebetez, ICOM, Alexander, Boyer'in Türkiye'ye de de Şapolyo, Gönül, Atasoy, Önder ve Madran'ın müzeleri gruplandırma denemeleri ile karşılaşılacaktır. Çünkü geçmişte müzeleri, kabaca üç grupta toplayabilmek mümkün iken (arkeoloji müzeleri, antropoloji ya da etnografya müzeleri, sanat müzeleri gibi) bugün artık yeni kategoriler geliştirmek gerekmektedir. Kronolojik sırasına göre kısaca bu gruplandırma denemelerine değinmede yarar olacaktır.

Şapolyo(1936:99-100) müzeleri yedi kısma ayırmaktadır. Bunlar, Arkeoloji Müzesi, Etnografya Müzesi, Güzel Sanatlar Müzesi, Askeri Müze, Zanaat Müzesi, Doğa Tarihî Müzesi ve Devrim Müzesi. Bunlara ek olarak, genel müzeler ve ulusal müzeler olmak üzere müzeleri iki gruba da ayırmaktadır. Şapolyo'ya göre(1936:108), devrim müzeleri, diğer müzelerden çok farklıdır. Devrim müzesinin amacı, devrimi telkin etmek, ülküyü devam ettirmek, fedakarlıkları anlatmak ve ulusal heyecanı coşturmaktır.

Rebetez(1969), müzeleri; uluslararası, ulusal, kompozit (bölgesel) müzeler olarak sınıflamaktadır. Bunun yanısıra müzeleri; Tarih Müzeleri, Sanat Müzeleri,

Tabiat Tarihî Müzeleri, Etnografya Müzeleri, İlim ve Teknoloji Müzeleri başlıkları altında incelemektedir.

Gönül(1976:75), Türkiye'deki müzeleri saray, arkeoloji, etnografya, resim ve heykel, şehir (belediye) ve sağlık müzeleri olarak ayırmaktadır.

ICOM, 1976'da müzeleri 10 kategoride ele almıştır. Bunlar; Arkeoloji ve Sanat, Uygulamalı Sanat, Modern Sanat, Kostüm, Etnografya, Müzik Aletleri, Bölgesel, Doğa Tarihî, Bilim ve Teknoloji, Cam müzeleridir. Daha sonra bunlara Tarım, Silahlar ve Askeri Tarih, Açık Müze, İcra Sanatları, Ulaşım müzeleri eklenmiştir. Türler biraz incelendiğinde Tarım Müzesi'nin, Açık Hava Müzelerine; Cam Müzesi'nin, Bilim ve Teknoloji Müzesine indirgenebileceği görülmektedir. Bunların yanı sıra, kütüphanelerin ve arşivlerin sürekli sergi galerileri, doğal, arkeolojik ve etnografik anıtlar, sitler ve tarihî anıtlar, botanik ve hayvanat bahçeleri de müze olarak kabul edilmiştir(Al-Shaer, 1991:5).

Alexander (1979:vii), 5 tür müzeden söz etmektedir. Bunlar; Sanat Müzesi, Doğa Tarihî Müzesi, Bilim ve Teknoloji Müzesi, Tarih Müzesi, Botanik Bahçeleri ve Hayvanat Bahçeleridir.

ICOM (1995), müze çeşitlerini 4 kategoride gruplandırmıştır. Bunlar;

1. Bağlı olduğu idari birime göre,
2. Bölgesel özelliğe göre,
3. İşlevsel yapısına göre
4. Koleksiyon çeşidine göre(Madran, 1999:7).

Boyer (1999), müze tiplerini 9 grupta incelemektedir. Bunlar;

1. Tarih, Sanat ve Bilim müzeleri
2. Tarihî Siteler ve Evler
3. Park Müzeleri ve Ziyaretçi Merkezleri
4. Çocuk Müzeleri
5. Lise ve Üniversite Müzeleri
6. Arşivler
7. Özel Örgüt ve Kurum Müzeleri
8. Tarih Kurumları ve Örgütleri Müzeleri
9. Kütüphaneler

Amerika, Kanada, Japonya'da bazı müze türlerinin sadece tamamen eğitsel amaçlarla kurulduğu görülmektedir. Çocuk Müzeleri işte bu tür müzelerdendir. Çocuk müzeleri, çocukların ilgi ve öğrenme alanlarına yönelik olarak bilim müzeleri gibi hizmet vermektedir. Eğitim Müzeleri ve Çocukluk Müzeleri ise eğitim ve çocukluğun tarihîni araştıran ve belgeleyen müzelerdir(Onur, 1992:17).

Müzelerin türlerine göre sınıflandırılması işinde ICOM'un çabaları, uluslararası olarak kabul edilen bir platform oluşturmayı sağlamıştır. Bütün bu sınıflama

çabalarına rağmen, Madran'ın (1999:7) da belirttiği gibi müze çeşitlerinin gruplandırılmasında en etkin ayırım koleksiyon türleri gözönüne getirilerek yapılan ayırımdır.

Türkiye'de T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 1998' tarihi itibarıyla, toplam 54837'i taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlığı ve 5227'i Sit Alanı tescil etmiştir. Tescilli tarihî yapılar işlevine göre; kültürel, sivil, dinsel, idari, askeri, endüstriyel ve ticari, mezarlıklar, şehitlikler, anıt ve abideler, kalıntılar, korumaya alınan sokaklar olarak gruplandırılmıştır. Bir de bunlara doğal varlıklar eklenmiştir. Diğer yandan sit alanları da kendi arasında 5 kategoride tescillenmiştir. Bunlar, Arkeolojik Sit Alanları, Doğal Sit Alanı, Kentsel Sit Alanı, Tarihî Sit Alanı, Diğer Sit Alanı'dır. Tarihî sit alanlarından bazıları; Gelibolu/Çanakkale, Malazgirt/Muş, Dumlupınar/Kütahya'dır. Görüldüğü gibi Türk tarihî açısından önemli savaşların geçtiği yerler "Tarihî Sit Alanı" olarak tescil edilmiştir. Arkeolojik sit alanı kendi arasında Höyük, Tümülüs, Antik Kent, Örenyeri, Tapınak, Havuz, Kale olarak gruplandırılmıştır. Patara Antik kenti, Antik Side Kenti, Milet Örenyeri, Truva Örenyeri örnek verilebilir.

Öte yandan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kayıtlarına göre vakıf eser olarak 7457 adet tarihî yapı bulunmaktadır. Bunlar; 4438 cami, 606 hamam, 1023 türbe, 264 medrese, 41 kütüphane, 57 kervansaray, 70 bedestan, 9 darü's-şifa ve Bimarhane, 281 han, 272 tekke-zaviye, mevlevihane, 35 imaret, 112 külliye, çeşitli 258 eserdir(Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983).

Türkiye'de büyük illerimize toplanmış büyük müzelerin yanı sıra, il müzeleri eğitim-öğretime ilişkin bir hayli malzeme içermektedir. 1936 yılında Türkiye'de 21 müze vardı(Şapolyo, 1936:111). 1973'de müze sayısı 87'ye ulaşmış, 1993 tarihi itibarıyla 176 müze olmuştur. Bu sayının günümüzde 286'ya yükseldiği görülmektedir.

Türkiye'deki müze türlerine ilişkin kesin istatistiksel rakam vermek mümkün değildir. Çünkü pek çok il müzesi hem arkeoloji hem de etnografya olarak tasarlanmıştır. Türkiye'de en yaygın olan müzeler; Atatürk Evleri ve Kurtuluş Savaşı Müzeleri, Etnografya ve Arkeoloji müzeleri gelmektedir. İl adını taşıyan müzelerin dışında, Atatürk adını taşıyan 34 müze, Etnografya adlı 22 müze, Arkeoloji adını taşıyan 19 müze, açık hava adını taşıyan 12 müze, kişi adını taşıyan 20 müze, nesne adını taşıyan 6 müze, meslek adı taşıyan 9 müze ile karşılaşmak mümkündür. Ülkemizde sanat müzesi kategorisinde değerlendirilebilecek 3 Resim ve Heykel

Müzesi, 6 Devlet Güzel Sanatlar Galerisi bulunmaktadır. Bunların yanısıra Ankara'da Maden Tetkik Arama Enstitüsünün kurduğu Tabiat Tarihî Müzesi Türkiye'nin ilk bilim müzesidir.

Etnografya müzeleri arasında; Ankara Etnografya müzesi ve mahalli müzeler önemlidir. Atatürk'ün adının verildiği müzeler, Atatürk'ün yaşadığı, okuduğu, yurt gezilerinde kaldığı mekanların müzeye dönüştürülmesi ile olmuştur. 1998 yılında Manastır'da Atatürk'ün askeri idadi'yi okuduğu binanın bir salonu Atatürk Müzesi'ne dönüştürülmüştür. Yukarıdaki örnekten farklı olarak, Türkiye'deki Atatürk Müzeleri, bir tür etnografik konak-müze hizmeti görmektedir. Millî saraylarda, etnografya müzeleri kategorisinde ele alınabilir. En fazla ziyaretçi kabul eden müze Topkapı Sarayı Müzesi, özellikle klasik dönem Osmanlı sarayında hayatın nasıl olduğuna ilişkin ipuçları sunan malzemeleri içermektedir. Evkaf-ı İslamiye Müzesi, Evkaf Nazırı Hayri Efendi döneminde camilerdeki eserleri toplatarak, oluşturulmuştur.

Anadolu'nun pek çok ilindeki müzeler, hem arkeoloji hem de etnografya müzesi olarak hizmet vermektedir. Örneğin, Bolu müzesi'nin alt katı etnografya, üst katı da arkeoloji müzesi olarak tasarlanmıştır. Arkeoloji müzeleri arasında; İstanbul Arkeoloji Müzesi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, İzmir Arkeoloji Müzesi, Antalya Müzesi v.b. Anadolu Medeniyetleri Müzesi: Anadolu Medeniyetleri Müzesi, ilköğretim sosyal bilgiler dersi tarih ünitelerine ilişkin bir hayli somut kalıntı içermektedir. Özellikle, İlkçağlar, Asur, Sümer, Hitit, Frig, Urartu uygarlıklarına ilişkin kalıntılar vardır.

Ülkemizde, Nasreddin Hoca, Hacı Bektaş Veli, Kossuth, Osman Hamdi, Tevfik Fikret, Ziya Gökalp, Mehmet Akif Ersoy, Ali Fuat, İsmet İnönü, Sait Faik, Cahit Sıtkı, Aşık Veysel, H. Rahmi Gürpınar, Kenan Evren, Süleyman Demirel gibi devlet adamı, düşünür, edebiyatçıların da müzeleri bulunmaktadır.

Bunun yanısıra, sadece tek bir nesne ve nesneye ilişkin araç ve gereçlerin sergilendiği müzeler de vardır. Örneğin, lületaş, kilim, halı, serpuş, lokomotif, otomobil, silah, av malzemeleri, ısınma ve aydınlanma elemanları gibi. Hilmi Nakipoğlu'nun Fotoğraf Makinası Müzesi'de bu kategoride değerlendirilebilir.

Türkiye'de değişik mesleklerin ve kurumların tarihîne ilişkin müze türlerini de unutmamak gerekmektedir. Bu bağlamda, İtfaiye, Sağlık, PTT, Askeri Müzeler, Polis Müzesi, Banka müzeleri(Osmanlı ve Ziraat bankası gibi), Tekel, Eğitim, Veteriner Hekimliği Müzesi dikkati çekmektedir. 1932'de açılan İtfaiye Müzesi, Türkiye'de İtfaiyecilik faaliyetinin ve mesleğinin gelişimini yansıtmaktadır. Silahlı Kuvvetlerin,

Harbiye, Deniz ve Hava müzeleri olmak üzere üç tane müzeye sahiptir. Bir hemşirelik müzesi olarak da Florance Nightangale Müzesi de bilindiği gibi, II. Ordu'nun bulunduğu Selimiye Kışlasında bir kulede bulunmaktadır.

Türkiye'de okul müzesi olarak literatürde adlandırılan müzelerde bulunmaktadır. Köklü ve büyük okulun bir odasının, okul müzesi olarak ayrıldığı görülmektedir. Örneğin, Galatasaray Lisesi, Vefa Lisesi, Kabataş Lisesi'nin kendi müzeleri vardır.

2001 yılında Kemal Sunal'ın anısına Hababam Sınıfı adlı filmin çekildiği İstanbul Koşuyolundaki Adile Sultan Kasrı Öğretmenevi ve Kültür merkezi'nin bir odası " Hababam Sınıfı Müzesi" olarak tasarlanmıştır. Bu uygulama, Türkiye'de film müzesini ilk örneğini oluşturmaktadır. Bu müze, sıralar, soba, tahta, kürsü, oyuncuların kendi albümlerinden fotoğraflar, film afişlerinden oluşmaktadır.

Türkiye'de tarihî mekanlar açık hava müzesi ya da ören yeri olarak adlandırılmıştır. Örneğin, antik şehir harabeleri, açık hava müzesi olarak kabul edilmiştir. Ankara Roma Hamamı bir açık hava müze olarak adlandırılmıştır. Aslında, Norveç, İsveç gibi Kuzey Avrupa ülkelerinin "açık hava müzesine" yüklediği anlam çok farklıdır. Onlar, bu tür müzeyi taşra ya da köy yaşamının gözler önüne serildiği bir etnografya müzesi olarak görmüşlerdir. Türkiye'de konu, müzeci ve folklorcu H. Z. Koşay tarafından gündeme getirilmiştir. Türkiye'deki hızlı sanayileşme, köyden kente göç, iletişim araçlarının artması gibi unsurlar kültürdeki geleneksel unsurları yok etmektedir. Gerçekten de Sakaoğlu'nun(1990:32) vurguladığı gibi yarının gençleri, "Siz buğdayı nasıl öğütürdünüz?" diye sorduklarında gösterecek ne bir değirmen kalmayacaktır. Ülkemizde "Dibek taşını nasıl anlatacağız?" diye düşünmemek için açık hava müzelerine ihtiyaç vardır. Kuzey Avrupa ülkelerinden farklı olarak, ülkemizde köy evlerinin naklinin zorluğu yer konusunu gündeme getirmiştir. Bilindiği gibi Koşay, yer olarak da Afyon Devlet Fidanlığı, Söğüt Ertuğrul Gazi Türbesi, Ankara Mogan ve Eymir Gölleri ile Konya ve Urfa il merkezlerini teklif etmiştir(Karpuz, 1984:27).

2.3. MÜZELERİN VE TARİHİ MEKANLARIN İŞLEVLERİ

Müzelerin ve tarihî mekanların işlevleri onların türleri ile yakından ilgilidir. Pek çok kaynak müzelerin ve tarihî mekanların işlevini değişik kategoriler altında incelemektedir. Örneğin, Alexander (1979: viii), müze işlevlerini toplama, koruma,

araştırma, sergi, kültür ve sosyal merkez olarak ele almıştır. Burada müzelerin ve tarihî mekanların işlevleri üç bölümde ele alınacaktır. Müzelerin eğitimsel işlevine ayrıca önem verilecektir.

2.3.1 Müzelerin ve Tarihî Mekanların Bilimsel İşlevi:

Müzelerin rolü, hemen hemen her disiplin açısından ele alınabilir. Arık'a göre (1947:66), müze; bilginlere, bilgin olmak için çalışan folklor, etnografya, sanat, arkeoloji, tarih öğrencisine gereken belgeleri hazır tutmak ve sunmak zorundadır. Gerçekten de müzeler, etnografya, sanat, arkeoloji, ve tarih bilimi için bir laboratuvar işlevi görmektedir. Bu bağlamda, Macide Gönül, müzelerin etnografya bakımından önemine değinmiştir(Gönül :1976:75-85). Etnografya, maddi kültürü araştıran bir bilim koludur. Müzede bu kültür unsurlarını barındırır. Özellikle, Resim-İş Bölümleri ve Sanat Tarihî, Arkeoloji bölümleri öğrencileri, müzelerden bilimsel olarak azami oranda yararlanmaktadır.

Bir sanatın doğuşundan batışına kadar geçirdiği evreleri gelişmeleri izlemek, halkaları birbirine bağlamak müzeler sayesinde mümkün olmuştur. Arkeoloji için betimleme, karşılaştırma, açıklama safhaları ancak orijinaleri ya da orijinalerin kopyalarının olduğu müzelerle olabilmektedir(Arık, 1947:60).

2.3.2. Müzelerin ve Tarihî Mekanların Turistik İşlevi:

Sanayi devrimi sonrası, üretim, iletişim ve ulaşım araçlarının gelişimi boş vakti çoğaltmış, insanların seyahatini kolaylaştırmıştır. Kimi tatilde ava giderken, kimi dağcılığa merak sarmış, kimi de başka ülkeleri gezmeye başlamıştır. Bu gezilerde müze ziyaretleri önem kazanmıştır. Müzeler, kültürler arası köprülerin atılmasında önemli bir hizmet vermektedir. Müzedeki bu süreç şöyle aşamalandırılabilir;

1. Başka kültürlerin farkına varma .
2. Bu kültürleri bilme, kavrama, anlama.
3. Bu kültürleri kabul etme/ tolerans gösterme.
4. Bu kültürleri takdir etme (Donley, 1993:2).

Tarih ve kültür mirasına yatırım yapmak, aynı zamanda turizme yatırım yapmak demektir. Çünkü kültür mirası da bir ülkenin satabileceği şeydir(Öymen, 1998:18). Yakın ve Ortadoğu devletlerinin müzeleri üzerine çalışan Brian Wallis, bu devletlerin, müze ve sergileri " muhteşem eski geçmişlerini" portre etmek için kullandıklarını vurgulamıştır. Müzeler, başarısızlıkların değil, başarıların arşivi olarak görülmüştür. Benzer, bir düşünceyi, bir Alman kuratorda şöyle ifade etmektedir; " Hatalar ya da başarısızlıklar müzesini kim ziyaret etmek ister ki" (Zedde, 1998: 14).

Türkiye bir açık hava müzesidir. Milli gelir içinde turizm gelirinin azımsamayacak sayılara ulaşması ve istihdamı arttırması turizme daha fazla önem verilmesine yol açmıştır. Müzelerin, bilinçli yabancı turistlerin uğrak yeri olması dolayısıyla, buraları canlanmaya başlamıştır. Yıllık istatistikler, bunun en güzel göstergesidir.

2.3.3. Müzelerin ve Tarihi Mekanların Eğitimsel İşlevi : Müzelerin temel işlevi, toplama, koruma, araştırma olarak kabul edilirken, bu işlevlere eğitimin katılması çağımıza özgüdür. Müzelerin bu tür kullanımında 1789 Fransız devrimi bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Devrim sonrası, müzelerin, devrimin ilkelerine uygun olarak tasarlanarak, halkın eğitilmesi ve kültürün kuvvetlendirilmesi arzu edildi. Bu belki de Fransız devrimi sonrası ortaya çıkan halkçılık anlayışı ile açıklanabilir. Robert Hawison'a göre de "20. yüzyılın müzeleri bir zamanlar kilise ve yöneticilerin üstlendiği işlevi yüklenmiştir. Onlar, bir ulus ve kültürün kendini anlayacağı semboller bulur" (Earl, 1997:45.)

Zaman içinde müzelerin türleri artarken, bu eğitim işlevi günümüzde başka bir nitelik kazanmıştır. Bununla birlikte, devrim müzelerinden, devrimi telkin etmek, ülküsünü devam ettirmek, milli heyecanı coşturmak gibi beklenen işlevler anlayışının devam ettiği söylenebilir.

Müzelerin, kelimenin gerçek anlamıyla 19. yüzyılda ulus-devletlerin ortaya çıkması, bilim adamlarının müzeler ile ulusçuluk akımları arasındaki ilişkiye dikkat çekmesine yol açmıştır. Gerçekten de müzeler, modern toplumlarda ulusal kimliğin yaratıldığı bir yerdir. Müzelerdeki nesnelerin apolitik olduğu görüşü artık terk edilmiştir. Her sergi bir mesajdır, bir pozisyon alıştır. Müzeler, bir şekilde nesneyi sunarak, o ülke yurttaşı ile nesne arasında anlamlı bir ilişki yaratır. Bu haliyle ziyaretçileri bir grup olduğuna inandırır. Benedict Anderson, modern ulus-devleti "hayali cemaat" olarak tanımlamıştı. Çünkü birey, kendinin ait olduğunu düşündüğü grubun sınırlı sayıdaki elemanı ile tanışabilirdi. Müze duvarları içinde ise ulus düşüncesi daha bir gerçek ve somut olur(Zedde, 1998: 7).

1930'lardaki ekonomik kriz, özellikle Amerika'da müzelerin eğitim işlevini tekrar tanımlamalarını sağladı. Buradaki bazı müzeler, kamu kaynaklarına bağlılığın vermiş olduğu bir bilinç ile varlıklarını meşrulaştırmanın bir aracı olarak, eğitim programlarını vurgulamaya başladılar. Bu da, sanat ve genel müzelerin temel fonksiyonun, eğitim olduğu anlayışının belirginleşmesine yol açtı(Lewy, 1991:686).

Türkiye'de Tanzimat'tan beri, pek çok aydın Avrupa hayatında müzelerin yeri ve önemine dikkat çekmiştir. Sâti El-Husri, İsmayıl Hakkı, Halil Etem gibi pek çok kişi müzelerin eğitimsel (terbiyevi) işlevini vurgulamışlardır. Cumhuriyet'e geldiğimizde müzelerin eğitimdeki rolü üzerinde, halkın kendi tarihini, medeniyetini müzelerde daha iyi öğreneceği üzerinde ısrarla duranlardan biri de Remzi Oğuz Arık olmuştur. Arık'a göre(1947:60), kültürün, sadece eğitim=okul formülü ile verilemeyeceği ortadadır. Müzeler, millet ve milliyet bilincinin yeşertilebileceği yerlerdir. Müzeler, halkın zevk ve görgü eğitimini ön planda tutmalıdır. Yani, müze; sanat, tarih, arkeoloji, folklor, etnografya eserlerini halka tanıttacak, bunlardan tat aldırarak, bunları sevdirecek ve bunları öğretecek şekilde hazırlamak ve sunmak zorundadır. Üstelik, Batı dünyasının Türklere ilişkin yanlış imajı, yani onların yalnız çapul, dövüş ile yaşayabildiği yanlış görüşü Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki, Türk-İslam Eserleri Müzesi'ndeki, Ankara Etnografya Müzesi'ndeki belgelerle yalanlamak da kolay olacaktır. Enver Behnan Şapolyo(1936:94-99), müzelerin önemini altı kısımda incelemektedir. Bunlar;

1. Milli kültür ve eğitim açısından
2. İnsanlığın gelişimi açısından
3. Geçmiş tanımak açısından
4. Güzel sanatlar açısından
5. Tarih yazmak açısından
6. Pedagojik gaye açısından.

Şapolyo'nun müzelerin önemine ilişkin yazdığı bu alt başlıkların 5. madde hariç müzelerin eğitim işlevi ile ilgili olduğu görülmektedir. Şapolyo, müzelerin eğitimsel önemi ile pedagojik etkisini ayrı ayrı ele almaktadır. Bu bağlamda, "hadsî ayanı usulünün"(görme sezgisiyle yöntemi) önemini vurgulamaktadır. Şapolyo, "Çocuğa eserlerin resmini göstermektense, müzelere götürerek eserlerin gerçeklerini göstermek, çocuğun hafıza ve zekası üzerine etkisi daha yararlı olur." görüşündedir.

Koşay'a göre de müzeler, genel çıkara hizmet eden, sanata, ilme, teknolojiye ait koleksiyonlar, nebatat ve hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve daimi teşhir salonları olan kütüphaneler ve arşiv kompleksinden oluşur. Bunlar, antikacı dükkanında da vardır. Müzelerin ayrıca öğretim gayesi vardır. Halkın ziyaretine açık olması önemlidir(Koşay, 1974:127).

Müzelerin ve tarihî mekanların sanat eğitimindeki işlevini unutmamak gerekmektedir. Sanat zevkinin kurulmasında gözün terbiyesi önemlidir. Bu konuda

müzelerin büyük rolü vardır (Tanpınar, 1996:385.) Sergi, konu alan uzmanlarının çalışabileceği tarzda olmakla birlikte, halkın da yararlanabileceği tarzda olmalıdır.

Çağdaş anlamda müzelerin eğitim amaçlı olarak programlı ve planlı kullanımı özellikle 1970'lerde gündeme geldi(Onur,1992:18.) Bundan sonra Amerika'da ve Avrupa'da olsun, müzelerde eğitim etkinliklerine daha fazla önem verilmeye başlandı(Olofsson,1979:8). Öyle ki, çağdaş müzelerde teşhir salonları yanısıra, kütüphaneler, laboratuvar, konferans salonu ve geçici sergi salonları yer aldı(Aydın, 1990:22). Artık günümüzde müzeler, toprak altından çıkarılmış ya da şuradan buradan derlenmiş önemli eserlerin sergilendiği bir depo olarak görülmemektedir. Müzelere, geçmişte geleneksel olarak, toplama koruma rolü biçilmiş iken, günümüzde daha aktif bir rol yüklenmiştir. Hansen(1984: 176-183), müzelerin anlamlı, pratik, okul dışı öğrenme yaşantısı sağlayan eleştirel fırsatlar sağlayan insanlarda kültürel kimlik duygusunu geliştirmeye yardım edici yer olarak görmektedir. Müze kalıntıları, bütün kültürden daha anlaşılması kolay " indirgenmiş gerçeklik" sağlar. Müzelerin interdisipliner yapısı, gerçek hayatın karmaşıklığını öğrencilerin daha iyi anlamasına yardımcı olacaktır. Müzeler, öğrenmeye disiplinler bir yaklaşım sağlar ve müzeler öğretmenlerin ve müze personelinin genç insanların yaşamsal deneyimler yaşamasına yardımcı olabildiği laboratuvarlar oluştururlar(Olofsson, 1979)

Günümüzde Alexander ve Weinland (1985:31) " Eğitim, Amerikan müzelerinin birinci amacıdır." diyebilmektedir. ABD ve İngiltere'de müzeler, çocukların katılımını içeren bütün etkinliklere teşvik eden en son pedagojik yöntemleri benimsemiştir. Öğrencilerin dokunmalarına izin verilen özel öğretim koleksiyonları, eşyaların nasıl çalıştığını ve yapıldığını gösteren demonstrasyonlar ve rol oynama, görsel-işitsel malzeme(slide, film ve video-teyp) bulunmaktadır (Olofsson, 1997:17).

Prentice'nin (1994), 1992-93 yılları arasında üç İngiliz kentinde (Swansea, Durham, Edinburg) yaptığı araştırmada ziyaretçilere müze, şato ve tarihî anıtların işlevlerini sıralamaları sorulmuştu. Anketinde 8 madde vardı. Bunlar; görme zevki, eğitim, koruma, bilgi, özel olmayan ziyaret, turizm, diğerleri, bilmiyorum gibidir. Ziyaretçi cevaplarını, sosyal sınıf, yaş grubu ve coşku göstergesi olarak sınıfladı. Neticede İngiliz halkı tarafından, müzelerin birincil olarak eğitimsel cazibe merkezi olarak görüldüğünü gösterdi.

Eğitimi; bilgi, beceri ve karakteri yaşam boyu geliştirme olarak benimseyen pek çok kimse, müzeleri bir " informal öğrenme ortamı" olarak bakmaktadır.

Gerçekten müzeler, yetişkinler için bir öğrenme ortamı oluşturabilir. Yetişkinlikte müzeye ilişkin olumlu tutumun kazandırılması okul sıralarında olacaktır. Özellikle Türkiye gibi ülkelerde aile olarak müzeyi gezme alışkanlığı pek olmadığı için müzeye ilişkin olumlu tutum geliştirme "formal tarih eğitimi" bağlamında ele alınmalıdır. Zaten, Avrupa ve Amerika da olsun, Türkiye'de olsun, pek çok kimse müzelere ilk ziyaretini okulda iken yapmaktadır ve küçük yaşta yaşadıkları bu deneyim daha sonra onların müzelere bakışlarını da belirlemektedir.

Yukarıda anlatılanların çoğu bizi şu soruya götürür: Müzeler, bu eğitimsel işlevlerini "informal öğrenme ortamları" olarak okul duvarlarının dışında yaşantılar kazandırarak mı yerine getirecekler yoksa okul programının bir tamamlayıcısı olarak mı hizmet verecekler? Hiç şüphesiz ki, ikinci daha mantıklı görünmektedir.

Öğretmen, müzede öğrenme ortamının yapısını iyi anlamalıdır. Müzede öğrenme sınıftan farklı olup, her iki ortam birbirinin tamamlayıcısıdır. Okulda öğrenme sözlü iletişimle olmaktadır. Müzede ise nesne ve görsel kaynaklar, öğrenme sürecinin temelidir. Müzede öğrenciler "gerçek şeylerle" sarılmıştır. Bunlar okulda elde edilen bilgiye yeni bir boyut katar.

Müze ve okul arasındaki en büyük engellerden biri bu iki kurumun örgüt kültürlerinin farklı oluşudur. Müzeciler, öğretmen ve öğrencilerle nasıl çalışacaklarını bilememektedir. Müzeler, bölge ve okulun gereksinimlerinin farkında olmalıdır.

Müzelerin, tarih eğitimindeki rolüne ilişkin olarak Yavuzoğlu-Atasoy (1999:150) ;

" Belli tarih bilgisi alan öğrencilere, kronolojik, siyasal tarihe paralel olarak, dönemin kültür ve sanatını yansıtacak müze malzemesi aracılığıyla uygarlık tarihi hakkında bilgi aktarılabilir." Demektedir.

Tarih öğretiminin amaçları göz önüne getirildiğinde " Bu amaçların hangilerine müze ve tarihî mekanlardaki öğretim ile ulaşabiliriz?" sorusu önem kazanmaktadır. Gerçekten, müzeler, kültür ve uygarlıklara dair tarih ders kitaplarının sunamayacağı farklı birinci elden kaynakları öğrenciye sunabilir. Üstelik, müze ortamında öğrencide oluşturulabilecek ilgi ve merak, sınıf ortamına götürülebilirse bir sonra ki öğrenmeyi güdüleyebilir. Müzeler, öğrencilerin, birinci elden materyallerden bilgi toplayarak nesneleri nasıl yorumlanması gerektiği konusunda fırsatlar sağlayabilir. İyi bir müze sergisi çok-disiplinli bir yapıyı yansıtacağı için okullardaki disiplinler yapıda bu şekilde aşılabılır. Müzeler, etkili kullanıldığında öğrencilerin sınıflama, düzenleme, gözleme, çıkarım yapma, kestirme, akıl yürütme gibi becerilerini geliştirecektir.

Salt tarih müzeleri değil, yukarıda bölümde anlatılan her türlü müze tipi tarih öğretiminde kullanılabilir. Tarih derslerini, tarih müzeleri ile sınırlı tutmamak gerekir. Geçmişte insanlığın ürettiği her şeyin, tarih biliminin konusunu oluşturduğu unutulmamalıdır. Müze, tarihi daha somut ve canlı yapar. Bu konuda Baltacıoğlu(1998:117);

" Tarih ne kadar nesnel yazılırsa yazılsın, nihayet bir sözdür, discours'dur, öznel, nesnenin yerine geçemez. Geçmiş zamanlara ait doğru fikirlerin ideal derecede sağlam şekli, müzeden, geçmiş zamanların parçalarından doğrudan doğruya alınandır. Geçmişin bütün fikirleri oradan alınabilir demiyorum fakat alınabilenlerin arasında en doğruları oradan gelir" demektedir.

Müzeler, geçmişte yaşamış insan ve kültürlerle daha hissel bağların kurulmasını sağlayabilir. Tarihî olguları elde etme, öğrenmenin önemli bir parçası olmakla beraber, öğrenciler; derin kavrayış, his ve pratik beceriler elde etmelidir. Bir tarihî olayı veya olguyu tarih öğretmeninden dinlemek bir çeşit bilginin oluşmasını sağlar. Ama bu tür bilgi yeterli ve kalıcı değildir. Örneğin, İngiltere'de, sanayi devrimindeki fabrikaların zor şartlarının kavratılması, öğrenciyi müzeye götürüp, o makinelerin ortamında bulunması ve gürültüyü işitmesi sağlanarak, o dönemin işçilerinin ne kadar zor şartlar altında çalıştığının derin bilgisine ulaşması sağlanmaktadır. Benzer şekilde, öğrencilerin müze ortamında taştan araç yapması ve çakmak taşı ile ateş yakması ilkçağda yaşamış insanlara ilişkin daha derin bir kavrayışa ulaşmasını sağlayacaktır Seidel, müzelerin, tarih öğretimine katacağı nitelikleri; empati, yaratıcılık, merak ve bilgiye susama, eleştirel düşünce alt başlıkları altında incelemektedir (Seidel, 1997:3-8). Savaş ve barış kavramlarının daha iyi anlaşılmasında, askerî müzelerin kullanılmasını önermektedir(Seidel, 1997:3).

Bazı araştırmacılar, müzelerde kasıtlı sergileme ile geçmişin çarpıtılmış olarak gösterilebileceğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda tarih müzelerinin, en az tarihçi kadar, tarihi "gerçekten nasıl olduysa" öyle gösterdiği konusunda şüpheler yüksek sesle ifade edilmeye başlanmıştır. Öğrencilerde, eleştirel düşünmenin gelişimi için özellikle bu türden sergiler seçilebilir. Müzelerde eleştirel düşünme etkinlikleri; Türkiye gibi ülkelerde müzelerde sunulan tarihe çok daha güvenen bir kuşağın, müzeleri sorgulamasını sağlayacaktır.

2.4. TÜRKİYE'DE MÜZE EĞİTİMİ ANLAYIŞININ GELİŞİMİ VE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR

I. Bölümden de anlaşılacağı üzere, Türkiye'de tarih biliminin ve öğretiminin gelişimi ile müzeciliğin gelişimi senkronik, fakat II. Meşrutiyet'e kadar ilişkisiz olmuştur. II. Abdülhamit dönemi Darülmuallimat ve Sanayii Nefise öğretmenlerinden olan Ayşe Sıdika Hanım, 1897'de yazdığı **Usûl-i Talim ve Terbiye Dersleri** adlı kitabında gözlem ve deney yönteminin önemini vurgularken,

" Bu tarz talimin derece-i ehemmiyetini anlayan Avrupa ulemasının bu babda gösterdiği himmeti tarif etmek pek uzun olur. Yalnız şu kâdarcık arz edeyim ki, hayvanat ve nebatat bahçeleri ve tarih-i tabii müzehaneleri için milyonlar sarf olunur."

Ayşe Sıdika Hanım, ilerlemeci ve maarifçi padişahın (II. Abdülhamit'i kastediyor) himmetiyle büyük okullarda buna benzer müzelerin kurulduğunu, fakat kız okullarında şimdilik bu kadar masrafa gerek olmadığını ileri sürmektedir (1313:87-88).

Müzelerin eğitim aracılığıyla popülerleştirilmesi, II. Meşrutiyet dönemine rastlamaktadır. Bu konuda Sâti Bey, Muallim Cevdet, İsmayıl Hakkı gibi eğitimcilerin görüşleri önem kazanmaktadır.

Bir Mülkiye kökenli eğitimci olarak müzelerin eğitimdeki önemini ilk kavramış kişilerden bir de Sâti Bey'dir. Bu bağlamda, Sâti Bey'in, Maarif Nazırı Emrullah Efendi'ye takdim ettiği 25 Mayıs 1910 tarihli müzeler hakkındaki lahiyası oldukça önemlidir. Burada, Avrupa'da halkın eğitiminin en önemli araçlarından birinin de müzeler olduğunu vurgular. 1908'de Sâti Bey'in belirttiği üzere Türkiye'de üç tane müze vardır. Bunlar, Asar-i Atika Müzesi, Yeniçeri Kıyafethanesi, Esliha-i Askeri Müzesi'dir(Sâti, 1910:34). Sâti Bey'e göre, Asar-ı Atika Müzesi'nin Osmanlılardan fazla yabancılara faydası dokunmaktadır. Bu müzeden halkın da yararlanabilmesi için şu önlemler alınmalıdır;

1. Giriş parasının kaldırılması, bu mümkün değilse azaltılması
2. Eserin ne olduğunu gösterir ayrı harfli bir levha ve bunun altına bu hususta lazım gelen tarih bilgisi verecek bir kitabe konmalıdır.
3. Rehberler düzenlenmelidir.
4. Haftanın belli bir gününde gelecek ziyaretçiler için onlara izahat verecek bir memurun tayin edilmesi.
5. Öğrenim görmüş kişiler içinde müzede konferanslar verilmesi.
6. Okullarda kabul edilecek tarih kitaplarında müzeden ve müzedeki eserlerden söz ettirilmesi.

7. Müzenin ziyaretçilere açık olduğu saatlerin gazetelerce sık sık ilan ettirilmesi.
8. Basında müzeciliğe ilişkin makalelerin çıkmasını sağlamak(Sâtı, 1910:34-35).

Yeniçeri kıyafethanesi ve Esliha-i Askeri Müzesi içinde benzer önlemlerin alındığı takdirde buraların “Canlı Bir Osmanlı Tarihî Dershanesi” haline geleceği vurgulanmaktadır. Sâtı Bey’e göre, bu müzelerden başka kurulması en acil gerekli olan müzeler “Talim ve Terbiye Müzeleri” ve “Harf ve Sanayi, Ticaret ve Ziraat ” müzeleridir. Sâtı Bey, Zürih, Berlin, Lozan, Paris, Brüksel, Viyana’daki müzeleri ziyaret etmiştir. Talim ve Terbiye Müzesi içeriğini üç kısma ayırmaktadır:

- a. Pedagoji ve öğretim yöntemlerine ilişkin eserler süreli yayınlar, her türlü ders kitapları,
- b. Okullarda kullanılacak gerekli araçlar,
- c. Öğrencilerin ürettikleri el işleri, resim ve haritalar ile ders defterleri.

Sâtı Bey’e göre, Osmanlı devletinin kuracağı bu tarz bir müzede şunların olması gerekir;

1. Kullanılan ders sıra ve masalarının, yazı tahtalarının, resim masa ve iskemlelerinin, okul eserlerinin bir örneği,
2. Her türlü dersin öğretiminde kullanılacak alet ve araç-gereçler,
3. Eğitim teşkilatına ve okul yönetimine ait nizamname, talimatlar, programlar, raporlar, salnameler, her türlü vesika,
4. Okul binalarına ve okul hayatını gösterir fotoğraflar, planlar, okul süsleme örnekleri,
5. Öğretimin tarz ve derecesini gösterecek not ve vazife defterlerinden resim ve el işlerinden oluşmuş birer silsile,
6. Pedagojiye ve öğretim yöntemlerine ait kitap ve dergiler,
7. Okullarda okutulan ders kitaplarının başlıcaları,
8. Öğretmenlerin kullanabileceği yardımcı ders kitapları,
9. Gerek İstanbul, gerekse taşradaki öğrencilerin defter, resim, harita ve el işleri örnekleri,
10. Eğitim ve okulumuza ait fotoğraflar, istatistikler, raporlar ve her türlü vesika(Sâtı, 1910: 38-39).

Müzede eserlerin okunabilmesi için büyük bir salon olmalıdır. Sâtı Bey, böyle bir müzenin faydalarını şöyle sıralamaktadır:

- 1.Öğretmenler, yeni yöntemleri görecektir ve bu yöntemler yayılacaktır.
- 2.Öğretim malzemelerinin sağlanmasında okul yöneticilerine faydalı olacaktır.
- 3.Ressamlar ve öğrencilerin, çok çeşitli öğretim levhalarını görmelerini sağlayacaktır.

4.Marangozların, demircilerin bütün sanatkarların öğretim malzemelerinin çeşitli türlerini görmelerini sağlayacak. Sıhhi ve ucuz okul malzemelerinin memlekette yayılmasını kolaylaştıracaktır.

5.Ders kitapları yazacak ve yazdırmak isteyenlerin işlerini kolaylaştıracaktır.

6.Avrupa'ya gidilmeden Avrupa okulları hakkında esaslı bir bilgi kaynağı olacaktır.

7.Eğitim ve okullarımızın durumunu öğrenmek isteyenler için bir kaynak olacaktır. Kendi okullarımızın ilerlemesini gösteren bir merci olacaktır.

8. Çeşitli okullar arasında bir rekabet kapısı açılmış olacaktır.

9. Yabancı ülkelerde Osmanlı memurlarının eğitime ilişkin gönderdikleri raporların toplandığı bir yer olacaktır.

Sâtı Bey, Kız Sanayi Okulu'nun idare binasının bulunduğu arsa ve bahçede böyle bir müze yapılmasını önermektedir. Söz konu müzenin inşası için gerekli masrafı mühendis Salim Bey'e hesap ettirmiştir. Masraf, 1500 lira olarak bulunmuştur(Sâtı, 1910: 41). 100 lirada mevcut çıkan kitap ve mecmuaları almak için tahsis edilmiştir. Sâtı Bey'e göre Avrupa'da Sanayi ve Ticaret Müzelerinin açılmasının üç amacı vardır:

1. Alışılan sanayinin asıl maddelerini ve ürünlerini sergileme.
2. Sanayinin gelişim ve ilerlemesini gösterme.
3. Güzel sanatların ürün araçlarını sergileme ve bu araçlar ile sanat erbabındaki güzellik ve zerafet hissini tanıma(Sâtı, 1910: 42-43).

Sâtı Bey, özellikle, bu müzelerde doğu ve İslam eserlerine çok fazla önem verildiğini ve ziyaretçilerin bu eserlere çok takdir gösterdiklerini belirtmektedir. Sâtı Bey'in Darülmuallimin Ali'nin öğretmeni olduğu yıllarda Tatbikat Mektebi'nin müdürü olan İhsan Sungu'nun Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası'nda müze eğitimi ilişkin ders örneği yayımlanmıştır. Bu ders örneği, müze gezisinden sonra yapılacak bir derse ilişkindir (Bknz. Ek-1).

Muallim Cevdet de müzeler, alan gezileri, tarihî yapılara ziyaret konusu üzerinde durmuştur. Konuya ilişkin olarak yazılar kaleme almıştır. İsmayıl Hakkı Baltacioğlu'nun *Hayatım* adlı kitabı dikkatle okunduğunda devlet hesabına gittiği Avrupa'da en önemli uğrak yerlerinden birinin de müzeler olduğu görülmektedir. Baltacioğlu, 21 Ağustos 1915 tarihinde İzmir Milli kütüphanesinde verdiği bir konferansta konuya ilişkin görüşlerini açıklamıştır.

Burada, 1914'de Anadolu'nun büyük şehirlerinde açılmaya başlanılan müze-i hümayun şubelerinin eğitimsel ve öğretimsel açıdan yararlarını ele almıştır. Avrupa ve Amerika'daki müzeleri gezmiş olan Baltacıoğlu, Avrupa ve Amerika'daki müze uygulamaları hakkında da bilgi vermektedir. Bu konferansında Avrupa'daki 150-200 kadar müzede inceleme yaptığını belirtmektedir(Baltacıoğlu, 85).

Baltacıoğlu(1915:71) "Biz, Türkler memleketi tanımıyoruz" anlayışından hareketle özellikle köylünün hayatının tanınmadığını vurgulamaktadır. Vilayet müzelerinin amacı, halkın gördüğü, baktığı eşya ve şekilleri anlatmak için çalışmaktır. Vatan müzesi olmalıdır. Vatan tarihtir, topraktır, coğrafya mecmuasıdır. Baltacıoğlu, müzelerin tüccarlarda iktisat fikrinin oluşmasındaki önemini de belirtmektedir(Baltacıoğlu, 1915: 75). Baltacıoğlu, bu konuda müzeler; nesillerin tarihî mektepleri ve tarihî evleridir. "Müzeleri bugünden itibaren kurunuz, Türkiye'nin evlatlarına 300 yıllık okul hediye etmiş olursunuz" demektedir. Baltacıoğlu'na göre, insan müzeye girince her şeyin daima sabit olmadığını, sürekli olarak ilerlediğini görür(Baltacıoğlu, 1981: 78).

"Özellikle Türkiye'nin hangi tip müzelere ihtiyacı vardır?" tarzında bir soruya Baltacıoğlu milliyet, coğrafya, doğa tarihi müzeleri demektedir(Baltacıoğlu, 1915:79). Coğrafya müzesinde o vilayetin coğrafi manzaraları, kitaplar, seyahatnameler bulunmalıdır. Baltacıoğlu'na(1915: 82) göre doğa tarihî müzelerinin, çocuklarda yapacağı inkılabı hiç bir üniversite yapamaz. Bunun yanı sıra sultanilerin bir müzesi olmalıdır.

Eğitim müzesi, burada öğrenciye yaptırılan işler, örneğin, defterler, el işlerini gibi, eski ve yeni okulun sıraları da olabilir. (Baltacıoğlu, 1915: 84). Baltacıoğlu'na göre, müzelerin görevi yalnız sergilemek olmayıp, aynı zamanda telkin, vaaz, ve nasihat olmalıdır. Burada zaman zaman eğitimle ilgili konferanslarda verilebilir. Köyden gelen bir öğretmen, müze öğretmeninden filan kitabı nasıl getireceğini en yakın ve ucuz yolun hangisi olduğunu öğrenebilir.

Fransız müzelerinin eksik olduğunu belirten Baltacıoğlu, İngilizlerin her şeyi çevrelerinde gösterdiklerini belirtir. Baltacıoğlu'na göre, müzenin sinema, kütüphane, konferans salonu olmalıdır.

1920'lerden 1970'li yıllara kadar Türkiye'de müze eğitime ilişkin yayınlar konusunda sessiz bir dönem yaşanmıştır. Gerçi, okul programlarının müzelere ilişkin

direktifleri vardır, müzeciliğe ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Fakat müze eğitiminin önemine ilişkin önemli bir çalışma ile karşılaşmamaktadır.

1936 yılında Şapolyo, **Müzeler Tarihi** adlı kitapta müzelerin pedagojik önemini özellikle vurgulamıştır. Bu konuda şöyle demektedir;

" Tedris usulünde hadsi ayanı usulü ehemmiyeti büyüktür. Çocuğa eserlerin resimlerini göstermektense, müzelere götürerek eserlerin hakikilerini göstermek, çocuğun hafıza ve zekası üzerine tesiri daha fazla olur. ...Avrupa'da hemen her fenni terakkiyatın müzesi yapılmaktadır. Öğretmenler, derslerinin en mühimlerini müzelerde vermektedir. Bu şekil hem öğretmen ve hem de talebe için çok cazip ve sevimlidir"(1936:99).

1970'li yıllarda Avrupa'ya paralel olarak, Türkiye'de de müze eğitime ve müzeciliğe ilişkin çevriler yapılmış ve kısa bir süre süren uyanış dönemi yaşanmıştır. 1979 yılında Unesco'nun yayımladığı bir kitapta öğretmenin müzelere ilgisizliği ve müzelerin eğitimsel araç olarak kullanılmasının sınırlılığı, bazı ülkelerde eğitim ve kültür işlerinin farklı olduğu bakanlıklarda daha kötü olduğu vurgulanmıştır(Olofsson, 1979: 11). Türkiye de buna benzer bir durum yaşamaktadır.

Günümüz Türkiye'sinde pek çok bilim adamı müze pedagojisi ya da eğitimi önemi üzerinde önemle durmakta ve değişik açılardan konuya ilişkin çalışmalar yapmakta ya da yaptırmaktadır(Türkiye'de müze pedagojisinin görünümü için bkz. Adıgüzel ve Öztürk,1999:77). Bu bilim adamları, konunun değişik boyutları üzerinde yoğunlaşmıştır. Örneğin, Tomur Atagök, sanat müzeleri; Hayati Erkanal, müze pedagojisi; İnci San, müzede drama; Bekir Onur, çocuk-oyuncak müzeleri; Fersun Paykoç, müzede eğitim, Olcay Kırıçoğlu, müzede sanat eğitimi. Bu bilim adamlarının çalışmaları ve yaptırdıkları yüksek lisans ve doktora tezleri gelecekte konunun daha da yaygınlaşacağını göstergesidir.

1989-1990 öğretim yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Müzecilik Yüksek Lisans Programı kurulmuştur. Bu programda da çağdaş müzelerin eğitim işlevi üzerine çalışmalar yapılmaktadır.

1990'lardan sonra tekrar bir uyanış dönemi içine girilmiştir. Bir yanda müzecilerin, müzelerini çağdaş düzeye erdirmeye çabaları, diğer yanda eğitimcilerin, sanatçıların konunun önemini görmeleri müze eğitime verilen önemi canlandırmıştır. A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı'nda "müze pedagojisi" dersi konmuş, bu konuda yüksek lisans tezleri hazırlanmıştır.

18-24 Mayıs arasında Müzeler Haftası dolayısıyla okullarından katıldığı çeşitli etkinlikler yapılmaktadır. 1993'de okul öncesi çocuklar için çeşitli kültürel varlıkları

tanıtıcı, bilgilendirici boyama kitapları hazırlanmış ve İstanbul'da Arkeoloji müzesi içerisinde bir çocuk müzesi açılmıştır.

1995'de Çağdaş Drama Derneği 6. Eğitimde Drama Semineri'nde İngiliz Andrea Earl'un yönetiminde Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde "müzede drama" atölye çalışmasını gerçekleştirmiştir.

1998 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Prof. Dr. Bekir Onur'un başkanlığında " Müze Eğitimi Anabilim Dalı" kuruldu. Bu Anabilim Dalı, Türkiye'de müze eğitimi formasyonu almış uzman kişi gereksinimini sağlamak üzere kurulmuştur. Türkiye'de, müzecilik formasyonundan farklı olarak, müze eğitimi formasyonu vermektedir. Kültür Bakanlığı ile işbirliği içinde olan Anabilim Dalı'nın, yüksek lisans öğrencileri, genellikle müzelerde çalışan arkeolog ve sanat tarihçilerinden oluşmaktadır.

30 Eylül-2 Ekim 1998 tarihleri arasında ODTÜ Geliştirme Vakfı, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Alman Kültür Merkezi İşbirliği ile " Müze ve Eğitim" konulu bir seminer yapılmış ve seminerin sonunda oluşan bildirgede "Eğitim, müzelerin temel işlevi olarak" kabul edilmiştir(Kurtuluş, 1999:20).

13/17 Eylül 1999 ve 11-15 Eylül 2000 tarihlerinde Milli Eğitim Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesince Ankara'da çalışan yaklaşık 30-40 kişilik bir Tarih ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine yönelik olarak "Kültür ve Tabiat Varlıklarımızın Korunması Semineri" düzenlenmiştir(Seminerlerin programı için bkz. **Ek:2**). Seminer programları oldukça iyi hazırlanmış olup, küçük değişikliklere rağmen programlar birbirinin hemen hemen aynıdır. Seminerler kapsamında Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Roma Hamamı, Cumhuriyet Müzesi, Gordion gezilmiştir. Programlar dikkatle incelendiğinde öğretmenlerin ilgili kanun ve mevzuat ile, eski eserlerin tahribi ve restorasyonuna yönelik konularda bilgilendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu seminerle, Ankara'da çalışan tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerine Ankara'nın çevresindeki kültür varlıklarına ilişkin bilgilenmesi hedeflenmiştir. Seminer programında çocuk ve müze ve müzede eğitim gibi konular oldukça sevindiricidir. Seminerlerde halı, kilim ve sikke gibi müzelik nesnelere ayrıca dikkat çekilmiştir. Fakat, Ankara'da sadece merkez ilçelerinde ilköğretim okullarında 573 Sosyal Bilgiler öğretmeni, 145 tarih öğretmeni ve liselerde 618 tarih öğretmenin çalıştığı düşünüldüğünde seminer katılım boyutunu tabana yaymanın gereksinimi ya da üniversite eğitimi sırasında sorunu çözmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan Türkiye'de bu tür seminerlerin, her

il ve ilçe bazında milli eğitim müdürlükleri ile kültür müdürlükleri arasında yapılacak olan işbirliği ile yaygınlaştırılması gerekir. Cumhuriyet Müzesinin eğitimi programı incelendiğinde ilköğretim ve lise öğrencilerine yönelik olarak 2001 yılı içinde 6 konferansın düzenleyeceği görülmektedir. Bu konferanslar Çarşamba günleri yapılmaktadır. Konferans konuları şöyledir: "Atatürk'ün Kültür Devrimi, Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı esaslar, Atatürk ve Ulusal Egemenlik, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışını hazırlayan nedenler, Yeni Bir Başkent doğuyor."

Sonuç olarak, okul programları arasında müzelerin ve tarihî çevrenin en randımanlı kullanılabileceği ders, tarih dersidir. Okul-Müze işbirliğini, tarih dersi-müze işbirliği olarak da yorumlamak mümkündür. Bu yakınlaşmada tarih programlarına dolayısıyla tarih öğretmenine düşen görevler olduğu gibi müzecilere ve müzelere de bir takım görevler düşmektedir. Üniversite tarih bölümlerine müze eğitimi dersleri koymak yeterli değildir. Türk müzeciliği, "Durağan Müze" tipi anlayışından kurtulmalıdır. Yukarıda adı geçen Türkiye'deki müze türlerinin çoğu bu tip müzedir. Bilindiği gibi, müzeyi durağanlaştıran sergileme anlayışıdır. Gerçi bazı müzeciler, ilginç sergilerle ziyaretçi çekmeye çalışmaktadır. Örneğin, müzeci Oğuz Alpözen'in öncülüğünde Bodrum Müzesi'nde yeni müzecilik anlayışının kısmen uygulandığı söylenebilir. Ama bu yeterli değildir. Avrupa ve Amerika'da müzeler, çocukların ve yetişkinlerin fısıldaşarak dolaştıkları, ölü bir geçmişin hazinesi ve seçkin kişilere ait salonlar olmaktan çıkarılmıştır(Kurtuluş, 1999:20).

Müzeciler, okullardaki branş öğretmenleri gibi akademik disiplinlerinin tuzağına düşmemelidir. Türkiye'de öncelikle pedagojik tasarımı ön plana çıkarılmış sergilerin düzenlendiği "interaktif müze tipine" ihtiyaç vardır. Interaktif müze, ziyaretçinin, eskiden yapılan işleri deneyebildiği, eski tarifelere göre yapılmış yemekleri yiyebildiği, eski kıyafetleri giyebildiği müzelerdir. Bu müzelerde tarihî olaylar, modeller, resimler, görsel ve işitsel araçlarla canlandırıldığı ilgi çekici sergiler olmalıdır. Bazı müzelerimizde balmumu modeller bulunmakla birlikte, bunlar multi medya araçları ile desteklenen bir tarihî konteks içinde sunulmadığı için ilgi çekici olmaktan uzaktır.

3. MÜZELER VE TARİHİ MEKANLAR ARACILIĞIYLA ÖĞRENME PSİKOLOJİSİ VE SERGİLEME PROBLEMİ

Bu kısımda ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri ve yetişkinlerin müzelerdeki öğrenmelerine ilişkin teorik çalışmalara ve ampirik araştırmalara, değinilecektir. Bunun yanı sıra müze ziyaretçilerini sınıflama ve sergileme problemine yer verilecektir. Bilindiği gibi, çocukların ve yetişkinlerin öğrenmeleri arasında farklılıklar vardır. Çocukların öğrenmesi, pedagojinin konusu iken, yetişkinlerin öğrenmesi androgojinin konusu olmuştur. Bu bölümde her iki grubun öğrenmesine değinilmekle birlikte, ağırlıklı olarak çocukların ve erişkinlerin öğrenmesi ele alınacaktır.

Avrupa'da müzelerin 19. yüzyıldan beri eğitim programları vardı. Tarihsel olarak, müzelerin eğitimde kullanılmasının pedagojik temelleri, içerdikleri nesneler açısından Comenius ve Pestalozzi'nin görüşlerine kadar dayandırılmaktadır. Günümüz çağdaş müze eğitim programları ise, kuramsal açıdan Dewey, Piaget, Lowenfeld, Gardner, Czikszenmihalyi, Hein gibi psikologların görüşleri üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan söz etmek, günümüz Batı dünyasında müzelerdeki uygulamaların temellerini anlama açısından önemlidir. Örneğin, bir arkeoloji müzesinde, çocukların atölyelerde çamurdan çömlek faaliyeti içine girmeleri bu tip bir öğrenme psikolojisi anlayışı bulgularının bir yansıması olarak kabul edilebilir. Bu bölümde onların konuya ilişkin görüşlerine yer verilecek ve müzelerde yapılan bilimsel araştırmalardan söz edilecektir.

3.1. ÖĞRENME KURAMLARI VE MÜZELERE YANSIMALARI

Dewey'nin, Piaget'nin, Jerome Bruner'in yazdıklarından öğrenmenin çok karmaşık bir süreç olduğu görülmektedir. Öğrenme kişiden kişiye, yaştan yaşa değişir. İnsanların öğrenme şekli de aynı değildir. Bir kişinin öğrenme şekli diğerine benzemeyebilir. Bununla birlikte, öğrenme, her bireyin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerini etkileşimini içeren bir süreçtir. Bu alanda da bir öğrenme teorisine gitme çabaları vardır. Öğrenme kuramcılarına göre, bilişsel alan düşünme, muhakeme, yorumlama becerilerini içermektedir. Duyuşsal alan kişinin hislerini ve tutumlarını ifadeyi içeren öğrenmenin hissi düzeyidir. Her ikisinin birleşmesi çevrenin daha iyi kavranmasını sağlar. Carl Rogers'ın dediği gibi, eğitimciler, öğrencilerin nasıl, ne zaman, neden öğrendiğini, içeriden öğrenmenin neye benzediğini cevaplayarak, öğrenmeyi kolaylaştırabilir (Sternberg, 1989:155). Rogers, iki tip

öğrenmeden söz etmektedir. Bunlar; bilişsel öğrenme(akademik bilginin öğrenilmesi) ve experiental öğrenmedir(uygulamalı öğrenme yani bir arabayı tamir için motoru öğrenme). Experiental öğrenme, öğrencinin ihtiyaç ve isteklerine yöneliktir. Rogers, öğrencinin etkinlikleri ile değil, yaşantıları ile ilgilenilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

Müze ortamında öğrenmenin yapısı, sınıf ortamındaki öğrenmenin yapısından farklıdır. Müzede öğrenci, çok değişik kaynaklardan(sergi etiketleri, broşürler, rehberler gibi) bilgi edinebilirler. Müzelerdeki eğitime ilişkin yapılan çalışmalar, davranışlar üzerine odaklanmış, bazıları da öğrenme çıktıları ve öğrenme süreçleri üzerinde durmaktadır.

1980'lerde müze eğitimcileri Dewey ve Piaget'e yönelerek, kuramlarının müzedeki öğrenmeye nasıl uygulanabileceği üzerinde çalışmaya başladılar. Dewey'nin (1859-1952) yaşantılarla öğrenme teorisi; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanların eşit entegrasyonunu içermektedir. Dewey'e göre, bilgi, his, irade öğrenme yaşantısında biri diğerlerinden daha baskın olsa da bir birinden ayrılmaz. Dewey'nin "Yaparak Öğrenme" teorisi de müzelerde yankısını buldu. Dewey'nin, " Bütün hakiki öğrenme, yaşantıyla ortaya çıkar." sözü müze eğitiminin dayanak noktasını oluşturdu. Dewey'nin yazdığı gibi, bütün yaşantıların eğitici olmaması ve yaşantının kalitesinin önemi, müze eğitimcilerini eğitimsel sergilerin bu tür yaşantılar oluşturma amacıyla düzenlemesi problemi üzerine yoğunlaşmasına yol açtı. Müze eğitimcileri, özellikle Dewey'nin eğlenme ile eğitim arasında ya da sevilen ve eğitici yaşantı arasında bir çatışma olmadığı görüşünü vurguladılar(Ansbacher, 1998:43). Üstelik, Dewey'nin kuramlarının temelleri, ziyaretçi yaşantılarının yapısına uygulandı. Ziyaretçinin birikimi ve geçmiş yaşantıları müzede olacakları etkilemekteydi. Ziyaretçilerin, müzeye getirdikleri ön-yaşantıların birbirinden farklı olacağı kabul edildiği gibi hiçbir iki ziyaretçinin aynı sergi yaşantısını yaşayamayacağı anlayışı da benimsendi.

Jean Piaget'nin (1896-1980) çocukların öğrenmesi üzerine yaptığı çalışmaların müzede öğrenmeye dolayısıyla oldukça etkisi olmuştur. Üstelik Piaget modeli, öğretimde müzelerin kullanılmasının da bilimsel dayanaklarına bir halka eklemiştir.

Piaget'nin zihinsel gelişim aşamaları şeması, müzelerin de özellikle çocuklara yönelik eğitimi programı ve sergilerin düzenlenmesine yardımcı olmuştur. Piaget'nin " bir nesneyi bilmek o nesne üzerinde etkinlikte bulunmaktır" temel tezi oldukça yankı bulmuştur. Piaget'ye göre, öğrenme, aktif özümseme(assimilation) olduğunda olmaktadır. Bu özümseme, öğrenenin bilgi yapısında değişikliklere yol açmaktadır. Batılı bilim

adamları, Piaget'nin öğrenme modeli ile çocukların bilişsel öğrenmede maksimum düzeye erişebileceğini düşünmektedir. Çünkü bu model soruşturma yolu ile öğrenenin çevresi ile etkileşimini geliştirmektedir. Soruşturma, bilgiyi araştırma, alma ve işlemeyi içermektedir. Buna ulaşmak için çocuk, müze ortamında bütün rasyonel yetilerini kullanmalıdır(Booth,1982:81).

Piaget'ye göre öğrenenin bilişsel yapısını etkileyen birkaç faktör vardır. Bunlar arasında olgunluk, sosyal etkileşim ve öğrenenin yaşantıları gelmektedir. Piaget'ye göre yaşantının iki yönü vardır. Biri fiziksel yaşantı diğeri de mantıksal-matematiksel yaşantıdır. Fiziksel yaşantı, öğrenenin çevresindeki nesnelerle etkileşimi ile ilgilidir. Bu tip bir yaşantı çocuklar için özellikle gereklidir. İkinci yaşantı nesneleri gruplayabilme ile ilgilidir. Piaget'ye göre, çocuk kendisi için yapılan deneyden çok az şey öğrenirken, yapılı oturup, gözlemek yerine kendi yaptığında çok şey öğrenmektedir. Özellikle çocukların okula başladıkları çağlarda somut işlem dönemi aşamasında olmaları ve mantıksal-matematiksel yaşantıları edinmemiş olmaları, müzedeki sergilerin onların dil ve olgunluk düzeyine uygun olarak düzenlenmesini gündeme getirmiştir. Piaget'nin modeline göre somut işlem döneminde çocukların düşünmesi gerçek nesnelere dayalı olarak gerçekleşmektedir. Çocukta soyut düşünme ise erişkinlikte ortaya çıkmaktadır(Booth, 1982:80-81).

Tarih öğretmeni, çocukların üç türlü yaşantı edinmelerine yardımcı olmalıdır. Birincisi, sosyal yaşantı. Çocuğun, başkalarının fikir ve görüşleri ile karşılaşması ile ilgilidir. İkincisi, fiziksel yaşantı, nesnelerin renk, ağırlık ve biçimlerini keşfetmeye yönelik etkinliklerden oluşur. Üçüncü, somut işlem aşamasından soyut işlem aşamasına geçiş için önemli olan mantıksal-matematiksel yaşantıdır. Müzedeki nesneler ve fikirler gezen öğrencinin yaşantıları, hisleri ve hayal gücü ile ilişkili değil ise onlar için çok anlamlı olmayacaktır.

Jerome Bruner'in (1915-) öğrenme teorisi, buluş yöntemine dayanmaktadır ve buluş müzeleri için de bir tür alt yapı sağlamıştır. Bruner'in kuramı, sınıflama düşüncesini temel almıştır. Şöyle ifade edilmiştir; "Algılamak sınıflamaktır, kavramsallaştırmak sınıflamaktır, öğrenmek sınıflamalar oluşturmaktır, kararlar vermek, sınıflamaktır". İnsanlar, dünyayı nesnelerden ya da olaylardan çıkan benzerlikler ve farklılıklar açısından yorumlar. Aynı olarak görülen nesneler aynı sınıfa yerleştirilir. Öğrenen, bu sınıflamalar ile bir kodlama sistemi geliştirir. Bruner, buluş yönteminin uygulandığı derslerle sınıflamalar arasındaki ilişkiyi keşfetmede öğrenciye yardımcı olunabileceğine inanmıştır(Russell, 1999:5).

Viktor Lowenfeld (1975), **Yaratıcı ve Zihinsel Gelişme** adlı eserinde " öğrenmenin sadece duylarla olabileceğini" gözlemledi. Aynı zamanda, dokunma, görme, işitme, koklama, tatmanın bireyin aktif katılımını içerdiğini vurguladı.

Çoklu zeka kuramını geliştiren Harvard Üniversitesi Profesörü Howard Gardner'ın çalışmaları müzelerde öğrenme araştırmalarını etkiledi. Gardner bu konuda:

" Bilim, keşif ve çocuk müzelerine çocukların cevap verdiğini gözlemleyen biri orada bilişsel olarak çok önemli bir şeylerin olduğunu hisseder." (Debra, 1998: 2). demektedir. Gardner'e göre de müzelerde öğrenme hem aktif hem de etkileşimlidir. Gardner, insanların dünyayı algıladığı ya da kavradığı en az 8 zeka biçiminin varlığından söz etmektedir. Geleneksel okul sadece sözel-dilsel ve mantıksal-matematiksel zekaya yönelik eğitim yapmaktadır. Gardner'ın çalışmaları özellikle, insanların (ziyaretçilerin) bazılarının görsel-yönelimli, bazılarının işitsel-yönelimli, bazılarının eylem -yönelimli, bazılarının da dokunma-yönelimli olduğunu göstermiştir. Pek çoğumuz, bilgiyi tercih ettiğimiz bir ya da iki tarzda işleyerek en iyi şekilde öğrenmekteyiz.

Chicago Üniversitesi profesörü Czikszentmihalyi'nin "Akış"(Flow) öğrenme kuramı, müze eğitiminde kendini hissettirdi. Czikszentmihalyi, çocukluğunda II. Dünya Savaşı sırasında trajik olaylardan dolayı yıkılmış pek çok insan görmüş, ama bazılarının cesaretlerini koruduğunu ve diğerlerine yardım ettiğini fark etmiştir. Araştırmalarını bu durumu açıklamaya yöneltmiştir. Katılımcıların, hoşlandıkları bir işi yaparken, kendilerini bir akıntıda gittiklerini hissettikleri bir haz alma süreci yaşadıklarını fark etti. Buradan hareketle, Czikszentmihalyi bilincini kontrol etmeyi öğrenen kişinin "akıntıya kapılır gibi" kendini mutlu hissettiği bir duruma ulaştığını ileri sürdü. Czikszentmihalyi, eğer öğretmenler, öğrencilerinde içsel güdülenmeyi geliştirmeye çalışırlarsa, onları öğrenmeden zevk almaya teşvik ederlerse, öğrenciler, öğrenmenin kendisinden içsel bir haz duyarlar sonucuna ulaştı. İşte bu bağlamda, müzelerin; çocukların, öğrenmenin ne kadar eğlenceli ve zevkli olduğunun farkına vardıkları bir yer olabileceğine işaret etti.

Müzelerdeki öğrenmeye ilişkin doğrudan kuram geliştirme çabasını göstermekte olan bilim adamlarından biri de G. Hein'dir. Hein, konuya ilişkin görüşleri ile yapıcı (konstrutivist) öğrenme anlayışına göre düzenlenmiş yapıcı müze kuramı geliştirmiştir. Bilindiği gibi, yapıcılık(konstruktivism), bizim kendi dünya görüşümüzü kendimizin oluşturduğu önermesine dayalı bir öğrenme felsefesidir. Buna göre her birimiz kendi kurallarımızı ve zihinsel modelimizi oluştururuz. Burada öğrenme, bir

anlam arayışı olarak görülmüştür. Yalıtılmış olgular, öğrenenin bilgisel çerçevesi ile uyuşmadığı zaman, öğrenenin az ilgisini çeker. Bu yüzden, yapıcı görüş taraftarları, interaktif sergilerin ve programın, öğrenenin ön bilgilerini ve mevcut ilgilerini göz önüne alarak düzenlenmesi gerektiğini savunur(Russell, 1999:1).

Müzelerde öğrenme üzerine yapılan araştırmalar, öğrenmenin sadece müzenin fiziksel bağlamı ile sınırlı olmadığını göstermiştir. Burada fiziksel bağlam ile müzelerde sergilenen nesne ve şeyler anlatılmaktadır. Kişinin kendi ön yaşantı, bilgileri de " yeni" bilginin alınmasında bir bilişsel şema oluşturmaktadır. Ziyaretçi, kendi yaşantıları ile ilişkilendirebildiği oranda sergi onun için anlamlı olmaktadır. Falk ve Dierking " İnteraktif Yaşantı Modeli" adını verdikleri modelde, ziyaretçinin yaşantısının fiziksel bağlam, kişisel bağlam ve sosyal bağlam etkileşimi ile gerçekleştiğini ileri sürmüştür(Ferguson, 1996). Bir başka çalışmasında Falk (1999:273), bir takım örneklerle müzeyi gezmenin sonucu olarak oluşan öğrenmenin derinliğini ve genişliğini göstermeye çalışmıştır. Bunların yanısıra, güçlü bir müze sergisi konteksinin ziyaretçiler için uyarıcı bir yaşantı sağladığını göstermiştir. Üstelik, müzeye dayanan öğrenme yaşantısının ziyaretçilerin bilgi ve tutumları üzerinde uzun süren etkiler yarattığına işaret etmiştir. Önceki yapılan araştırmalar, müzelerin bazen öğrenmeyi kolaylaştırdığını ileri sürerken, Falk'un bu çalışması, müzedeki öğrenme yaşantılarının bütün katılımcıların öğrenme derecelerini kolaylaştırdığını göstermiştir.

Bugün batıdaki müze eğitim programları, öğrencilerin katılım, buluş ve doğal meraklarının uyarılmasıyla daha iyi öğrendiği felsefesini yansıtmaktadırlar.

3.2. MÜZE ZİYARETÇİLERİ VE MÜZE ORTAMI

19. yüzyıldan günümüze Batı dünyasında informal öğrenme çevreleri bağlamında müze ziyaretçileri konusunda bir hayli araştırma yapılmıştır. Müze gezisi boyunca müzenin fiziksel ortamının, diğer bir deyişle, ergonomik faktörlerin, ziyaretçilerin konforuna etkisi; ışık düzeyi, duvar renkleri, giriş ve çıkışın konumu, gürültü, kalabalık, ziyaretçi trafik akışı üzerine araştırmalar yapılmıştır. Örneğin, ziyaretçi davranışı üzerine yapılan araştırmalarda müze ziyaretçilerinin müze galerilerine girdiklerinde sağa dönmeye meyilli olduğunu ve 100 kelimedenden fazla etiketi okumadıklarını göstermiştir(Debra, 1998:4). Lois Silverman gibi araştırmacılar da müze ortamının terapik değeri üzerine çalıştılar. Yani, müze ortamının ziyaretçilerin, ruh halinde ne gibi değişiklikler yaptığı sorusuna cevap aradılar.

Müze'ye gelen ziyaretçiler, değişik şekilde sınıflandırılmaktadır. Birinci olarak, ziyaretçiler, yaşlarına göre basit bir şekilde çocuk, erişkin, yetişkin olarak sınıflandırılabilir. İkincisi, ziyaretçilerin önceki yaşantılarına göre sınıflandırılmasıdır. Üçüncü olarak, öğrenme biçimlerine göre sınıflanabilir. Müzelerdeki ampirik araştırmalar, müze ziyaretçilerinin öğrenme biçimlerine göre sınıflandırılması üzerine yoğunlaşmıştır.

1939'da Viktor Lowenfeld bir seri gözlem neticesinde haptik ve görsel öğrenme tipinin varlığını keşfetti (Sternberg,1989:155). Haptik öğrenenler, dokunma yönelimli ziyaretçilerdir. Haptik öğrenenler, tat alma, koklama, dokunmayı içeren fiziksel tecrübelerle de iyi cevap verirler. Görsel öğrenenler ise temelde gözlemcidir. Benzer bir şekilde, David Kolb'de (1984) dört tip öğrenme biçiminden yani öğrenenden söz etmektedir. Bunlar, Hayalciler(Reflektörler), Kuramcılar, Pragmatikler, Aktivistlerdir. Hayalciler, "neden" sorusuna cevap ararlar. Pragmatikler, "nasıl" sorusu üzerinde dururlar. Örneğin, bu makine nasıl çalışıyordu? gibi. Aktivistler için ise "eğer" sorusu merkezdedir. Kuramcılar ise olgular ile ilgilenen analitik öğrenen olarak tanımlanmıştır.

Benzer bir sınıflamaya, Umiker-Sebeok(1994) Indianapolis Çocuk Müzesi ortamında ziyaretçi davranışlarını inceleyerek ulaşmıştır. Ziyaretçiler; pragmatik, eleştirel, ütöplast, şaşırtıcı ya da yapıcılar olarak gruplandırıldı. Umiker-Sebeok çalışmasını 5 ile 75 arasında yaşları değişen 45 ziyaretçi üzerinde yapmıştır. Bunların %29'u pragmatik, % 17'si eleştirel, %22'si ütöplast, %32'si eğlenceciler tipine girmektedir. Pragmatikler, kullanışlı bilgi peşinde olup, galeriyi bir sınıf olarak görmekteler ve somut şeyler üzerine odaklaşmaktadırlar. Bunlar, olguları öğrenmeyi vurgular, görsel eğilimlidirler. W. Lowen'in organizatör tipine denk düşmektedir.

Eleştirel olanlar, galeriyi bir müze olarak görmekte, serginin estetiği, yapısı, sınıflama sistemi ile ilgilenmektedir. W. Lowen'in analizci tipine denk düşer.

Ütöplastler için galeri, karşılaşma toplantısıdır. Diğer insanlarla sosyal etkileşim içindedirler. W. Lowen'in algılayıcılar tipine denk düşmektedir.

Eğlenceciler ise galeriyi bir eğlence parkı olarak görmekteler. W. Lowen'in yapıcılar tipine denk düşmektedir.

Çocukların dağılımı pragmatik/eğlenceci>ütöplast> eleştirel şeklindedir. Yetişkinlerin dağılımı ise eleştirel> ütöplast> pragmatik/eğlenceci şeklindedir. Bayanların %65'i, erkeklerin %33'i ütöplast tipine girmiştir.

Günümüzde, Gardner'ın çalışmalarından hareketle, işitsel, görsel, eylemsel, dokunma yönelimli olarak ziyaretçileri gruplandıran çalışmalar da vardır(Aktaran: Thomson&Diem, 1994: 2). Eğer kişi, işitsel öğrenen ise, öğreneceği yeni bir şey işitsel tarzda verilmelidir. Bu kişiler konferanslardan ve tartışmalardan hoşlanmaktadır. Bunlar sesleri çok iyi hatırlar. Hayvanat bahçesinde hayvan bakıcısı ile birkaç dakika konuşmaları bile onlar için oldukça anlamlıdır.

Eğer görsel yönelimli ise öğrenmesi resim, diyagram ve nesnenin kendisi ile güçlendirilir. Bunlar müzeden alacağı katalogu iyice inceler. Müzedeki nesneler ve görsel kaynaklar hakkında okumalar yapmayı sever. Müze krokisini ya da haritasını doğru bir şekilde yorumlar ve kullanır.

Eğer dokunma yönelimli ise dokunma etkinlikleri yapılmalıdır. Bunlar için müzedeki nesnelerin bir kopyasının yapılması gerekir. Çünkü bunlar nesneye dokunmak ister. Almanya gibi Batı Avrupa ülkelerinde ziyaretçinin " her şeye dokunmasına" izin veren müzeler bulunmaktadır. Bunlardan biri de Münih'te ki "Alman Müzesi"dir(Rebetez, 1969:12).

Eylem-yönelimli öğrenen ziyaretçiler müzelerdeki her türlü etkinliğin istekli bir katılımcısıdır. Bunlar için müzelerde bilgisayar simülasyonları olmalıdır.

Buna göre, çocuk, anaokuluna eylemsel ve dokunma-yönelimli bir öğrenen olarak girer. 2. ya da 3. sınıfta okuyarak ve resimlere bakarak pek çok bilgiyi işleyebilen görsel öğrenen olur. İlköğretimin sonlarına doğru bazı öğrenciler özellikle kız öğrenciler dinlemeyi ve tartışmayı seven işitsel-yönelimli öğrenen olur. Yetişkinler ve özellikle erkekler hayat boyunca eylemsel ve dokunma-yönelimli güçlerini sürdürürler(Aktaran: Thomson&Diem, 1994: 2).

Günümüzde Annapolis Öğrenme Yeniliği Enstitüsü yöneticisi John H. Falk ve yönetici yardımcısı Lynn D. Dierking'un, yaptığı çalışmalar kayda değerdir. Bu iki araştırmacı, müzelerde, hayvanat bahçelerinde ve okul dışı ortamlarda öğrenme üzerine araştırmalar yapmıştır. Bunlara göre, müze ziyaretçileri 4 gruba toplanabilir. Bunlar, (a) yetişkinler, (b)öğrenci, öğretmen ve okullar, (c.) üniversite öğrencileri ve profesyoneller, bilim adamları (d). sanatçılar.

Aydın(1990:22) müze ziyaretçilerini üç gruba ayırmaktadır. Bunlardan,12 yaş grubu müze ziyaretçilerinin çok renkli yazı ile kısa bilgilerin verildiği resimli sergilemeyi tercih ettiğini yazmaktadır. İkinci grup, zihin seviyesi daha yüksek ama uzman olmayan gruptur. Bunlar için sergileme, bir nesneden diğerine götüren bir mantık zinciri ve kronolojisine göre yapılan bir düzenlemedir. Bunların dikkatini

uyarmak için panolar, fotoğraflar, renkli fonlar, özel ışıklandırma gibi dikkati çeken yöntemler kullanılmalıdır. Üçüncü grup uzmanlardır; yerli ve yabancı bilim adamları bu gruba girmektedir.

Müze ziyaretçilerinin müzedeki tutum ve davranışlarına ilişkin çalışmaları ayrı ayrı ele almakta yarar bulunmaktadır. Elbette, her tip ziyaretçinin müze ortamındaki davranış ve tutumu farklı olacaktır. Brook ve Vernon'un (1956) yaptığı bir çalışmada, bilim müzesinde çocukların statik diorama tiplerinden çok çalışan modellere dikkat ettiğini göstermiştir. Burada çocuklar birinden öbürüne sıçrayarak gittiler. Düğmeye bastılar ve kolu çevirdiler. Galeriyi bilimsel bir bilgi kaynağı olmaktan çok, eğlence aracı olarak gördüler(Hein, 1998:141).

Kremer ve Mullins (1992:39-48), bilim müzesinde çocukların cinsiyetine göre davranışları üzerine bir araştırma yapmıştır. 74 erkek çocuktan 21'i; 71 kız çocuktan 1'i taklit silahlar ve avcılığı tercih etmiştir. Diamond'a (1994:17-24) göre erkek çocuklar, sergilerle daha çok bağımsız olarak etkileşime girmekte, müze sergileri ve programları erkek çocukların bilime pozitif tutumlarını güçlendirmektedir. Ergenlik öncesi çocukların soyut kavramları öğrenmedeki yetersizliği göz önüne alınırsa, çocuğun gözü ile gördüğü, kulağı ile işittiği somut eşya ile çalışması yararlı olacaktır.

Müzeyi ziyaret eden yetişkinler üzerinde de bir hayli ampirik çalışma yapıştır. H. Greenhill (1994:271-288), müzeye giden yetişkinleri; başarıcılar(achievers), yaşantıcılar (experientials), sosyal olarak bilinçli olanlar (societally conscious), bütünleştiriciler (integrated) olarak sınıflandırmaktadır.

Bütün bu ziyaretçi tiplerini teke tek ele aldıktan sonra, bu ziyaretçilerin bir grup, sınıf ya da aile içinde de davranışlarını ayrıca değerlendirmek gerekmektedir. Örneğin, Baillie (1996) Queensland Müzesi ziyaret eden 10 aile üzerinde bir araştırma yapmıştır. Bu bağlamda aileleri müzeleri gezmeye iten motivasyon nedir?, gezi sırasında ailelerin uyguladığı strateji ve gezi sonrası ailenin izlenimleri nelerdir? gibi sorulara cevap aramaya çalıştı. Bu aileler için, gezinin arkasındaki motivasyon unsuru, eğlenceli bir şekilde birlikte öğrenme fırsatı ve beraber olmak olduğunu saptadı. Aileler, gezi boyunca zamanlarının %75'ini sergiler üzerinde harcamışlar, artakalan sürede de çocuklarına anne-babalık davranışı göstermişlerdir.(Baillie, 1996:5). Bu aileler, konuşma, bakma, işaret etme, okuma gibi davranışlar sergilediler. Bunların yanısıra Baillie, müzelerin; ailelerin eğlenme ve eğitim ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ön-temel ihtiyaçlarını karşılamasının gerekliliğini

vurgulamıştır. Bunlar, kolay ulaşım, park alanı, tuvalet, büfe gibi. Eğer aile geziden memnun kalmışsa, tekrar gelmeye eğilimlidir. Benzer bir çalışma da ailece yapılan müze gezilerinde, ailelerin diğer ziyaretçi tiplerine göre sergilerde daha fazla zaman ayırdıklarını ve çocukların aileleri ile birlikteyken sergi hakkında daha çok konuştuklarını göstermiştir(Debra, 1998:4).

Sonuç olarak, tarih öğretmeni öğrencilerinin farklı öğrenme biçimleri olduğunu kabul etmeli ve müzelerdeki derslerini bu öğrenme biçimlerine uygun olarak tasarlamalıdır. Türkiye'de yetişkin insanların müze imgesine ilişkin pek araştırma yoktur. Aslında Türkiye'de yetişkinler yerli turist veya yabancı turist olma açısından da ele alınabilir. Pozitivist ilerlemeci akımla yetiştirilmiş yerli turistlerde ilkel olduğu öğretilen insanların yaptıkları eserler karşısında hayranlıklarını gizleyememektedir. Öteyandan özellikle tarih bilmeyen rehberlerimiz, yabancı turistlerin ülkemiz hakkında negatif önyargılarını pekiştirebilmektedir. Antalya'da kendileri ile röportaj yaptığım rehberlerin, Ekrem Akurgal gibi arkeologlarımızın eserlerinden haberdar olmadığı görülmüştür.

3.3. MÜZEDE SERGİLEME PROBLEMİ

Sergiler, müzelerde en önemli öğrenme araçlarıdır. Müzenin eğitimsel kullanımı önündeki en büyük problemlerden biri; eserlerin nerede ve hangi şekilde sergilenmesinin daha faydalı olacağı sorunudur. Müzede sergileme problemi incelendiğinde genel olarak iki tür farklı yaklaşımla karşılaşılmaktadır. Birincisi, konu alanı uzmanı olarak müzecilerin yaklaşımlarıdır. İkincisi ise eğitimcilerin yaklaşımlarıdır. Birinciler, sergilemeyi bir konu alanı sorunu olarak ortaya koyarken, ikinciler, eğitim kaygısını ön plana alarak, müze ortamında etkili öğrenmenin nasıl sağlanabileceği üzerinde dururlar. Bu yaklaşımların ele alınmasında yarar vardır.

Kalıntıların nerede sergileneceği konusu, özellikle kendini eski eserlerin sergilenmesinde hissettirir. Bu konuda konu alanı uzmanı olarak müzecilerin iki görüşü vardır. Birinciler, eski eserleri asıl yerlerinde bırakmayı savunmaktadır. Bunlar, müze salonlarını "güzel sanatların hapisanesi" ve "eski eserlerin mezarlığı" olarak görürler. Bu görüşü benimseyen bilim adamları, özellikle arkeolojik buluntuların çıkarıldıkları yerlerde ya da en yakın yerde sergilenmesini isterler. Arkeoloji kazılarına paralel olarak, kazı yerinden her ne çıktı ise bütün bunların bir a sergilenmesi gerektiğini savunanlar da vardır. Örneğin, Truva kazıları ait bir

kısım buluntu Rusya 'da iken, bir kısmı İstanbul Arkeoloji müzesindedir. Bolu kazılarına ait buluntuların önemli bir kısmı, Bolu İl müzesinde değil, İstanbul Arkeoloji Müzesi Bitinya Seksiyonundadır. Birinci yaklaşımı benimseyeler bunların Truva'ya ya da Bolu'ya geri getirilmesini vurgularlar.

Müzeciler arasında ikinci görüşü benimseyenler ise korumayı birincil amaç yaparak, eski eserleri asıl yerlerinden sökerek, bunları müze ortamında insanların dikkatini çekecek şekilde sergilenebileceğine taraftar olanlardır(Halil Etem, 1932:540). Avrupalılar, Yakın Doğu'dan parçalayarak götürdükleri eserleri, müze ortamında yeniden inşa ederek, sergilemişlerdir. Avrupa'da olduğu gibi şimdiye kadar arkeolojik ya da etnoğrafik eser, yerinden koparılması, müze salonuna konması, sergileme yöntemlerinin de gelişmesine yol açmıştır.

19. yüzyılda, Avrupa'da her ulusun, müzesine kendi karakteristiğini verdiği ve kendi sergileme anlayışını geliştirdiği söylenebilir. 1910 yılında Avrupa'ya yaptığı gezide okulların yanı sıra müzelere de uğramayı ihmal etmeyen Baltacıoğlu, Fransız ve İngiliz müzelerinin sergileme anlayışlarının birbirinden çok farklı olduğunu gözlemlemiştir. Ona göre, Fransız müzelerinde bir mantıkçı ve cebirci anlayış hakimdir. Üstelik, müzelerdeki sessizlik, burayı bir dünya evinden çok, süslü bir gömüte benzetmektedir(Baltacıoğlu,1998:118). Öte yandan, İngilizlerde ise büyük bir doğa merakı olup, hayvanları doğal çevresi içinde sergilemeyi tercih etmektedir. Sergilerinde egemen olan düzen mantıklarından değil, somutlaştırma duygusundan gelmektedir(Baltacıoğlu,1998:124). Fransız müzesi seyircilerin hayatının dışında, İngiliz müzesi içindedir. Baltacıoğlu, İngiliz müzesini, Fransız müzesinden ayıran farkları şöyle sıralamaktadır;

1. Binaları ve yerleri bakımından konularına çok uygundur.
2. Müzelerdeki eşya, ders aletleri gibi yalnız ve cansız bir şekilde sergilenmeyip, doğal ve özgün çevreleriyle sergilenmişlerdir.
3. Sergilenen konuların özgünlüklerinden dolayı taşıdıkları değer, en yüksek dereceyi bulur(Baltacıoğlu, 1998:133).

20. yüzyılın başında, eserlerin nasıl sergileneceği konusunda ise bazı müzecilerin, eserlerine tipolojilerine ve ait oldukları sanat koluna göre, kronolojik sıra ile geldikleri yerleri dikkate alarak, sergiledikleri görülmektedir. Bu tür sergilemede eşyalar cinsine göre sınıflanır, örneğin, cam eşyalar bir araya, altın ve gümüş eşyalar bir araya konur. Ünlü eğitimci Ali Haydar (Taner) 1926 yılında "İlmler Birliği Kongresinde "Milli Terbiye" üzerine yaptığı konuşmada Etnoğrafya

Müzesinde, Ziya Gökalp'in **Türkçülüğün Esasları** adlı kitabından hareketle, bu tür bir sergileme yapılmasını ileri sürmekteydi. Yani, eşyalar toplanacak, türlerine ayrılacak ve her tür en ilkel şeklinden en gelişmiş şekline doğru sergilenecekti. Örneğin, Ayakkabılar, en ilkel şekli olan çarıktan başlanarak, en gelişmiş olan zarif fotinlere kadar bütün aşamaları sıralanmalıydı. Serpuşlar, erkek ve kadın elbiseleri, eğer takımları, çadırlar, sandık ve sepetler hep bu şekilde gelişim sırası içinde dizilmeliydi(Ali Haydar, 1926:51). Hiç şüphesiz ki, bu şekilde nesnelerin sergilenmesi, onların gerçek hayattaki yerini hayal etmeyi zorlaştırır. Bu konuda Arık(1947:67)

" O direk bir mabedindi, o başlık bir roma villasının revakını tutan direğindi, mezar taşı bir aile kabristanındaki lahdin başındaydı, o divit bir molların kuşağı arasındaydı ve içinde ayrıca yapılmış mürekkebi, kamış kalemli, maktaları vardı, o entari bir gelinin üstündeydi ve ancak onun teni, onun saçı, onun gözü, onun boyu için hazırlanmıştı" yazarak, bu tür bir sergileme anlayışını eleştirmiştir.

Öte yandan, Rusya ve Almanya sergilemede yeni bir yöntem uygulamaktadır. Bu yöntemle göre eserler, kronoloji ve etnoğrafya bakımından topluluklara ayrılmakta, böylece bir kavalla bir halı, bir minyatür, bir kılıç, bir kazan bir araya gelebilmektedir(Arık, 1947:67). Birinci sergileme yöntemi, bir nesnenin geçirdiği bütün değişimleri görme açısından önemlidir. İkinci yöntemin ise halkın eğitiminde etkisi büyüktür. Burada eser, eksik ve keyfi de olsa yaratıldığı çevre içinde yer alır. Tipoloji ve kronoloji geliştirmeye pek hizmet etmez. Bu konuda müzecilerin ziyaretçilere davranışlarında daha çok dikkatli olmaları; müze teşhirlerinde vitrinlere eser yığılmasının değil, öğreticiliğin önemi gündeme gelmiştir(Temizer, 1956: 403).

Batur(1993) eserlerin sergilenmesinde üç gelişim boyutundan geçildiğini ifade etmiştir. Birincisi, özellikle arkeoloji müzelerinde eserlerin tarihî ve bilimsel sıralamalarına göre titizlikle sergilenmesi ve etiketlenmesi boyutudur. Bu tip sergileme, ziyaretçilerin pek ilgisini çekmeyebilir. İkincisi, arkeolojik ve etnoğrafik eserlerin birlikte bir düzen içinde sergilenmesi boyutudur. Burada, nesneler, kullanıldıkları amaca göre kendi koşullarında sergileniyor, takı ve kostüm yapay mankenlere üzerinde yer alıyor.

Bugün ise çağdaş Avrupa ülkeleri, Batur'un üçüncü boyut adını verdiği bir sergileme ve müzecilik anlayışı yaşamaktadır. Bu boyutta bir tarihî olay ana tema seçilerek, geçmiş kalıntıları, maket, yağlıboya tablo ışık, müzik ve ses oyunları ile temsili olarak canlandırılmaktadır. Bu bağlamda Batur(1993:13), Viyana Kuşatması'nın 300. yıldönümü bağlamında Viyana'daki sergiden söz etmektedir. Sergi kompozisyonun unsurları şöyledir;

1. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın otağı ve o dönemden kalma nesneler,
2. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın 1/1 ölçülerinde beyaz at üstünde bir maketi,
3. Salon duvarlarında tanınmış ressamaların 1683 Savaşını konu edinen tabloların aslı,
4. Müzik eşliğinde diaporitlerle savaş sahneleri canlandırılması ve bunlar çeşitli dillerle anlatılması,
5. Işık oyunları ile duvarlardaki tabloların izleyiciye canlı gibi etki etmesi sağlanmaktadır.

Demek ki, çağdaş müzeciliğin sergileme anlayışı, nesneleri vitrinler içinde saklamak değil, üç boyutlu bir mekan yaratarak, insanları bu mekanın içine sokmaktır. Ses, renk, hatta kokuyla, titreşim ve müzikle beş duyuya birden hitap ederek, insanı "Tarih'in" içine götürmek amaçlanıyor. Modern sergi tasarımı, insanların " kişisel deneyim" kazanmasına dayanıyor. Yani müzeyi gezen pasif bir seyirci değil, aktif bir katılımcı olmaktadır(Öymen, 1998:18)

Günümüzde ise, Roth ve Pomian 'ın vurguladığı üzere (Aktaran, Yılmaz, 2000: 45), tarih yazımındaki yeni yaklaşımlar, müzelerdeki sergileme biçimini de etkilemiştir. Sergileme stratejilerinde ve temalarının seçiminde " demokratik bir bakış" öne çıkmıştır. Örneğin, Kanada gibi ülkelerin " göçmenlerden oluştuğu görüşü" 1988 yılında Quebec Devlet Müzesi'nde yapılan sergileme anlayışının temasını oluşturmuştur. Bu sergileme de Quebeclilerin tarihi; yurt özlemi, yeni koşullara uymak, baskı, zorla kabul, özgürlük gibi bölümlerden oluşmuştu. Böylece ülkeyi oluşturan her türlü cemaat, etnik ve kültürel grup kendini bu sergilerde bulabilmekteydi (Çalışlar-Yenişehirlioğlu, 2000:47).

Aslında müzenin türü, aşağı yukarı sergileme tarzını ve temalarını kabaca belirlemektedir. Örneğin, Harbiye Askeri Müzesi'nin sergileme tarzı incelendiğinde sergilemenin temalarının daha çok silah türleri, kıyafetler ya da üniformalar, önemli tarihî savaşlar, tarihî kişiler etrafında oluşturulduğu görülmektedir. Örneğin; silah türleri; koruyucu silahlar(Miğfer, Dizçek, Kolçak, Kalkan, Zırh gömleği gibi), Kesici silahlar (Balta, hançer, Kılıç, Yatağanlar, Kama gibi), ateşli silahlar (top, tüfek, tabanca gibi) ayrı koleksiyonlar şeklinde sergilenmiştir. Bunların yanı sıra, 1. Dünya Savaşı, Çanakkale Savaşı, Kurtuluş Savaşı, Atatürk Salonu ve Şehitler Galerisi, Fatih Sultan Mehmet, II. Abdülhamit'in Çalışma Masası, Mahmut Şevket Paşa, M. Fevzi Çakmak gibi bölüm ve salonlar bulunmaktadır.

Türkiye'de 1982'de kabul edilen bir kanun ile yurt dışında eski eserlerin gönderilerek oralarda sergilenmesi anlayışı benimsenmiştir. Aslında bu uygulamaya 1950'de Cahit Kınay döneminde başlanmış, sakıncası görülünce vazgeçilmişti. 1990'larda Kanuni Sultan Süleyman'a ait eserler " Muhteşem Süleyman Sergisi" altında A.B.D'ye ve Avrupa ülkelerine gönderilmişti. Pek çok sanat tarihçi ve eski eser uzmanı bu şekilde sergilemeye karşıdır. Çünkü tarihî eserlerin yurt dışına çıkarılarak, alışıkları iklim şartlarından uzaklaştırılmasını doğru bulmamaktadır(Ünlü, 1993:8). Benzer bir şekilde 1998 yılının Eylül Aralık ayları arasında ünlü işadamları Sakıp Sabancı, koleksiyonunu sergilenmek üzere Newyork Metropolitan Müzesi'ne göndermiştir. Üç ay süre ile "Altın Harfler: Sakıp Sabancı Koleksiyonundan Osmanlı Hat Sanatı" adı altında sergilenmişti.

Türk tarihî çağdaş müzecilik anlayışı ile işlenebilecek pek çok tarihî olay ile doludur. Bunun için öncelikle, Türkiye müzelerine dağılmış tarihî olaylarla ilgili nesneler ve görsel kaynaklar toplanmalı ve bir anlama bütünlüğü içinde ziyaretçiye sunulmalıdır. Örneğin, Trikupis'in esir alınışı ile ilgili tablo Şişli Atatürk müzesindedir. Bir kısım eşyası, Devlet Mezarlığı müzesinde, bir kısmı da Harbiye Askeri müzesindedir. Bunlar toplanmalı ve ziyaretçiye multimedya ile zenginleştirilmiş bir ortam oluşturulmalıdır. Bu sergilemenin ana teması, Atatürk'ün "Yurtta Barış ve Dünya'da Barış" sözü olabilir. Ya da Türklerin savaş durumunda bile esirlerine iyi davranması da olabilir. Benzer bir müze, Ertuğrul Faciası ile ilgili düzenlenebilir. Ulusal birlik ve beraberlikleri savaş ve faciaların pekiştirdiği anlayışından yola çıkarak, Tokyo müzesindeki kalıntılar da istenerek, ilgili fotoğraflar, mektuplar, objeler ve gazeteler toplanarak, 600 askerimizin şehit olduğu bu facia bir müzede sergi olarak işlenebilir. Böyle bir serginin ana teması "geri kalmış bir teknolojinin ne gibi kötü sonuçlara yol açabileceği" de olabilir. Bütün bu sergiler, çok unutkan olan toplumsal belleğimizin de canlı tutulmasını sağlayacaktır.

Müzedeki sergileme problemine, eğitim bilimciler açısından yaklaşıldığında bunların ziyaretçi-öğrencilerin öğrenmesinde, etkinliği ve katılımı ön plana aldıkları görülmektedir. Bu konuda daha bilgili olan müze eğitimcileri ise öğrenenlerin tiplerine göre (Hayalci, Analitik, Sağduyucu, Denemeci gibi.) sergileri ve müze programlarını tasarlama gayreti içindedir. Gerçekten müzede öğrenme, sınıf ortamından farklı olacaktır. Aslında her iki ortamı birbirinin tamamlayıcısı olarak ele almakta yarar vardır. Sınıfta öğrenme, öğretmen merkezli olup, olgu ve kavramların sunulduğu sözlü iletişimle yapılır. Müzelerde ise sergiler öğretmenin yerini alır.

Sözcüklerin yerini nesneler alır. Müze gezisi için okul dışına giden öğrenciler, okulda elde ettikleri bilgiye yeni bir boyut veren "gerçek şeyler" tarafından kuşatılır. Müzelerde fikirler ve kavramlar sınıftakinden farklı "dil" ile çevrelenir. Müzelerde doğru ve yanlış cevaplarda yoktur. Onun yerine, ne olmuş olabileceğine ilişkin öneriler vardır. Öğrenci cevaplarında, gruplar ne kadar farklılaşırsa öğrenme yaşantısı daha zengin olur.

Belcher (1991), sergilemeyi; interaktif, dinamik, tematik sergilemeler olmak üzere üçe ayırmaktadır. Interaktif sergileme bilgisayar aracılığıyla olmaktadır. Ziyaretçilerin beklentileri ön plandadır. Dinamik sergileme, mekanik nesnelerin yer aldığı sergilemedir. Tematik sergileme de ise, nesneler, bir hikayeyi anlatacak şekilde düzenlenir(Aktaran: Atasoy, 1999:178).

Boyd (1993:5), üç düzey sergilemeden söz etmektedir. Bunlar; giriş niteliğinde sergiler, orta düzey sergiler ve ileri düzey sergiler. Giriş niteliğindeki sergiler çok az bilgi sahibi olan ziyaretçilere yöneliktir. Orta düzey sergiler, disiplinler arası tematik sergilerdir. İleri sergiler ise ziyaretçinin bilgisayar programları, videolar, kitaplar yayımlarla desteklenen koleksiyon ve buluntularla karşılaştığı birer kaynak merkezleridir.

Burcaw (1997) üç tip sergilemeden söz etmektedir. Bunlar;

1. Amacına göre; estetik ya da hoşla giden, bilgi kazandırıcı, kavram ve fikir sunan sergiler
2. Nesnelerin birbiriyle ilişkisine göre; sistematik ve ekolojik sergileme.
3. Planlanan tasarıma göre; açık depolama, nesne odaklı, fikir odaklı, nesne ve fikir odaklı(Aktaran: Atasoy, 1999:177).

Atasoy (1999:175-179), müzelerde sergilemeyi sergileme türleri, sergileme tipleri olarak iki grupta incelemektedir. Sergileme türleri kendi arasında üç gruba ayrılmaktadır.

1. Sürekli Sergiler
2. Geçici/Özel Sergiler
3. Gezici sergileme

Sergileme tipleri açısından da üç açıdan incelemiştir.

1. Hissi Sergileme: Sanatsal/Estetik Sergileme, Duygusal Sergileme.
2. Öğretici/Eğitici Sergilime
3. Eğlendirici/Hoşla Gidici Sergileme

Türkiye'deki müze sergilemelerine hakim olan zihniyet genellikle arkeoloji kökenli olan müzecilerin kidir. Türkiye'deki mevcut müze karakteristikleri ve sergileme tarzları incelendiğinde; 19. yüzyıl Fransız müzelerine benzedikleri görülür. Günümüz, çağdaş Türk müzecileri tarafından bu anlayış değişik etkinliklerle aşılmaya çalışılıyor, ama hâlâ bürokrasisi ve sergileme tarzı ile müzelerimiz, sessiz ve süslü bir gömütü andırmaktadır.

Çağdaş müzecilik alanında, çocuklar için en önemli değişiklik " sakın elleme" uyarısından " " Lütfen dokun!" uyarısına geçiştir. Özellikle A.B.D'de ortaya çıkmış olan "Dokunulabilir Müze" yeni bir sergileme anlayışı ortaya koymuştur. Bu müzelerin amacı dokunmayı, eline almayı, hissetmeyi, keşfetmeyi denemeyi sağlamaktır(Onur, 1992:17).

Bilgisayar, CD-ROM'lar çağdaş eğitim ortamının vazgeçilmez unsurları olmuştur. Türkiye müzelerinde de kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Örneğin, Harbiye Askeri Müzesi'nde ve Çanakkale Boğazlar Komutanlığı Müzesi'nde galerilere bilgisayar konmuştur. Ziyaretçiler, Çanakkale Savaşının ve Kurtuluş Savaşının gelişimini sesli ve görüntülü izleyebilmektedir.

Yukarıda müze ziyaretçileri üzerine yapılan araştırmalardan ve öğrenme tarzlarına göre sınıflama çabasından söz edilmişti. Bu bağlamda, Avrupa ve Amerika'da genelde müze eğitimcileri, bütün öğrenen tiplerini memnun edecek sergi ve programlar hazırlama çabası içindedir. Bu tecrübe, Türkiye'deki müzecilere ve eğitimcilere yol gösterecek niteliktedir.

3.4. SANAL MÜZELER VE ÖĞRENME PSİKOLOJİSİ

Çağımızın bilgisayar teknolojisi, Amerika gibi batı ülkelerinde müzeye gitmemekte direnen tarih öğretmenleri için müze ortamını ve tarihî mekanları sınıfın içine kadar getirmiştir. Bu çalışmada, "Sanal Müze" ayrı bir müze türü olarak düşünülmeyi. Çünkü, türü her ne olursa olsun, sanal müzeler, şimdilik gerçek hayatta olan müze tiplerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyadaki hemen hemen bütün büyük ve yerel müzelerin internette web sayfası ile karşılaşmak mümkündür. Fakat, bu sayfalar, genellikle çalışma gün ve saatleri, okullara sunabilecekleri hizmetleri içerdiklerinden, bir tür reklam ve haberleşme hattı görünümündedir. Amerika'da bazı müzelerin, Salem Cadı Dungeon müzesinde olduğu gibi internette eğitim sayfası bulunmaktadır. Bu sayfada ilk, orta

ve lise düzeyinde gezi öncesi etkinlikler ve gezi sonrası etkinlikler hakkında ne yapabileceği konusunda öğretmen bilgilendirilmiştir.

Amerika, Avrupa kıtasında ve Uzak Doğu'da bazı müzeler, internette sayfalar açmıştır. Bunlar, metinlerden, grafiklerden, animasyonlardan, video gösterilerinden oluşan sanal sergiler hazırlamışlardır. Aslında online müzeler inşa etme fikri bilgisayar uzmanı Nicholas Pioch'a aittir. Kendisi, sanat eserleriyle dolu, bilgilendirici metini olan ve ilginç multimedya sunuları içeren bir webmüzesi tasarladı. 1994 yılında, "Çoklu Medyanın En İyi Kullanımı Ödülünü" aldı. Bu müzede, Cezanne, Salvador Dali, Gauguin, Picasso, Rembrant gibi ünlü ressamların eserlerini görmek mümkündür.

Öte yandan "sanal müze" olarak adlandırılan müzelerde iki tip tasarım bulunmaktadır. Birincisi analitik tasarımdır. Yani, bir ressamın tablosunu ya da Hitit dönemi bir çömlek görmek istediğinizde yazının üstüne ya da minyatür resminin üstüne tıklarsınız ve nesnenin fotoğrafını alır ya da büyütürsünüz. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin tasarımı böyle bir tasarımdır. T.C. Kültür Bakanlığı'nın web sitesinde 123 müze'ye (6'ı sadece örenyeri, 11'i hem müze hem de ören yeri), 18'i özel müze, 9 Devlet Sanat Galerisi ve Resim Heykel Müzesi'nin bu şekilde hazırlanmış basit bir tanıtımı bulunmaktadır.

İkinci tip sanal müzeler ise sunduğu imkanlarla sanal ortamda oluşturulmuş "gerçek" müzenin içinde geziniyor izlenimini verir. Bunların ilk sayfasında genellikle müzenin planı vardır. Müze galerileri ve salonları numaralandırılmıştır. Her hangi bir numaraya bastığınızda o galeriye gidersiniz. Çoklu açılardan odaklama yaparak, müzenin içini gezebilirsiniz. Örneğin, Türkiye'deki M. Rahmi Koç Sanayi Müzesi'nin internet web sayfası bu tür bir mantıkla hazırlanmıştır. Tek bir açıdan salonun içini görebilmek ve odaklama yapabilmek mümkündür. Bu ikinci tip tasarımında değişik türleri de bulunmaktadır. Bazılarında ziyaretçi tamamıyla serbest bırakılmıştır. Yani, müzenin istediği mekanına girer, çıkar. Bazıları ise zorunlu yollardan seçmeli odalara açılmaktadır. Sanal ziyaretçi, gerçeğinde olduğu gibi zorunlu yoldan gider, fakat ilgi ve dikkatine göre istediği salon ve odaya girer. Aslında bu tip program, müzeleri gezmeden önce öğretmenin, öğrencileri ile simulasyon yapmasına da yarar.

Dünya'da ve ülkemizde, pek çok müze, ziyaretçilerden elde ettiği geliri düşürmemek için ikinci tip tasarımlı web sitesi oluşturma eğiliminde değildir. Öte yandan, ülkemizdeki büyük müzeler, Avrupa'daki benzerlerinin ki gibi üç boyutlu CD-ROM'larını çıkarmıştır. Örneğin, Topkapı Sarayı'nın ve Çanakkale Savaş Alanlarının

böyle bir CD-ROMları vardır. Çatalhöyük CD-ROM'un da şimdiye kadar kazılıp ortaya çıkarılmış odalarda "dolaşabiliyorsunuz" ve istediğiniz ayrıntının üzerine tıklayıp, ayrıntılı bilgiye erişebiliyorsunuz(Öymen, 1998:18).

Avrupa Birliği ile Akdeniz Ülkeleri arasında ilişkileri arttırmaya yönelik olarak Stocholm'de açılan "Sınır Tanımaz Müzecilik" adlı sergi müzeciliğe yeni bir anlayış getirdi. Bilgisayar ortamında kurulan bu "sanal müzenin" ilk sergi teması ise "Akdeniz'de İslam Sanatı" idi. Bu tip sanal müzeler, uluslararası kültür işbirliğine yeni bir boyut getirmiştir. Bu sergiye girdiğinizde karşınızda sadece bilgisayar ekranlarını görüyorsunuz. Bu sergilemenin, bilgisayar teknolojisini tanıyan için bir orijinalliği yoktur. Bu sergilemede orijinal olan içerik ve amaçtır. Serginin Türkiye kısmı, Ege Üniversitesi İslam Tarihî profesörü Gönül Öney başkanlığında 10 kadar öğretim üyesi tarafından hazırlanmıştır(Öymen, 1998:22).

Sonuç olarak, yeni teknolojinin sunduğu imkanlar, tarih öğretmenlerin gezi yapmamalarına ilişkin bütün gerekçe ve bahaneleri bir şekilde ortadan kaldırmıştır. Hiç unutulmamalıdır ki, en iyi gezi bir yere yapılacak olan "gerçek gezidir". Nasıl ki nesnenin olmadığı yerde onun resmi, fotoğrafı kullanılmalıdır, sanal gezi de gerçek gezinin yapılamayacağı ortamda devreye girmelidir.

4. TARİH ÖĞRETİMİ VE GEZİ-GÖZLEM YÖNTEMİ

Tarih programlarında müze ve tarihi mekanlara geziler ile ilgili öneriler ve düşünceler genel bir içerik göstermektedir. Bu kısımda gezi-gözlem yönteminin etkililiğine ilişkin araştırmalara, ilgili prosedür ve yönetmeliğe, gezi-gözlem yönteminin planlanmasına, yararlılıkları ve sınırlılıklarına yer verilecektir. Ayrıca çalışma kağıtları ve hazırlanması üzerinde durulacaktır.

4.1. GEZİ-GÖZLEM YÖNTEMİNİN ÖNEMİ VE ETKİLİLİĞİNE İLİŞKİN ARAŞTIRMALARA BİR BAKIŞ

Gezi-gözlem yönteminin uygulanmasına ilişkin araştırmalar, çocukların gezilere ilişkin tutumlarına, gezi yönteminin etkililiğine ya da gezi anılarına yöneliktir.

Seattle Sanat Müzesinde Bonnie Pittman-Gelles'in yaptığı araştırmaya göre insanlar, 48 saat sonra okuduklarının %10'ü hatırlayabilmekte, duyduklarının %20'sini hatırlayabilmekte, gördüklerinin %30'unu ve yaptıklarının %90'ını hatırlayabilmektedirler (Sternberg,1989:155). Bu araştırma, yukarıdaki etkinliklerin hemen hepsini sunan müze ve tarihî mekanlarla öğretimin etkililiğini göstermektedir.

Gottfried(1980), 400 öğrenciye gezi öncesi ve sonrası anket uyguladı. Gezilen sergileri, katılım düzeyini, öğrencilerin sorularını kaydetti. Öğrencilere, harita çizdirdi(Gottfried,1980:3). Balling ve Falk (1980), öğrencilerin, bildikleri mekanlarda, bilmediklerine göre daha çabuk öğrendiklerini göstermişlerdi. Üstelik gezi yapılırken, öğrencilerin yaşlarının göz önüne getirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır(Balling ve Falk,1980:229-240).

Müze alan gezilerine ilişkin ziyaretçilerin anıları üzerine de bir hayli çalışma yapılmıştır. Bu araştırmaların amacı, müze gezilerinin yaşam boyu etkisini değerlendirmeye yöneliktir. Yapılan araştırmalar, bu tip alan gezilerine katılmış kimselerin geçen yıllara rağmen geziye ilişkin "berrak anılara" sahip olduğunu göstermiştir. Bu canlı anılar, bu tür yaşantıların potansiyel eğitim değerini göstermektedir.

Ziyaretçilerin gezi anılarına ilişkin araştırmalarda üç tip anı saptanmıştır. Bunlar; deklarative ve semantik anılar, süreçsel (procedural) anılar ve episodik anılardır. Birinci tip anılar bilgi temeline dayanır. İkinci tip anı bir şeyin nasıl işlediğine ya da çalıştığına ilişkin anılardır. Üçüncü tip anılar, bağlam ve zaman bağımlı kişisel

anılardır. Bir problem ile karşılaşma ve kılavuz kitabı anlamama gibi anılardır. Bunlar, unutmaya açık ve kırılgandır.

Ferguson (1996), dört tip anıdan söz etmektedir. Bunlar görsel anı, süreçsel anı, semantik anı ve episodik anılardır. İnsanların görsel ve resimsel olayları çok iyi hatırladıkları saptanmıştır. Süreçsel anı, eylemlerimizi belirleyen bilgi ile ilişkilidir. Bu bir becerinin (bisiklete binme, mikro dalga fırın kullanma gibi) içselleşmiş anısıdır. Süreçsel anı, bir kez edinildikten sonra bilinçli çaba istemez ve anımsaması kolaydır. Semantik anılar da bilgi temelli anılar olup, kavram ve olgulara dayanır. Episodik anı ise, belli bir mekan ve zamanda olmuş kişisel yaşantıların anısıdır. Bunlar, çok özel anılardır.

Falk ve Dierking (1997), 128 bireyin gezi anılarını değerlendirdi. Deneklere, oraya nasıl gittiniz? Geziden hatırladığınız üç veya daha fazla şeyi yazınız? Türünden sorular sordu (Falk ve Dierking, 1997: 211-218.) John H. Falk, kolej ve ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada "Yıllar önce bir müzeye düzenledikleri alan gezisinden ne anımsadıklarını" sordu. Deneklerin %95'i yaşları ne olursa olsun, gördükleri, yaptıkları ve kimlerle olduklarını hatırlamaktaydı. Anımsadıkları ayrıntıların %70'i programın içeriği ya da gördükleri sergi ile ilgiliydi.

4.2. TÜRKİYE'DE GEZİ GÖZLEM İLE İLGİLİ PROSEDÜR VE GEZİ KOLLARI

II. bölümde de görüleceği üzere anket yöneltilen pek çok tarih öğretmenin Milli Eğitim Bakanlığında geziye ilişkin izlenen prosedürün ağırlığından yakındığı görülmektedir. O yüzden bu bölümde Türkiye'de gezi-gözlem yöntemini kullanmak için izlenecek prosedürü, ilgili yönetmeliklere dayanarak incelemekte yarar vardır.

Konuya ilişkin olarak, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımlamış olduğu Tebliğler Dergisi'nde iki yönetmelik dikkati çekmektedir. Birincisi, 1707 sayılı ve 1972 tarihli "Öğretmen ve Öğrencilerin Grup Halinde Yurt Dışına Tertip Edeceği Gezilerle İlgili Yönetmelik" diğeri 2140 sayılı 1983 tarihli "İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullar Eğitici Çalışmalar Yönetmeliğidir".

Birinci yönetmeliğe göre yurt dışı grup gezileri yaz tatilinde ve sömestre tatilinde yapılabilir. Gezi bir öğretmenin başkanlığında yapılır. Bu öğretmen, gezinin disiplinini ve uygulanmasını üzerine aldığına dair Okul Müdürü, Milli Eğitim Müdürü tarafından tasdikli bir taahhütname verir. Ayrıca gezi sonrası bir "rapor" vermekle sorumludur. Geziye katılanların nüfus bilgilerini içeren Okul Müdürü ve Milli Eğitim

Müdürü tarafından tasdikli bir liste (10 nüsha halinde) düzenlenir. Yine Okul Müdürü ve Milli Eğitim Müdürü tarafından tasdikli bir gezi programı (6 nüsha halinde) sunulur. Valilikler gezinin yapılmasında bir sakınca olmadığına dair bir yazıyı yukarıdaki belgelerle birlikte Milli Eğitim Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne verir.

İkinci yönetmelikte ise konu "Okullar ve Diğer Kurumlar Arası İlişkileri Geliştirici Çalışmalar" başlığında " Geziler" alt başlığında işlenmiştir. Burada geziler; yakın çevre, yurtiçi ve yurtdışı inceleme gezileri olarak üçe ayrılmaktadır. Yakın çevre gezileri, eğitim programlarında yer alan ve öğretmenin yıllık planında gösterdiği konularda düzenlenir. Öğretmen, gezi planını en az üç gün önce okul müdürüne verir. Gezi araçla yapıldığı ya da bir ders gününün saatlerini aştığı takdirde velinin yazılı izni alınır. Okulca düzenlenen gezilerde resmi araçlardan yararlanabilir. Yurt içi gezilerinde ise gezi ve inceleme planı hazırlandıktan, yeme ve yatma imkanları sağlandıktan, veli muvafakat belgeleri alındıktan, gezilecek ve görülecek yerler için izin sağlandıktan, derslerin ve milli bayram programlarının aksatılmaması şartıyla, il içi geziler mahalli mülki amirin, il dışı geziler valiliğin onayı ile yapılır. Gezilerde bir idareci ve kırk öğrenciye en az bir öğretmen nezaret edecek şekilde yeteri kadar öğretmen görevlendirilir. Bu geziler, öğretmen ve öğrencilerin kendi imkanları ile düzenlenir. Yoksul öğrencilerin yol giderleri okul müdürlüğünce sağlanabilir. Üçüncü gruptaki yurt dışı geziler ise yukarıda açıklandığı gibidir.

Yukarıda da görüldüğü gibi, yasal prosedüre göre, bütün sorumluluk ve ilgili yazışmalar geziyi düzenleyecek öğretmenin omuzlarına yüklenmiştir. Öyle görünüyor ki, öğretmenleri de en çok ürküten bu sorumluluk duygusudur. Geziyi düzenleyecek öğretmen, okul müdürden, velilerden, mahalli yöneticilerden izin almak zorundadır. Gezi güzergahına, kalacak yere ve kullanılacak vasıtaya ilişkin bilgileri hazırlamak zorundadır. Öte yandan özel okulların bu tür geziler için öğretim yılı başında velilerden toptan izin aldığı görülmektedir. Elbette bu uygulama öğretmenin işini bir nebze azaltmaktadır.

Ülkemizde genellikle, ilköğretim ve liselerde bu tür gezilerin gezi ve inceleme kollarınca düzenlendiği görülmektedir. Branş öğretmenleri ve sınıf öğretmenleri, tasarladığı geziyi gezi kolu aracılığıyla da yapabilir. Bazı mahalli idarelerin, okullardan yıl içinde yapacakları gezileri dönemin başında bir liste halinde istediği görülmektedir.

4.3. TÜRKİYE'DE OKUL GEZİLERİ VE TARİH DERSİNİN SUNUMU

Türk eğitim tarihine ilişkin bir takım ipuçları veren Batılı seyyahların, caminin yanında ya da içindeki okullarda sallanarak derslerini ezberlemeye çalışan öğrencilere dikkat çektiği görülmektedir. Bununla birlikte, Osmanlı klasik dönemde medrese ve mektep öğrencilerinin bahar mevsiminde gezilere çıktığı anlaşılmaktadır. Vakıflar, "yaylâkiye" ve "bahâriye" adı altında bu uygulama için bir müderris ve öğrenciye verilmek üzere bir miktar para ödemekteydi. 17. yüzyılda vakfiyelerine göre, Bursa Yıldırım Medresesi ve Hacı İvaz Paşa Medresesinin müderris ve öğrencilere böyle bir imkan sağladığı anlaşılmaktadır. Müderris ve öğrencilerin yaylâk kamplarının ne kadar sürdüğü ve ders yapıp yapmadıkları pek bilinmemektedir. Bununla birlikte Hızlı(1997:163) yaylağı, "öğrencilere kapalı medrese atmosferinden ve kalabalık şehir yapısından sıyrılarak kendilerini dinleyebilecekleri yüksek ve sakin bir yere çıkma, temiz hava ve bol gıda ile zihinleri açma imkanı verilen bir uygulama olarak" düşünmektedir.

Üstelik, özel kişiler tarafından kurulan vakıfların, sıbyan mektepleri öğrencileri için senede bir defa bahar bayramı kutlamalarında, okulun toplu olarak gezinti masrafını karşılayacak belli bir miktar parayı ayırdığı görülmektedir. Bu kır gezintileri semtin zenginlerinin de yardımı ile de olabilirdi. Bu gezi, mektebin muallimi ve kalfaların nezaretinde olurdu. Değişik çocuk oyunları oynanır ve ilahiler okunurdu. Ailelerde mektebin gideceği mesire yerine gitmeyi ihmal etmezlerdi(Koçu, 1966:24).

Tanzimat sonrası, belki de Rousseau'nun **Emile**'nin etkisiyle doğaya dönük bir eğitim akımının tohumları atılmaya başlamıştır. Örneğin, ünlü tarihçi Abdurrahman Şeref(1853-1926), çocukluğunda yaptıkları okul gezilerini özlemle hatırlamaktaydı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile pragmatist eğitim felsefesi benimsenmiş, hayata uygun adam yetiştirme önem kazanmıştır. 1926 Programı ile ilkokullara **Hayat Bilgisi** dersi konmuştu. Bu program ile öğrencilerin, PTT'lere, mahkemelere, fabrikalara, atölyelere bir gezi dahilinde götürülmesi gerektiğine ilişkin direktiflerine yer verilmiştir.

1932 yılında Ahmet Hikmet'in yayımladığı **Yeni Mektep Nedir?** adlı kitap Cumhuriyet dönemi eğitimcilerin zihnindeki ideal okulu bir nebze olsun yansıtmaktadır. Bu yeni okulun geniş arazisinde; ormanlar, çiçekler, meyve ve sebze bahçeleri, çiftlikler, ahırlar, kümesler bulunmakla birlikte, nesneler ve hayvanları kendi doğal çevresinde görülmesi için geziler (seyahatler) yapılacaktı. Bu bağlamda

müzeleri ziyaret eden Fransız öğrencilerin izlenimleri de birer cümle olarak alınmıştı(1932: 60-61).

1946 yılında M. Rahmi Balaban'ın yazdığı **Çevresinde Gezi ile İzmir Tarihi** adlı kitabın, izcilik çalışmalarının bir sonucu olarak ortaya çıktığı görülmektedir. O yıllarda izcilik faaliyetleri arasında tarihî yerlere gezi yapılması günümüz izci faaliyetlerine örnek olmalıdır.

1950'li ve 60'lı yıllarda, İnceleme Gezileri(A. Fuat Olgaç), Avrupa'da Okul Gezileri ve Çevre İncelemeleri(çeviri), Çevre Kaynaklarından Nasıl Faydalanırız?, Yakın Yurt ve Çevremiz(Mehmet İşler), Okul Çevresinin İncelenmesi ve İşlenmesi(A. R. Kütel), Tarih Öğretimi-Çevre İncelemeleri (Çağatay Uluçay) gibi öğretmene yardımcı kitapların ya da broşürlerin çıktığı görülmektedir.

1991'de Yücel Kabapınar'ın İzmir il merkezinde 7 lise ve dengi okulda 199 lise son sınıf öğrencisiyle yürüttüğü anket çalışmasında öğrencilerin % 79'u "müze ve tarihsel çevre gezileriyle desteklenen tarih öğretimi düşüncesine tümüyle katıldıklarını" belirtmektedir (Kabapınar, 1991:103).

1993'de Mustafa Safran'ın Ankara il merkezinde 15 lise ve dengi okulda 536 öğrenciye uyguladığı bir ankette ise öğrencilerin % 91'i, tarih derslerinde gezi yönteminin hiç kullanılmadığını, sadece % 2'si sık sık kullanıldığını belirtmiştir. Uygulamada lise ve dengi okullardaki öğrenciler, genellikle gerçeklik hissini verdiği, grup içi dinamiği, bilgi ve anlayışlarını geliştirdiği için gezileri yararlı ve eğlenceli bulmaktadır

1993 yılında Mustafa Safran'ın Ankara il merkezinde 20 lise ve dengi okuldaki 80 tarih öğretmenine uyguladığı anket, öğretmenlerin % 67'sinin gezi yöntemini hiç kullanmadığını, sadece % 3'ünün sık sık bu yöntemi kullandığını ortaya çıkarmıştır (Safran, 1993:64).

Körber Vakfı'nca Avrupa ülkelerinde, İsrail, Filistin ve Türkiye'de de uygulanan **Gençlik ve Tarih** adlı çalışmanın sonuçları müze ve tarihi yerlere yaklaşımı içermesi bakımından önemlidir. Bu ülkelerdeki 14/15 yaşları arasındaki 32 bin öğrenci, ilgili anketi doldurmuştur. Türkiye'de bu proje, 1229 öğrenci ve 35 öğretmen cevaplarını içermiştir.

Öğrenci anketinin 6. ve öğretmen anketinin 4. sorusu olan " Tarih derslerinde en çok nelerin üzerinde yoğunlaşırsınız?" sorusunda tarih öğretiminin 9 hedefi yazılmıştı. Bunlardan biri " tarihsel kalıntıların ve eski yapıların korunmasına değer vermeyi öğreniriz." adlı

hedefe verilen önem konumuz açısından önemlidir. Bu soru, tarih öğretimiyle hedeflenen yoğunlaşma alanı hakkında bilgi vermektedir. Bu hedef öğrenci sıralamasında 4. iken, öğretmen sıralamasında 7. olmuştur(Tekeli, 1998:66). Bu da öğrenci ve öğretmen beklentileri arasındaki farka işaret etmektedir.

Burada tarih dersinin sunumu ve sunum araçlarının güvenilirliği ile ilgili sorular da sorulmuştur. Öğrenci anketinin 3. ve 4. soruları; " Tarihin hangi biçimde sunulduğundan keyif almaktasınız?" ve "Tarihin hangi biçimde sunulduğuna güvenmektesiniz?" adlı sorular ve öğrenci anketinin 5. sorusu ve öğretmen anketinin 3. soru ve olan "Tarih dersleriniz genellikle nasıl geçer?" öğrenci anketinin 6. sorusu ve öğretmen anketinin 4. sorusu "Tarih derslerinde en çok nelerin üzerinde yoğunlaşırsınız?" konumuz ile ilgidir.

" Tarihin... sunum araçlarının güvenilirliği ve keyif vericiliği üzerine öğrenci değerlendirmesinde" tüm ülkelerde en yüksek güvenilirlik müzeler ve tarihi yerlere verilmektedir. Türkiye'nin değerleri, hem güven duyma(4,39) hem de keyif alma (4,32) açısından en üst sırada yer almaktadır(Tekeli, 1998:79). Demek ki, Türkiye'de ki öğrenci müzelerde sunulan bilgiyi güvenilir bulmakta, müze ve tarihi yerleri gezmekten zevk duymaktadır. Bu yüksek rakam, Türkiye'deki öğrencinin, müzelerin yanlış bilgi verebileceğinin ve politik olabileceğinin farkına varmadığının da bir göstergesidir.

Diğer yandan, öğrenci anketinin 5. sorusu ve öğretmen anketinin 3. sorusunun H şıkkı yani rol oynama, projeler yapma, müzeleri ve tarihi yerleri gezme gibi çeşitli etkinliklerde bulunma tüm katılımcı ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de çok düşük bir değer göstermektedir(Tekeli, 1998:74). O halde, tarih derslerinde Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de müzeler ve tarihi yerlerin kullanımı sınırlıdır.

4.4. GEZİ-GÖZLEM YÖNTEMİNİN PLANLANMASI

Öğretmenler, müze gezilerini çocukların ilginç şeyler gördüğü ve eğlendiği bir alan gezisi olarak görmektedir. Aslında müzelerde sınıftaki öğrenmeyi tamamlayıcı çok ciddi eğitimsel etkinlikler yapılabilir. Bunlar da çok iyi bir planlama gerektirir. Müzelerde yapılan en büyük hatalardan biri, öğrencilerin amaçsızca dolaşmasına izin vermektir.

YÖK, Dünya Bankası İlköğretimi Geliştirme Projesi Sanat Müzesine geziyi 4 aşamada ele almaktadır (YÖK, 1997 SF. 3.33-3.34). Bunlar;

1. Hazırlanma: Öğretmen, mutlaka müzeyi kendi önce gezmelidir. Öğrenciye müzedeki davranışlarıyla ilgili öğütler vermelidir. Giriş ücretleri ve otobüsleri ayarlamalıdır.

2. Zihni rahatlatma, salt müzede yoğunlaşma

3. Ayrıntılarıyla bir nesnenin ya da eserin grupça eleştirilerek incelenmesi

4. Yapıtların çalışma kağıtları ile yalnız başına incelenmesi

Müzelerin gezilmesine ilişkin olarak Seider(1997:12), öğretmenlere bütün müzeyi gezmekten vazgeçin, sadece bir koleksiyondaki küçük bir parça üzerine odaklaşın, sınıfı gruplara bölün, çocukları serbest bırakın gibi önerilerde bulunmaktadır. Bu konuda Rebetez de (1969:41), Louvre'u görmek için bu müzeye gidilmez, örneğin, gotik tarzı heykellerden bir kaçını görmek için ve başka bir tarihte tekrar gelmek üzere gidilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

O halde, sınıflar, müzeyi kafalarındaki belli bir amaçla ziyaret etmeleridir(Olofsson, 1979:17).

4.4.1. Gezi Öncesi Hazırlık İşlemleri

Müze gibi yerlerin gezilmesi için bir hazırlık yapılmaz. Müze kendi kendine ne bir tarih öğretmenin ne de öğrencinin kültürünü geliştirmez. Bir müzeyi veya tarihsel yapıyı anlamak için ön bilgi gereklidir. Özellikle, müzelerden faydalanmak için tarih öğretmenin müzede inceleyeceği eserin üzerinde yeteri derecede bilgi sahibi olması gerekir(Uluçay, 1958:8).

Bu hazırlıklar 3 aşamada ele alabilir(Safran ve Ata,1998):

a). Eğitimsel Hazırlık İşleri: Tarih öğretmeni, sit alanı ve müze gezisini tarih ders programının içeriğine uygun olarak düzenlemelidir. Geziyi tarih programının içeriğine ve yapısına göre uygunlaştıran öğretmen, gezinin amacını, öğrencilere öğreteceği temel kavram ve geliştireceği becerileri belirlemelidir. Tarih öğretmeni, mutlaka gezi yerine önceden bir araştırma gezisi yapmış olmalıdır. Geziye götürülecek öğrenci sayısında bir rakam vermek zor olmakla beraber, 15 öğrenciye bir yetişkin rehber öğretmen düşecek şekilde düzenlenmelidir (Anderson ve Moore, 1994:207).

Gezi öncesi incelenecek yer ve tarihi hakkında planlar, krokiler ve notlar verilebilir. Eğer, gezilecek yer, Ege Bölgesi'ndeki antik bir kent ise, Agora, Akropol, Sütun, Nekropol, Lahit gibi kavramların anlamlarını önceden öğretmelidir. Bu

aşamada öğrenciler gezide uyulması gerekli kurallara ilişkin olarak bilgilendirilmelidir.

Avrupa ve Amerika'daki bazı müzelerin müze gezisi öncesi öğrencilerin ön hazırlık yapmaları için müze eğitim paketi hazırladıkları ve bunları okullara ödünç gönderdikleri görülmektedir. Örneğin, Salem Cadı Dungeon Müzesi yetkilileri, öğretmenin, bu müzeyi gezmeden önce öğrencileriyle yapılabileceği etkinlikleri ilk, orta ve lise düzeyinde şöyle sıralamıştır.

İlköğretim(1-5. sınıflar):

1. Öğretim paketinizdeki "Tarihsel Arkaplan'la" ilgili materyalle öğrencinizi tanıştırın.
2. "Salem Köyünde oldu" adlı kitabı sınıfta okuyun ve tartışın.
3. Bu eğitim paketindeki "Sözcük Bulmaca'sı" gibi etkinliklerin öğrenci tarafından yapılmasını sağlayın.

İlköğretim(6,7,8):

1. Öğretim paketinizdeki "Tarihsel Arkaplan'la" ilgili materyalle ve "Sözlük'le" öğrencinizi tanıştırın.
2. "Biyografi Etkinliğini" öğrencilerinize dağıtın. "Karşılaştırma Etkinliğini" öğrencilerinize yaptırın.
3. Eğitim paketindeki "Karakterler Formu'nu" öğrencilerinize dağıtın. Öğrencilerinize, "Karakterler Bulmacası'nı" yaptırın.

Lise Düzeyinde:

1. "Tarihsel Arkaplan" materyallerini öğrencilerinize dağıtın. Ayrıntılarıyla sınıfa okuyun ve tartışın.
2. Öğrencilerinizi konuya ilişkin kelime bilgisi ve biyografik bilgiler ile tanıştırın.
3. Öğrenciler, KWL etkinliğinin ilk parçası olan "Neden-Sonuç Etkinliği'nin" ilk parçasını yapabilir.

Müzelerde bir yağlıboya tablo görülmeye gidilecekse, öğrencilerin önceden tabloyu hayal etmelerini sağlayın. Örneğin, Rembrandt'ın "Emmaüs Tilmizleri" adlı tabloyu Louvre müzesine görmeye gittiğimizi tasavvur edelim. Alelaide ziyaretçi hiç bir tablo seçmeden, şöyle etrafa bir göz atar. Acaba İsa tablonun neresindedir?, beşeri midir? yoksa insanlığın üstünde bir hal var mıdır? İsa'nın ayakları çıplak mı? Daha nice sorular akla gelebilir. Asıl önemli şey görmeden önce düşündürmektir. Zihin bu gibi sorularla dolu iken müzeye gidilmelidir (Guitton, 1940: 26-27).

Okulun yakın çevresine yapılacak bir gezi için bir takım ön etkinlikler gerekmektedir. Bu bölge daha önce hangi devlet veya şehir devletin içindeydi? Türkler buraya nasıl ve neden yerleşti? İlk akınlar ve istilalar nasıl gerçekleşti? Bölgenin yetiştirmiş olduğu ünlüler kimlerdir. Bunlar üzerine ödevler verilebilir.

Uluçay(1958:6-8), öğrenciye verilecek çevre tarihi işlerini şöyle sıralamaktadır;

1. Çevreye ilişkin hikaye, anekdot, folklor, şarkılar, elbiseler, resimler, fotoğraflar, ve haritaların toplanması.
2. Bu yörede yaşamış ünlü kimselerin biyografilerini toplama. Mezartaşlarındaki kitabeleri kopya etme.
3. Tarihi olayları tasvir eden resimlerin bulunması ve toplanması.
4. Tarihi eser ve kalıntıların ve binaların listesinin meydana getirilmesi.
5. Çevreye ilişkin nüfus, harita, grafik ve tabloların toplanması.
6. Çevrede olan tarihi olayların dramatize edilmesi için hazırlık yapma.

b). Bürokratik İşler: Öğretmen; öğrenci velilerinden, okul yönetiminden ve il yönetiminden gerekli yasal izinleri alır. Gezinin programı hakkında onları bilgilendirir. Öğrencilerin sağlık durumlarıyla ilgili gerekli bilgileri edinir. Öğretmenin gezinin yapılacağı yerle önceden bağlantı kurar.

c). Ulaşım, Yeme-içme ve Barınma İşleri: Bu aşamada geziye gidilecek ulaşım aracı belirlenir. Öncelikle aracın trafik koşullarına uygun olması dikkate alınır. Yeme-içme konusunda ise öğrenciler, yiyeceklerini kendileri mi getirecek yoksa dışarıdan mı sağlayacaklar? sorusuna cevap aranır. Gezi eğer günü birlik olmayacaksa, barınma için yatılı okullardan veya yurtlardan rezervasyon yaptırılmalıdır.

4.4.2. Gezi Sırasında Yapılabilecek Etkinlikler ve Çalışma Kağıtları

Müze gezisi esnasında ziyaretçi olarak öğrencilerin zengin yaşantılar kazanmasında öğretmen, rehber ve müzecilere önemli görevler düşmektedir. Atagök (1999:131-141), 1989 yılında gezdiği Münih Müzesindeki müze eğitimi etkinliği sürecini üç grupta incelemektedir. Birincisi, 40-45 dakikalık rehberli tur etkinliği. İkincisi, atölye çalışmaları(uygulamalı çalışmalar, görsel-işitsel program, canlandırmalar, sanat avcılığı gibi oyunlar). Üçüncüsü, kafeteryada mola. Yavuzoğlu-Atasoy'un (1999:150) belirttiği gibi, müze gezilerinin bir eğitimci ve rehber eşliğinde

düzenlenmesinin önemi ortadadır. Fakat bununla birlikte hiçbir müze eğitimsi, sınıfın öğretmeni kadar öğrencilerin ihtiyacını, ilgilerini ve mevcut durumlarını bilemez.

Türkiye'de tarihi mekanları, çalışma sistemleri bakımından iki gruba toplamak mümkündür. Birinci gruptakilerde, gezi sadece görevli rehber liderliğinde yapılabilmektedir. Örneğin, Dolmabahçe Sarayı'nda ve Atatürk'ün Çankaya'daki Köşk-Müzesi'nde olduğu gibi. İkinci gruptaki müzelerde ise göreceli olarak bir hareket ve çalışma serbestliği bulunmaktadır.

Birinci gruptaki müzeler için, gezi görevli rehberler öncülüğünde olduğundan gezi süresinde tarih öğretmeni, öğrencileri soru sormaya teşvik etmek, öğrencilerin birbirinden ayrılmasını önlemek gibi görevler üstlenebilir. Gezi esnasında, bir otorite çatışmasına yol açmamak için tarih öğretmeni, müzeye ve tarihi mekana ilişkin bilgileri ya önceden ya da gezi sonrası verebilir.

İkinci grup müzelerde, yetkililerden alınan izin çerçevesinde tarih öğretmenin daha geniş bir hareket serbestliği vardır. Burada tarih öğretmeni, öğrencileri gruplara ayırabilir. Bir grup, tarihi mekanı dersin amacına yönelik fotoğraflarken, diğer bir grup video-kamera ile bu işi yapabilir. Bir başka grup; çizimler, krokiler hazırlayarak tarihî mekânın ya da eşyaların insanlar tarafından nasıl ve hangi amaçla kullanıldığını ilgili düşünceler üretmeye ve yorumlar yapmaya teşvik edilir. Bu etkinlikler, öğrenciler tarafından not edilir.

Bazı müze nesnelere dokunarak, yıpratma tehlikesi yoktur. Öğrenciler, nezaret altında dokunabilir ve "gerçeklik hissine" sahip olabilir. Çok kıymetli orijinal nesnelerin kopyaları kullanılabilir. Erkekler ve kızlar, eski elbiselerin ve silahların reproduksiyonunu kuşanabilir, ilkel aletleri kullanabilir, kopya müzik aletlerini çalabilir. Örneğin, XVIII. Yüzyıl elbiselerinin güzel bir kopyasını giyip bu dönemin mobilyaları arasında dolaşan bir genç kız iki yüz yıl önce insanların yaşayışının ne olduğunu hissedebilir (Harrison, 1963:116-117). İngiliz müzelerinde kostüm giyme, bir drama etkinliği bağlamında düşünülmüştür.

Bir savaş alanı geziliyor ise olayla ilgili anektodlar, dokümanlar, olay yerinde okunarak öğrencilere bir "gerçeklik hissi" verilebilir. Olayları, eserleri ve savaşları cereyan ettikleri tarihsel çevre içinde görmek öğrencilerin ilgi ve heyecanlarını canlandırır ve etkili bir öğrenmeye yol açar (Uluçay,1954:160).

Müze ve tarihsel çevre ortamında öğrencilerin yer alacağı, önceden plânlanmış bir dramatizasyon gerçekleştirilebilir.

Öğrenciler, tarihsel sit hakkında kısa metrajlı bir film yapabilirler. Bir öykü yazabilirler (Seidel, 1999). Gelen öğrencilere açıklama yapıldıktan sonra, öğrenciler serbest bırakılmalıdır. Öğrenciler, gördüğü veya tekrar görmek istediği eseri yeniden dolaşabilmeli ve onların resimlerini çizebilmeli, fotoğraflarını çekebilmeli, not alabilmeli, eserler hakkında fikir yürütebilmelidir (Aydın, 1990: 23).

Hikaye anlatım yöntemi doğru zaman ve yerde kullanılırsa, oldukça etkili olacağı şüphe götürmemektedir. Örneğin, öğrencilerin, müzedeki bir topun yanına oturması sağlanır. Öğretmen, bu toptan hareketle, savaşı ve askerle ilgili bir hikaye anlatabilir (Seidel, 1997:6).

Baltacıoğlu, 1910 yılında İngiltere'ye yaptığı eğitim gezisinde Abbotsholme okuluna da uğramıştı. Bu okul öğrencileri, çevrede yaptıkları bir gezinti sırasında bir şato harabesinin resim ve krokilerini yapmışlardı. Baltacıoğlu, resmin böyle kullanımının ne resim öğretmenlerinin ne de tarih öğretmenlerinin hatırlarından bile geçmediğini yazmaktadır. Demek ki, çocuklar, seyrettikleri nesnelerin resimlerini yapmaya teşvik edilebilir.

Gezide incelenecek yer ve nesnelere ait çalışma kağıdı (worksheet) hazırlanmalı ve öğrencilere dağıtılmalıdır. Uluçay (1958:9), bu tür çalışma kağıtlarına "gözlem soruları" adını verirken, Kurtuluş (1999:21) da "resimli-sorulu broşür" olarak adlandırmıştır. Bu çalışma kağıtları, müze yetkililerince hazırlanabileceği gibi tarih öğretmenleri tarafından da hazırlanabilir. Çalışma kağıtları, müze içinde bireysel ya da toplu çalışmayı sağlar.

Durbin (1994: 279) çalışma kağıtlarını; pratikliği, soru teknikleri, çeşitliliği, bütünü algılamayı geliştirme, programa uygunluğu açısından değerlendirmektedir. Bu sorular, bilişsel bellek sorusu, yakınsak soru, ıraksak soru, yargı sorusu alt başlıkları altında toplanabilir. Aris'e (1993:128-129) göre de iyi bir çalışma kağıdı her türlü düzeyde soruyu içermelidir. Hooper-Greenhill (1994: 244) de müzelerde kötü ya da iyi yaşantılara yol açabilecek çalışma kağıtlarının önemini vurgulamaktadır. Hooper-Greenhill'e göre kötü çalışma kağıdı öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre hazırlanmamış ve buluntudan çok etiketine dikkati çeken ve çok uzun olandır. İyi çalışma kağıdı ise çok dikkatlice planlanmış, özel ihtiyaçlara ve yaş grubuna uygun, tümevarımsal düşünmeyi pekiştiren, tema ya da kişi temelli, sınırlı hedef içeren,

çizim ve resimleri kullanan kağıtlardır. Bu çalışma kağıtları bir salondaki müze koleksiyonuna ilişkin olduğu gibi Tablo-1'dekine benzer şekilde sadece bir nesneye de ilişkin olabilir(Çalışma Kağıtları Örnekleri için bkz. Ek-3).

TABLO-1: Nesne Çalışma Kağıdı Örneği

NESNE ÇALIŞMA KAĞIDI	
Not: Müze içinde seçtiğiniz bir nesneye ilişkin olarak bu çalışma kağıdını doldurunuz.	
Buraya nesnenin resmini yapınız	Buraya nesneyi tanımlayınız
1. Nesne nasıl yapılmış ve neden yapılmıştır? 2. Nesne zarar görmüş mü? Zedelenmiş mi? 3. Nesne, geçmişte niçin kullanılıyor olabilir? 4. Bugün benzer nesneler var mı? 5. Nesnenin bir işlevi var mı? Nasıl süslenmiştir? 6. Nesne değerli midir?	

1993'de, ilköğretim çağındaki çocuklar için T.C. Kültür Bakanlığı Antalya Müzesi'ndeki eserlerden oluşan "koleksiyon avı" ya da "ara-bul" yöntemine dayalı bir

bulmaca- bilmece kitapçığı yayımlamıştır. Bu kitapçıkta şu tip bulmaca ve bilmece-ler vardır.

1. Labirent Soruları:

-Müzemizin Roma devrine ait bölümdesiniz. Aynı koridordan bir daha geçmemek üzere sergilenen bütün eserleri görebilmek için nasıl bir yol izlemelisiniz?

-Herkül'ün lahdine ulaşmasında yardımcı olabilir misiniz?

-Apollo'nun başına ulaşmada yardımcı olabilir misiniz?

2. Nokta Tamamlama ve Şekli Oluşturma Sorusu; Numaraları izleyin bakalım ne olacak?

3. Nesne Resimleri ile Matematiksel İşlemler;

-Bu işlemdeki takıların matematiksel değeri nedir?

-Lidyalıların parayı ilk kullandığını biliyorsunuz. Bu çarpımdaki Lidya sikkelerinin değeri nedir?

4. Sınıflama, Fark Etme ve Ayırt Etme Sorusu:

- Yukarıdaki eserleri tarihsel sıraya koy?
- Bu güzeller heykelinin doğru gölgesi hangisidir?
- Müzemizde bulunan Roma çağına ait bu 6 heykelden biri uyumsuzdur. Acaba hangisi ve niçin?
- Hangi vazo koleksiyona uymuyor?
- Büst parçalanmış... Parçaları bir araya getirmeye çalışan müzeci bir parçanın büste ait olmadığını fark etmiş. Hangi parça?
- Antalya yörüklerinin hâlâ kullandıkları ve günlük hayatlarını tasvir eden bu iki çadır arasındaki 5 farkı bulabilecek misiniz?
- Çarşıda gezmekte olan turist eski çağlardan kalan kap ve vazoları görünce heyecanlandı. Dükkan sahibi bunların hepsinin orijinal olduğunu iddia ediyordu. Ancak turist bir anda uyandı ve satıcının yalan söylediğini anladı. Nasıl?
- Müzemizdeki İsa Peygamberin son yemeğinde tasvir eden bu 19. yüzyıl ikonası yapılmış. Ancak kopyacı bir yanlış yapmış. Acaba ne?
- X Sembolüne bakınız, benzer sembolü görülen halı motifinde bulunuz.

Bu bilmece-bulmaca kitapçığı çok kullanışlı olmakla beraber, daha etkili çalışma kağıtları ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretim düzeyinde müze yetkililerince ya da öğretmen tarafından hazırlanabilir(8. sınıfın Anıtkabir gezisi için düzenlenmiş bir çalışma kağıtları için bkz. Kalaycı ve Büyükanal, 2000:28-31).

Gezi esnasında, etkinliklerin zenginleştirilmesinde müzecilere de bir takım işler düşmektedir. Müzeciler, belirli bir salonun çıkışına aynı konularla ilgili bir veya bir kaç vitrin koyabilir. Bu vitrinlerde bulunan eserlerin bir kısmı veya etiketleri bilimsel

veya tarihi bakımdan hatalar arz edecek şekilde düzenleyebilir. Ziyaretçilerden bu hataları bulması istenerek dikkatleri çekilebilir(Aydın, 1990: 24).

4.4.3 Gezi Sonrası Etkinlikler

Okula dönüldüğünde müze sonrası etkinlikler düzenleyerek, müze yaşantısı pekiştirilmelidir. Geziye ilişkin öğrencilerden kompozisyon yazmalarını isteme bilinen en klasik gezi sonrası etkinliğidir. Bu kompozisyonlar ile müzelerin öğrenci üzerindeki etkisini de ölçmek mümkün olabilmektedir. Örneğin, böyle bir kompozisyonda II. Meclis binasını gezen bir lise öğrencisi şöyle yazmaktadır:

“ Bu gezi bana bir çok şey kazandırdı. Tarihin önemini daha çok anlamaya başladım. Böyle yerleri daha çok gezip geçmişî bugünle yaşamaya, tarihi görerek öğrenmeye çalışacağım. Bu binadaki geçmişe yolculuğumu daima hatırlayacağım.”

Bir başka lise öğrencisi II. Meclis binasını gezerken,

“ Odaları gezerken, büyük heyecan duydum. Bir anda burada yapılan devrimleri ve ilkeleri, yasaların çıkarılışını, çok partili döneme geçiş günleri aklıma geldi.” demektedir.

İkinci bir etkinlik öğrencilerin geziyle ilgili resimlerini, okul salonlarında sergilemektir. Mosca(1982: 36), öğretmenliği sırasında ilköğretim 3. sınıf öğrencilerine Romalılardan kalma foruma bir okul gezi yaptırdığını yazmaktadır. Gezi sonrası, “ Haydi bakalım çocuklar... gezi sırasında en çok dikkatinizi çeken şeyin resmini yapın...” demiştir. Öğrencilerden birisi forumdaki sütun artıklarının arasında çember çevirerek dolaşan iki Romalı ve havada uçuşan kelebeklerin resmini çizmiştir. Gerçi öğretmenin kendisi şaka olsun diye aşağıdaki soruları söylediğini belirtmektedir. Ama bu sorular oldukça düşündürücüdür. Öğretmen ve öğrenci arasında şöyle bir diyalog yaşanmıştır;

Öğretmen-Kelebekler o dönemden mi kalma yoksa çağımızın kelebekleri mi?

Öğrenci- Kelebeklerin dönemi ve çağı yoktur öğretmenim... Kelebekler her zaman uçar...

Öğretmen- Burada oynayan iki çocuk var... Niçin eski Romalılar gibi giyinmemiş bu çocuklar?

Öğrenci- Siz bir öğretmensiniz nasıl oluyor da anlamıyorsunuz?.. Çocuklar daima çocuktur öğretmenim...oynarlar, koşarlar, zıplarlar. Eski Romalılar

dönemindeki çocuklar da bizim gibiydi. Top oynuyorlardı, çember çeviriyorlardı... Eski Romalı oldukları da akıllarına gelmiyordu.

Bu anekdottaki asıl düşündürücü durum öğretmenin takındığı yapıcı tavır ile müfettişin resme karşı takındığı alaycı tavidir. Müfettiş resmi saçma, hafif ve deli saçması bulmuştur. Unutulmamalıdır ki, ilköğretim 3. sınıf öğrencisini zaman kavramı ve doğal koşullar hiç mi hiç etkilemez. Arzuladıkları ve hayallerini kurdukları her şeyi, her yerde ve her zaman görebilirler. Bu seviyede içinde bulundukları rüya aleminden henüz hiç biri kurtulmuş değildir. Bu düzeyde sınırsız bir hayal gücüne sahiptirler(Mosca, 1982, 40).

Safranbolu gezi sonrası, çocuklar, bir Osmanlı kentnin modeli yapabilir. O dönemde kullanılan eşyaların benzerini yapabilir. Mimar Sinan'ın bir camisinin benzerini yapabilir ya da Atatürk'ün Samsun'a çıktığı geminin bir maketini hazırlayabilir. Örneğin, İsveç'te Vasa gemi müzesini gezen öğrenciler, aynı tekniği kullanarak, eski dönemlerdeki gibi ipler yapmışlardır(Seidel, 1997:8).

Sit veya müze gezisi dönüşü toplanan veriler sınıfa getirilir. Öğrencilerden geziyle ilgili yorumlarının değerlendirilmesi istenir. Öğrenciler, kendi yaptıkları araştırmanın sonuçlarını ders kitapları ve başvuru kaynaklarındaki kanıtlarla karşılaştırabilirler. Araştırma sonuçlarını fotoğraf, video, film olarak geniş bir halk kitlesine gösterimi sağlanabilir. Okul genelinde gezi fotoğrafları sergisi açılabilir, fotoğraf yarışmaları düzenlenebilir Antik kent kompleksinin veya tarihsel yapının maketi yaptırılarak, öğrencilerin el becerileri geliştirilebilir. Üstelik, öğrencilerden alçı veya tahta kullanarak gördükleri bir tarihî eserin modelini yapmaları da istenebilir.

Tarihî mekanı gezdikten sonra, o tarihi olayla ya da kişi ile ilgili belgesel filmleri öğrencilere izletebiliriz. İngiltere ve Amerika'da müzeler, belgesel filmleri de içermektedir. Filmlerin gösterimi için ayrıca bir salon tahsis edilmiştir. Gerçi bu filmler sınıf ortamında gösterilebilir. Fakat, arşiv filmlerinin gösterim tekniğini de bu bağlamda ele almak da yarar vardır. Özellikle, son yıllarda CD kullanımının yaygınlaşması ile bu tarihi konulu filmlerin okullara ve evlere kadar girdiği söylenebilir.

Çağdaş müze, tek boyutlu görsel malzeme ile birlikte, türüne uygun olarak üç boyutlu filmlerde ziyaretçisine sunmaktadır. Özellikle, Avrupa tarih müzelerinde I. Dünya ve II. Dünya savaşlarına ilişkin pek çok film vardır.

Türkiye'deki müzelerle ilgili olarak öğrencilere, " Müzelerin pek az yetişkin ve aile tarafından ziyaret edilmesinin nedenleri nelerdir? Müze imajı nasıl düzeltilebilir? Önerileriniz nelerdir?" şeklinde bir soru yöneltilebilir. Bu konuda sınıfta tartışma yapılabilir ya da eve ödev verilebilir.

4.5. GEZİ-GÖZLEM YÖNTEMİNİN YARARLILIKLARI VE SINIRLILIKLARI

Gezi-gözlem yönteminin uygulanmasının yararlılıkları 5 grupta incelenebilir(Safran ve Ata,1998). Bunlar;

- a. Beceriler
 - b. Kavramlar bilgisinin geliştirilmesi
 - c. Kanıt değerlendirme
 - d. Değişim ve sürekliliği algılama
 - e. Tarihsel çevreyle empati
- a. Beceriler:** Gezi-gözlem yöntemi, öğrencilerin gözlem, değerlendirme ve sınıflama becerilerini geliştirir. Dinleme, soru sorma hipotez kurma ve iletişim becerilerini artırır. Grup hâlinde çalışma becerisini geliştirir (Hallas,1994:225-226).
- b. Kavramlar bilgisinin geliştirilmesi:** Öğrencide tarih terminolojisinin gelişmesini sağlar. Müzeyi gezen öğrenciler orijinal ve taklit eserler arasındaki farkları, moda, beğeni gibi kavramlar bilgisini edinecektir.
- c. Kanıtı değerlendirme:** Öğrenci yazılı ve dokümanter olmayan kaynakları karşılaştıracak, görsel kanıtı değerlendirmeyi öğrenecektir:
- d. Değişim ve sürekliliğin algılanması:** Öğrenci, geçmişte yaşamış insanların günlük yaşantılarıyla ilgili bilgi sahibi olacak, bunu, kendi yaşam koşullarıyla karşılaştırarak değişim ve sürekliliği algılayacaktır.
- e. Tarihsel çevreyle empati:** Tarihsel çevrenin tahribinin, tarihsel çevreye empatinin yoksunluğundan kaynaklandığını söyleyecek olursak, okul dışı tarih öğretimi tarihsel çevreye empatiyi güçlendirmektedir. Gezi-gözlem yöntemiyle, tarihsel yapıların ve müzelerin gezilmesi geçmişin fiziksel kanıtının sürekli tehdit altında olduğunu gösterecektir Bu da çevrelerinde tahrip edilen geçmişe ait unsurların farkına varmaları dolayısıyla, öğrencilerde kültürel mirasa karşı sorumluluk duyma davranışını geliştirecektir.

Gezi-gözlem yöntemini sınırlılıkları aşağıdaki gibidir;

1. Dikkatli plânlama gerektirdiği için zaman alıcıdır.

2. Yüksek ulaşım ve barınma ücretlerinden ve sınıflardaki kalabalık öğrenci sayısından dolayı geziler yarım günlük ya da bir günlük düzenlenebilir.

3. Öğrencilerin ders programlarının aksamasına yol açabilir.

4. Açık havada hava durumu faktörü önemlidir. Alternatif plânlar göz önünde bulundurulmalıdır.

5. Öğrenciler, önceden bir hazırlık yapmadıysa, deneyimleri sınırlı kalır.

Diğer yandan, havanın soğukluğundan, fazla yürümekten, eşyasını kaybetmekten yakınan öğrenciler de çıkmaktadır. Gezi sonrası hatırladığı olaylar bir öğrenciye sorulduğunda; öğrenci "-sırayı bozduğu için öğretmenin azarlaması ve kızmasına içerlediklerini" söylemiştir. Dolayısıyla bu öğrenci, sergilere pek dikkat edememiş ve ilgisi dağılmıştır.

Gezi-gözlem yönteminin sınırlılığı müzenin sergileme anlayışından da kaynaklanabilir. Ortaöğretim öğrencilerinden farklı olarak, ilköğretim öğrencisi müzelerde gördüğü nesneleri anlamada bir takım zorluklarla karşılaşmaktadır. Zaman kavramı henüz tam oluşmadığı için, çocuk ilgisiz olguları yan yana düşünebilmektedir. Müzedeki tarih eğitiminden çocukların en iyi şekilde yararlanabilmesi için Piaget ve Erikson gibi gelişim psikologlarının çalışmaları göz önüne alınmalıdır. Örneğin, 9 yaşındaki bir çocuk askeri müzede gördüğü Ortaçağ'a ait bir zırhın nasıl olup ta bugüne geldiğini sorabilmektedir.

Öğrenciler, müzede karşılaştıkları objeleri camın arkasından seyretme yerine dokunmak ve ellerine almak istemektedir. Öğrenciler, Etnoğrafya müzelerinde gördükleri yerel ve geçmişe ait kıyafetleri giymekten hoşlanmaktadır. Örneğin bu konuda 10 yaşındaki bir çocuk; "17. yüzyılda biri savaşta bu kıyafeti giymiş, ben bunu giyince kendimi o zamana dönmüş gibi hissediyorum" demektedir (Ingle, 1994:320).

4.6. SANAL ALAN GEZİLERİ

Müzenin resmi tanımları içinde yer almayan, ama önemi gittikçe artan " sanal müzeler" ve bunlara yapılacak olan alan gezilerinden de söz etmek gerekmektedir. Ünlü Fransız yazarı ve siyasetçisi Andre Malraux'nun 1947 yılında tasarladığı " Düşsel Müze" fikri günümüzde bilgisayar ve internet aracılığıyla gerçekleşmiştir(Yavuzoğlu-Atasoy, 1999:152). Bu müzeler, CD-ROM, video kayıtları ve internet ile gezilebilir(Madran,1999:11). Alan gezilerinde karşılaşılan zorluklar, öğretmeni gerçek gezi yapmaktan alıkoymaktadır. Bugün, sınıf ortamındaki bilgisayar

ile ulaşım, yol ücretleri, izinler hava durumu, kaybolan çocuklarla uğraşmaksızın alan gezisi yapmak mümkün olmuştur. İnternet sayesinde öğrencilerin, sınıfın duvarlarının ötesinde öğrenmelerini pekiştirebilirsiniz. Öncelikle, sergilerden azami oranda kazanç sağlamak için doğru yazılım ve donanım kullanılmalıdır.

Örneğin, görsel sanatlar müzeleri keşfedilebilir. Dünyada en iyi sanat müzesi de hiç şüphesiz Louvre müzesidir. Bir sanal alan gezisi müze merkezli olabileceği gibi büyük bir devlet adamının ya da bilim adamının hayatı odaklı da olabilir. Örneğin, Amerika'da Thomas Alva Edison ve Benjamin Franklin hakkında böyle siteler vardır. Özellikle, biyoloji, doğa bilimleri ve sağlık gibi konular içeren sitelerde yolculuk yapılabilir. Örneğin, kalple ilgili bir sitede öğrenci çocukluktan yetişkinliğe kalbin nasıl geliştiğini resimlerle görebilir.

Görsel alan gezilerinde de önceden öğretmenin hazırlık yapması gerekmektedir. Bunlar şöyle sıralanabilir;

1. Öğretmen, önce siteyi ziyaret etmeli ve incelemelidir. Böylece, öğrencilerin online da boş zaman harcamalarını önleyebilir.
2. Alan gezisine yardımcı olacak online kaynaklara bakmalıdır. Pek çok müzenin öğrenci sorularını cevaplayacak personeli vardır.
3. Bir bilgisayar etrafına kalabalık sınıfın çevrelemesi zor olduğu için sınıf küçük gruplara bölünmelidir.
4. Çocukların online da uygun olmayan sitelerde dolaşmasını önlemelidir. Bir soru verilerek, belli bir zaman aralığında cevabı online da bulan çocuk ödüllendirilebilir.
5. Başarılarınızı, başarısızlıklarınızı, fikirlerinizi, meslektaşlarınızla paylaşabilirsiniz.

Amerika'da Ulusal Park Hizmetleri (National Park Service) ve Tarihse Koruma Ulusal Tröstü (National Trust for Historic Preservation) adlı kurumlar, öğretmen ve öğrencilerin sınıftan ayrılmadan da o yer hakkında ders yapmalarını sağlayacak "Tarihi Yerlerle Öğretim" adlı bir ortaklaşa program sunmaktadır. Bu kurum, yaptığı araştırma ile Amerikan tarihi, mimarlığı, arkeolojisi, kültürü açısından 58000 tarihî yer saptamıştır. 1991 Mart'ında program geliştirmecilerden, okul idarecilerinden, dersin öğretmenlerinden, ulusal kurum liderlerinden oluşan bir grup, bu yapıların etkili nasıl bir şekilde kullanılabileceği üzerinde çalıştı. Bu proje bağlamında hazırlanan ders örneklerinin ve öğretim araçlarının amacı ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine tarih ve sosyal bilgiler öğretilmesinin artırılmasına yardımcı olmaktır. Bu yer ile Amerikan tarihini ilişkilendiren etkinliklerle, öğrenciler; dokümanları, haritaları, fotoğrafları, okuma parçalarını inceleyerek, bu tarihî mekana ilişkin kendi yorumlarını

geliştirebilirler. Öğrenciler, olguları toplamayı, karşılaştırma, sentez ve analizi, hipotez geliştirme, test etmeyi ve sonuç çıkarmayı öğrenirler. Öğrenciye öğretilecek beceri ve içerik, Tarih ve Sosyal Bilgiler Ulusal Program standartlarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu ders planı internet ortamına da aktarılmıştır. Ders programı, iki parçadan oluşmaktadır. Birincisi öğretmen materyalidir. Bu da; giriş, program ile nerede uygunlaştırılabilir, öğrenciler için hedefler, öğrenciler için materyaller ve park gezi kısımlarından oluşmaktadır.

1. Bu ders, program ile nerede uygunlaştırılabilir?: Sorulması gereken en önemli soru budur. Türkiye ile ilişkilendirerek, açıklarsak, örneğin, II. Meclis binası işlenecek. Gerçi henüz bu bina İnternet ortamına bir ders tarzında aktarılmadı, ama ne zaman, hangi konu bağlamında gezilecek sorusu öğretmenin kalıcılığı açısından önemlidir.

2. Ulaşılabacak Hedefler: Öğrenci açısından bu hedefler tanımlanmalıdır. Bu hedefler; tanımlayabilme, açıklayabilme, araştırabilme şeklinde olabilir.

3. Öğrenci Materyalleri: Öğrenciye, harita, okuma parçası, fotoğraf şeklinde materyaller temin edilmelidir. Öncelikle tarih öğretmenin o tarihi mekana ilişkin birinci elden ve ikinci elden kaynaklara ihtiyacı vardır. Bunlar, yerel tarih araştırmaları, gazete kupürleri, rehber kitaplar, ders kitapları, seyyah anlatıları, günlükler, atlaslar, o binanın ve çevresinin eski fotoğrafları olabilir.

4. Tarihî Yeri Gezebilme: Tarihî yerin açık olduğu saatler ve günler saptanmalı. Sınıf, dersten sonra mümkün olursa gezilmelidir.

İkinci kısım ise 5 öğretim etkinliklerini içermektedir.

A. Tarihî Arka Planın Oluşturulması: İlgili materyal, tarihî bir olay ya da şahsiyet ile ilgili olabilir. Bu tarihi bir şahsiyetin yaşadığı mekan ise önce onun biyografisi hakkında bilgi verilebilir. Özellikle onun çocukluk ve öğrencilik yıllarının üzerinde durulmasının pedagojik değeri vardır. Hayatının önemli olayları, bilim adamı ise icatlarından söz edilebilir. Materyal, yüksek sesle öğrencilere okunur, özeti veya fotokopisi bireysel ya da küçük gruplar halinde okumaları için verilir.

B. Tarihî Sit Alanını Haritada Yerleştirme: En az bir Türkiye ya da il haritası üzerinde tarihi yapının bulunduğu coğrafi alanı öğrencilerin bulması ve soruları cevaplandırmaları istenir.

C. Okuma Parçaları ve Dokümanlar ile Olguları Belirleme: Öğrenciye bireysel olarak ya da küçük gruplara halinde okuma parçası, dokümanlar sağlanır.

Bunlara ilişkin sorular hazırlanır. Bu sorular, ilgili materyallerden öğrencilerin olguları toplayabileceği şekilde düzenlenmelidir.

D. Görsel Kanıtlar: Öğrencilere, görsel kanıtlar dağıtılır. Öğrencilerden fotoğrafları incelemeleri ve ilgili sorulara cevap vermeleri istenir. Sorular, öğrencilerin, görsel materyali resimden çok doküman olarak okuma yeteneğini geliştirecek şekilde düzenlenmelidir.

E. Hepsini Bir Araya Getirme: Bu aşama, öğrencilerin sentez yaptıkları ve sonuçlarını formüle ettikleri bir aşamadır. Bu aşamada öğrenci olaylarla ilgili bir tarih şeridi yapabilir. Bu yerin tarihini dönemlendirebilir. Dönemle arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları söyleyebilirler. Öğrenci öğrendiklerini yazılı rapor haline getirebilir. Bu aşamada sınıf, bir toplumun bu yapıyı neden tarihi yapı kategorisine çıkardığını da tartışabilir. Bu noktada öğrencilere kendi yaşadıkları yerde böyle bir binayı, yapıyı bulmaları istenebilir. Sanal alan gezileri, değişik nedenlerden dolayı asıl eserlere gidilemediği için yapılır. Aslında sanal müzeler bir arşiv niteliği taşımaktadır. Gerçekte müze ziyareti bilişsel, duyuşsal davranışlar ve deneyimler bir etkinliktir (Yavuzoğlu-Atasoy, 1999:152). Zaten insanlarda eserlerin asıllarını görmek istemektedir. Örneğin, Monet'in tablolarının hepsi kitaplarda yer almasına rağmen, 1990'da Londra Royal Academy'da açılan Monet Sergisi'nde ziyaretçiler tabloların asıllarını görmek için saatlerce kuyrukta beklemişlerdir (Atasoy, 1999:178)

Sonuç olarak, ülkemizde tarih dersi kapsamında okul dışındaki etkinliklerinin gerçekleştirilmesi fazla öğrenci sayısı ve kısıtlı kaynaklardan dolayı, Talim ve Terbiye Kurulu'nca önerilmekle yetinilip, öğretmenlerin iyi niyetine bırakılmıştır. Öğrenciye kazandırdığı bilgi ve beceriler göz önüne getirildiğinde, gezi-gözlem yönteminin değeri anlaşılmaktadır. Bu kazançlarından dolayı tarih öğretiminde alan gezilerinin yapılması ve kaynak kişilerle görüşme öğretmenlerin iyi niyetine bırakılmaksızın, yıllık tarih programlarında zorunlu tutulmalıdır. Tarihsel çevrede tarih öğretimiyle ilgili kılavuz kitaplar, öğretmenin kullanımına sunulmalı, okulun bulunduğu bölgenin tarihsel dokusu göz önüne getirilerek, tarih ders programı bağlamında yapılacak okul dışı etkinliklere işlerlik kazandırılmalıdır. Gezi planları her bölge için hazırlanıp, broşür halinde tarih öğretmenin kullanımına sunulmalıdır. Türkiye'de müzeler ve tarihî mekanlara ilişkin bilgiler, öğretmenin ders yapabileceği şekilde internet ortamına aktarılmalıdır (Safran ve Ata, 1998:93-94).

5. MÜZELERDE VE TARİHİ MEKANLARDA TARİH ÖĞRETİMİ: YÖNTEM VE TEKNİKLER

Bu bölümde müzelerde tarih öğretiminde kullanılacak yöntem ve teknikler; nesneler, yazılı ve resim kanıtlar (minyatür, gravür, fotoğraf ve temsili tablolar v.b.) ve drama etkinlikleri açısından ele alınacaktır. Tarihî mekanlar söz konusu olduğunda mekanın türüne göre (tarihî yapı, müze-kent ve savaş meydanı gibi) yapılabilecek etkinlikler önerilecektir.

5.1. MÜZELERDE TARİH ÖĞRETİMİ

Müzelerde tarih öğretimi, rehberli turların "göster-anlat" tarzındaki yaklaşımdan fazla etkinlikler silsilesi gerektirir. Müzelerde klasik öğretim yöntemlerinin (hikaye anlatma, soru-cevap, problem çözme, demonstrasyon, drama v.b.) hemen hepsi kullanılabilir. 1970'li yıllardan beri İngiltere ve Amerika'da müzeler öğrencinin katılımını sağlayan en son pedagojik yöntemleri benimsemeyi amaç edinmiştir. Örneğin, öğrencilerin, özel hazırlanmış koleksiyonlara dokunmalarına izin verilmekte, nesnelerin nasıl çalıştığı ve nasıl yapıldığı ile ilgili demonstrasyonlara yer verilmekte, bu etkinlikler slayt, video kaset, film, görsel-işitsel materyallerle desteklenmektedir (Olofsson, 1979:17). Bununla birlikte, soruşturma ve araştırma tarzı eğitim yöntemleri, müze gezisinin kalitesini arttırdığı ortaya konulmuştur (Booth ve diğerleri, 1982.) Üstelik, müzeye gitme işi zaten gezi-gözlem yöntemi uygulamasıdır.

Gerçekte, bu yöntem ve teknikler, müzenin bize sunduğu materyalin içeriği dışında düşünülemez. O halde materyalin niteliği ve yapısı, öğretim yöntem ve tekniğini de belirleyecektir. Müzelerde sergilenen materyalleri iki grupta toplayabiliriz. Bunlar, üç boyutlu nesneler ve yazılı/resim kanıtlardır. Burada nesnelere ve resim kanıtlara (minyatür ve gravürler, fotoğraflar ve yağlı boya tablolar) dayalı yapılabilecek etkinlikler ele alınacaktır. Bir de buna müze veya tarihî mekan ortamında gerçekleştirilebilecek drama etkinlikleri eklenebilir.

5.1.1. NESNELER

Nesne (object), maddi kültürün tanınabilir ve kendi içinde bir kimliği olan en küçük unsurudur. Maddi kültür de kültürel olarak davranışlarımızla değiştirdiğimiz fiziksel çevremizin bir bölümüdür. Maddi kültür, kırılabilir ve taşınabilir kalıntılarla sınırlı olmayıp, küçük bir toplu içinden, amfora'ya, çamaşır makinası'ndan uzay

mekiğine kadar bütün maddeleri içerir. Kalıntılar, taşınabilir ve taşınmaz olarak da ikiye ayrılabilir. Örneğin, tarihi sit ve mimari eserler taşınamaz kalıntılardır. Öte yandan heykel, mozaik gibi kalıntılar taşınabilir.

Müzelik nesneler ise, sosyal ve doğal çevrelerinden alınmış nesnelerdir. Müzedeki nesneler müzede sadece bir nesne değildir. Bunlar, toplanmış, seçilmiş, sınıflandırılmış, korunmuş ve belgelendirilmiş nesnelerdir. Bu haliyle müze nesnesi bir dokümandır. Nesneler, yazılı dokümanın sunmadığı bir şekilde fevkalade bilgi taşıyıcısı olabilir. Bununla birlikte, nesnelerin içerdiği bilgiyi "okuma" kolay değildir. Müzelerde; nesneler, ilk elden müze materyalleri ise de rehber kitapları, posta kartları, posterler, modeller, grafikler, görsel işitsel materyaller ikinci elden müze materyalleridir. Her nesnenin kendine has bir mantığı olup, bu mantık öğrenci tarafından kavranabilir. Nesnenin mantığı konu alanı disiplinlerini çağırıştırır. Çünkü, sanat tarihi, arkeoloji, antropoloji, doğa tarihi gibi konu alanı disiplinleri nesnenin bilgi içeriğine ilişkin kendi yaklaşımlarını geliştirirler.

5.1.1.1. Nesneye Dayalı Öğretimin Pedagojik Temelleri

Nesne-dersleri, özellikle 19. yüzyılda Avrupa okullarının temel yapısını oluşturdu. Böyle bir dersin felsefe temellerini, Bacon ve Comenius'un önceki görüşleri ile ilişkili olarak Rousseau'nun, Pestalozzi'nin ve Froebel'in ilerlemeci ve çocuk-merkezli teorilerinde bulmak mümkündür. Pestalozzi'nin nesne öğretiminin kurucusu olduğunu ileri sürseler de gerçekte bu onur, Batı dünyasında Çek asıllı eğitimci Comenius'a aittir. Comenius bütün nesne ve varlıkları göstererek ve tanıtarak Latince'nin daha kolay öğretileceğini görüşü ile bilinirdi. Daha sonra, yazdıkları, Batıda müzede nesnelerle öğretim konusunda bir alt yapı oluşturdu(Hooper-Greenhill, 1994:232).

Comenius (1592-1670), **Büyük Didaktika** adlı kitabında nesnenin (eşyanın) ne olduklarını ve nasıl meydana geldiklerini bildiğimiz zaman, onların mahiyetini de bilebileceğimizi ileri sürmüştü. Ona göre, asıl olan ve değerli olan ve ilk önce öğrenilmesi gereken eşyadır, maddeler ve varlıklardır(1964:103). Öğretmenler, bunun için önce öğrencilerin dikkatlerini toplamaya, keskinleştirmeye çalışmalıdır. Öğrenciye dışa dönük gözlem yaptırılmalıdır. Bunun için nesnenin öğrencinin gözlerinin önünde olması gerekir. Önce nesne genel olarak ele alınmalıdır. Burada, nedir?, nasıldır? ve niçindir? soruları sorulur. Örneğin, nedir? sorusu ile nesnenin cinsi, yapısı ve neye yaradığını belirtmek ve açıklamak amacı güdülür. Nasıldır? sorusu ile nesnenin şekli veya neye yaradığını bulmaya ve buldurmaya yardım

edecek özellik ve nitelikleri belirtmek ve söylenmek istenir. Niçin? Sorusu, nesnenin var olmasındaki amacı arayıp bulmak için sorulur(1964:183). Daha sonra, Nesne kısım kısım incelenmelidir. Kısımların birbirleri ile olan ilişkilerine bakılmalıdır. Ondan sonra, nesnenin bütünü birlikte alınmalıdır(1964:180-181). Bunların yanısıra nesneler, kökenlerine, oluş tarz ve sırasına göre öğrenilmelidir. Yani öğretimde ilk önce olan şeyden başlanmalı ve onu izleyen nesneler öğretilmelidir. Bir nesne incelendikten sonra, diğerine geçilmelidir. Nesneler üzerindeki ayrılıklar üzerinde özellikle durulmalıdır.

Benzer şekilde düşünen Rousseau da (1712-1778), 1762'de yazdığı **Emile** adlı kitabı ile dikkatleri bilgiden çok bilme işine çevirdi. Rousseau, " öğretmek için ona (öğrenciye) neden maddenin(nesnenin) kendisini göstererek başlamıyorsunuz, bu şekilde o hiç olmazsa sizin ne hakkında konuştuğunuzu anlar." (Rebetez, 1969:56) demekteydi. Rousseau, soyuttan önce somut nesnelerle eğitim yapılması gerektiğini ileri sürdü.

Pestalozzi de (1746-1827), derslerde doğrudan doğruya nesnenin kullanılması düşüncesini bir öğrencisi oluşturmuştu. Bir gün, öğrencilere pencere resminde neler gördüğünü soruyordu. Bu sırada öğrencilerden birinin resme bakacağı yerde dikkatle sınıf penceresine baktığını gördü. Bu olaydan sonra Pestalozzi resimleri bir tarafa bıraktı ve nesneler üzerine yoğunlaştı. Çocuğun doğa ile kendisi arasında bir aracı istemediği görüşünü savundu(Kansu,1952:161). Çocuğun duyma, dokunma ve görme duyularını geliştirmek için bir dizi "nesne dersi" geliştirdi. Pestalozzi'nin öğretim tarzına "nesne öğretimi" dendi. Bu tarz, çocukların gözlemledikleri nesnelere ilişkin soruları cevaplamalarını, duyu ve zihinlerini kullanmalarını gerektiriyordu. Bu yöntem, programda sözlü dil çalışmalarının önemini de göstermiştir. Avrupa'da Pestalozzi yönteminin kullanılması, 19. yüzyılın ortalarında Amerika'nın da programlarını etkiledi. (Lewy, 1991:153).

Pestalozzi'nin öğrencisi olan Froebel (1782-1852), çocuk bahçesinde (Kindergarten), çocuklara nesneler vermekteydi. Bunlar, tahta bloklar, silindirler, küp gibi geometrik şekiller, değnek ve metal halkalardı. Öğrenciler, bu çok değişik nesneleri görerek, dokunarak öğreniyorlardı. Froebel, derste öğrencilere bir topu inceletir, yapısı ve görünümü hakkında cümleler kurdurturdu.

Müze eğitiminin oluşumunu sağlayan diğer bir eğitimci de Maria Montessori'dir. Montessori'nin (1870-1952) etkisiyle, Amerika'da yaşantı-yönelimli müzeler kurulmuş, müzedeki buluntuların kendisi ya da kopyaları sergilerden

alınarak, çocukların ellerine verilmiştir. Kendisi, " -Dokunma!" demenin kolay bir şey olduğunu, fakat bunun çocuk için " büyüme, öğrenme, deneme " gibi anlamlara geldiğini vurgulamıştı.

Nesnelere dayalı öğretimin amaçları iki grupta toplanabilir. Bunlar,

1. Algı ve dikkat gücünü geliştirme, hüküm verme, karşılaştırma, alıştırmalar yardımıyla zihni güçleri kuvvetlendirme.
2. Bilimsel bilginin temellerini atma ve belirli bir bilimin unsurlarının bilgisini aktarmaktır.

Koran ve diğerleri(1984:357-363), Florida State Müzesinde elle dokunabilir sergiler mi yoksa dokunulmaz sergiler mi ziyaretçilerin ilgisini çektiğini incelediler. Müzede elle işletilen nesnelerin olduğunda, ziyaretçi sayısının arttığını gösterdiler.

Ferguson(1996); Stevenson(1991), McManus(1993), Bitgood ve Cleghorn 1994) müze anılarına ilişkin çalışmaları incelemiş, müzelere ilişkin en baskın anının nesne ve şeylere dair olanlar olduğunu yani görsel anılar olduğunu saptamıştır. Nesnelere ilişkin anıların yüksek oranda olması çok anlamlıdır. Ferguson(1996), insanlar, gördükleri imaj ve nesne gibi görsel uyaranları anımsamada çok iyi olduklarını da göstermiştir. Fakat anımsama ve öğrenme çok farklı şeylerdir. Kişinin bu nesneyi anımsaması öğrendiği anlamına gelmez. Bunun için nesne üzerinde değişik etkinlikler yapılmalı ve sorular sorulmalıdır. Nesnelerin insan hayatındaki yerini kişi hatıratlarından saptamak mümkündür. Örneğin, Baltacıoğlu(1998:97), yaşamını anlattığı **Hayatım** adlı eserinde baba evinde asılı, dedesinin girdiği savaşlarda kullandığı kılıcın, gençlik yıllarında üzerinde bıraktığı etkisinden söz etmektedir. Dedesinin kullandığı bu kılıcı yurdun ve kahramanlığın bir simgesi olarak görmüştür. Baltacıoğlu'nun bu örneği, özellikle aileye ait olan tarihî nesnelerin kişi üzerinde bırakabileceği etkiye iyi bir örnektir.

Tarihî kalıntılar tarih öğretimi için büyük değeri olan geçmişte üretilmiş nesnelerdir. Çocuğun okuma becerisini sınırlı olduğu durumda tarihî kalıntılar tarih öğretmenine önemli stratejiler sağlar. Geçmişe ait nesneler ilgi ve merakı uyandırmak için kullanılabileceği gibi beceri geliştirmek için de kullanılabilir.

5.1.1.2. Müzelik Nesneler

Nesneler, müze türlerine göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, Etnografya müzelerinde; halk giysileri, süs eşyaları, ayakkabılar, keseler, oyalar, yatak örtüleri, gelin kıyafetleri, halı ve kilimler, mutfak eşyaları; kazan, güğüm, leğen, sini, kahve tepsisi, sahan, taslar, çini porselen, hat levhaları ile karşılaşmak mümkün iken,

arkeoloji müzelerinde başka nesnelerle karşılaşmak mümkündür. Bir güzel sanatlar müzesinde de nesne olarak resimler, müzik aletleri, mimari eser maketleri olabilir. Teknoloji müzelerinde; buharlı gemiler, ulaşım araçları, olabilir. Doğa Tarihi müzelerinde fosiller, olabilir. Bir askeri müzede nesne olarak silahlar; yay, ok, çakmaklı tabanca, tüfek, kılıç, yatağanlar ile karşılaşmak mümkündür. Örneğin, Harbiye Askeri Müzesindeki nesneleri dört grupta toplayabiliriz (Şapolyo, 1936:105). Birincisi, bir tarihi olaya ait nesneler olabilir. Örneğin, Mahmut Şevket Paşa'nın suikast esnasında binmiş olduğu araba. İkincisi, askeri bir alet olup, sanat açısından önemli olabilir. Örneğin, sedef kakmalı bir tabanca. Üçüncüsü, askeri aletlerin tarih içinde ilerlemesi gösterilebilir.

Müzelerdeki nesneler aşağıdaki gibi kategorilere ayrılabilir;

1. **Hükümdarlık Sembolleri:** taht, hil'at, sorguç gibi.
2. **Mutfak Malzemeleri:** çanak-çömlek, kaplar, kazan, güğüm, leğen, sini, sahan, porselen eşyalar, kahve ve şerbet takımları, sürahi, bardak, maşrapa, kase, gibi.
3. **Savaş Araç ve Gereçleri:** miğfer, kılıç, kalkan, zırh, top, tüfek, ok, mızrak, hançer, gibi.
4. **Takılar:** küpe, kolye, yüzük gibi.
5. **Günlük Eşyalar:** tespih, şamdan, kandil, para, seccade, halı, kilim, baston, asa, gramafon, kanepa, masa, sehpa, koltuk, gibi.
6. **Giysiler:** serpuş, entari, şalvar, mendil, gibi.

Sergileme konusunda ele alındığı üzere bu nesnelerin ayrı ayrı sergilenmesi dönemi geride kalmıştır. Bir tema etrafında ilgili nesnelerden oluşan sergilemeler günümüzde yaygınlaşmıştır.

5.1.1.3. Nesneleri Analiz Modelleri ve Yapılabilecek Etkinlikler

Pearce, bu konuda beş model olduğunu saptamıştır. Bunlar, Panofsky'nin(1939), Fleming'in (1974), Prown(1982), Elliott ve diğerlerinin(1985) ve Batchelor'nın(1986) modelleridir. Aşağıda Prown ve Elliott modelleri Tablo2a-2b'de ifade edilmiştir;

TABLO:2a Prown'un Nesne Analiz Modeli(1982)

BETİMLEME
Nesnenin İç Kanıtlarını Kaydetme
Cisimsel Analiz(Fiziksel Betimleme)
İçerik(Sunum, Süsleme)
Biçimsel Analiz(Hacim, Yapı, Biçim v.b.)
TÜMDENGELİM
Nesne ve Algılayıcı Arasındaki Etkileşimi Yorumlama
Duyusal Meşguliyet
Entelektüel Meşguliyet
Hissi Cevap (Öznel)
SPEKÜLASYON
Hipotezler Oluşturma

TABLO:2b Elliott ve Diğerlerinin Nesne Analiz Modeli (1985)

ANALİZ SÜRECİ	MATERYAL	YAPIM	İŞLEV	KÖKEN	DEĞER
1.BASAMAK Gözlenebilir Veri (Bir kalıntının gözlenmesi)					
2.BASAMAK Karşılaştırmalı Veri (Benzer diğer kalıntılarla karşılaştırma)					
3. BASAMAK Ek veri (Diğer bilgi kaynakları ile tanışma)					
4. BASAMAK	SONUÇLAR				

Batchelor(1986), modelini Londra'da Doğa Bilimleri Müzesi'nde geliştirdi. Modeli, altı aşamadan oluşuyor (Aktaran: Pearce,1993: 271). Bunlar: 1. **Fikir veya İcat**: fikir veya keşfin evrimi. 2. **Yapıldığı Materyal**: materyalin analizi. 3. **Yapım ve İmalat**: teknik ve işçiler 4. **Pazarlama**: fiyatı, ülke pazarında ve dışarıda. 5. **Sanat**: stil ve tasarımının tarihi. 6. **Kullanım**: İşlev ve Uygulama.

Nesneler, aşağıdaki **hedeflere** yönelik olarak kullanılabilir:

1. Soru sorma ve kanıt kullanma becerilerini geliştirme
2. Kronoloji, değişim, süreklilik, ilerleme, kavram geliştirme
3. Tipikliği, değer, eğilim gibi kavramları geliştirmede
4. Materyal, tasarım ve mevcut teknolojiyi kavrayışı arttırma.
5. Nesneyi üreten halkı ve toplumu kavramaya yol açma.
6. Orijinal, sahte, eser sahibi tarafından yapılan ikinci kopya ve kopya arasındaki farklılıkların bilincine ulaşma.
7. Miras, koleksiyon, muhafaza, fikrini edinme (Aris, 1993:117).

Öğrencilere nesneleri eline alma inceleme fırsatı verilebilir. Nesne üzerine yapılacak derste öğrencilerin aşağıdaki **becerileri** edinmeleri sağlanabilir;

1. Gözlem
2. Nesneye ilişkin basit bilgi toplama
3. Ölçme
4. Tanımlama
5. Özelliklerini not etme
6. Neden yapıldığı söyleme
7. Nasıl bir araya getirildiği söyleme
8. Çizme
9. Nesneleri kronolojik olarak dizme
10. İki ya da daha fazla nesneyi karşılaştırma
11. Nesne, dönem ya da insanları eşleştirme
12. Nesneleri problem çözme alıştırmalarında kullanma
13. Yaşayan tarih ve rekreasyon etkinlikleri (Brooks, 1993: 33).

Benzer şekilde, sanat tarihçilerinin, "Bağlamsal Sanat Tarihi" olarak adlandırdıkları sanat eserini ele alma şekli vardır. Bu, sanat eserinin zaman içinde toplumsal ve tarihi olaylarla ilgisini anlama ve araştırma üzerinde yoğunlaşan bir araştırmadır. Nesnelerde bu şekilde ele alınabilir. Bu nesne sanat eseri olabilir, ya da olmayabilir, sanat tarihçilerinin kullandığı dört aşamalı sorular ile de öğrenci karşılaştırılabilir (YÖK, 1997:3:35);

a. **Betimleme:** Nesne, ne zaman, nerede, kim tarafından yapılmıştır. Bu aşamada nesnenin, görünümüne ilişkin sorular sorulabilir.

Bu bağlamda tarih öğretmeni nesnelere ilişkin ne gibi sorular sorabilir? gibi bir soru akla gelebilir. Nesneyi sorgulama soruları şöyle olabilir;

- Nesne nedir? Neye benziyor?
- Nesne nasıl yapılmış?
- Nesne ne için yapılmış?
- Tarihi nedir? Hangi döneme aittir?
- Nesne nerede yapılmıştır?
- Nesne nerede bulunmuştur?

b. **Çözümleme(Analiz):** Nesnenin biçimi, yapısı ve pişme süresi. Nesnenin üzerindeki motifleri ve ne tür aletlerle yapılmış olabileceği analiz edilir.

c. **Yorum:** Nesnenin amacına, sahibine, yapana, kullanımına ilişkin "hayal edin" tarzındaki sorular yorumlama sorusudur. Bu aşamaya uygun olarak;

- Bu nesneyi kim yaptı?
- Bu nesneye kim sahipti?
- Bu tür nesneye kaç insan sahipti?
- Bu nesne nasıl kullanıldı? gibi sorular sorulabilir.

d. **Yargı(Değerlendirme ya da Spekülasyon) :** Kültürel kararlar veren uzmanlar kimlerdir? Nesneyi yapan sanatçının kişisel inanç ve değerlerinin nesneye nasıl yansıdığını saptama ya da kültürde benzer bir nesnenin olup olmadığına ilişkin sorular değerlendirme sorularıdır. Bu aşamaya uygun olarak;

- Bu nesne özel bir şey mi yoksa gündelik mi?
- Bu nesneyi kullanmış geçmişteki insanlara ilişkin ne söylenebilir?
- Bu nesneye zamanla ne oldu? gibi sorular sorulabilir (Brook, 1993:33, 71 ve Aris, 1993:119).

Gerçekte, nesnenin türü ve cinsine göre üzerinde durulan temalar ve sorulan sorular değişebilmektedir. Natalie Quealey(1999), Kanada'daki Huronia Müzesi için hazırladığı araştırma projesi ve sınıf etkinlikleri, nesneler üzerine çalışma modelleri sunmaktadır. Örneğin, Quealey'a (1999) göre, söz konusu olan tarihi kıyafetler ise üzerinde durulabilecek temalar ve sorular şöyle olabilir;

a).Tarihî kıyafetler bize insanların nasıl yaşadığı hakkında bilgi verir.

- Sergideki farklı giysileri inceleyin.
- Giysiler hangi meslekler için yapılmış?
- Hangi stil ve renk, hangi mesleklere uygundur?

- Giysi stilleri, toplumda kabul edilebilir davranış çeşitleri hakkında ne söylemektedir?

b). Tarihî kıyafetler kişilerin rollerini gösterir

- Giysinin stili ile işlevi nasıl ilişkilidir?
- Müzede sunulan kanıtlar, kadının giysisi ve döneminde ne yaptığı hakkında bilgi veriyor mu?

c). Güzellik İmajı

- 19. yüzyıldaki giysilerden hareketle güzellik imajı nedir?
- Bunlar ile bugünkü giysileri nasıl karşılaştırabiliriz?
- Müzedeki bulgularınızla, günümüzdeki modaları karşılaştırınız?

d). Çocuklar ya da Küçükler

- Çocuk ayakkabıları ile yetişkin ayakkabılarını karşılaştırınız? Benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
- Diğer çocuk modalarına bakınız.
- "19. yüzyılda çocuk, minyatür yetişkin olarak görülürdü?" bu tezi tartışınız.

Eğer söz konusu olan madeni paralar ise aşağıdaki sorular sorulabilir; (Örnek Kanada içindi, Türkiye'ye uyarlandı.)

1). Madeni Paralar ve Toplumsal Kimlik

- Paralar, hangi madenden yapılmıştır?(Demir, Bronz, Gümüş, Altın) Neden bu madenler seçilmiştir?
- Sergideki madeni paraları inceleyiniz. Paralardaki semboller nelerdir? Neden bunlar seçilmiştir? Bunlar bir ulusun, ulusal kimliği hakkında bir şeyler söylemekte midir?
- Bu semboller, günümüzdeki paraların sembollerini ile karşılaştırınız?
- Hangi semboller aynı, hangileri farklıdır. Neden?
- Ülkemiz için hangi sembollerin olmasını istersin. Neden?
- Türkiye'yi temsil eden bir madeni para tasarlayınız? Nasıl ve neden böyle bir tasarımı tercih ettiniz?

2). Özel Olayların Kaydı Olarak Madeni Paralar

- Hatıra paralar ve kullanımdaki paralar arasındaki farkları araştırınız. Bir paraya olay ya da kişinin önemini nasıl kaydedilmektedir.
- Özel bir olay ya da kişi için bir hatıra para tasarlayın. Neden bu olayı seçtiğini ve izlediğin süreci betimleyin.

3). Genel Paralar

- Farklı ülkelerin paralarını gösteren bir tablo yapın. Bir Türk lirasının değişik dönemlerde kaç dolara ya da franka denk geldiğini araştırınız. Bu oranlar nasıl ortaya çıkmakta? Neden bütün ülkeler aynı parayı kullanmıyor? gibi soruları öğrencilere yöneltiniz.

Aslında nesneler, kendiliğinden geçmişte onu yapan, sahip olan, kullanan insanlara yönelik olarak doğal bir merak uyandıracaktır. Her nesnenin kendi hikayesi olduğu da tarih öğretmeni tarafından unutulmamalıdır. Çocuklar, nesnelerin ve hayvanların konuşabileceği fikrine hazırdır. Yaratıcı ve hayal gücünü geliştirme etkinliği olarak nesnelerin kendi ağzından kendi tarihlerini anlattığı bir kompozisyon yazdırılabilir.

Müzelerde, öğrenciler, ahşap malzemeden yapılmış mobilyalar ile karşılaşacaktır. Gezdiği müzelerde bazı mobilyaların; sedef, akik, necef, fildişi, bağadan, abanoz, ud ağacı, sandal ağacı, boynuz, kuğu kuşu gagası gibi değerli malzemelerden yapılmış olduğunu görecektir. Öğrenciler, bu mobilyalardaki işçiliği takdir edebilmeleri için geziden önce özellikle sedef kakma mobilya yapımı, zorluğu, estetiği konularında bilgilendirilmelidir.

Aşağıdaki nesne merkezli etkinlikler, Arkeoloji, Etnografya ve PTT müzesi için düşünüldü. Bu tür müzelerde yapılabilecek etkinlikler konusunda tarih öğretmenine bir fikir verebilir düşüncesiyle buraya kondu;

ETKİNLİK 1: Hitit Uygarlığının maddi kültür unsurları ile Türklerin maddi kültür unsurlarını karşılaştırması.

- a. Teber- Çubuk Kazısı, İnsan şeklindeki nazarlık
- b. Tandır- Hitit Fırını
- c. Kütahya Gelin Başı- Hitit Sfenks başlığı
- d. Hitit pabuçlarının ucunun kıvrıklığı- Anadolu pabuçlarının ucunun kıvrıklığı
- e. Hitit kılıçlarının eğriliği
- f. Dokuma aletleri; kirman, iğ ve ağırşak (Koşay,1974:199-210)

ETKİNLİK 2: Etnografya müzesinde Türk Halıları Üzerine bir Çalışma

1. Yerel bölgelere göre ayrılmış halıları fişlenme; envanter numarası, ölçüsü, yeri, yüzyılı, bulunduğu müze, düğüm türü, kalitesi, renkleri, motifleri açısından not edilir.

2. Fişlerin bölgelere göre sınıflandırılması
3. Bordür, orta motif bakımından karşılaştırılması
4. Kütüphane araştırmasının yapılması .

Halılardaki tek bir motiften yola çıkarak, o motifin varyasyonları üzerinde durulabilir. Örneğin, hayat ağacı veya kandil motifi ele alınabilir. Bölge halıları bir bir gözden geçirilir. Motifi içeren halılar fişlenir (Gönül, 1976:80).

ETKİNLİK 3: PTT Müzesinde İletişim Araçları Olarak Telefon Makinaları ve Gelişimi

İletişim araçlarına ayrılmış bu müzede telefon çeşitleri ve gelişimlerden hareketle ilerleme kavramı daha iyi kavratılabilir. İlerleme, değişimden daha fazla bir şeydir. Üç boyutlu nesneler somut ve anlaşılabilir yapılarıyla tarihteki bu merkezi ilerleme düşüncesi hakkında fikir verebilir. Bu aletlerin ilerleme nedenleri üzerinde durulabilir. Şöyle bir soru ile başlanabilir: " Bu dört telefon arasındaki temel farklar nelerdir?" Daha sonra " Telefonların gelişme nedeni olarak ne söylenebilir?" ve " yeni telefonlar eski telefonlardan daha mı iyidir?" (Gunning, 1978:47-49).

Tarihî evlerdeki nesneler, değişik etkinliklerle öğrencilerin yaratıcılığını geliştirebilecek şekilde kullanılabilir. Gartenhaus (1997:62-78), 8 etkinlik önermektedir. Bunlar arasında içerdiği nesneler açısından o zaman ki odalar ile bugünküleri karşılaştırma, nesnelere ilişkin öyküler yazma gibi etkinlikler bulunmaktadır.

Modern hayatta emekten kazanç sağlayan cihazlar var iken, geçmişte günlük hayatın problemlerini takdir etmeleri istenir. Öğrenciler, nesnelerden, nesnelerin ait olduğu ve kullanıldığı insanlara ve topluma gitmelidir. Çamaşır makinasının bulunması, elektriğin icadı, otomobilin bulunması gibi şeyleri takdir edebilmelidir.

Nesnenin kendisi, drama etkinlikler içinde bir başlangıç noktası olabilir. Bir nesne olarak çamaşır makinasından hareketle, çamaşır makinesinin olmadığı dönemlerde insanların çamaşırlarını hangi şartlarda yıkadığı bir drama konusu olabilir.

Sonuç olarak, müzelerde tarih öğretiminde nesnenin hiçbir zaman birdenbire ortaya çıkmadığı belli bir zaman ve çevreye ait olduğu vurgulanmalıdır. Nesnenin bir hayat standardını, bir tarımsal veya endüstriyel ekonomiyi ve sosyal bir organizasyonunu gösterdiğine dikkat çekilmelidir.

Rebetez'e (1969) göre; nesne, meyvenin kabuğu gibidir. Nesneden hareketle, "ne tür bir toplum bu nesneyi kullanmıştır" sorusu üzerinde düşünülmelidir. Bu

toplumun ihtiyaçları, dinî emelleri, siyasî organizasyonu ve dünyaya bakışı neydi gibi sorulara cevap aranmalıdır.

Nesnelere ilişkin yapılabilecek bütün bu etkinliklere rağmen, uzmanların, çağdaş müzelerin daha az nesne ile tasarlanmasından yana olduğunu görülmektedir. Örneğin, bu konuya ilişkin olarak Londra Müzesi yöneticisi Max Hebditch'in sözlerine kulak vermek gerekir. Şöyle demektedir;

" Fazla nesne toplamaktan kaçının! Günümüz toplumunu artık nesnelerle temsil edip yansıtmak mümkün değildir" (Kuyaş, 1995:16).

Zaten, 21. yüzyılda koleksiyonlarını, dijital sorgulama cihazlarına ve hologramlara terk eden müzelerin sayısı gittikçe artmaktadır (Madran, 1999:11).

5.1.2. MÜZEDE YAZILI VE RESİMSSEL KANITA DAYALI TARİH ÖĞRETİMİ

Müzeler, buluntu ya da kalıntı olarak adlandırılan üç boyutlu nesneler yanısıra, yazılı ve resimsel kanıtlar içermektedir. Bu tür kanıtlara, nesnelerden farklı yaklaşmak gerekmektedir.

5.1.2.1 YAZILI KANITA DAYALI TARİH ÖĞRETİMİ

Yazılı kanıt müzelerde sergilenen kanıtlarla sınırlı tutmak pratik olacaktır. Ferman, Berat, Tapu Senedi, Hat eserleri müzelerimizde oldukça çoktur. Bunlara dayalı öğretimde ferman ve beratın yapısı, unsurları ele alınmalıdır. Hat sanatı ile ilgili bir kaç mesleki kavram öğrenciye kazandırılmadır. Bu yazılı kanıtların kullanılmasının önündeki en büyük engel dildir. Bunların kesinlikle günümüz Türkçe'sine çevrilmiş şekli müzelerde eserin yanına asılmalıdır. Bu yazılı kanıtların, birer sanat eseri olması yanı sıra birer işlevi olan tarihi belge olduğu unutulmamalıdır. Konumuzu, daha çok resimsel kanıt oluşturacağından, bu kısımda yazılı kanıta dayalı öğretimden söz edilmeyecektir.

5.1.2.2. RESİMSSEL KANITA DAYALI TARİH ÖĞRETİMİ

İmaj ya da görsel kanıt, sanat tarihçiler tarafından tarihi kanıt olarak kullanılmaktadır. Bu görsel imajlarla mağara resimlerinde, obelisklerde, saray çinilerinde, toprak figürlerde, çömleklerde, paralarda, anıtlarda karşılaşılabılır. Yakın geçmiş zamanda ise resimsel kanıta, yağlı boya tablolar, portreler, fotoğraflar da eklenmiştir.

Eğitim bilminde, "bir resmin binlerce kelimedenden değerli olduğu" ileri sürülmüştür. Fakat, tarih öğretiminde görsel kaynaklar hak ettiği yeri almamıştır. İngilizler, resimsel kanıtın çocukların eleştirel düşünmesinde kullanılmasında bir hayli yol kat etmiştir. İngiliz ve Fransız tarihine ilişkin 60 görüntü sunan **Bayeux Tapestry**'i tarih

öğretiminde etkin bir araç olarak kullanmak üzere bunların posterlerini yapmışlar ve örnek dersler hazırlamışlardır(Bunlardan için bknz. Carter, 1996: 24).

Resimsel kanıt ile öğrencilerin görsel belleği geliştirilebilir. Hiç şüphesiz görsel materyal, tarihi olayları hayal etmeyi daha da kolaylaştırır ve unutmayı da zorlaştırır.

Türkiye müzeleri resimsel kanıt açısından oldukça zengindir. Özellikle, Cumhuriyet, Kurtuluş Savaşı, Atatürk Müzeleri ve Resim Heykel Müzesi resimsel kanıt açısından oldukça zengindir.

Bunlara, salt bakıp, geçmek yeterli değildir. Her bir fotoğraf incelenmeli ve yorumlanmalı, öğrencilerin bu şekilde algı ve dikkatleri eğitilmelidir. Resim, tarih öğretmeni tarafından pek kullanılmayan öğretim araçları arasındadır. Resimleri "okumayı" öğretme, tarih öğretmenin kazandırması gereken davranışlardan biri olmalıdır. Resim, fotoğraf tarzında olabilir, ya da bir tarihi şahsiyetin portresi veya tarihi olayın temsili resmi olabilir. Resim seçiminde, programa ve konuya uygunluğa dikkat edilmelidir. Gördüğünü gösteren fotoğraf ile yapanında görüşünü yansıtan yağlı boya tabloları, bu bağlamda birbirinden ayrı incelemekte yarar vardır.

Türk tarihine ilişkin resimsel kanıt; minyatür, gravür, fotoğraf ve temsili resimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda bunların üzerinde durulacaktır.

5.1.2.2.1. TARİH KONULU MİNYATÜRLER VE GRAVÜRLER

Yazma kitaplardan alınmış minyatür kopyaları, müzelerin ve pek çok mekanın duvarlarını süslemektedir. Eski yazma eserlerin, konularına uygun olarak nakkaşlar tarafından resmedildiği görülmektedir. Özellikle tarih konulu minyatürlerin varlığı, sanat tarihçilerinin konu üzerine eğilmesine yol açmış, fakat siyasi tarihçilik yapan tarihçiler, yazılı kaynak aradıkları için bu görsel malzeme ile pek ilgilenmemişlerdir.

Minyatürler kendi aralarında siyasi hayat ile ilgili, sosyal hayat ile ilgili, kültürel hayat ile ilgili, iktisadi hayat ile ilgili, askeri hayat ile ilgili olmak üzere sınıflandırılabilir. Bu Osmanlı minyatürlerinden bazıları, özellikle yapıldıkları dönemdeki önemli tarihi olaylarla ilgilidir. Gerçekten de Türk tarihinin türlü yanlarını aydınlattıkları gibi kılık, kıyafet, eğlence, düğün, av, savaşlar, resmi kabuller hakkında esaslı bilgi vermektedirler (Uluçay,1958:28).

Minyatür sanatını, VIII. yüzyılda Uygur Türklerine kadar indirmek mümkündür. İlhanlı veziri ve tarihçi Reşidüddin'in hazırlattığı **Camii't-Tevarih**'teki minyatürlerin çoğu Uygur Türkleri tarafından yapılmıştır(Aslanapa, 1989:365).

Hünernâme, Sûnâme, Şehname, Nusretnâme, Süleymannâme, Surname-i Vehbi, Tarih-i Sultan Bayezid, Şehinşahname, Selimname, Cerrahiye-i İlhaniye,

Mecmu'-ı Menazil, Beyan-ı Menazil Seferi Irakeyn, Şücaatname(1586), Gencine-i Fethi Gence(1589), Tarih-i Feth-i Yemen(1594), Subhatu'l Ahbar, Eğri Fetihnamesi, Hotin Fetihnamesi gibi yazmalar Osmanlı tarihine ilişkin oldukça zengin tarih konulu minyatürler içermektedir.

1465'de Sabuncuoğlu Şerefeddin'in **Cerrahiye-i İlhaniye** adlı kitabı, çeşitli hastalıkların nasıl ameliyat edileceğini anlatan 140 minyatürden oluşmaktadır(Aslanapa, 1989:369).

Akalay'a göre(1969-70:151) Osmanlı tarihiyle ilgili olarak minyatürlenmiş eserler ilk defa Kanuni Sultan Süleyman döneminde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde yazılmış ilk eserden biri de **Selimname**'dir. Bu eser, Yavuz Sultan Selim'in fetihlerini anlatan 24 minyatürden oluşmakta olup, 1520-25 tarihlerinde yapılmıştır.

Bu dönemdeki eserler iki grupta toplanabilir; Birincisi, figürsüz yarı haritacı bir anlayışla çizilmiş şehir, kale, liman manzaraları ve menzilleri gösteren minyatürleri içeren monoğrafi niteliğindeki eserlerdir. Aslanapa'ya göre(1989:372), bu minyatürler, bu yerleri "şaşılacak bir doğrulukla canlandırmaktadır." Bu anlayışın temsilcisi Matrakçı Nasuh ve onun ekolüne mensup olanlardır. Matrakçı Nasuh'un **Mecmu'-ı Menazil** ya da **Beyan-ı Menazil Seferi Irakeyn** Kanuni Sultan Süleyman'ın İran seferinin (1533-1535) resimli bir tarihidir. Nasuh'un ordu ile birlikte İstanbul'dan Bağdat'a gitmiş olduğu düşünülebilir. Eser, 107 tane minyatür içermektedir. Bu kitapta; Kütahya, Kayseri, Adana, Diyarbakır gibi şehirlerin o günkü durumlarını görmek mümkündür. Ordu'nun uğradığı menzilleri(konak yerlerini) göstermesi açısından dokümanter bir nitelik taşımaktadır. Piri Reis'in yarı harita minyatürünün içeren **Kitabe el Bahriye** adlı (1525-26) eserde bu grup içinde değerlendirilebilir.

İkinci grupta ise Osmanlı padişahlarının şahnameleridir. Kanuni Sultan Süleyman için yazılan ve minyatürlenmiş **Süleymanname** klasik Osmanlı şehnamelerinin proto tipini oluşturur. Süleymanname'nin birinci bölümünde, Kanuni Sultan Süleyman'ın 1543 Macaristan seferi, Barbaros'un aynı tarihli Akdeniz seferindeki şehir, kale ve limanları bir arada gösteren 32 minyatür ile canlandırılmıştır. Nis, Tulong ve Cenova şehirleri ve surları resmedilmiştir. İkinci bölümde, Budin-Peste, Estergon, Ustonin-Belgrad ve menziller resmedilmiştir.

Şirvanlı Ali'nin **Süleymanname**'si(M1558-H.965), Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının 1520-1558 yılları arasındaki geçen olaylarını anlatmaktadır. Eğlence,

savaş, huzura kabul, av sahneleri konularını işleyen 69 adet minyatürlü önemli bir eserdir. Macar, İran ve Türk kıyafetleri ve silahları "iyi gözlemlenmiş" bir şekilde tasvir edilmiştir. Mohaç savaşını gösteren minyatürde zırhlar, bayraklar, silahlar ve kıyafetler "tam gerçeğe uygun" olarak gösterilmiştir. (Aslanapa, 1989:374).

Nigari adıyla tanınan Haydar Reis'in (ölm.1572) Sultan Süleyman'ı yaşlı halinde canlandıran minyatüründe, Sultan arkasından yürüyen iki silahdarı ile bahçede dolaşırken gösterilmiştir. Nigari, Barbaros Hayreddin Paşa'yı bir elinde Sultan'ın hediye ettiği kıymetli asa, diğer eliyle karanfil koklarken tasvir etmiştir (Aslanapa, 1989:376).

Seyyid Lokman'ın 1579 tarihli **Süleymanname**'sindeki 25 minyatür Kanuni Sultan Süleyman'ın son yıllarını ve Zigetvar fethinden sahneler canlandırmaktadır.

Tarih-i Sultan Bayezid adlı yazmada II. Bayezid dönemi seferleri ve Osmanlı donanmasının resimlerini göstermesi açısından önemlidir. Bu yazma, 1540-45 arasında yapılmıştır. Sultan II. Bayezid ile Şehzade Cem Sultan'ın savaşlarını, Gülek, İnebahtı gibi kale ve limanları gösteren 10 minyatür vardır(Aslanapa, 1989:374).

1720'de kaleme alınmış, **Levni'nin Surname-i Vehbi**'deki minyatürler, öğrenciler için 18. yüzyıl saray ve çevresinin hayatı göstermesi açısından önemli görsel ipuçları vermektedir. Bunun yanı sıra, Levni'nin minyatürleri Osmanlı sosyal hayatı ve meslekler ile ilgili oldukça bilgi sunmaktadır*. Burada, Padişahın kabul resmi, yeniçerilere pilav zerde ziyafeti, vezirin sünnet hediyelerini dağıtması, Şeyh ve Seyyidlere şölen, Kur'andan ayetler okunması, ok müsabakası, tersane alayının geçişi, müzisyenlerin ve hokkabazların gösterisi, cambazların ve sihirbazların gösterisi, esrarkeşler, ayılarla güreşenler ve yılanlılar, fırıncılar, değirmenciler ve çiftçilerin geçişi, celep ve kasapların gösterisi, mumcular ve berberlerin geçişi, çengiller ve müzisyenler, ayakkabıcılar, bakkalar, kavukçular, tüccarlar, bakırcı, kuyumcu, kumaşçı, kağıtçı, Haliç'te gösteri, Topçu Ocağı'nın gösterisi, Amiral Barbaros, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Selim'in Belgrad'da Tahta Çıkış Töreni, Sultan Süleyman Mohaç Muharebesi, Sultan II. Mehmet'in Bursa'da tahta çıkışı gibi konular işlenmiştir.

* Bu minyatürler için bakınız. Erol Kılıç(1992) **Surname-i Vehbi Minyatürleri'nde Kompozisyon Biçimleri**. Gazi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Levni ve diğerk bir üstad olan Abdullah Buhari'nin yapmış olduğu tek figürlü albümlerden yararlanarak, o dönemin insanların kılık ve kıyafeti hakkında da öğrencileri bilgilendirmek mümkündür. Özellikle de kadınların nasıl giyindiğine ilişkin önemli ipuçları vardır.

Prof. Dr. Metin And'ın hazırlamış olduğu minyatürlerle **Osmanlı-İslam Mitologyası**, efsanelerin, inançların minyatürcünün karnışından nasıl resmedildiğine dair ilginç görsel malzeme sunmaktadır.

Hünername ve Subhatu'l Ahbar adlı eserler doğan Kardeş tarafından basılmıştır. **Subhatu'l Ahbar**, Hz. Adem'den IV. Mehmet'e kadar bütün Türk-İslam Sultanlarının resimlerini içermektedir.

Sonuç olarak, Minyatürler, Osmanlı tarihine, saray hayatına, muharebe ve muhasara sahnelerine, şehir ve kale manzaralarına ilişkin içerdiki konularıyla, sanatçının, gerçek olayları realist görüş ile anlatma niyetinden dolayı tarih öğretiminde kullanılabilecek zengin görsel malzeme sunmaktadır. Türk minyatürlerinin realist yapısı, onların tarih eğitiminde kullanılmasını kolaylaştırmaktadır. Minyatürlere tarih ders kitaplarında rastlamakla birlikte, gerek baskının kalitesizliği, gerekse tarih öğretmeninin yetersiz donanımı, minyatürlerin etkili bir şekilde kullanılmasını engellemektedir.

Gravürler, fotoğrafın icadından önce kitapta sözü edilen kişi, manzara ve olayları tasvir için yapılıyor ve çoğaltılıyordu. Gravürler, genel olarak tahta üzerine kabartma, metal üzerine çukur olmak üzere ikiye ayrılmaktadır(Sema Boyacı, 1994:8). Eyice(1973:311), gravür yapımında üç teknikten söz etmektedir. Bunlar, tahta oyma tekniğı, bakır kazıma tekniğı ve çelik kazıma tekniğı. Bunların yanısıra taş üzerine işlenen gravürler de vardır. Önemli bir olay cereyan ettiğinde olay o günlerde güncelliğini kaybetmeden gravürler hazırlanıyordu. Genellikle, ressam olay yerinde olmadığından gelen haberlere göre gravürü çiziyordu. Gravürlerin belge ve sanat değeri nadiren olmakla birlikte, olayı Batılılara göstermesi ve onlarda bir imaj oluşmasını sağlaması açısından önemlidir.

W. B. Bartlett, D'Ohsson, Melling, T. Allom gibi Batılı sanatçılar, Osmanlı yaşantısına ait gravürler yapmıştır. Bunlar bir kısmı esir olarak, bir kısmı da gezgin olarak Osmanlı imparatorluğunu dolaşmış, buraların yaşayış ve kültürü ile ilgili yazdıkları kitaplara gravürler koymuştur.

1714'de basılan Jean Baptiste Van Mour'un albüm kitabı, gravürlerin kılık kıyafeti yansıması açısından kullanışlıdır. Bu kitap, her mesleğin giydiği kıyafetleri göstermesi bakımından önemli olmakla birlikte, öğrencilerde kıyafete ilişkin olarak bir terminoloji (kavuk, kallavi, sorguç gibi.) gelişmesini sağlayacaktır.

Eyice, tarihi iki olayla ilgili iki gravür yayımlamıştır. Birisi, Varna'nın Teslimi Gravürü (1828), ikincisi de Cezayir'in Teslim gravürü(1830). Birinci gravürde anlatılan olaya ilişkin Lütüfi tarihinde detaylı bilgiye rastlamak mümkündür. Olay, Kaptan-ı Derya Darendeli İzzet Mehmed Paşa'nın Varna kalesi Muhafızı Serezli Yusuf Paşa'nın ihaneti ile Varna'yı Ruslara teslim etmek zorunda kalmasıdır. Eyice(1973), gravürdeki minare külahlarından ressamın hiçbir Türk şehri görmediğine işaret etmiştir. İkinci gravür, 5 Temmuz 1830 tarihinde Fransızların Türklerin elinden Cezayir'i almaları ile ilgilidir. Gerçekten de Eyice'nin (1973) vurguladığı gibi, sanat değeri olmayıp, halk için hazırlanmış ve olayın Avrupa'da heyecanla takip edildiği günlerde yapılarak, satışa sunulmuş bu gravürler, tarihimizin bir sayfasını, hatırasını yansıması açısından önemlidir. Aslında tarihi belge değeri ve sanat değeri daha yüksek olanlara da rastlanabilir. Eyice'nin de ifade ettiği gibi **"tarihimizin bu çeşit görsel vesikaların bir yerde toplanmasında büyük fayda vardır."** (Eyice, 1973:315)

İstanbul'a gelen yabancı seyyahların, 16., 17., 18. yüzyılların İstanbul'unu gösteren bir hayli gravürü bulunmaktadır. Bunların arasında, İtalyan Giovan Maria Angiolello, 1470'de İstanbul'unun ilk tasvirlerini yapmıştır(Yerasimos, 1988: 34). 1819 tarihli Melling'in " Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore" adlı çalışması 1969 yılında Doğan Kardeş tarafından basılmıştır. Aslında batı seyahat kitaplarında Anadolu illerinin de benzer gravürlerini bulmak mümkündür. 1991-93 yıllarında, İstanbul'un Kağıthane İlçesinde ilköğretimde öğretmenliğim sırasında Kağıthane'nin gravürlerini bulmuş, bir ulusal bayram günü Sadabat'a öğrencileri götürmüştüm. Eski Kağıthane, ormanlık ve yeşillik haliyle İstanbulluların bir mesire yeri idi. Öğrenci ile 18. yüzyılın Kağıthane'sini ve günümüzdeki Kağıthane'nin durumu tartışılmıştı. Öğrenciler, sanayi atıklarının Kağıthane deresini kirlettiğini ve çarpık yapılaşmanın doğal güzellikleri bozduğunu söylemişlerdi. O halde, tarih, kültür ve doğa bilincini oluşturma da tarih konulu gravürler de kullanılabilir.

5.1.2.2.2. TARİHİ FOTOĞRAFLAR

Tarih öğretiminde fotoğraf kullanılması, pedagojik olduğu kadar tarih metodoloji açısından da önemlidir. Fotoğraf, yakın dönemlerle uğraşan tarihçilerin kullanabileceği bir tarih belgesidir. Her fotoğraf çekildiği dönemin tarihini de içinde taşımaktadır. Yazılı kaynaklarda olmayan pek çok bilgi fotoğraflardan çıkarılabilir. Fotoğraf, tarih bilincinin oluşmasında belgesel bir yardımcı olarak kullanılmalıdır.

Hiç şüphesiz ki tarih öğretiminde ilk fotoğraf kaynakları öğrencilerin tarih ders kitabında karşılaştığı fotoğraflardır. Müzelerin pek çok fotoğraf olarak kanıt sunduğu görülmektedir. Türkiye'de özellikle Atatürk ve Cumhuriyet müzesi gibi tarih müzeleri bir hayli fotoğraf içermektedir.

Fotoğraf, tarihi öğrenmemize ve zihnimizde canlandırmamıza yardımcı olur. Eski fotoğrafların hepsi tarihli olmamakla birlikte, iç kanıtlar uygun tarihleri bulmayı kolaylaştırır. Özellikle, bazı fotoğraflar, moda ve ulaşım konusunda iç kanıt sağlayabilir. Örneğin, Atatürk'ün Wilhelm bıyıklı ya da çerçevesiz gözlüklü fotoğrafları, dönemin Avrupa modaları hakkında da bizlere bilgi vermektedir. Bütün tarafsızlığına rağmen tarihçi olaylara duygularını katabilirken, fotoğraf, 1840'lardan beri sadece gördüğünü belgelemektedir.

Çocuklar, fotoğraflara bakmayı severler. Bir tarih öğretmeni kadar, aile de fotoğraf albümlerini kullanarak çocuklarının eğitime yardımcı olabilir. Örneğin, bir fotoğrafı ele alarak, bir kişiyi seçerek, bu kişinin yaptıklarını ve neden onun takdir edildiğini çocuğa anlatılabilir. Bu kişinin eylemlerinin sonuçlarına dikkat çekilebilir. Benzer etkinlikler, gazetede ve magazin dergilerindeki kişiler üzerinde de olabilir. Çocukların, bu resimleri kesip bir zarfta toplaması da sağlanabilir.

5.1.2.2.2.1. Fotoğraf Kaynakları ve Müzeler

Bu kısımda Türkiye'de fotoğrafçılığın gelişimine ve fotoğraf kaynaklarına bakılacaktır. Bilindiği gibi, 1826'de ilk kalıcı görüntü gravürcü Joseph Nicephore Niepce tarafından çekilen görüntüydü. Niepce 1833'de vefat etmiş ve bayrak genç ortağı Louis Jacques Daguerre'e geçmişti. Fotoğraf teknolojisi, İngiliz William Henry Fox Talbot tarafından geliştirildi. 8 Şubat 1840 tarihinde Frederic Goupil Fesquet, Türkiye'ye ilişkin ilk resimlerini İzmir'de çekti(Özendes, 1996:76). 1842 yılında Osmanlı İmparatorluğu; fotoğraf makinasını, mucit Daguerre'nin asistanlarından Kompa'nın İstanbul halkının fotoğraflarını çekmesiyle tanıdı. İlk zamanlar, Osmanlı döneminde bir portre fotoğrafçılığı gelişti. Bu dönemin ünlü fotoğrafçıları arasında Abdullah Biraderler, Sebah Joillier, Apollon, Andriomeno gelmekteydi. Osmanlı

Sarayı ve aydınları fotoğrafa oldukça rağbet etmişti. Bununla birlikte, dönemin şehir yaşamı, gelenek ve görenekleri ile ilgili fotoğrafların çoğu yabancı gezginler ve oryantalist fotoğrafçılar tarafından çekilmiştir. II. Abdülmecit döneminde, Abdullah biraderlerin çektiği fotoğraflardan oluşan bir sergi Londra'da açıldı(Karadağ,1994:72). 1863 yılında Sultan Abdülaziz, Abdullah Biraderleri İzmit'teki av köşküne davet ederek, onlara poz verdi. Sultan, onları " Ressam-ı Hazret-i Şehriyar-i" rütbesi ile ödüllendirdi(Özendes, 1996:77). Osmanlı sultanlarından II. Abdülhamit'in, kendi fotoğrafını aldirmayı sevmemekle birlikte, Yıldız sarayında Osmanlı İmparatorluğunun her alanıyla ilgili (Limanları, donanma gemilerini, fabrikaları, camileri, askeri kuruluşları, okulları, hastaneleri içeren) bir fotoğraf arşivi oluşturduğu bilinmektedir. Diğer devlet başkanlarına ülkenin propagandasını yapmak için albümler gönderdi. Bunların bir kısmı, Amerika'daki Kongre Kütüphanesindedir. Bu dönemde belge fotoğrafçılığında önemli bir gelişme oldu. 1901 yılında II. Abdülhamit, tahta çıkışının 25. yıldönümü dolayısıyla, Osmanlı imparatorluğunda çıkaracağı af için ülkenin bütün cezaevlerindeki mahkumların tek tek ya da üçerli gruplar halinde boy fotoğraflarını çekti. Üstelik, Bardakçı'ya göre(2000:14), sultan mahkumların fotoğraflarına bakarak, affedeceklerini seçmişti.

Atatürk'ün; fotoğrafını çekirme ve sinemadan yararlanma konusunda hassas olduğu görülmektedir. Atatürk, fotoğrafçıların isteklerini yerine getirir, onlara poz verirdi. Atatürk, kendisinin, kurduğu Cumhuriyet'in sembolü olduğunun bilincindeydi. Kurtuluş Savaşı yıllarında da Atatürk, yanında asker fotoğrafçılar bulundurarak, savaşın belgelenmesini sağladı. Genç Cumhuriyet'i dış dünyaya tanıtmak için Matbuat Umum Müdürlüğü kuruldu. Bu müdürlük, Anadolu'nun fotoğraflarla belgelenmesine çalıştı ve albümler yayımladı (Karadağ, 1994:74). Bu sayede elimizde pek çok Atatürk fotoğrafı bulunmaktadır. Vefat edenlerin terekelerinden hiç görülmedik, yeni Atatürk fotoğrafları da çıkabilmektedir. Cumhuriyet Müzesi'ndeki fotoğraflar incelendiğinde fotoğrafların kronolojik olmaktan çok, altı ilke çerçevesinde düzenlendiğini görmekteyiz. Öte yandan eski ve yeni uygulamanın fotoğraflarının yan yana yer alması öğrenmeyi daha da pekiştirmektedir.

Alptekin Müderrisoğlu'nun hazırlamış olduğu "Kurtuluş Savaşı'nda Ankara" adlı kitap, içerdiği 400 belgesel fotoğraf ile tarih öğretmenine oldukça zengin bir fotoğraf arşivi sunmaktadır. Burçak Evren, 1920'lerin Ankara'sı için böyle bir kitap yayımlamıştır. Cumhuriyetin il yıllıkları oldukça zengin fotografik malzeme

sunmaktadır. Ayrıca Cumhuriyet'in 10., 50., 75., yılları için hazırlanan özel fotoğraf albümleri de bulunmaktadır.

Hayat Tarih Mecmuası, Yıllarboyu Tarih, Tarih ve Toplum, Toplumsal Tarih gibi popüler tarih dergileri tarih öğretmenine görsel olarak oldukça zengin belge sunmaktadır. Bunlar arasında 1950'li yıllarda yayımlanan Resimli Tarih Mecmuası'nın arka kapağında "yaşadığınız dünkü hayatı çocuklarınıza nasıl anlatabilirsiniz?" adlı bir köşe yapılmıştır. Burada Osmanlıdaki meslek erbaplarının (Saka, Berber, Sucu, Şekerci, Muhallebici gibi.) ve Osmanlı toplumundaki etnik grupların (Arnavut, Çerkez, İranlı gibi) giyim kuşamlarını gösteren fotoğraflar konmuştur. Osman Hamdi ve Mari dö Loney'n yayımladığı(1873) kitapta Osmanlı kılık kıyafetlerine yer verilmiştir. Burada giyim kuşam şehirlere göre ele alınmıştır. Örneğin, Aydın kılıkları, Trabzon Kılıkları, İzmir kadın kıyafetleri gibi.

Bu derginin arka kapağında bir de " Elli Senelik Değişmeler" köşesi bulunmaktadır. 1900-1950 arasındaki kadın kıyafetleri, plaj kıyafetleri, elektronik araçlar gösterilmektedir. Fakat bu fotoğrafların, Avrupa dergilerinden alındığı dikkati çekmektedir. Bununla birlikte, bu fotoğraflar, günlük hayattaki değişimleri yansıtmaları bakımından oldukça etkilidir.

Günümüzde, İl ve İlçelerde kurulmuş olan sivil örgütler ve belediyeler, o bölgenin köklü ailelerinden aldıkları bölgenin eski durumunu gösteren ve yeni halini gösteren fotoğrafları içeren yeni yıl takvimleri tasarlamaktadır. Bu takvimler, bölgede yaşayan tarih öğretmeni için oldukça önemli görsel malzeme sunmaktadır ve dikkatli kullanıldığında öğrencilerin analiz becerisini geliştirecektir. Bir gazete, 1920'li yılların Kuşadası fotoğrafından hareketle, şehitlik olarak kullanılan plaj kıyısındaki bir bölgenin 1930'dan sonra kitabelerinin sökülerek, daha sonra halk plajı yapıldığını, baş sayfadan haber vermişti. Böylece bölge yetkililerinin de şimdi şehitlerin anısına orada bir anıt yapma düşüncesi belirdi. Hiç şüphesiz ki, tarih bilincinin oluşmasında, değişim ve süreklilik gibi tarih disiplinin iki temel yapısını algılanmasında bu tür malzemeleri kullanmak çok önem taşımaktadır. Bununla birlikte, fotoğrafa dayalı tarih öğretimi yapabilmek için, Türkiye illerinin geçmişten günümüze fotoğraflarının toplandığı albümlere ihtiyaç vardır.

5.1.2.2.2. Fotoğrafları Kullanma Etkinlikleri ve Fotoğraf Analiz Teknikleri

Pek çok yabancı tarih eğitimcisi fotoğrafları kullanma etkinlikleri üzerinde durmuş, fotoğrafın nasıl analiz edileceği ve fotoğrafa dayalı nasıl soru sorulacağına

ilişkin modeller geliştirmiştir(Aris,1993;Gunning,1978). Aslında fotoğrafların kullanılması daha 20. yüzyılın başında Decroly ile başladığı görülmektedir. Baltacıoğlu, 1911'de Brüksel'de Decroly okulunda tarih dersinde bir fotoğraf kullanma etkinliğine gözlemlemiştir. Baltacıoğlu(1998:139; 1964:16), olayı şöyle anlatır;

" Bir odaya girdik. Bu oda sınıfa benzemiyordu. Dört bir yanında duvarlara masalar dayamışlar. Bu masaların yanı başındaki sepetin içinden (çocuklar) kitap, dergi parçalarını alıp resimlerini kesiyorlar, sonra bu resimleri önlerindeki deftere yapıştırıyorlar. Dr. Decroly'ye sordum:

-Bu çocuklar ne yapıyorlar?

-Tarih öğreniyorlar, dedi.

-Peki ama ne hocaları var, ne de kitapları! Nasıl öğreniyorlar? Bunlarda zaman fikri nasıl teşekkül edecek?

Dr. Decroly , şöyle karşılık verdi:

-Siz Brüksel'e geldiğinizde Brüksel'i tanıyor muydunuz? Gezdiniz, dolaştınız. Şehrin dağınık olarak öğrendiğiniz parçaları günün birinde birbiriyle birleştirdi. Brüksel şehri oldu. Tarih de böyledir. Bu çocuklar bu resimleri kese kese, göre göre bir takım dağınık bilgiler edinecekler. Günün birinde hepsi birleşip tarih fikri teşekkül edecek."

Buradaki örnek Decroly'nin tekniğini göstermekle birlikte, farklı kullanım tekniklerini bulmak da mümkündür.

Normal bir rehberli turda " Bu, Robert Fulton'un icat etmiş olduğu buharlı geminin 1807 yılına ait bir fotoğrafıdır." denilir ve geçilir. Ama soruşturma tarzı eğitim yöntemlerinin kullanıldığı bir ders amaçlı turda " Buharlı gemiyi kim icat etmiştir?" veya hangi yıl icat edilmiştir?" gibi sorular sorulabilir (Booth, 1982:16). Çocuğun sorması gereken en önemli sorulardan biri de " Bu fotoğraf niçin çekilmiştir?" sorusudur (Aris, 1993:112). Öğretmen, " Bu fotoğraf 150 yıllıktır. Ailenizdeki en eski fotoğraf kaç yıllıktır. Teması nedir?" gibi bir soru da yöneltebilir.

Bu konuda Felton ve Allen'in (1990:84) geliştirmiş olduğu tarihî fotoğrafları kullanma modeli oldukça kullanışlıdır. Bu model 8 aşamadan oluşmaktadır. Dersin hedefinin belirlenmesi modelin dışında tutulmuştur. Öncelikle, öğretmen dersin hedefini belirler. Hedef şöyle belirlenebilir:

" Öğrencinin, gözlemler ve çıkarım yaparak, 1929 Dünya Ekonomik krizinin İzmir'deki işçilere etkisine ilişkin bilgisini zenginleştirmek için tarihî fotoğrafı analiz etmek."

Modelin aşamaları şu şekildedir;

1. **Fotoğrafın Sunumu:** Öğrenciye, yerel tarih ve ülke tarihi bağlamında fotoğrafın kapsamı söylenir. Burada öğretmen, " Bugün, İzmir'de 1929

yılında eski bir fotoğrafı ele alacağız. Bu fotoğraf, 72 yaşındadır. Bu fotoğrafı dikkatlice inceleyiniz ve anahtar sorulara cevap veriniz?

2. **Anahtar Soru Yönelme:** Bu aşamada öğretmen anahtar sorular sorar. Örneğin, Bu insanlar kimlerdir?, Bu resimdeki insanlar ne yapıyor?, Bu fotoğrafın nerede çekildiğini düşünüyorsunuz?, Fotoğraf o dönemdeki yaşam hakkında ne söylemektedir? Öğrencilerin sorunun cevabına yönelik hipotezleri alınır, tahta varsa not edilir.
3. **Öğrencilerden Kişileri ve Nesneleri Tanımlamalarının İstenilmesi:** Öğrenciler, gözlem yapar, gördükleri kişi, grup ve nesneleri etiketlendirir. Öğrenciler, resimde gördükleri her şeyi listeler. Bütün insanlar ve nesneler adlandırılır.
4. **Öğrencilere Fotoğrafta Gördüklerini Betimletme:** Öğrencilerden, gördüklerini karşılaştırarak betimlemeleri istenir. Öğretmen, bu kimseler nasıl giyinmiş?, Giysilerinin, bizimkinden farklılığı nedir?, Ne gibi araçlar görmektesiniz?, Bugün biz bu araçları kullanmakta mıyız? gibi sorular yöneltilir.
5. **Öğrencilere, Çıkarım Yapmaya Yöneltecek Sorular Sorma:** Öğrenciler, verinin ötesine giderek, gördüklerini bir araya getirerek, ipuçları olarak gözlemlerini kullanırlar. Burada, öğretmen, fotoğraf bu adamların çalıştığı yerle ilgili ne gibi ip uçları vermektedir?, Bu adamlar ne tür bir iş yapmaktadır?, Bu ne çeşit bir binadır? gibi sorular sorabilir.
6. **Öğrencilerden Hipotezlerini Değiştirme, Doğrulama ve Atma İhtiyaçlarının Olup Olmadığı Sorma:** Öğrenciler bu aşamada başlangıçta yaptıkları hipotezlere yönelirler. Öğrenciler, hipotezlerini destekleyecek ve değiştirecek çıkarımları yapmada gözlemlerini kullanırlar.
7. **Hipotezleri Desteklemede Ders Kitabı ve Diğer Materyallerin Kullanılması:** Öğretmen, konuya ilişkin daha fazla bilgi bulmaları için kaynaklar önerir. Bu şekilde, öğrenciler, ulaştıkları sonucu desteklemede ve değiştirmede daha fazla bilgi toplar.
8. **Düşünmeyi Gözden Geçirme:** Öğretmen, süreci gözden geçirmede öğrencilere kılavuzluk eder. Birlikte sorular ve düşünme becerileri üzerinde odaklaşırlar.

Bu model dikkatlice incelendiğinde, her türlü tarih konulu resme uygulanabileceği söylenebilir. Müzelerdeki fotoğraf koleksiyonları için kullanılabileceği gibi, sınıf içinde ders kitaplarındaki fotoğraflar için de kullanılabilir. Özellikle Atatürk, Kurtuluş Savaşı Müzelerinde bol miktarda fotoğraf ile karşılaşılacaktır. O halde tarih öğretmeni, bu etkinlik için özellikle anlam ve mesaj yüklü bir fotoğraf seçmelidir.

Tarih derslerinde tarihî fotoğraflar, değişim ve süreklilik gibi iki önemli yapısal kavramı kazandırmak için de kullanılabilir. Bu bağlam da şehir görüntüsünü içeren eski bir fotoğraf alınır, aynı açı ve yerden günümüzdeki durumu fotoğraflanır. Bunlar, yerel müzelere ya da okul müzelerine asılır. Öğretmen, her iki fotoğrafa da öğrencilerin dikkatini çeker. Buna benzer bir etkinlik, Bolu'nun 1930'lu yılları ile 1990'lı yılları arasındaki fotoğrafları üzerinde yapılmıştır. Dikkatli öğrenciler, 1930'lu yıllarda Bolu'daki saat kulesinin hemen farkına varmıştı. Sonra, fotoğrafların çekildiği varsayılan yer ve saat kulesinin inşa edildiği yer ve şimdi oralarda hangi binaların olduğu tespit edildi. Bu aşamadan sonra, saat kulesi inşasının amaçları, mimarisi gibi konularda öğrencilere proje verilebilir. Öğrenci, saat kulesinin 1940'lı yıllardaki bir depremle yıkıldığını, yerine daha sonra bu yurdun yapıldığını ve saat kulesinin kadrın ve aletlerinin vakıf kurumunda olduğunu keşfedecektir. Böyle bir ders, depremin tarih içinde şehir dokusunu nasıl değiştirilebildiğini gösterdiği gibi depreme karşı bilinçlenmede de etkili olacaktır.

Unutulmamalıdır ki, tarihî fotoğraflardan anlamak için alt bilgi gereklidir. Fotoğraf, yazı ve açıklamalarla desteklenmelidir^{*}. Örneğin, 1930'larda Eskişehir'de Porsuk çayında gezenlerin bıraktığı fotoğraf bize bu dönemin Eskişehir'i ve Türkiye'si hakkında bilgi verir. Halide Edip Adıvar **Türk'ün Ateşle İmtihanı** adlı kitabında Milli Mücadele sırasında Ankara'ya giderken, Eskişehir'de Gar'ın hemen karşısında Madam Tadia Oteli'nde kaldığını yazmaktadır. Bugün böyle bir otel yok. Fakat, otelin resmi bulunmuş, anı yanına yerleştirilerek sergilenmiştir. Benzer bir şekilde Atatürk'ün yeniçeri kıyafetleri içinde çektiği fotoğraf, Kazım Özalp'ın anılarındaki ilgili pasajlar ile daha bir anlam kazanmaktadır(Özalp ve Özalp,1992).

^{*} Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 9-30 Aralık 1995 tarihleri arasında " Fotoğraflarla Türkiye'de İnsan Hakları Sergisi (1839-1990) düzenledi. Benzer bir şekilde İstanbul'da tarihî darphane binasında vakıf tarafından, Cumhuriyet'in 75. Yılında Cumhuriyet'in Aile Albümleri Sergisi düzenlenmiştir.

Yakın zamanda fotoğrafın yaygın kullanımından sonra, propogandistler gerçekliği sayısız fotoğraf hileleri ile distorsiyonlu ifşa etmiştir(Haskell.1993:3-4). Ya da gazeteciler, fotoğrafları yan yana getirerek, bir takım fotomontaj hileleri yapmışlardır. Bu tip fotoğraflar, tarihî belge olmamakla beraber, özellikle öğrencilerde eleştirel düşünmeyi oluşturmada kullanılabilir. Örneğin, Karateke'nin (1996:50) de hakkında bir yazı yazdığı II. Abdülhamit ile II. Wilhem'in kol kola gösteren bir fotoğraf vardır. Karateke, 22 Ekim 1898 tarihli 2904 numaralı L'illustration dergisinde çıkan II. Abdülhamit dönemi Osmanlı-Almanya yakınlaşmasını temsil eden bu resimin bir fotomontaj olduğunu göstermiştir. Gerçekten, O dönemin dergilerinde müttefik devletlerin imparatorlarını ve hükümdarlarını birlikte resmetme oldukça yaygındı.

5.1.2.2.3. TARİH KONULU RESİMLER

İlköğretim ve ortaöğretim programları, çocuklarda sanat sevgisi ve estetik görgüsünü geliştirecek tarzda olmalıdır. Gerçek anlamda sanat sevgisi ve estetik görgüsünü resim derslerine ve resim-iş öğretmenine bırakmakla birlikte, tarih öğretmeni, tarih konulu bir "belgemi" resimden hareketle, bir takım tarihî kanıtları çıkarmayı, dolayısıyla resme bakmayı öğretebilir.

Bu konuda, II. Meşrutiyet'ten beri sayıları az da olsa bir iki çalışmaya rastlamak mümkündür. Maarif Nezareti, masraftan kaçınmayarak, eğitim amaçlı kullanılmak üzere Balkan Mezalimi ile ilgili tablolar yaptırmıştır*. 1917 de (H.1333) İhsan Sungu, yağlı boya tabloya dayalı bir ders örneği yazdı. Ünlü Ressam Nazmi Ziya'nın yaptığı bu tablo, Sultan I. Ahmet adına Başkomutan Lala Mehmet Paşa tarafından Erdel Prensi Etyen Boçkay'a Macar Krallığı tacının giydirilmesini tasvir etmektedir. Geçmişte, tarih programları, özellikle sınıf içinde bu tür tabloların kullanılmasına ilişkin yönergeleri içermektedir. Buna ilişkin bir yönerge maddesinin konması İhsan Sungu'nun etkisiyle olmuş olabilir. Örneğin, 1926 İlkokul tarih dersi programında; öğretiminde dikkat edilecek noktalardan biri olarak 5. maddede;

"Öğretim sırasında tarihî tablolar gösterilecektir. Eğer tablo yoksa öğretmen kitaplardan sağlayabileceği resimleri ve kartpostalları gösterecek ve okullarda tarihi kartlardan oluşan bir koleksiyon yapılacaktır" denilmektedir.

Tarih derslerinde kullanılabilecek yağlıboya resimleri ikiye ayırabiliriz. Bunlar, belgesel resimler ve temsilî resimlerdir. Belgesel resimler, fotoğrafın olmadığı

* 14 Haziran 1924 tarihli **Akşam** gazetesinde Mülga Maarif Nezareti'nin evrakının Büyük Reşid Paşa Mektebi eski binasına bu evraklar nakil edilirken, hamalların Balkan Mezalimine ait bu tabloları evlerinin duvarlarını süslemek için birer ikişer aldıkları yazılmaktadır.

dönemlerde görgü tanığı tarafından resmedilmiş olay, mekan ya da insan figürüne ilişkin çalışmalardır. Temsilî resimler ise yazılı kanıttan yola çıkılarak daha sonra yapılmış olay, mekan ya da kişi figürleri resimleridir. Tarih ders kitaplarında tarihi şahsiyetlerin portrelerine ve tarihi olaylara ait bir hayli belgesel ya da temsilî resimler ile karşılaşmak mümkündür ve pek az tarih öğretmeni çocukların bu resimlere dikkatini çekmektedir. Bu tablolar, maalesef ders kitaplarına acemice konmaktadır. Pek çoğunun altında, yapanın kimliği ve nerede sergilendiğine dair bir ipucu da yoktur.

5.1.2.2.3.1. Tarihi Şahsiyet ve Olayların Belgesel Resimleri

Osmanlı döneminde, bazı padişahların Avrupa'dan ressamalar getirterek, kendi portrelerini yaptırdığı resimler arasında belgesel resim niteliğinde olanlar olduğu gibi temsilî portrelerde vardır. Constanza de Ferrara'nın ve Gentile Bellini'nin Fatih Portresi, belgesel resimlere örnektir. 1478-81 arasında Constanza de Ferrara Fatih Sultan Mehmet için çalıştı. Madalyon üzerine at üstünde Fatih portresini hazırladı. 1479-1480 arasında İstanbul'da kalan Gentile Bellini'nin Fatih portresinin aslı, Londra Ulusal Galerisindedir. Cem Sultan'ın portresini, Bellini'nin bir Türk öğrencisi Behzad'ın yaptığı ileri sürülmüştür(Aslanapa, 369).

Yerli sanatçıların da yaptığı portreler vardır. Nakkaş Sinan Bey'in gül koklayan Fatih portresi ve Kapıdağlı Konstantin'in III. Selim portresi bunlara örnek verilebilir. Topkapı Müzesinde resim galerisinde Sultan Osman'dan itibaren pek çok Osmanlı padişahının resmi mevcuttur. Kanuni Sultan Süleyman'a eşi Hürrem Sultan'a ve kızı Mihrimah Sultan'a, IV. Mehmed'in eşi Gülnuş Sultan'a ait yağlıboya tablolar bulunmaktadır.

1721'de III. Ahmet döneminde Türk elçisi Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi Paris'e gittiğinde, XV. Louis'in, dönemin ünlü ressamaları Charles Parocel ve diğerlerine Türk elçisinin portrelerini yapmayı emretti. 21 Mart 1721'de Mehmet Çelebi'nin at üstünde maiyeti ile birlikte Paris'e Saray'a gidişleri yağlıboya tablo olarak yapıldı. 1742 Fransa elçiliğine tayin edilen oğlu Mehmet Sait Paşa da meşhur ressamların gravür konusu olmuştur. Sait Paşa'nın XV. Louis'e elçilik itimatnamesini sunarken gösteren deseni ressam J. M. Moreau yapmıştır. Bununla birlikte, Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin oğlu Mehmet Sait Paşa'nın da bir hayli portresi bulunmaktadır. Bunlardan ikisinin aslı Topkapı Müzesindedir. Sait Paşa'nın ressam Aved tarafından yapılmış tablosu Versailles sarayındadır.

Öte yandan bu dönemde Türkiye'ye gelen seyyahların ve elçilerin yanlarında getirdikleri sanatçılar, Osmanlı günlük hayatını resmetmişlerdir. Bunlar da belgesel resim niteliğinde kabul edilebilir. XVIII. yüzyılda Hollandalı Elçi Cornelis Calcoen ile birlikte İstanbul'a gelen ressam Jean-Baptiste Vanmour'un belge niteliğini taşıyan tabloları, tarihî ve kültürel açıdan önemlidir. Hollandalı Elçi Cornelis Calcoen'un Sultan III. Ahmet tarafından kabul edilmesini anlatan bir tablosu (aslı Amsterdam Devlet Müzesinde), elçi karşılama töreni hakkında bilgi vermektedir. Bu tablo, elçiye samur kürkünden şeref kaftanı giydirilerek huzura alındığını belgelenmektedir. Diğer tablolarının konuları şöyledir; İstanbul limanı, Boğaziçi, sema yapan mevlevi dervişleri, Patrona Halil Ayaklanması. Bunun yanı sıra, Osmanlı toplumsal tabakalaşması ile ilgili, geleneksel kıyafetler içinde Osmanlı tiplerinin portreleri yapılmıştı.

1811'de İran'a gönderilen elçi Seyyit Abdülvehhap Efendi maiyetindeki Bozoklu Osman Şakir Efendi'nin (ölm.1816) yapmış olduğu resimli İran **Sefaretnamesi** kafilinin uğradığı yerleri (İzmit, Bolu, Osmancık, Amasya gibi.) göstermesi açısından görsel malzeme sunmaktadır. Özellikle, 1811 tarihli Bolu resminde saat kulesi olması oldukça düşündürücüdür.

Aynı şekilde Alman ressam Reuter'in II. Mahmut'un yağlıboya portresi, Schepinger'in (1837), II. Mahmut At üzerinde, Halife Abdülmecid Efendi'nin yapmış olduğu II. Mahmud'un Şehzadeliği adlı tablolar belge niteliğini taşımaktadır. C. Cetind'in, Sultan Abdülmecid tablosu (1864)da benzer özelliklere sahiptir.

Atatürk'ün de Çanakkale savaşları sırasında Alman ressam von Krausz'a portresini yaptırdığı görmekteyiz. İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Nazmi Ziya gibi pek çok ressamın Atatürk portreleri müzelerde sergilenmektedir.

5.1.2.2.3.2. Tarih Konulu Temsilî Resimler

Tanzimat, II. Abdülhamit, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde asker ve sivil yerli ressamların, yabancı ressamların tarih konulu yaptıkları çalışmaların tümünü bu kategoriye alabiliriz. İlk yerli ressamlar, natürmort, romantik manzaralar, dinsel konulu resimler ve İstanbul'un panoramik ve pitoresk manzaralarını yapmışlardı. 1850 ve sonrası yerli ve yabancı ressamların çalışmaları arasında önemli olayları yansıtan tablolar vardır. Bunların kimisi tarihi, kimisi de günceldir. Tarihî tablo olanlar, ressamın tarih imgesi ile ilgili olup, bu temsilî tablo olarak adlandırılabilir. O gün için güncel olan, bu gün için tarih olduğundan o yıllarda yapılan

güncel konulu yağlıboya çalışmaları da tarih konulu temsilî tablolar kategorisinde incelenebilir. Biçici' ye göre(1995:1), İstanbul Askeri Müze ve Kültür Sitesinde 230 kadar bu tür tablo bulunmaktadır(Müzelerimizdeki temsilî resimlerin bir kısmının listesi için bkz. **Ek-4**). Bu tür temsilî resimleri konularına göre tematik ya da kronolojik sınıflayabilmekle beraber, çizenlerinin yabancı ya da yerli ressam olmasına göre de iki grupta inceleyebiliriz.

5.1.2.2.3.2.1. Yabancı Ressamlar ve Türk Tarihi

Tanzimat sonrası, Türkiye'ye pek çok yabancı sanatçı gelmiş pek çok eser yapmıştır. Burada sadece tarihi konulu tablolar yapmış olanlara değinilmeye çalışılacaktır.

İtalyan Ressam Paulo Verona'nın Sultan Abdülmecid'in Eyüpte Kılıç Alayı'nı gösteren resim, tarih öğretmenine "Kılıç Alayından" söz etmek için fırsat sağlayabilir.

Francesco Casanova'nın (1727-1802), " Viyana Kuşatması" tuval üzerine yağlı boya çalışması Yapı Kredi Dünya Resmi Koleksiyonu arasındadır. 1874 tarihli bir makaleye göre, İstanbul'da tarihi konularda resim yapanlardan biri de M. Tony Terenzio'dur. Çanakkale boğazını geçmek isterken, 1659 yılında Türkler tarafından bozguna uğratılmış olan Lazzaro Moncenigo'nun yönetimindeki Venedik filosunun deniz savaşını betimleyen çok büyük bir tuval üzerinde çalıştığı bildirmektedir. Ressam, ölümcül biçimde yaralanmış olan Venedikli komutanın bir kayıkla savaş alanından uzaklaştırılış anını betimlemişti(Germaner,1993: 73).

Osmanlı dönemine ilişkin tarih konulu tablo denilince ilk akla gelenlerden biri de II. Abdülhamit döneminde İstanbul'a gelen İtalyan ressam Fausto Zonaro'dur. Zonaro, Türkiye'de 20 yıl yaşayıp, yaklaşık 300 tablo yaptı. İstanbul'un Fethi, Türklerin Bizans'a Girişi, Preveze Zaferi, Türk-Yunan Muharebesi, Ertuğrul'un Galata Köprüsünden Uğurlanışı (1891), gibi tarihi konuları işlediği eserleri vardır(Dolu, 1970:47-49). Zonaro'nun yukarıda adı geçen bir kaç tablosu, Dolmabahçe Sarayında, sultanların selamlıktan hareme geçmek için kullandığı koridorda bulunmaktadır. Dikkat edilirse, ilk dört tablo tarih konulu olup, son eser güncel bir konudur. Ertuğrul gemisinin, Japonya'dan dönerken batması dönemin en üzüntü verici olaylarından biridir. Geçtiğimiz günlerde Türk-Japon yakınlaşması bağlamında

Ertuğrul gemisinin deniz altındaki kalıntıları çıkarılmış ve Tokyo'da bir müze açılmıştır.

Stanislav Chelebowsky'nin (1834-1913) de pek çok yağlıboya tablosunun konusunu, tarihî olay ve vakalar oluşturmuştur. Chelebowsky'nin Varna Meydan Muharebesi tablosu böyle temsili bir resimdir. Chelebowsky'nin pek çok eseri de Dolmabahçe Sarayı'nın duvarlarını süslemektedir.

Vittori Pisani'nin "İstilacı Yunanlıların Bir Türk Evinde Yaptıkları Vahşet". " İzmir'e giren Yunanlıların Vahşeti " gibi tablolar tarihî durumları içermektedir. Pisani'nin "İzmir'in Kurtuluşu" adlı yağlıboya tablosu, İlköğretim Atatürkçülük ve İnkılâp Tarihi ders kitaplarında konulmakla birlikte, resme ilişkin yeterli bir açıklamaya rastlanmamaktadır. Pisani'nin çalışmaları panoromik tarzda olup, bir seri çalışmadır. Pisani'nin bu tablolarının kopyaları Şişli Atatürk Müzesinde bulunmaktadır.

5.1.2.2.3.2. Yerli Ressamlar ve Türk Tarihi

Orta Asya'dan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar çok geniş bir tarihî dönem pek çok yerli sanatçının çalışma konusunu oluşturmuştur. Kurtuluş Savaşı ve Atatürk ile ilgili de bir hayli çalışma vardır (Bu çalışmaların bir listesi için bknz. **Ek-4**).

Türkiye'de Osmanlı döneminde resim derslerinin ilk defa Harbiye Mektebi'ne konması, ilk ressamlarımızın asker kökenli olmasına yol açmıştır. Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyyid, Hüseyin Zekai Paşa, Halil Paşa gibi ünlü asker ressamlarımız yetişmiştir. Bunlar, asker olmaları nedeniyle Niğbolu, Preveze savaşı gibi savaş sahnelerini çalışmışlardır.

Osman Hamdi Bey'in pek çok tablosu da tarihî unsurlar içermektedir. Örneğin, Bilici (1985:117), yaptığı bir çalışmada Osman Hamdi Bey'in "Mihrab", "Şehzade Türbesinde Derviş", "Türbedar", " Şehzade Cami türbesi" "Cami Kapısı Önünde Konuşan Hocalar", " Cami Kapısında Namaz Vakti", " Türbe Kapısı Önünde Konuşan Hocalar", gibi yağlıboya tablolarında Karamanoğlu anıt motiflerine dikkat çekmiştir. Bu tip eserler, içinde yaşadığı kültürün sanatçı eserine etkisini göstermesi açısından eğitim amaçlı olarak kullanılabilir. Osman Hamdi Bey'in bu tabloları, tarihî mekanlara paralel olarak kullanılabilir. Tablo ve tarihî mekanın resmi yan yana konarak, araştırmacının keşfettiği gerçeği öğrencinin keşfetmesi sağlanabilir. Osman Hamdi Bey'in " Kaplumbağa Terbiyecisi" adlı tablosu Lale Devrinde kullanılabilir.

Halife Abdülmecid Efendi'nin yapmış olduğu "II. Abdülhamid'in Tahttan İndirilişi" adlı tuval, 1908'de Sultan II. Abdülhamit'in tahttan indirilişini betimlemektedir. Ayşe Osmanoğlu'nun **Babam Abdülhamit** adlı kitabı ile birlikte

değerlendirildiğinde tablodaki figürleri tespit etmek kolaylaşmaktadır. Bunlar; Meclis'den Esad Toptani, Arif Hikmet Paşa, Aram Efendi, Karasu Efendi ve Albay Galip Bey'dir(Öner, 1993:87).

Asker ressamından Sami Yetik'in tarihi konuları anlattığı pek çok tuvali vardır. Örneğin, "İstiklal Savaşında Türk Direnişi" konulu tablosu tarihi unsurlar içermektedir. Çankaya'daki Müze köşk'inde bulunan Hüseyin Avni Lifiş'in 1922 tarihli "Ağlayan Kadın" adlı tablosu ayrıca dikkate değerdir. Burada kocası şehit olmuş bir kadın, kocasının elbiseleri üzerinde ağlarken tasvir edilmiştir.

İbrahim Çallı'da Türk tarihinden sahneler çalışmıştır. Özellikle, Çanakkale Savaşları, Kurtuluş Savaşı ile ilgili resimleri vardır. Çallı'nın "General Trikupis'in Esir Alınışı" ile ilgili tablosu Şişli Atatürk Müzesinde bulunmaktadır. İbrahim Çallı, Atatürk'ün pek çok portresini de yapmıştır.

Tarih konulu tablolar söz konusu olunca en önemli isimlerden biri Sanayi-i Nefise Mektebi mezunlarından Münif Fehim'dir(1900-1983). Resimli Hayat Mecmuası'ndaki tarihî olayları ve kişileri tasvir eden pek çok tablo ona aittir. Bazıları;

- Teodora'nın Gelin Getirilmesi.
- Fatih'in Donanmasını Karadan Haliç'e İndirmesi
- Kanuni Sultan Süleyman'ı Çadırında Hasta olarak gösteren tablo.
- Kanuni Sultan Süleyman'ın Cenazesi Macaristan'dan getirilişi
- Sokollu Mehmet Paşa'nın Katlini Gösteren Bir Resim(1579)
- Ölüm Döşeginde III. Murat ve Safiye Sultan
- Cerbe Deniz Savaşı(1560)
- Uyvar Önünde Türkler
- Çeşme Faciası
- Tiryaki Hasan Paşa'nın Kaniye Müdafası.
- Gazi Ahmet Muhtar Paşa başta olmak üzere halkın düşmana karşı hücumu.
- Akkâ Harbinden Bir Sahne
- Bulgar Kralı Ferdinand'ın Edirne müdafii Şükrü Paşa'ya kılıç verilişi.
- Çanakkale'de bir Hücum

Bu tarihî tablolar yanısıra, Resimli Tarih Mecmuası'nın " Bunları Biliyor musunuz?" köşesindeki pek çok ilginç olayı Münif Fehim karikatürize etmiştir. Münif Fehim'in Kurtuluş Savaşı ile ilgili tabloları da vardır. Örneğin,

-Gaziantep Müdafaası

-Pontusçuları kaçıran motorun, Alemdar römorkörü tarafından tevkif edilmesini tasvir eden bir tablo.

-Çerkez Ethem teslim olduktan sonra Yunan karargahına götürülürken tasvir eden bir resim.

Yerli ressamların Türk tarihini konu edinen resimleri tarih öğretiminde kullanılabilir. Örneğin, Bolulu ressam Mehmet Yücetürk'ün "Trikupis'in Esir Alınması" konulu resmi de temsili niteliktedir. Buradaki Trikupis resmi incelendiğinde ressamın Trikupis'in gerçek fotoğraflarını gördüğü ortaya çıkmaktadır. Bu tip temsili resimler, tarihî kaynaklara birebir uygundur. Bu tip tablolar bulmak ve tarih derslerini zenginleştirmek tarih öğretmenin yaratıcılığına kalmıştır. Bu tabloların kopyası, sınıfta gösterilebilir ve üzerinde ders yapılabilir. Daha sonra müzedeki orijinali ziyaret edilebilir. Unutulmamalıdır ki, hiçbir sanat eserinin kopyası ya da fotokopisi kendisi kadar etkileyici değildir.

5.1.2.2.3.3. Tarih Konulu Belgesel ve Temsili Resimlerle Yapılabilecek Etkinlikler ve Soru Sorma

Bu tür tablolara dayalı etkinlikler ile öğrencide eleştirel düşünmenin geliştirilmesine sağlanabilir. Özellikle temsili tablolar, yazılı birinci elden kanıt ile kullanıldığında, ressamın görsel olarak söylediği tarihi yalanların keşfedilmesine hizmet edebilir. Bu iş için öncelikle, öğretmenin tabloya dayalı soru sorma becerisini geliştirmesi gerekmektedir.

1917'de İhsan Sungu'nun yayımladığı, "Taç Giydirme Töreni" tablosuna ilişkin broşür, öğretmenlerin yağlıboyaya dayalı tarih dersini nasıl yapılabileceklerine ilişkin etkinlik ve ipuçları sunmaktadır. Öğretmenlere yönelik hazırlanmış bu ders planı, beş kısımdan oluşmaktadır. Bunlar şöyledir;

1. Tarih Bilgisi
2. Tablonun Konusu
3. Tablo Üzerine İlkokullarda Verilecek Dersin Açıklaması
4. Tablonun Çocuklara Açıklanması
5. Tamamlayıcı Bilgiler

Birinci aşamada kabaca olayın tarihsel çerçevesi çizilir. İkinci aşamada özellikle tablonun konusuna değinilir. Sonra, çocukların tabloya dikkat etmelerini sağlayacak sorular sorulur. Sorular şöyledir?

- Tören nerede yapılıyor?
- Tören nasıl yapılıyor?
- Sadrizam nerede oturuyor ve ne giymiştir?
- Otağın önündeki beş adet tuğ neyi temsil etmektedir?
- Prens Boçkay ve arkasındaki Macar soyluları ne giymiştir?
- Osmanlı ordusunun ileri gelenlerinin kıyafetleri nasıldır?
- Otağın dışında dalgalanan kırmızı ve yeşil sancaklar neyi temsil etmektedir?

Son aşamada olayla ilgili kişilerin biyografilerine yer verilir ve olayla ilgili nesneler üzerinde durulur.

1950'li yıllarda yayımlanan Resimli Tarih Mecmuası, tarih öğretiminde görsel kaynakların önemini görmüş olacak ki, hemen her sayıya " **Bu tarihi vakayı hatırlayabildiniz mi?**" sayfası koymuştur. Okuyucudan, yağlıboya tablo altındaki yazıyı kapatıp biraz düşünmesi istenmektedir. Tablonun tasvir ettiği olay kısa birkaç paragrafla açıklanmaktadır. Bu bağlamda;

- Ressam J. Louis David'in Sokrates'in zehiri içmesini tasvir eden tablosu.
- İtalyan Ressam Zonaro'nun 1897 Türk-Yunan Harbinden Bir Sahneyi Gösteren Tablosu gibi.

Hiç şüphesiz ki, tabloya yönelik iyi hazırlanmış sorular, öğrencinin düşünme becerisini geliştirecektir. Bir tarih konulu resme dayalı soru sorma ayrıca uzmanlık ister. Bu durumda öğrenciye aşağıdaki şekilde sorular sorulabilir.

- Resimde ne görüyorsunuz?
- Resimde ilginç görünen uygun olmayan bir şey var mı?
- Sanatçı, resmi neden bu şekilde boyamıştır?

Örneğin, Gunning'in ünlü İngiliz denizci "Nelson'un Ölümü" tablosuna ilişkin geliştirdiği sorular şöyledir;

- Tabloda ne oluyor?
- Amiral Nelson'un vurulduğuna kaç kişi dikkat etmektedir?
- İnsanlar o an ne düşünüyor olabilir?
- Resimdeki insanlardan biri olduğunuzu düşününüz? Savaş günü ne yaptığınızla ve ne hissettiğinizle ilgili bir yazı yazınız? (Gunning, 1978:42)

Nichol (1996:72) resimsel kanıta ilişkin soru tiplerini 12 grupta toplamıştır. Bu sorular, **Bayeux Tapestry**'nin İngiliz tarih öğretmenlerinin tarih öğretiminde etkili olarak kullanılması bağlamında düzenlenmiştir. Bunlar, kısmen Türk tarihinden bir kesiti gösteren Ressam Mehmet Yücetürk'ün "Trikupis'in Esir Alınması" adlı tablosuna uyarlanarak, aktarılmıştır. Bu sorular şöyledir:

1. **Veri anımsama sorusu:** Öğrencinin önceki bilgisini hatırlamasını gerektirir. X ne zaman oldu? türünden sorudur. Trikupis ne zaman esir alındı?
2. **Adlandırma Sorusu:** Resimdeki nesne ya da her hangi bir şeyin adı sorulur. Resimdeki adamların giydikleri giysilerin adı nedir? Tabloda gördüğünüz Trikupis'in bıyığına ne ad verilir?
3. **Gözlem Sorusu:** Resimdeki olayı anlamaya yönelik sorudur. Resimde ne oluyor? Tabloda ne anlatılıyor?
4. **Mantık Sorusu:** Öğrencinin olayı açıklamasına ilişkin sorulan sorudur. Resim, X ve Y lerin nasıl savaştığı ile ilgili bize ne anlatıyor? Tablo, Atatürk ve Trikupis'in karşılaşması hakkında bize ne anlatıyor?
5. **Kuramsal Soru:** Resimdeki olayın bir sonraki gelişimine ilişkin öteleme sorusudur. Daha sonra ne olduğunu düşünüyorsunuz?
6. **Empati Sorusu:** Öğrencinin, resimdeki bir insan yerine kendisini koyarak, düşünmesini sağlayan sorudur. Resimde o askerin yerine sen olsaydın ne yapardın? Eğer, Atatürk'ün yerine siz olsaydınız ne yapardınız?
7. **Hipotez Oluşturma Sorusu:** Olayın sebep ve sonucuna ilişkin düşünmeyi gerektiren sorudur. X'i onlara savaş ilan etmeye iten sebepler nelerdir? Atatürk'ü bu şekilde davranmaya iten faktörler nelerdi?
8. **Problem Çözme Sorusu:** Öğrencinin, kanıtı değerlendirmesini sağlayan sorudur. Resim, X'e ilişkin ne içeriyor. Tablo, Atatürk'ün barışçı politikasına dair ne içeriyor?
9. **Kanıtı Sorgulama Sorusu:** Resimsel kanıtın, tarihi gerçekliğe uygun olup olmadığını sorgulayan sorudur. Bu tablo, Atatürk ile Trikupis arasında geçenleri ne ölçüde anlatıyor?
10. **Sentez Sorusu:** Resimdeki bir başkasının bakış açısından olaya ilişkin bir sentez yapmayı gerektiren sorudur. Trikupis'in bakış açısıyla başkomutanlık savaşını anlatınız?

11. Kontrol Sorusu: Sınıf yönetimini sağlama açısından sorulan sorudur. Ör. "Kemal, susar mısın?"

12. Kapalı Soru: Bu soru tipi geleneksel öğretmen sorudur. Öğrencinin, öğretmenin kafasından geçeni yakalamaya çalışmasına yöneliktir. Örneğin, Kurtuluş Savaşında Yunan General Trikupis'e ne oldu?

Belgesel ve temsilî resmi yorumlama, bir gezi-gözlem etkinliği sonrası sınıfta da yapılabilir. Örneğin, Truva antik kenti gezisinden sonra, Rubens'in "Paris'in Yargısı" adlı tablosu üzerine bir ders yapılabilir. Truva savaşlarının hikayesini bilen çocuk, bu tabloyu çok kolay anlamlandırarak ve tablonun temasını anlatmak da zorluk çekmeyecektir. Aslında bu tablonun bir reproduksiyonu, müzeciler tarafından Truva kazı evindeki sergiye asılmalıdır.

Diğer değerli alıştırmalar ise resimleri tartışma, gözlem ve çıkarım becerilerini geliştirme üzerine yapılabilir. Öğrencilerin, dikkati özellikle resimlerdeki küçük ayrıntılara çekilmelidir. Bir şato resminden hareketle, kale hendeği, ufak kuleler, kale burcundaki mazgal siperleri, kale zindanı, ok yarıkları, kale muhafız odası, hareketli köprü, kale kapısı demir parmaklığı gibi kavramları da öğretmek mümkündür (Brooks, 1993:35).

En önemli sorulardan biri de "gerçekten, bu tablo tarihî olguyu yansıtıyor mu?" sorusudur. Bu soruyu cevaplamak için, yazılı kanıtın da kullanılması zorunludur. Diğer bir soru da, "Bunun gibi resimler neden müzelerde korunmaktadır? Buna kim karar vermektedir? Tarzındaki bir sorudur.

Tarihî konuları işleyen temsilî resimler, tarihi olayları doğru yansıtıp, yansıtmadığı açısından da incelemek eğitim açısından öğrencilerde eleştirel bakışı geliştirecektir. Tarih öğretmenin yardımıyla, öğrenciler, sanatçının tabloya ilişkin niyetini keşfedebilirler. Öğrenciler, eleştirel olarak resimlere bakmak, tarihi ve de çağdaş yalanları ayırt edebilir(Seidel, 1997:8)

Örneğin, Başaran'ın da işaret ettiği gibi, Hasan Rıza Bey'in (1860-1912) "Belgrad Meydan Muharebesi" adlı temsilî tablosunda tarihe uymayan pek çok noktalar vardır. Macarlardan ilk kez fethedilen yerde camiinin olması düşünülemez. I. Viyana kuşatmasında Kanuni Sultan Süleyman yaşlı değil, 35 yaşında idi. Benzer bir şekilde İstanbul'un Fethinde tüfek kullanıldı mı kullanılmadı mı? tartışmasının yaşandığı şu günlerde Zonaro'nun Fatih'i İstanbul surundan girerken gösteren tablosundaki tüfekli yeniçeri ve Fatih'in 21 yaşını yansıtmayan görüntüsü

öğrencilerde eleştirel düşünme ve görsel materyale eleştirel bakma becerilerini geliştirecektir.

Sonuç olarak, tarih derslerinde resimsel kanıt kullanılmalıdır. O konuya ilişkin yazılı bir metin ile resimsel kanıtın mesajı irdelenmelidir. Tarih bilgisi, resmi adlandırmaya yardımcı olur. Resmi anlamlandırma da tarih öğretmenine öğrencilere kılavuzluk etmelidir. Özellikle, temsilî tarih konulu resimlerin barındırdıkları anakronizm, tarihi bilgi eksikliği ya da siyasal ideoloji dolayısıyla öğrencilerin eleştirel düşünmesini geliştirebilecek tarzda kullanılabilir.

Bu tarihî şahsiyetlerin portrelerinin ve diğer Türk tarihine hizmeti geçmiş kimselerin portrelerinin sınıf ve okul duvarlarına asılması ayrıca eğitici bir etki yapacaktır.

5.1.3.Yaşayan Tarih Müzeleri ve Drama

Müzede, drama ile ilgili olarak iki uygulama ile karşılaşmak mümkündür. Her müze türünde ya da tarihî mekanda eğitici drama "doğaçlama" ya da "rollerin oynanması biçiminde uygulanabilir. Öte yandan kuzey Avrupa ülkelerinde açık hava müzelerinde geçmiş yaşantıları canlandıran, o dönemin giysilerini giymiş aktörler uygulaması Amerika'da daha da geliştirilerek yeni bir müze türünün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu müzelere " Yaşayan Tarih Müzeleri" (Living History Museum) denilmektedir. Bu kısımda bu müzelerin kökenleri ve gelişimi, drama türleri üzerinde durulacaktır.

5.1.3.1. Yaşayan Tarih Müzesinin Kökenleri ve Gelişimi

Son on yıldır, Amerika'da olsun, Avrupa kıtasında olsun, yaşayan tarih müzeleri ve tarihi evleri, gezenler için oldukça tanındıktır. İngiltere'de "yaşayan tarih" sosyal tarih yorumunun geçerli bir tekniği olma yolundadır. Yaşan tarih, ziyaretçilere eğitsel ve öğrenme yaşantıları sunmaktadır. Amerika bu konuda oldukça ileridir.

Yaşayan tarih, gerçek insan ve nesnelerle tarihi yeniden yaratma pratiğidir. Bu müzelerde, insanlar geçmişte yaşamış kimselerin rolünü oynayarak, onlar gibi yaşar ve çalışır. Yaşayan tarih müzesine gelen ziyaretçi, o dönemin tanığı yapılabilir. Pek çok tarih kitabı, günlük hayattan söz etmez. Yaşayan tarih sitelerinde günlük hayata ilişkin sorulara cevap bulmak mümkündür. Örneğin, standart ölçüm bulunmadan evvel, insanlar yemek tarifini nasıl ölçüyordu? Geçmişteki evlerin çöp kutusu var mıydı? Andrew Robertshaw'a (1997) göre yaşayan tarih, yaşam yorumunun, birinci kişinin yorumunun özel bir biçimidir. Eğitimde sadece drama ve tiyatroyu hariç

tutmasının nedeni, bunların işlevsel ve tarihi temele dayanmıyor olabilmesidir. Robertshaw (1997), savaş canlandırmalarını da bunların dışında tutmaktadır. Çünkü bunlarında genellikle pek eğitimsel hedefleri yoktur. Sadece birinci kişi yorumu, tarihi bilgi ile eğitimsel hedefler ve başarı becerilerini içermektedir.

Amerika son yıllarda yaygın olan Yaşayan Tarih Müzeleri'ndeki canlandırma etkinlikleri hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Amerikan internet sayfalarında tarihöncesinden Vietnam savaşına kadar canlandırıcı grupların siteleri vardır. Özellikle Amerikan iç savaşı ve II. Dünya savaşı alanlarında oldukça askerî canlandırma mevcuttur. 19. yüzyıla ait, günlük yaşama ilişkin canlandırmalar da vardır. İnternetteki en etkin gruplar askerî canlandırma gruplarıdır.

Yaşayan tarih olarak adlandırılan bu yöntemin ilk kullanılmasının, 100 yıllık bir geçmişi vardır. Bu yöntemi, açık hava müzesinin öncüsü Arthur Hazelius(1833-1901) kullanmıştı. Kendisi, 1891'de Stokholm'de İskandinavya Halk Müzesi olan Skansen'i kurmuştu. Müzenin popülaritesine rağmen, bir şeylerin eksik olduğunu görmüş, insan unsurundan arındırılmış bir mimari park kurduğunu düşünmüş ve buna "geçmişin kuru kabuğu" adını vermiştir. 1898'de müzisyenleri ve meslek sahiplerini siteye hayat getirmeleri için taşıdı. Başlangıçta, katılanlar, kendi yaşantılarının gelenek ve etkinliklerini canlandırıyorlardı. Fakat, daha sonra bu geçmişin etkinliklerini ve yaşam tarzının yeniden canlandırma şeklini aldı. Ne yazık ki, yorumdaki bu öncülük, büyük oranda önemsiz kaldı. 1974'e kadar 21 Avrupa ülkesinde 314 açık hava müzesi vardı. Fakat, bu siteler'in yorumlayıcı repertuarında yaşan tarih yer almadı. Amerika, bu yaklaşıma yeni bir boyut getirdi. Eski kentler restore edilmiş, 1980'lere gelindiğinde 800 açık hava müzesi kurulmuştu. 1950 sonrası, ulusal park hizmetleri de yaşayan tarih projelerini uygulamaya koydu. Özellikle, Yaşayan Tarihi Çiftlikler ve Tarım Müzeleri Kurumu (The Association for Living Historical Farms and Agricultural Museums (ALHFAM) yaşayan tarih anlayışının felsefe, terminoloji ve felsefesinin kurulmasında önemli bir araç oldu. Amerika'daki böyle bir gelişme, ilk anda kıta Avrupa'sında yaşanmadı. Son on yıldır durum değişmeye başladı. Tarihi evlerin yöneticileri ve kuratorlar artan ortanda yaşayan tarih projelerini kullanmaya başladılar. Avrupa'da, yaşayan tarih projeleri yaz döneminde hafta sonları gerçekleşirken, Amerika'da böyle bir durum yoktur. Amerika'daki sitelerde yaşayan tarih sürekli'dir. 1991'de açılan Wales'deki Lancaich Fawr, tam gün birinci kişi yorumunun yapıldığı nadir sitelerden biridir.

Burada 1645'de Kolonel Edward Pritchard hizmetlileri rolünde özel eğitimli bir takım vardır. Roller, halka evi yorumlamaktır. Onlar, açık eğitim içerikli geniş tarihî bilgi ve performansıyla işlerini yapmaktadır. Bu çevrede kuzey Amerika modeli tarzı birinci kişi yorumu yapan İngiliz grubu da Eğitim Yardım Derneği Tarih Canlandırma Atölyesi'dir(The Educational Charity History Reenactment Workshop). Her ikisi de nesnelerin arkasındaki anlamı açığa çıkarma, onlara hayat verme ve onları orijinal amaçlarının gösterildiği durumlara koymaktadır.

Amaç, siteyi yorumlamaktır. Evi yaşanıldığı şekle dönüştürmektir. İlginin merkezi günlük etkinliklerdir. Sokaktaki insanların ikinci öneme düştüğü durumlar değildir. Yaşayan tarihin önemini anlamak için, ziyaretçilerin nasıl öğrendiğini düşünmeliyiz. Siteye gelen ziyaretçiler, öncelikle yaşayacakları yaşantıya bir şekilde hazır olmalıdır. İngiliz halkı, kendilerini bilinmedik bir ortamda bulmaktan memnun olmamaktadır. Bu nedenle oryantasyon merkezi en iyi yaşayan tarih sitelerinin temel yapısıdır. Burada, onlara birinci kişi yorumu kuralları açıklanır.

Çevre Yorumu Merkezi'nde (The Center for Environmental Interpretation), Carl Atkinson, yaşayan tarihe ve yorumlayıcı yöntemlere uyarlanabilecek bazı ilkeler ileri sürmüştür. Atkinson, burada "İnsanların aktif olarak katıldığında daha iyi öğrendiğini" vurgulamaktadır.

Yaşayan tarih sitesinde ziyaretçi, etiketin, engelin olmadığını görecektir. Ziyaretçi, yorumcunun konuşmasını keşfetmede veya yanından geçmede serbesttir. Ziyaretçiler, sitenin bakılan şeylerden daha fazla bir şey sunduğunu keşfedecektir. Ses, koku olacak ve en iyi sitelerde nesneleri elleme şansı olacaktır. İnsanlar, beş duyu organını kullanılabildiği oranda daha çok öğrenirler. Ziyaretçiler, ilk konuşmadan önce, duyuları ile öğreneceklerdir. Burada pek çok ziyaretçinin zihninde çocukluğuna ait fırından çıkmış taze ekmek kokusu canlanır. İşte bütün bunlar, gerçek öğrenme yaşantısı sunar. Bu aşamada pek çok ziyaretçi, aktif keşfetme sürecinde neler gördüğünü ve işittiğini sorgulamaya başlar. Sorular, geçmiş ve gelecek arasındaki benzerlikler ve farklılıkları karşılaştırmaya dayanır. İnsanlar, bir şey onlar için en ilgili ve kullanışlı görüldüğü oranda öğrenirler. Pek çok ziyaretçi, bildik sıradan etkinlikler ile ilgilenir. İnsanlar, geçmişte nasıl yıkanır, uyur, tıraş olur, yemek pişirir. Bu etkinlikler, bugünün günlük yaşamı ile geçmişinkini karşılaştırma olanağı sağlar.

Sorular, yaşantıdan anlam çıkarmada insanlara yardımcı olur. Yaşlılar, gençlere çamaşır makinesinin icadından önce çamaşır yıkamayı anlatacaklardır.

Sosyal etkileşimi sağlayan yorumcu hazırlıklar, öğrenmeyi de etkilediği görülmektedir. Eğer, grup, soruya cevap bulamazsa, doğal olarak, yorumcuya döneceklerdir. Bu noktada birinci kişi yorumu avantajı görünür.

Ziyaretçiye, bireyin görüş açısından yaşam ve olayların görüntüsü sunulmaktadır. Ziyaretçi soru sorduğunda Yaşayan Tarih'in bir avantajı daha ortaya çıkar. Bu da cevapların esnekliğidir. Hünerli bir yorumcu, soru soranın çocuk, erişkin, yetişkin olmasına göre cevapların düzeyini belirler. Ziyaretçileri cevaplandırma tarzları öğrenmeyi etkiler. Warren and Platt'in (1989) dediği gibi;

"Tarihin pasif izlenmesi yerine, aktif olarak çalışılmasına ilişkin durumun seçimini genişleterek, Yaşayan Tarih Müzeleri, müze ziyaretçilerini tarih araştırmacılarına dönüştürebilir."

5.1.3.2.Yaşayan Tarih Müzelerinde Drama Türleri

Çağdaş müzeciliğin en önemli unsurlarında biri olan dramının, çok değişik türleri vardır. Konunu önemini kavramış olan Batur(1993:15), bugün müze olarak kullanılan saraylarda vaktiyle törenler yapıldığını belirtmektedir. Divan toplantıları, Arz Odası'na yabancı elçilerin kabul törenleri, Hazine-i Hassa'nın kendine has bir törenle açılması, Kılıç Alayı gibi törenlerin canlandırılması gerektiğini vurgulamıştır. Eğer, bir grup profesyonel tarafından (tiyatro sanatçısı gibi) bunlar canlandırılır ve ziyaretçiler seyirci konumuna düşürülürse, bu drama değil, demonstrasyon olur. İşte bu tip tarihi olayların canlandırılmasında Amerika'nın bir hayli ileri gittiği söylenebilir. Burada canlandırmaların yapıldığı "Yaşayan Tarih Müzeleri" bulunmaktadır. Yaşayan Tarih Müzelerindeki drama karakter tipleri 5 grupta incelenebilir. Bunlar, Birinci Kişi İzlenimi, Savaş Canlandırma, Kamp Olayı, Dönem Becerilerinin Gösterisi, Üçüncü Kişi İzlenimidir.

Eğer biz ister askeri ister sivil olsun tarihi kıyafet giyersek, buna izlenim yaratma denir. Birinci kişi izlenimi, canlandırıcı bireyin rolü ve karakterini veya bireyin tipine büründüğünde gerçekleşir.

Savaş canlandırması veya askeri protokol, "harp sahasında" olduğunda, emir zinciri ve dönemin düzenleri izlenir. Pek çok durumda savaş notları modern imkanlar ölçüsünde mümkün oldukça izlenir. Güvenlik kurallarına uyma kesinlikle mecbur edilir.

Kampta iken, tüm etkinlikler yapı olarak "dönemliktir". Her hangi modern bir işaret görünmez. Kampımıza ziyaret edildiğinde, biz "birinci kişi izlenimi" durumundayız. Kamp, Amerikan İç savaş dönemindeki kamplara benzer bir yolla kurulmuştur. Burada sonuna kadar herkesin işbirliği yapması beklenir.

İç savaş kampı, hem askeri hem de hem de sivillerin dünyasında profesyonel ve sivil beceriler gerektirir. Bazıları; ütücülük, nalbantlık, müzik, salon oyunları, çocuk etkinlikleri, çay partileri, yemek pişirme gibidir. Burada yaptığımız pek çok şeyde biz "birinci kişi izlenimi" durumundayız.

Üçüncü kişi yorumu ile giyinilen veya üniformalı dönem rolünüze ilişkin bir hileler yoktur. Siz, kişiliğini özümsemeksizin, bireylere ilişkin bilgileri ilişkilendireceksiniz.

Tarihî canlandırma fırsatı sunan sitelere de eleştiri yapılmaktadır. Örneğin, yorumcuların, birinci kişi olması, gösterilen dönemdeki hayatı sorgulama fırsatı bulunmaması bunlar arasında gelir. Bu, yorumcunun geçmişteki insanlarla konuştuğu bu da ziyaretçi ve yorumcuların karşılaştırmalar yapmasını sağlayan üçüncü kişi yaklaşımına zıttır. Bazı siteler, bunlara bir çözüm getirmiştir. Projelerinde, sitelerinde bütün yorumcular birinci kişi değildir. Bazıları, farklı kırmızı tişört giyen 20. yüzyıl rehber ve yorumcularıdır. Bu da ziyaretçilere etkinlikleri sorgulama fırsatı sağlar.

Jay Anderson, Yaşayan Tarih'in tarih öğretiminin en iyi yolu olduğunu iddia ederken, Americalı kurator David Peterson tarihi yeniden canlandırmaların geçmişin mükemmel olmayan yorumları olduğuna ilişkin bir makale kaleme aldı. (Peterson, 1988).

Julian Tilbury (1995), tarih öğretiminin güçlü bir aracı olan canlandırmada üç ilkenin işlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bunlar; 1. Kurallara Uygunluk ve Güvenlik, 2. Tarihi Doğruluk 3. İlginç Sunuş'dur. Canlandırma sırasında kendimizin ya da başkalarının hayatlarını riske atmamalıyız. Örneğin bir savaşı canlandırırken, tehlikeli durumlardan uzak durulmalıdır. Bizim nihai amacımız tarih öğretmek ise doğruluğu izlemeliyiz. Fantezilerimizi öğretmenin bir yararı olmaz. Üçüncüsü, canlandırma ile tarihi sunuşumuz ilginç olmalıdır. Bu çerçevede aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir;

1. Zamanı ve Yeri seçme
2. Karakterleri Seçme
3. Varyasyonlar
4. Akılda tutulacak şeyler
5. Karakterleri geliştirme yolları

Görüldüğü gibi, yaşayan tarih müzelerinde dramalar ile tarih herkes için ulaşılabilir kılınmaktadır. Maalesef Türkiye'de henüz bu tür müzelere rastlamamaktayız. Fakat, Yaratıcı Drama Derneği'nin öncülüğünde bir takım

girişimler yapılmaktadır. Örneğin, 1995'de Andrea Earl'ın yönetiminde Anadolu Medeniyetleri Müzesinde drama yapılmıştır. Burada, bir Kybele tanrısına tapınma töreni dramatize edildi. Bunun için yüzler boyanmış, mısır ve su dolu kaplar, davulun ritmi eşliğinde bir Kybele heykeli önüne yerleştirilmiştir. Earl göre, ilk insanın duyduğu ilk ritim kalp atım ritmidir. Bu uygulama müzelerdeki drama uygulamalarına ilişkin oldukça yararlı ip uçları vermektedir. Earl, drama çalışması için müzede araştırma yapılmasını ve buna çok zaman ayrılmasını vurgulamaktadır.

5.2. TARİHİ MEKANLARDA TARİH ÖĞRETİMİ

Bu kısımda kullanılan anlamıyla tarihî mekan, bir tarihi ve arkeolojik niteliğe sahip yapı ve anıt-heykel olabildiği gibi, tarihî bir sokak, bir ulusun kaderine yön vermiş, bir olayın ve savaşın geçtiği bir yer ya da bir kişinin doğduğu yaşadığı bir yer olabilir. Bu kısımda tarihî mekanların kapsamına ilişkin bilgi verildikten sonra, bu mekanın unsurları (tarihî yapı, müze-kentler, savaş meydanları) incelenecek ve nasıl kullanılması gerektiğine geçilecektir.

Konuya ilişkin olarak tarihi mekanlar kabaca üç gruba ayrılabilir. Bunlar tarihi yapılar, müze-kentler, savaş meydanlarıdır. Tarihî yapı, arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılan harabe ve antik kentlerdeki tapınaklar ve tiyatrolar olduğu kadar, yakın geçmişte yapılmış cami, medrese, anıt mezar, türbe, çeşme gibi yapılardır. Burada tarihî yapı kavramı arkeolojik sit alanlarını, antik kentleri deki yapıları da kapsayacak şekilde geniş tutulmuştur. Tarihi yapılar, çoğu kez tek başına karşımıza çıkmaktadır. Müze-kentler ise tarihi yapılar kompleksinden oluşmuş, tarihi dokusu bozulmamış insanların yaşadığı yerlerdir. Örneğin, Safranbolu, Göynük, İstanbul'un eski yerleşim yerleri gibi. Bir tarihî mekan olarak savaş meydanları aslında orijinal olarak pek tarihî yapı(siperler hariç) içermez. Bununla birlikte savaş anısına dikilmiş tarihî abideler, şehitlikler ve mezarlıklar bulunabilir. Anadolu'da Türkler, pek çok savaş yaptılar, fakat bunlar arasında Malazgirt, Çanakkale ve Kurtuluş savaşlarının geçtiği meydanlar, ulusal tarihin genel anlatımında önem kazanmıştır. Öte yandan, 1854 yılında Rus donanmasının Osmanlı gemilerini batırdığı Sinop yakınlarındaki koyda tarihî mekan olarak değerlendirilebilir.

İlk önce, tarihî mekanın birinci unsuru olan tarihi yapılar üzerinde duralım. Şapolyo(1936:85), tarihi abideleri dört grupta toplamaktadır. Bunlar; Hatıra Abideler, Mimari Eserler, Höyükler ve Kurganlardır. Hatıra Abideler; hatıra takılardan,

heykellerden, kabartmalardan, kitabelerden, madalyalardan, mühürlere, armalardan, paralardan ve mezarlardan oluşmaktadır. Mimari eserler ise bazilika, anfiteatro, agora, hipodrom, tiyatro, mabetler, hastane, eski şehir harabeleri, kaleler, hamamlar, hanlar, sebiller, çeşmeler, köprüler, saat kuleleri, türbelerden oluşmaktadır.

Aslında ülkemizdeki tarihî yapıları, Anadolu'da geçmişte egemenlik sürmüş uygarlıklara kadar indirmek ve sınıflamak mümkündür. Anadolu'nun geçmişi 10.000 yıl önceye kadar götürülebilir. Anadolu tarihini dönemlendirme, tarih öncesi olarak, Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik, Tunç çağı olarak yapılırken, M.Ö. 2000'den itibaren Asur Ticaret Kolonileri, Hitit Uygarlığı, Frig, Lidya, Urartu, Likya/Karya, İon Uygarlığı, Pers Dönemi, Hellenistik Dönem, Roma Dönemi, Bizans Dönemi, Selçuklu Dönemi, Osmanlı Dönemi, Cumhuriyeti Dönemi olarak adlandırılmaktadır. Paleolitik için Karain mağarasında, Neolitik dönem için Çatalhöyük, Hacılarda, Kalkolitik dönem için Alişar, Canhasan, Hacılarda, Eski Tunç çağı için Ahlatlıbel, Kültepe, Asur Kolonileri için Kültepe, Hititler için Alacahöyük, Boğazköy, Arslantepe yapılan kazılarla antik kentler ortaya çıkarılmıştır. Öte yandan, ülkemizde, Roma ve Bizans Uygarlıklarının bıraktığı tarihi yapılar şöyledir; Agora, Tiyatro, Hamam, Şehir Kapıları (Hadrian Kapısı gibi), Hipodrom, Sarnıç, Sur, Tapınaklar, Kiliseler, v.b. Selçuklu ve Osmanlı Uygarlığının tarihi yapıları ise kale, cami, kümbet, hamam, türbe, medrese, kütüphane, kervansaray, bedestan, darü's-şifa ve bimarhane, han, tekke-zaviye, mevlevihane, imaret, külliye, köprü, saray, av köşkü, saat kulesidir.

Tarih öğretmeni, çevresindeki tarihî yapılar hakkında il yıllıklarından, ilin turizm bürosundan kabaca bilgi edinebilir. George Bean ve Ekrem Akurgal'ın kitapları özellikle antik İyonya kent yapısı, Anadolu uygarlıklarını anlamak için kullanışlı olabilir. Türkiye'de antik kentlerle ilgili en büyük sıkıntı şudur; Öğrenciler ve yetişkinler, bir antik kentin yapısını ve ilgili terminolojisini bilmemektedir. Daha doğrusu, ziyaretçinin zihninde ideal bir antik kent şeması ya da modeli yoktur. Olmadığı için, üzerinde dolaştığı "taş yığınlarını" anlamlandıramamaktadır. Örneğin, Truva antik kentinde yapılan gözlemede, Türk ziyaretçilerin çoğunun, ailece geldiği ve Antik kent üzerindeki 3. kat, 6. kat, 9. kat gibi işaretleri kavramada zorluk çektikleri görülmüştür. Öte yandan, yabancı bir turistlerin Truva antik kentini Türkiye Tarihi ve Arkeolojisi El Kitabı, Homeros'un İlyada'sı ile dolaştığı dikkati çekmiştir. Türk ziyaretçilerin, antik kentten çok tahta at ile ilgilendikleri ve içinde fotoğraf çekirtmeye çalıştığı gözlemlenmiştir. Antik kent üzerindeki ağaçların meyveleri, bazı anne-baba

ve çocuklarının daha çok dikkatini çekmekteydi. Gerçekte, Truva kazıları sürmektedir ve bilim adamları zihninde de şehrin mükemmel bir yapısı oluşmamıştır. Bununla birlikte, gerçeğe en yakın olarak antik kentin üç boyutlu bir modeli, harabelerin yanına konmalıdır. Selçuklu ve Osmanlı tarihi eserleri için Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün **Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler** (4. cilt) kitaplarına bakabilir. Bunların yanısıra, ilk dönem Osmanlı mimarisi için Apdullah Kuran'ın eserleri, Fatih dönemi için Ekrem Hakkı Ayverdi'nin eserlerine bakılabilir.

Eğitimsel açıdan düşünüldüğünde, eğer toplum veya ulus; tarih olarak adlandırdıkları daha geniş bir anlatı ile bir yapı ya da yeri ilişkilendirirse ve anlamlı kılsa, o yapı ve yerler "Tarihî Mekan" olmuş olur (Danzer, 1998: 6). Bütün mekanların anlatılacak bir hikayesi vardır. Fakat bunlar, pek çoğumuzun anladığı bir dilde konuşmamaktadır. Bir tarih öğretmeni, mekanların dilini deşifre etmeyi çocuklara nasıl öğretecektir? Eğitim amaçlı olarak tarihi yapıları nasıl kullanacağız? Diğer bir deyişle, tarih öğretmeni binalarıyla ve mimarisiyle eski bir kenti ya da tek bir yapıyı öğretim aracı olarak nasıl kullanabilir? Bu tür bir öğretim, okul ile çevrenin işbirliğini gerektirir. Çevremizdeki bina, antik kent, yapılar, geçmiş yaşantıların dokümanlarıdır. Tarihî mekanlarla birlikte, öğrencilerin ders kitaplarında işledikleri soyut kavramlar, gerçekliğe dönüşebilir. Amerika'da **Tarihî Yerlerle Öğretim** adlı bir program tasarlanmıştır. Bu eğitim seti içinde, tarih programlarında belirtilen Batıya Göç, Sanayi Devrimi, Şehirleşme ve Sosyal Reformlar gibi konuların öğretiminde bu tarihi yerleri öğretmen kullanabilmektedir. Bu mekanın dramatik hikayesi tarihte daha geniş tema ve olaylarla ilişkilendirilir. Öğrenciler, bu mekana ve onun hikayesine ilişkin olguları belirlemede yazılı ve görsel kanıt araştırır (Hunter,1993). Görüldüğü gibi, tarih öğretmenine çok iş düşmektedir. Yaşanılan yerlerdeki tarihî mekanlara ilişkin doğru bilgiye Kültür Bakanlığı veya müze görevlileri aracılığıyla ulaşılabilir, fakat programdaki konu ile ilişkilendirme yine tarih öğretmenin işidir.

Tarihî mekan, bir yapı ise, bu beraberinde mimarlık tarihi ve bilgisini gündeme getirecektir. Mimarlık tarihi bilgisi ve yöntemi olmaksızın bir yapıyı incelemek mümkün değildir. Öğrencilerin, tarihî yapının özelliklerini görmeleri sağlanmalı, coğrafi konumun, iklimin, işlevinin yapının stil ve materyallerine etkisi gösterilmelidir. Bir tarihî yapıya ilişkin olarak şu sorular yöneltilebilir;

1. Geçmişte yapılar hangi amaçla kullanılmaktaydı?
2. Bugün yapılar nasıl kullanılıyor?
3. İnşaat yapımında ne gibi değişiklikler oldu?

4. Yapının inşaatında kullanılan materyalleri betimleyin?
5. Neden bu materyaller seçilmiştir?
6. Ağaç biçme, briket ve tuğla yapma hakkında araştırma yapınız?
7. Bu materyalleri üretmek için ne gibi fabrikalar kurulmuştur?
8. Yapı inşaatında ne gibi değişiklikler oldu? Neden.
9. Bu yapı depreme karşı dayanıklı mı, Neden?

Tarih öğretmeni, tarihî yapıya, bir mimari konuk konuşmacı olarak götürebileceği gibi tarihî yapının sahibinden ya da görevliden bilgi alabilir.

Öğrencilerin tarihi bir yapıyı incelemeleri, sanat tarihçinin kullandığı bilimsel yöntemin basit bir modeline dayanmalıdır. O halde sanat tarihçinin bilimsel bir yapıya nasıl yaklaştığının bilinmesi gerekir. Ondan sonra bu öğrencilerin düzeyine uyarlanmalıdır. Tarihi yapının türü ona özgü değişik terimler üzerinde durulmasına yol açar. Örneğin, bir cami ise kitabesi, minare (kaide, şerefe, külâh ve alem), kubbe ve süslemeleri, mihrab, minber, kadınlar mahfilinin incelenmesi önem kazanır. Elbette cami, yaptıranı ve mimarı ile yapıldığı dönemin sosyal, tarihi ve ekonomik bağlamı içinde ele alınmalıdır. Öğrencinin cami avlusu içindeki güneş saatlerine dikkati çekilmelidir. Güneş saatlerinin çalışması prensibi, öğrencinin oldukça ilgisini ve dikkatini çekebilir. Tarihî yapılar, çeşme ise sebil, künk, depo ya da hazne, lüle ve musluk, yalak, mermer, kesme taş gibi terimler kullanılacaktır. Söz konusu olan, bir kale ya da hisar olduğunda kapı, kitabe, burç, mazgal, sarnıç gibi terimler kullanılacaktır.

XIX. yüzyılda Osmanlı Saray hayatına Avrupa yaşamının etkisini araştırmak üzere Dolmabahçe Sarayına bir gezi yapılabilir. Bu tip tarihî yapılarda, yapıların mimarisi, iç ve dış dekorasyonu kadar içerdikleri nesneler, yağlıboya tablolar da önemlidir.

Tarihî yapılara ilişkin hazır ders planları ve çalışma kağıtları yapmak gerekmektedir. Türkiye’de yaşamış, eser vermiş, ülkeye hizmet etmiş ve adına müze evi bulunan herkes için(Tefik Fikret, Ziya Gökalp, Mehmet Akif Ersoy, Hüseyin Rahmi Gürpınar,) örnek dersler ve çalışma kağıtları hazırlanabilir.

Rebetez (1969:86-87) gibi müze eğitimcilerinin, eğitim amaçlı tarihî yapının kullanıldığı öğretim modeli, yapı merkezli toplulaştırılmış eğitimi çağrıştırmaktadır. Örneğin, Rebetez, Notre-Dame anıtı bağlamında şu gibi etkinliklerin yapılabileceğini ileri sürmektedir;

1. Mimari Stillerin anlatımı.

2. Victor Hugo'nun yeniden okutulması.
3. Notre-Dame de Paris ve Kuazimodo filminin tartışılması.
4. Romantizm akımına ilişkin canlandırma etkinliği.
5. Pierre Cocheream'ın Notre-Dame'daki konserinin ilgili plağının dinletilmesi.

Görüldüğü gibi, burada bu etkinlik bir tarihî yapının incelenmesinin ötesinde anlamlı ve çok-yönlü etkinlikler silsilesini içermektedir. Benzer bir takım etkinlikler bu kadar geniş olmasa bile Süleymaniye Külliyesi merkezli yapılabilir. Yahya Kemal Beyatlı'nın şiiri okunabilir. Ömer Lütfü Barkan'ın çalışmalarından hareketle nasıl inşa edildiği, işçi maaşları üzerinde durulabilir.

Ülkemizde tarihî yapılar, çoğu kez modern binalar arasında tek başına yalnız dururken, değişik nedenlerden dolayı bu yapılardan oluşan daha yakın bir çağa ait olan tarihî dokusu bozulmamış kompleksler, yani müze-kentler vardır. Bu niteliğe sahip, müze-kent görünümündeki ilçe ve sokaklar, koruma altına alınmış ve tarihî sit alanı olarak kabul edilmiştir. Örneğin, Topkapı Sarayı, Safranbolu, Göynük, İstanbul Soğukçeşme Sokağı, Amasya yalı evleri gibi. Bu yerler, Osmanlı dönemi, kent dokusunu yansıtmaları bakımından önemlidir. Tek başına bir tarihî yapıdan farklı olarak, böyle bir kompleks, ziyaretçiye daha bir " gerçeklik hissini" vermektedir.

Topkapı Sarayı, klasik dönemde Osmanlı yönetim sistemi ve Sultan'ın yaşayış tarzı hakkında oldukça bilgi veren tarihi yapılar kompleksinden oluşmuş bir müze-kent görünümünde saraydır. Reşat Ekrem Koçu'nun, **Topkapı Sarayı** adlı kitabı yazılış biçimi ve içerdiği o mekanlardaki gerçek tarihi olayları ile tarih öğretmeni için oldukça yararlı olabilir. Gülrü Necipoğlu-Kafadar'ın ve Nadide Seçkin'in çalışmaları Topkapı Sarayı'ndaki yapıların mimari tarzı ve işlevleri ile ilgili kullanışlı olabilir. Burada da tarih öğretmeni, öğrencilerin özellikle bir yapı üzerine Arz Odası, Kubbealtı, Mutfaklar ya da Harem üzerine yoğunlaşmasını sağlayabilir.

Bunlar arasında Safranbolu, Anadolu Türk sivil mimarlık örneklerinin en iyi şekilde korunup, günümüze yansıdığı canlı bir müze-kent durumundadır. Geleneksel Türk mahalle, çarşı dokularını genel karakteriyle günümüze kadar yaşatmış nadir yerleşme merkezlerindendir(Emiroğlu, 1982:8). Safranbolu'da tarih dersleri bağlamında ne gibi etkinlikler yapılabilir? Öğrencilerimizi Safranbolu'ya götürdüğümüzde neye dikkat etmelerini sağlayacağız? Bu tarihî sit alanına ilişkin olarak aşağıdaki sorular üzerine öğrencilerin yoğunlaşması istenebilir;

1. Bu yer, tarihi dokusunu nasıl koruyabildi?

2. Bu müze-kenti, tarihi açıdan önemli kılan özellikleri nelerdir?

Safranbolu'dan yola çıkarak, toplumumuzdaki eski meslekler (demircilik, tabaklık, saraçlık, semercilik, koşumculuk gibi) üzerinde durulabilir. Safranbolu üretimi üzerinde proje yapılabilir. Safranbolu'da tarihi yapı olarak Safranbolu evlerine, Bedesten'e, Cinci Han'a dikkat çekilebilir. Safranbolu evlerinin temeline, yapı malzemesine, saçak, kepenk, cumbalarına ve merdivenlerine dikkat çekilebilir. Kısaca;

- Toprağın yapısından ve aşırı eğimden dolayı alt katlarının taştan yapıldığı;
- Ahşap karkasın araları dikme, çatki ve kirişlerle güçlendirilmiş olduğu;
- Türk mahallelerinin sokaklarının darlığına, yokuşlu ve virajlı oluşuna, çoğunun çıkmaz sokak oluşuna, sokakların döşemesine işaret edilebilir.
- Ev ve bedesten kapılarının kilit mekanizmalarına öğrencilerin dikkati çekilebilir. Safranbolu'daki konak tipi evlerden yola çıkarak, geçmişte geniş aile düzenin yaygın olduğu vurgulanabilir.

Tarihî mekan bir savaş alanı ise öncelikle burada yapılacak bir ders önceki yaraların deşilmesi, düşmanlıkların perçinlenmesi ve tescil edilmesi gibi amaçlara yönelik olmamalıdır. Hedef, savaşın ne kadar kötü bir şey olduğunu gösterme ve ülkesi için canını feda etmiş kimseleri anma, hatırlama olmalıdır.

Tarih öğretmeni bu tür savaş alanlarına gitmeden önce asker tarihçilerin savaş alanına incelemelerine dayalı olarak yazdıkları eserleri okumalıdır. Örneğin, bu çalışmalar arasında Harp Akademisi öğretmenlerinden Kurmay Albay Kadri Perk'in (1947) **Alpaslan ve Malazgirt Meydan Muharebesi** adlı bir kitabı bulunmaktadır.

Bu tip yerlere gitmeden önce buranın haritası ve kopyaları öğrencilere dağıtılmalıdır. Bu haritalarda kırmızı ya da mavi çizgilerle, tarihleri ile birlikte, kuvvetlerin hareketleri gösterilmelidir. Mekana gitmeden önce, kabartma ya da kum tahtasında yapılmış bir yer haritasında ya da bilgisayar simulasyon programında savaşın nasıl gerçekleştiği anlatılmalıdır. Burada elbette öğrencilerin harita okuma becerilerinin geliştirilmiş olduğu düşünülmektedir. Böyle bir yerde, tarih öğretmeni öğrencilere yüksek bir yerden alandaki orduların durumunu anlatır. Daha sonra, bu alana ilişkin hatıra, hikaye, şiir gibi edebiyat ürünlerini kullanır. Örneğin, bu konuda Rebetez(1969:92), Waterloo savaş meydanı gezilirken, Victor Hugo'nun " Waterloo, morne plaine" şiirinin okunmasını önermiştir. Biz de benzer olarak Çanakkale Savaşları yapıldığı yerleri gezerken, Mehmet Akif Ersoy'un " Çanakkale Şehitlerine" şiirini okur ya da okutabiliriz. Savaşa katılan bir askerin yakınlarına yazdığı mektubu

okumak da duygusal bir atmosfer oluşturacaktır. Gerçekten şiirler, mektuplar, savaşın nasıl olduğuna ilişkin anlatılan hikayeler, öğrencilerde unutulmaz etki bırakacaktır. O zaman Malazgirt, Dumlupınar, Gelibolu okulda duyulan bir isim ve de bir coğrafi bir birim olmaktan çıkacaktır.

Ülkemizde, şehitlik, kitabe ve anıtlarıyla en büyük tarihî mekanlardan biri de Çanakkale Milli Park Sahasıdır. Türkiye'de eğitimi her aşamasında " yurttaşlık ve tarih bilinci" oluşturmak için bu tarihi park sahası kullanılabilir. Fakat, öncelikle kitabe, heykel ve anıtlarda yanlış tarih bilgiler olmamalıdır. Geçtiğimiz günlerde Çanakkale'de bir komisyon toplanmış, Çanakkale Savaş Alanlarında 28 tarih bilgisi hatası saptanmıştır(Sürek, 2000:20). Kitabelerle ilgili hatalar; kişi isimleri, olayların tarihi ve yerlerinin doğru olmaması üzerinde odaklanmıştır. Heykeller ile ilgili hatalarda bulunmaktadır. Heykeller, ya tarihi gerçekliği yansıtmıyor ya da heykel ile kitabesi arasında bir ilışkisizlik bulunmaktadır. Birincisine örnek olarak; Seyit Onbaşi'yı, 250 okkalık top mermisini tek başına kucağında taşırken tasvir eden heykel yanlıştır. Arşivlerde Seyit Onbaşi'yı mermiyi sırtında taşırken gösteren tarihî fotoğraf bulunmaktadır. İkinci olarak, bazı Mehmetçik heykellerinde; Mehmetçiğin, İngilizlerin kullandığı kartuşlu silah ve İngiliz tipi süngü kullandığı yanlış imajı verilmektedir. Bu tarihî hatalar, yerli ve yabancı turistlerde olduğu kadar öğrencilerde de yanlış bilgi edinmelerini sağlayabileceği gibi, ciddiyetsizlik ve saygısızlığın bir göstergesi olarak ele alınabilir. Bununla birlikte iyi donanımlı bir tarih öğretmeni, bu tip hataları da öğrencilerde eleştirel düşüncenin oluşmasında yapıcı bir şekilde kullanabilir.

Çanakkale Savaşları bağlamında Çanakkale Milli Park sahası gezdirilirken, bazı temalara özellikle öğrencilerin dikkati çekilebilir. Örneğin, Nusret Mayın gemisi ve mürettebatı bir proje olabilir. Bu gemi ile ilgili pek çok bilgi Erol Mütercimler'in " **Destanlaşan Gemiler**" adlı kitabında bulunabilir. Gezi esnasında Çanakkale Boğazlar Komutanlığı Müzesi'nde Nusret gemisinin kopyesi ile öğrenciler karşılaşacaktır. Bu maketin " yaşayan tarih" duygusunu vermeyeceği ortadadır. Bu gemi üzerine proje hazırlayan öğrenciler, geminin 1912'de mayın dökme gemisi olarak Almanya'da yapılmış 360 tonluk bir gemi olduğunu okuyacaklardır. 1957'de hizmet dışı edilmiş ve armatörlere satılmış, yük gemisine dönüştürülmüş, 1990'da Mersin Limanı'ndan çıkarken alabora olup, batmıştır. Nusret Mayın Gemisi'nin başına gelenlerin konu edildiği bir ders bile tarihî mirasa sahip çıkma konusunda çok öğretici olacaktır(Soysal, 1997).

Sonuç olarak, müzelik malzeme, eğitim açısından nesne, temsilî ve belgesel resimler(minyatür, gravür, fotoğraf ve yağlıboya tablolar) açısından ele alınabilir. Bu malzemenin cinsine yönelik olarak yöntem ve teknikler kullanılabilir. Bunun yanı sıra, müzelerde drama etkinlikleri de yapılabilir. Eğitim açısından, nesnenin kendisinin, nesnenin temsilî görüntüsünden daha önemli olduğu unutulmamalıdır. Örneğin, uzmanlar, bu konuda eğer fotoğraf, bir buharlı geminin, otomobil gibi modelleri olabilecek nesnelere ait ise bu nesnelerin çalışan modellerinin daha etkili olabileceğini düşünmektedir. Örneğin, zili çalan, buhar kazanından buhar fışkırtan ve çarkın dönmeye başladığı bir buharlı gemi maketi, sadece bir fotoğraftan daha akılda kalıcı olmaktadır(Booth, 1982: 17.) Bu durumda, ziyaretçinin duyu organlarının da işin içine girdiği bir doğrudan deneyim gerçekleşir.

Tarih öğretmeni, müze ve tarihî mekan gezileri kapsamında bu materyallere dayalı dersler yapabilir. Tarihî mekan, bir tarihî yapı ya da yapılar kompleksi olabileceği gibi bir koruma altındaki kentlerin eski yerleşim yerleri ve savaş alanları olabilir. Ülkemizde müzeler genellikle tarihî yapılar içerisinde kurulmaktadır. Tarih öğretmeni, tarihî yapılara nasıl bakılması gerektiği konusunda mimarlık tarihçileri ve sanat tarihçileri tarafından eğitilmelidir. Böylece, Tarih öğretmeni, özellikle yakın çevresindeki tarih ve kültür varlıklarını, dersleriyle daha kolay ilişkilendirebilecektir.

6. MÜZEYLE VE TARİHİ MEKANLARLA TARİH ÖĞRETİMİNİ DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, tarih öğretmeni, müzeyle tarih öğretiminde belirlenen hedeflere ulaşılıp, ulaşılmadığını nasıl değerlendirecektir? sorusu üzerinde durulacaktır. Bilindiği gibi değerlendirme eğitim sürecinin en önemli aşamasıdır. Müze eğitimi ile ilgili literatürde ziyaretçilerden alınan dönütlere göre müze sergilerinin ve müze eğitim programlarının değerlendirilmesi üzerine pek çok çalışma vardır. Bu tür bir sergileme değerlendirilmesi, sergilemenin hangi türü ile daha çok başarılı olunabileceğine ilişkin ipuçları verir. Bunun yanı sıra ziyaretçi olarak öğrencilerin anılarının değerlendirilmesiyle müzede öğrenmelerinin niteliğine yönelik değerlendirme çalışmaları yapılabilir.

Öncelikle öğrencilerde, estetik zevki edindirme, tarihî eserlere karşı olumlu tutum, tarihî çevreyi koruma, eleştirel düşünmeyi geliştirme gibi hedeflerimiz bulunmaktadır. Bu hedeflerin, edinilen bilgi ile paralel gelişeceği unutulmamalıdır. Ahmet Hamdi Tanpınar(1996:398), Barbaros âbidesine ilişkin yazdığı bir yazıda;

“ Yarın bu alaca sabahta, titreye titreye çantası koltuğunda ilk mektebe giden Beşiktaşlı çocukları arasında, birisi, gelip geçerken, seyrettiği bu Heykele(Barbaros) bakarak sanat aşkının kendisini ısırdığını hisseder ve kendisini heykele veya resme verirse, sanatkar kaderini alevden bir gömlek gibi sırtına giyerse Türk tarihinin seyrine bir zincir daha ilave edilecek, bir gelenek daha kurulacak, bir tohum daha yeşermiş olacaktır. “

demektedir. Bu rastlantısal bir eğitim yaşantısıdır. Elbette okul, bu tür bir yaşantıyı rastlantısal bir şekilde oluşturmayacaktır.

Müze eğitiminin amaçlarına ulaşılıp, ulaşılmadığı, müze için hazırlanan çalışma kağıtları ile müze sonrası yapılacak resim çizme, kompozisyon etkinlikleri ile olabilir. Müze içinde "koleksiyon avı" ya da "ara-bul" yöntemlerine dayalı çalışma kağıtlarını mükemmel dolduran ve atölye çalışmalarına istekle katılan öğrenciler görmek amacımıza ulaştığımızın bir göstergesi olabilir.

Bununla beraber Livingstone'un (1969:20) da belirttiği gibi eğitimde "**geciken aksiyon kanunu**" vardır. Bu kanuna göre, ekilip uzun bir süre unutulmuş olan tohumlar, ancak yıllar sonra filizlenir. Öğretmenler, çabalarının meyvesini derhal görmek ve aldıkları sonuçlara göre çalışmalarını düzenlemek isterler; halbuki iyi bir öğretmen, sarf ettiği çabanın en seçkin meyvalarını belki hiçbir zaman göremeyecektir.

Özellikle müze gezisi sonrası "müzede gördüklerim ve izlenimlerim" adı altında öğrencilere yazdırılacak kompozisyonlar müze eğitiminin çocuklar üzerinde etkisini, gezinin aksayan yönlerini ortaya çıkarma açısından çok önemlidir. Bu bağlamda pek çok öğrencinin kompozisyonlarını inceledim, buradaki öğrenci ifadelerinin çoğunun ya kitaptan alındığını ya da öğretmen yönlendirilmesi ise yazıldığı anlaşılmaktadır. Yalnız Ankara'daki Roma Hamamına gitmiş bir özel ilköğretim 4. sınıf öğrencisinin kompozisyonu ve analizi, konuya ışık tutacağı için buraya almakta yarar gördüm.

"İlk önce Roma Hamamına giderken, servise bindik. Ben de kapının yanına oturdum. Giderken, kapı açılıyor gibi oluyordu. Ahmet ile ben servişçi ve Kemal öğretmene söyledik. " Bir şey olmaz" dediler. Onların dediği gibi oldu, bir şey olmadı. Roma hamamına geldiğimizde giriş altıyüz bin lira idi. Mehmet ile ben "-herhalde para isteyecekler!" diye düşündük. Kemal öğretmen, "Merhaba!" deyince hemen içeriye girdik. Girişten hemen sonra 4-5 adım sonra bir yazı yazıyordu. Kemal öğretmen de bize o yazının özetini çıkarmış gibi okuyordu. Sonra Kemal öğretmen de bu yazının resmini çekti. Erol, Gökhan ve Mehmet biraz gezdikten sonra güreş sahasını çok merak ettiğimizden dolayı güreş sahasının civarına gittik. Erol, kendi resmini aslan heykelle birlikte çekti. Biraz zaman geçince Kemal öğretmen tellerin arkasına geçti. Orası hamamdı. Kemal, öğretmen o tarihi eserde bizim resmimizi çekti. O tarihi eser hamamın kenarında büyük bir kaplumbağa gördük. Sonra Erol, ben, Gökhan, Mehmet, Hüseyin öğretmene resim çekti. Bir tane caddede büfe vardı. Herkes oradan bir şey alıyordu. Ben kola istemişim, ama en sonuncusunu Erol almıştı. Servisler geldikten sonra Agustos! Tapınağına girdik. Dışarıdan bakılınca uzun bir kayalık üstünde leylek vardı. Güzel bir gezi geçirdik. "

Bu kompozisyonu incelediğimizde öğrencinin, müze gezisinden doğal olarak "anı" şeklinde söz ettiğini ve o gün yaşadığı şeyleri anlattığını görmekteyiz. Öğrencinin gözlemleri "yolculuk", "fotoğraf çekirme", kişiler ve eylemleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bir de ek olarak kalıntılar arasındaki bir kaplumbağa ya da leylek üzerinde durmaktadır. Görüldüğü gibi, öğrencinin ilgisi, arkadaşlarının ve öğretmenin yaptıkları ve bir de "güreş alanı" üzerindedir. Öğrenci, müze eserleri dışında her şey ile ilgilenmiş gibi gözükmektedir.

Öğrenci, müzede gördüğü yerin ve nesnelerin kimler tarafından, ne amaçla, ne zaman yapıldığından hiç bahsetmiyor. Sanki, öğrenci gezinin anlam ve önemi hakkında bilgi sahibi edilmemiş, dikkati müzedeki eserlere çekilmemiş gibidir. Öğrenci için, Roma hamamının tarihi değeri ve işlevinin hiç bir değeri yok gibi görünmektedir.

Aslında, bu kompozisyon, Amerika'da aynı yaş düzeyindeki çocuklara yazdırılan kompozisyonlardan pek farklı değildir. Örneğin, doğal olarak öğrenci, güvenlik ve su gibi doğal ihtiyaçları ile birinci planda ilgilenmektedir.

Bununla birlikte, bu gezide ya ön hazırlık yapılmadığı ya da öğretmenin/rehberin çocukları önceden yönlendirmediği söylenebilir. Üstelik, gezi

amacına ulaşmamış ya da çocuk bireysel olarak bu amaca ulaşmamış denebilir. Yani, öğretmen ya da rehber açıklama yaparken, O başka şeylerle ilgileniyor olabilir.

1999 yılında Ahmet Hızal İlköğretim Okulu, 2/A sınıfı Anıtkabir, Atatürk Evi ve Cumhuriyet Müzesi'ne bir gezi düzenlemişti. Öğrencim Güzide SEZEN'in 8 veya 9 yaşındaki 6 çocukla yaptığı söyleşi gezinin, amacına ulaşp, ulaşmadığının değerlendirilmesinde pek çok fikir vermektedir. Aşağıda 8 yaşındaki bir kız çocuğu ile yapılan söyleşiye yer verilmiştir.

G.S: Okul , arkadaşlarıyla hiç geziye gittin mi, N?

Öğrenci: Gittim. Anıtkabir'e gittim. Orada Atatürk'ün arabasını gördüm, kılıcını, elbiselerini, ayakkabılarını gördüm.

G.S: En çok hoşuna giden, hangisiydi, N?

Öğrenci: En çok Atatürk'ün arabasını beğendim.

G.S: Araba nasıldı?

Öğrenci: Siyah renk, içinde bir de bayrak vardı. Bir de Atatürk'ün evine gittik. Bardaklarını, koltuğunu, yatak odasını gördüm. Birde yalancıkta Atatürk gördüm.

G.S.: Ona "balmumu heykel" diyor. Atatürk'ün balmumu heykeline ya da başka bir eşyaya dokundun mu?

Öğrenci: Öğretmenimiz, "-hiçbir şeye dokunmayın!" demişti.

G.S: Gezide başına gelen, seni güldüren, korkutan veya garibine giden bir olay var mı?

Öğrenci: Yok da sırayı bozduğum için öğretmenim kızmıştı.

G.S: Yeniden geziye gitmeyi ister misin?

Öğrenci: Ben gezmeyi çok seviyorum.

G.S: Gezide öğretmeniniz neler anlattı, hatırlıyor musun?

Öğrenci: Hayır, hatırlamıyorum.

G.S: Gördüklerini hatırlıyor musun?

Öğrenci: Evet. Hepsini değil. En iyi arabayı hatırlıyorum.

G.S. Bana biraz Atatürk'ü anlatır mısın?

Öğrenci: Atatürk bizi kurtardı. Askerleri yönetti, düşmanları kovdu. Plan yaptı. Toplantılar yaptı.

G. S. Büyüyünce ne olmak istiyorsun?

Öğrenci: Doktor, hemşire olmak istiyorum. Babam da istiyor.

Yalnız 9 yaşındaki bir erkek çocuk "mumya'dan! korktuğunu, öğretmenin de mumyanın gerçek olmadığını söylediğini" belirtmektedir. 9 yaşındaki başka bir erkek çocuk " Ben, heykelle, mumya arasındaki farkı biliyorum. Heykel beyaz olur. Mumya renkli" demektedir. Diğer çocuklarla da yapılan söyleşilerde Anıtkabirdeki "gemi maketinin" çocukların dikkatini çektiği görülmektedir.

Görüldüğü gibi çocuklarla yapılan söyleşide müze gezisini değerlendirdiğimizde bu gezinin tam amacına ulaşmadığı görülmektedir. Bu gemi maketinin bandırma gemisinin maketi olduğu ve Atatürk'ün bu gemi ile Samsun'a çıktığı çocukların çoğu tarafından bilinmemektedir. Bu gezide teorik bilgilerle gezi arasında gerekli bağlantının kurulmadığı görülmektedir. Diğer bir nokta da " Dokunma!" türünden yasaklardır. Bu tür yasaklarla maalesef çocukların geçmişini parmak uçlarında hissetmeleri engellenmektedir.

Gerçekte, müze gezileri arkadaşlarla ve öğretmenlerle hoş vakit geçirmenin ötesinde, çalışma kağıtları ile iyi bir planlama ile çocuklara ilgili tutum ve davranışların kazandırıldığı, becerilerin geliştirilmeye çalışıldığı bir informal ortam olarak görülmelidir.

Müze gezini değerlendirme, kabaca 5 kategori altında toplanabilir. Aşağıda kısaca bunlara yer verilecektir.

1. ÖĞRENMEYİ DEĞERLENDİRME

Müze ve tarihî mekanlardaki tarih öğretiminin en önemli hedeflerinden biri öğrencinin bilgi ve kavrayışını arttırmaktır. Öğrencinin öğrenmesini değerlendirme hakkında değişik stratejiler vardır. En basiti öğrencilerin geziden önceki bilgileri ile geziden sonraki bilgileri karşılaştırılabilir. Bunun için öğrencilere, bir ön ve son testler verilebilir. Aslında bu yöntem daha çok öğrencinin öğrenmesini değil de " hatırlamasını" değerlendirmekle suçlanmıştır. İkinci bir değerlendirme şeklide öğrencilerin "anılarından" yola çıkarak yapılan değerlendirmedir. Yukarıda bunun örneklerine değinilmişti. Bu değerlendirmelerde bilişsel düzeyin bilgi aşamasında aşağıdaki gibi sorular sorulabilir.

1. Cumhuriyet müzesinin mimarı kimdir?
2. Gazi Üniversitesi Rektörlük Binası, hangi mimari tarzda yapılmıştır.

2. TARİHİ ESER KAÇAKÇILIĞI KONUSUNDA BİLİNÇLENMEYİ DEĞERLENDİRME

18-27 Mayıs tarihleri arasında Müzeler Haftası dolayısıyla müze uzmanlarının çevre okullarında verdikleri konferanslar takdire şayandır. Bu konferansın konusunu genellikle tarihî eser kaçakçılığı oluşturmaktadır. Zaten çocukların, Sosyal Bilgiler ünitelerinde de buna ilişkin konular bulunmaktadır. Ayrıca gazete ve T.V. kanallarında tarihî eser kaçakçılığı ile ilgili çıkan haberler çocukların ve gençlerin ilgisini çekmektedir. İlköğretim okullarına konferansa giden, müze uzmanları ile yaptığım söyleşilerde; kendileri, çocukların tarihi eser kaçakçılığı ile ne kadar yakından ilgilendiğini vurgulamışlardır.

3. ELEŞTİREL DÜŞÜNMEYİ DEĞERLENDİRME

Özellikle anakronizm unsurları içeren tarih konulu yağlıboya tablolar, öğrencilerde eleştirel düşünmeyi geliştirecektir. Görsel kaynaklara daha eleştirel yaklaşımlarını sağlayacaktır. Bunun yanı sıra müze gezisi sırasında doldurulan çalışma kağıtlarındaki yüksek düşünme isteyen sorularla ya da müze gezisi sonrası etkinliklerle eleştirel düşünme becerileri kazandırılabilir.

4. EMPATİYİ DEĞERLENDİRME

Empati, tarihî çevreye karşı olabilir. Tarihî camiye, çeşmeye, binaya karşı olabilir. Bu terimi, bu bağlamda da Türkiye'de eğitim literatürüne sokan Prof. Dr. Üstün Dökmen'dir. Günümüz toplumunda, insanlara karşı empati becerisini geliştirememiş bireylerden, bir tarihi yapıya empati beslemesini beklemek gülünç olacaktır. Bununla birlikte, bu işin zorluğu, öğretmenleri işlerini dosdoğru yapmaktan alıkoymamalıdır.

5. TARİHİ ÇEVREYİ KORUMAYI DEĞERLENDİRME

Uzak hedefimiz, tarihî çevreye sahip çıkan, onları koruyan, geleneksel olanı modern içinde eritebilecek sentezlere gidebilen öğrenciler yetiştirmektir. Tarihî binaları koruyan, büyük şehirlerde otopark için kundaklayanlara karşı bilinçli bir tavır sergileyen, tarihi çeşmeleri çöplük yapmayan, geleneksel motif ve desenleri günlük hayatının bir parçası yapabilen nesiller yetiştirmektir. Anıt heykelin üzerine çıkıp, çekirdek çıtlatıp, rölyefin burnuna ayakkabısının topuğu ile basan(Güven Park Anıt heykelinde görebilir!) bir üniversiteli kuşak istemiyorsak, somut nesnelere dayalı kültür eğitimi vermeliyiz. Bu eğitimi, sanat eğitimi düzeyine indirgeyip, bunu da

sanatçıların tekeline altına koymak yanlıştır. Bu eğitim, bir kültür eğitimidir ve tarih öğretmeni de işe koşulmalıdır.

Anadolu üzerindeki geçmiş kültürlerin mirasına sahip çıkamadığımız ortadadır. Orta Anadolu'da Selçuklulardan pek çok han, kervansaray yıkılmaya terk edilmiştir. Osmanlı çeşmeleri daha düne kadar çöplük olarak kullanılıyordu. Tarihî mezarlıkların hali haraptır. Öte yandan, Ulus'daki Atatürk heykelinin kötü durumunu görmek içler acısıdır. Bu durumun tek sorumlusu olarak parasızlığın görülmesi doğru değildir. Bu eğitim sistemimizin, çocuk ve yetişkinlerde tarih bilincini oluşturamadığından kaynaklanmaktadır.

Yukarıdakilerden ilk beş hedefe öğrencilerin ulaşip ulaşmadığını değerlendirmek en son hedefe göre kolay olacaktır. En son hedef, öğrencinin bir yetişkin olduğunda tarihi çevreyi korumaya yönelik bir sivil kuruma üye olması, aktif rol alması ya da Belediye Başkanı olarak Belediye Meclisini ilgili konuda karar alırken gönülden desteklemesi ile ölçülebilir.

Ülkemizde turizme yönelik yatırımlar, yerel ve merkezi yönetimleri tarih çevresini korumaya yönelik tutum ve davranış içine girmelerine yol açmıştır. Özellikle, turizmden geçimini sağlayan yörelerde halkın kendi çevre tarihine ilişkin olarak daha bilgili ve bilinçli olduğu dikkati çekmektedir. Yanlış bir takım tarihsel bilgiler de edindikleri görülmektedir. Bunları düzeltmek akademik tarihçilere, aktarmak ve yaygınlaştırma da tarih öğretmenlerine düşmektedir.

2. BÖLÜM

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN "MÜZE EĞİTİMİ'NE" İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

PROBLEM DURUMU

Bir konu alanının öğretiminde, yöntemin belirlenmesine pek çok faktör etki etmektedir. Bunlar; sınıfın fiziksel ortamı, öğrenci grubunun büyüklüğü, konunun ve öğrencilerin özellikleri olarak sıralanabilir. Fakat bunların arasında en önemli ve belirleyici faktör, öğretmenin yaklaşımı ve görüşü olarak görülmektedir. Kaldı ki eğitime ilişkin projelerin işlerlik kazanması, uygulayıcı olarak öğretmenin aktif katılımını gerektirir. Öğretmen faktörünün hesap edilmediği eğitim reformları sonuçsuz kalabilir. Amerika'da ve Avrupa'da geleneksel tarih öğretimi; hedefleri, içerik ve öğretim yöntemleri açısından yeniden ele alınmaktadır. Ülkemizde de genelde tarih öğretiminin iyileştirilmesine yönelik olarak, durum saptaması çerçevesinde tarih öğretmenlerinin kullandığı öğretim yöntemlerin neler olduğuna ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar, gezi-gözlem yönteminin en az kullanılan yöntem olduğunu ortaya koymuştur(Safran, 1996; Kabapınar, 1991).

Tarihî eserlerin ve tarihî çevrelerin korunmasına yönelik tutumlar, tarih dersleri ile kazandırılabilir. Bu hedefe ulaşmak için öncelikle, tarih dersi öğretmenlerinin, müzeye ve tarihî mekanlara yönelik düşünceleri ve görüşleri sağlıklı olarak saptanmalıdır.

Müze-okul işbirliğinde, müzede tarih öğretmenin ve müze uzmanlarının pozisyonunu iyi belirlemek gerekir. Müze eğitimi söz konusu olduğunda müzedeki eğitim otoritesinin kim olacağı sorusu önem kazanmaktadır. Örneğin, Çanakkale Savaş Alanlarını gezdiren bir rehberlerle yapılan söyleşide, özellikle bazı tarih öğretmenlerinin, öğrencilerin önünde olayın gelişimine ilişkin kendisi ile tartışma eğiliminde olduklarından söz etmiştir. Hiç şüphesiz ki, hiç kimse derse giren bir tarih öğretmeni kadar öğrencilerin düzeyini bilemez. Üstelik rehberlerin çoğu yabancı dil bilen, tarih formasyonu olmayan kimselerden oluşmaktadır. Bu yüzden tarih öğretmeni, müzeleri kullanabilecek ve müze eğitimcileri ile çalışabilecek bir donanıma sahip hale getirilmelidir.

Diğer yandan, Çanakkale Savaşı Abidesi Harp Müzesi'nde savaş şehidi bir asteğmenin annesine gönderdiği mektubu okuyan 10-12 yaşlarındaki bir çocuk,

arkadaşlarına sevinçle bu mektubu derste tarih öğretmeninin kendilerine okuduğunu söylemiştir. Bu olay, okuldaki tarih öğretimine ilişkin bir takım verilerle müzelerde karşılaşmanın; hem öğrenilenin hatırlanmasını sağlamaya yol açtığını, hem de öğrenilenin kalıcı olmasını pekiştirmeye hizmet ettiğini göstermektedir.

Türkiye'de müzeleri tarih öğretiminde kaynak yapmak isteyen Tarih öğretmenlerinin önündeki engellerin bilimsel olarak saptanması gerekir. Kaldı ki bu engellerin bir kısmı üniversitede yetiştirilme tarzı ile ilgilidir. Diğer kısmı ise okul programlarından kaynaklanır. I. Bölümde yükseköğretimde akademik tarihçiliğin yapısı ve anlayışı, okul tarih programları tarihsel çerçevede ele alınmıştır.

Bu bölümdeki araştırmanın temel amacı Ankara il merkezinde 2000-2001 öğretim yılında ilköğretimde hâlen görev yapan tarih lisanslı Sosyal Bilgiler öğretmenin ve liselerdeki Tarih öğretmenlerinin müze eğitimine ilişkin görüşlerini ortaya koyarak, müzelerle ve tarihi mekanlarla tarih öğretimi konusunda önerilerde bulunmaktır.

Araştırmanın iki alt problemi bulunmaktadır. Bunlar,

1. Öğretmenlerin müze eğitimine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Bu görüşler
 - 2a. Mezuniyet'e
 - 2b. Kıdem'e
 - 2c. Görev yaptıkları okulun kademesine göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın birinci alt problemine aşağıdaki üç boyut ve ilgili sorular çerçevesinde cevap aranmıştır:

KİŞİSEL YAŞANTI BOYUTU

1. Tarih öğretmenleri, öğrencilik yıllarında hangi eğitim kademesinde gittiği müzeyi daha iyi hatırlamaktadır?
2. Tarih öğretmenleri, üniversitede öğrencilik yıllarında bir ders kapsamında müzeye gitti mi?
3. Tarih öğretmenlerinin, meslekleri boyunca kaç defa öğrencileri müzeye götürmüşlerdir?
4. Tarih öğretmenleri, müze eğitimi ile ilgili bir hizmet-içi kursa katılmışlar mıdır?
5. Tarih öğretmenleri, bir müzede veya antik kentte öğrencilere rehberlik yapacak kadar kendini yeterli hissetmekte midir?
6. Tarih Öğretmenleri, tarih dersini işlerken, tarih programını yerel tarih ile uygunlaştırıyor mu?

7. Tarih öğretmenlerinin Türkiye'de en çok gezdiği müzeler hangileridir?

ÖN HAZIRLIK BOYUTU

8. Tarih öğretmenleri, tarih kaynaklarını önem sırasına göre nasıl dizmektedir?

9. Tarih öğretmenlerine göre müze gezilerinde ideal öğrenci sayısı nedir?

10. Tarih öğretmenleri, öğrencilerin, özellikle hangi ünite ya da konularda müzeye götürmesi gerektiğini düşünmektedir?

11. Tarih öğretmenlerine göre, müze gezisi boyunca öğrencide gelişecek en önemli beceriler nelerdir?

12. Tarih öğretmenlerine göre, müzelerin işlevi nedir?

13. Tarih öğretmenlerinin, öğrencilerini müzeye götürememelerinin gerekçeleri nelerdir?

14. Tarih öğretmenleri, müze gezisine gidilmemesine ilişkin yasal prosedürün ağır olmasına ilişkin görüşleri nelerdir?

15. Tarih öğretmenlerine göre hangi tip müze tarih derslerinde daha yararlı olabilir?

16. Tarih öğretmenlerine göre, müze gezisi özellikle hangi düzey için gereklidir?

17. Tarih öğretmenlerine göre, müze gezilerinin tarih dersinin hedefine yönelik işlevleri nelerdir?

18. Tarih öğretmenleri, öğrencilerin müze gezilerine kiminle gitmesi gerektiği konusunda ne düşünmektedir?

MÜZE ORTAMI BOYUTU

19. Tarih öğretmenleri; müzede sergilemenin hangi türünün daha faydalı olduğunu düşünmektedir?

20. Tarih öğretmenleri, müze koleksiyonu arasında aşağıdakilerden hangisini tarih dersini daha kalıcı yapacağı görüşündedir?

21. Tarih öğretmenlerinin, müze gezisi sırasında otoritenin kim olması gerektiği konusundaki görüşleri nedir?

22. Tarih öğretmenleri, Türkiye'de müzecilerin çoğunlukla hangi bölüm mezunu olduğunu düşünmektedir?

23. Tarih öğretmenleri, müze gezisindeki etkinliklere ilişkin görüşleri nelerdir?

24. Tarih öğretmenleri, müzelerin yararlılıklarına ilişkin ne düşünmektedirler?

25. Tarih öğretmenlerinin, müze eğitimine ilişkin yaklaşımları nedir?

26. Tarih öğretmenlerinin, müzede tarih öğretimine ilişkin önerileri nelerdir?

27. Tarih öğretmenlerinin, müzelerden beklediği hizmetler nelerdir?

28. Tarih öğretmenlerinin, müze ya da tarihi mekan gezilerine ilişkin anıları nedir?

Araştırmanın ikinci alt problemi yukarıdaki sorulardan mezuniyet, kıdem ve okul öğretim düzeyi ile ilişkili olanlar bağlamında ele alınmış, tablolar oluşturulmuş ve yorumlanmıştır. Bu sorular çerçevesinde mezuniyet, kıdem ve okul öğrenim düzeyine göre tarih öğretmenleri arasında müze eğitime ilişkin görüşler arasında farklılıkların olup olmadığına bakılmıştır.

SAYILTILAR

1. Araştırmanın aracı, araştırmanın amacına ve konusuna uygundur.
2. Örneklem olarak alınan tarih öğretmenleri sayısı evreni temsil edebilecek niteliklerdir.
3. Tarih öğretmenlerinin kendilerine verilen ölçme aracına yansız olarak cevap verdikleri varsayılmaktadır.

SINIRLILIKLAR

1. Araştırma, 2000-2001 eğitim-öğretim yılında Ankara 8 merkez ilçesinde bulunan lise Tarih öğretmenleri ve ilköğretim okullarında tarih lisanslı Sosyal Bilgiler dersine giren toplam 204 öğretmen ile sınırlıdır.
2. Araştırma, tarih öğretmenlerinin müze eğitime ilişkin görüşlerini ortaya çıkarıcı 59 soru ile sınırlıdır.
3. Burada elde edilen sonuçlar, yakın çevresinde müzeler bulunmayan yerlerde görev yapan öğretmenlere genellenmesinde dikkatli olunmalıdır.
4. Araştırma, tarih programlarına paralel kullanılabilecek bütün müze ve tarihî mekan türlerinde yapılabilecek eğitim ile sınırlıdır.

TANIMLAR

Çalışmada sıkça kullanılacak kavramların tanımları aşağıda verilmiştir;

Tarih Öğretimi: İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinde Sosyal Bilgiler, Osmanlı Tarihi, Atatürkçülük ve T.C. İnkılâp Tarihi dersleri adı altında tarih disiplinin içeriğini, yapısını ve becerilerini yaklaşık 10-16 yaş arasındaki erişkinlere kazandırmaya yönelik pedagojik yaklaşım ağırlıklı çalışan bir bilim dalı.

İlköğretim (tarih lisanslı) Sosyal Bilgiler Öğretmeni: İlköğretim aşamasında 7. ,8. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersini Atatürkçülük ve T.C. İnkılâp Tarihi dersini veren, üniversitelerin tarih bölümlerinden mezun tarih öğretmenleri kastedilmektedir.

Lise Tarih Öğretmeni: Lise 1, 2 ve 3. sınıflardaki tarih dersini veren öğretmenlerdir.

Müze: Toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemelerin üzerinde araştırma yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kar düşüncesinden bağımsız sürekliliği olan bir kurumdur.

Müze Eğitimi: Okullar için rehberli turlar düzenlemenin ötesinde sergileri, atöyle çalışmalarını ve yayınları içeren sadece okulları değil, aileleri, yetişkinleri de içine alan çok geniş etkinlikler bütünüdür(Onur,2000:21).

Tarihî Mekan: Tarihî dokusu bozulmamış, günlük hayat mekanlarıyla (ev, çeşme, medrese, kabristan, cami gibi) oluşan bir çevredir. Bunun yanı sıra, bir milletin kaderine yön vermiş bir olayın geçtiği yer ya da kişinin ömrünü geçirdiği yer olarak da ele alınmıştır.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, tarih öğretmenlerinin müze eğitimine ilişkin görüşlerinin ne olduğu konusunda araştırmacılara ışık tutabilir. Tarih öğretmenlerinin müze eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi, tarih öğretmenleri için müzelerde düzenlenecek olan hizmet-içi eğitim kurslarının geliştirilmesine yardımcı olabilir. Tarih öğretmenlerinin konuya ilişkin görüşleri, tarih programlarını hazırlayan ve geliştiren Talim ve Terbiye Kurulu program geliştirme komisyonunca kullanılabilir. Ayrıca bu çalışma, diğer yapılacak olan çalışmalara bir zemin hazırlayabilir. Tarih öğretiminde müzelerin işe koşulmasında itici bir rol üstlenebilir.

İlgili Yayın ve Araştırmalar

İlgili araştırmalar, tarih öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları öğretim yöntemlerine ilişkindir. Örneğin, Özoğlu (1974) " Çeşitli Değişkenlere Göre Liselerde Sosyal Bilimler Öğretimi Sorunları Araştırması", Kabapınar'ın (1991) " Müfredat Programı ve Ders Kitapları Açısından Ortaöğretim lise Tarih Öğretimi", Safran'ın (1993) " Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Öğretiminin Yapı ve Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma" adlı çalışmalar tarih öğretmenlerinin kullandıkları öğretim yöntemlerine ilişkin bilgiler sunmaktadır. Bu üç araştırma, gezi-gözlem yönteminin tarih öğretmenlerince çok sınırlı kullanıldığını ortaya koymuştur.

1. YÖNTEM

Bu kısımda araştırmanın modeli, araştırmanın evreni, örnekleme, veri toplama aracının geliştirilmesi, örnekleme giren tarih öğretmenlerine ilişkin genel bilgiler, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili konular bulunmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırma tarama modelindedir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 1991:77). Araştırmayla ilgili yazılı kaynaklar incelenmiştir. Araştırma ile tarih öğretmenlerinin müze eğitimine ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir.

Evren

Araştırmanın evreni, Ankara ili Büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde bulunan 8 merkez ilçedeki 590 resmi ilköğretim okulunda görevli 145 "tarih öğretmeni kadrolu" sosyal bilgiler öğretmeni ve 263 lisede görevli 618 tarih öğretmenidir. Araştırmanın toplam evreni 763 tarih öğretmenidir. Ankara İl Milli Eğitim müdürlüğü istatistik bölümünde sosyal bilgiler öğretmeni olarak atanan yeni öğretmenlerin lisans mezuniyetleri ile ilgili (Sosyal Bilgiler, Coğrafya ve Tarih gibi) bir bilgi bulunamamıştır. Bu yüzden öğretmenin sözlü ifadesine dayanarak, ilköğretim okulları için tarih lisanslı sosyal bilgiler öğretmenlerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 3'te 2000-2001 öğretim yılında Ankara merkez ilçelerindeki okul ve öğretmen sayısı yer almaktadır.

TABLO 3

MERKEZ İLÇELER	OKUL VE ÖĞRETMEN SAYISI				
	İLKÖĞRETİM			LİSE	
	Okul sayısı	Sosyal Bilgiler Öğretmeni Sayısı (Kadrolu)	Tarih Öğretmeni Sayısı (Kadrolu)	Okul Sayısı	Tarih Öğretmeni Sayısı
ALTINDAĞ	75	80	9	38	73
ÇANKAYA	142	164	38	68	180
ETİMESGUT	24	22	11	9	21
GÖLBAŞI	32	5	5	6	7

KEÇİÖREN	97	103	35	45	96
MAMAK	94	71	12	29	73
SİNCAN	38	31	14	15	21
YENİMAHALLE	88	97	21	53	147
TOPLAM	590	573	145	263	618

Örneklem

Araştırmada 8 ilçeden random yöntemi ile lise ve ilköğretim okulları seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini ilköğretim ve lisede çalışan 204 tarih öğretmeninden oluşmaktadır(Ek-5)

Tarih Öğretmenlerine İlişkin Genel Bilgiler

Bu kısımda araştırma kapsamına alınan ve ankete cevap veren tarih öğretmenlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 4' te anket uygulanan tarih öğretmenlerine ilişkin dağılım yer almaktadır.

TABLO 4

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN SAYILARINA İLİŞKİN DAĞILIM

Grup	İstatistik	
	(f)	(%)
İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenleri(Tarih Lisanslı)	83	40.7
Lise Tarih Öğretmenleri	121	59.3
Toplam	204	100

Tarih öğretmenlerinin yüzde 41'i ilköğretim okullarında, yüzde 59'u ise liselerde görev yapmaktadır.

Tablo 5' te tarih öğretmenlerinin cinsiyetine göre dağılımları görülmektedir.

TABLO 5
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN CİNSİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMLARI

Cinsiyet	Gruplar			
	İlköğretim		Lise	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Kadın	50	60.2	58	47.9
Erkek	33	39.8	63	52.1
Toplam	83	100	121	100

İlköğretimde görev yapan Tarih lisanlı öğretmenlerin yüzde 60'ı kadın ve yüzde 40'ı erkektir. Lisede görev yapan öğretmenlerin yüzde 48'i kadın ve yüzde 52'si erkektir.

İlköğretimde çalışan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımı incelendiğinde, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Lisede ise kadın ve erkek öğretmen sayısı birbirine yakındır.

Tarih öğretmenlerinin kıdemlerine göre dağılımı Tablo 6' da görülmektedir.

TABLO 6
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN KIDEMLERİNE GÖRE DAĞILIMLARI

Kıdem	İlköğretim		Lise	
	(f)	(%)	(f)	(%)
1-5 yıl	22	26.5	18	14.9
6-10 yıl	15	18.1	34	28.1
11-15 yıl	15	18.1	32	26.4
16-20 yıl	11	13.3	19	15.7
21-25 yıl	16	19.3	14	11.6
26 ve daha üstü	4	4.8	4	3.3
Toplam	83	100	121	100

Tablo 6'da görüldüğü gibi anketi cevaplandıran ilköğretimde çalışan tarih lisanslı öğretmenlerin yüzde 27'si, 1-5 yıl arasında hizmet süresine sahiptir. Ayrıca,

yüzde 18'i 6-10 yıl, yüzde 18'i, 11-15 yıl, yüzde 13'ü 16-20 yıl, yüzde 19'ü 21-25 yıl, yüzde 5'i 26 ve üstü yıl arasında hizmet süresine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5'te görüldüğü gibi anketi cevaplandıran lisede çalışan tarih lisanslı öğretmenlerin yüzde 15'i 1-5 yıl arasında hizmet süresine sahiptir. Ayrıca, yüzde 28'i, 6-10 yıl, yüzde 26'sı, 11-15 yıl, yüzde 16'sı 16-20 yıl, yüzde 12'si 21-25 yıl, yüzde 3'ü 26 ve üstü yıl arasında hizmet süresine sahip olduğu görülmektedir.

Bu duruma göre, tarih öğretmenlerinin yaklaşık dörtte üçü, 1-20 yıl kıdeme sahip olduğu, bu öğretmenlerin de genç ve dinamik bir yapıya sahip olan Türkiye'nin zaten genç olan nüfusunu yansıttığı söylenebilir.

Tarih öğretmenlerinin mezun oldukları okullara göre dağılımı Tablo 7'de verilmektedir.

TABLO 7
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUN OLDUKLARI OKULLARA GÖRE
DAĞILIMLARI

En Son Mezun Olunan Okul	İlköğretimde Çalışanlar		Lisede Çalışanlar	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Yüksek Öğretmen Okulu	1	1.2	2	1.7
Eğitim Enstitüsü	13	15.7	8	6.7
Eğitim Fakültesi	25	30.1	23	19.2
Fen-Edebiyat Fakültesi	30	36.1	58	48.3
Yüksek Lisans	6	7.2	13	10.8
Diğer	8	9.6	16	13.2
Toplam	83	100	121	100

Tablo 7'de görüldüğü gibi, anketi cevaplandıran ilköğretimde çalışan tarih lisanslı öğretmenlerinin yüzde 1'i yüksek öğretmen okulu mezunudur. Ayrıca yüzde 16'sı Eğitim Enstitüsü, yüzde 30'u Eğitim Fakültesi, yüzde 36'sı Fen-Edebiyat fakültesi, yüzde 7'si yüksek lisans mezunu, yüzde 10'u diğerlerinden mezun olduğu görülmektedir.

Tablo 7'de görüldüğü gibi, anketi cevaplandıran lisede çalışan tarih öğretmenlerinin yüzde 2'si yüksek öğretmen okulu mezunudur. Ayrıca yüzde 7'si Eğitim Enstitüsü, yüzde 19'u Eğitim Fakültesi, yüzde 48'i Fen-Edebiyat Fakültesi,

yüzde 11'i yüksek lisans mezunu, yüzde 13'ü diğerlerinden mezun olduğu görülmektedir.

Tablo 7'de görüldüğü gibi, hem ilköğretimde hem lisede çalışan Fen-Edebiyat Fakültesi kökenli öğretmenlerin sayısı oldukça yüksektir.

Veri Toplama Aracı

Anket formu literatür çalışması ve tez danışmanının önerileri ışığında hazırlanmıştır. Anket, Bratt'ın(1974) " Müzelere ve Müze Eğitime Yönelik Tutumunuz Nedir?" adlı çalışmadan uyarlanmıştır (Aktaran: Booth ve diğerleri, 1982:133-138). Bu anket, kişinin müzelerde müze eğitimcilerin (docentlerin) rolüne ilişkin düzenlenmiştir. Toplam 72 soru bulunmaktadır. Türkiye'de müzelerde müze eğitimcisi (docent) bulunmamaktadır. Bu neden ve diğer başka nedenlerden dolayı anket Türkiye şartlarına uyarlanmaya çalışılmıştır. Anket formunda yaklaşık 8 alt boyutta ve yeterli sayıda soru eklendi. Anket soruları, öğretmenlerin müze eğitimine yaklaşımlarını ortaya çıkaracak şekilde düzenlenmiştir(Ek-6).

Verilerin Toplanması

Ankara ili 8 merkez ilçesinde ilköğretim ve lise okullarında anket çalışması yapabilmek için Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Kültür Bölümünden B.08.4.MEM.4.06.00.11.070/ 3139 sayı ve 11.01.2000 tarihli yasal izin alınmıştır(Ek-7).

Araştırmacı, araştırma anketinin bir kısmını kendi götürmüş, bir kısmını da öğrenci ve arkadaşları yardımıyla ulaştırmıştır.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde cevapları aranan alt problemlere yönelik olarak toplanan veriler, SPSS (Statistical Packet for the Social Science) programında bir veritabanı oluşturularak kaydedilmiş ve istatistiki çözümlemede bu programdan yararlanılmıştır. İlköğretim ve lise öğretmenlerinin kişisel bilgilerine ve görüşlerine ilişkin soruların hesaplanmasında frekans(f), yüzde (%), aritmetik ortalama ($\bar{x}$), standart sapma (Ss) hesaplanmıştır. Görüşler arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için varyans (f) kullanılmıştır. Varyans analizi sonucunun anlamlı olması durumunda farkın kaynağını belirlemek ve karşılaştırmalar yapmak amacıyla t-testi kullanılmıştır. Araştırmada, hesaplanan t- değeri, $p < .05$ düzeyinde test edilmiştir. Hesaplanan "t" testi sonuçlarından anlamlı olanların yanına "***" işareti konulmuştur.

Öğretmenlerin müzelere öğrencilerine götürmeme gerekçelerinde ve müzeye ilişkin görüşlerinde 5'li likert tipi ölçekler kullanılmıştır. Ayrıca açık uçlu sorularda sorulmuştur. Her bir maddeye verilen cevaplar 5'li likert tipi ölçeklerde 1.00 ile 5.00 arasında değişmektedir. Ölçeklerde yer alan aralıklar eşik aralıklı olduğu ve 5 sütun 4 aralıktan meydana geldiği için bir aralığın değerini hesaplamak için 4/5 düşüncesinden hareket ederek, seçeneklere ait sınırlar belirlenmiştir.

Seçenek	Sınır
Hiç	1.00-1.80
Az	1.81-2.60
Orta	2.61-3.40
Çok	3.41-4.20
Tam	4.21-5.00

1. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular sunulmakta, açıklanmakta ve yorumlanmaktadır.

BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın birinci alt problemi tarih öğretmenlerinin aşağıdaki sorular çerçevesinde müze eğitime ilişkin görüşleri nedir? biçiminde düzenlenmişti.

1. SORU

1. İlköğretim sosyal bilgiler öğretmenleri(tarih lisanslı) ile lise tarih öğretmenlerinin öğrencilik yıllarında hangi eğitim kademesinde gittiği müzeyi daha iyi hatırlamaktadır?

TABLO 8
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRENCİLİK YILLARINDA
HANGİ EĞİTİMİ KADEMESİNDE GİTTİĞİ MÜZEYİ DAHA İYİ
HATIRLADIKLARINA İLİŞKİN DAĞILIM

Eğitim Kademesi	(f)	(%)
İlköğretim (1-5 sınıflar)	45	26.4
İlköğretim (6-8 sınıflar)	46	27
Lise	79	46.4
Toplam	170	100

204 tarih öğretmeninden sadece 170 öğretmen bu soruyu cevaplamıştır. Tarih öğretmenlerinin yüzde 26'sı ilköğretim 1-5. sınıflar arasında gittiği, yüzde 27'si ilköğretim 6-8 arasında gittiği, yüzde 46'sı lisede gittiği müzeyi daha iyi hatırladığını belirtmiştir.

Tablodan da görüldüğü üzere tarih öğretmenleri lise yıllarında gittikleri müzeyi daha iyi hatırladıklarını belirtmiştir. Bu veride ayrıca lise

yıllarında yapılacak gezilerin daha hatırdada kalıcı olabileceğini göstermektedir.

2. SORU

2. Tarih öğretmenleri, üniversitede öğrencilik yıllarında bir ders kapsamında müzeye gitti mi?

TABLO 9

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN ÜNİVERSİTEDE ÖĞRENCİLİK
YILLARINDA BİR DERS KAPSAMINDA MÜZEYE GİTMİŞ
OLMALARINA İLİŞKİN DAĞILIM**

	Evet		Hayır	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Madde	82	40.8	118	58.7

204 Tarih öğretmeninden 200'ü bu soruyu cevapladı. Tarih öğretmenlerinin yüzde 59'u üniversitede öğrencilik yıllarında müzelere gitmediklerini, yüzde 41'i gittiklerini belirtmiştir.

Üniversite yıllarında bir ders çerçevesinde müzeye gitmiş olan tarih öğretmenleri bu derslerin adlarını; Eskiçağ ya da İlkçağ Tarihi, Osmanlı Tarihi, Osmanlıca, Osmanlı Paleografyası, Diplomatika, Genel Türk Tarihi, Antropoloji, Türk Kültür Tarihi, Yakınçağ Tarihi, Jeomorfoloji, Sanat Tarihi, Arkeoloji, Anadolu Medeniyetleri Tarihi, Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Türk-İslam Sanatı, İslam Tarihi, Dünya Tarihi, Uygarlık Tarihi, Müzecilik olarak belirtmiştir. Sıralama yaptığımızda tarih öğretmen adaylarının müzelere götürüldüğü 1. ders, Eskiçağ Tarihi, 2. ders, Sanat Tarihi olduğu görülmektedir. Öte yandan buradan çıkan sonuca göre ders sorumlusunun bakış açısı ile ilişkili olarak üniversite tarih bölümlerinde müze ile doğrudan ilişkili olmayabilecek derslerde bile öğrencilerini müzeye götürenlerin olduğu görmek sevindiricidir.

3. SORU

3. Tarih öğretmenlerinin, meslekleri boyunca kaç defa öğrencileri müzeye götürdükleridir.

TABLO 10

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKLERİ BOYUNCA KAÇ DEFA
ÖĞRENCİLERİ MÜZEYE GÖTÜRDÜKLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM**

Madde	(f)	(%)
1-3 defa	76	37.8
4-6 defa	30	14.9
7-10 defa	12	5.9
11 ve üstü	9	4.4
Her dönem götürmüş olma	6	2.9
Hiç götürmemiş olma	68	33.8
TOPLAM	201	100

Tablo 10'dan da görüldüğü gibi, 204 tarih öğretmeninden 201'i bu soruyu cevaplandırmıştır. 201 Tarih öğretmenin yüzde 34'u öğrencilerini hiç müzeye götürmemiştir. Bu rakam oldukça yüksek görünmektedir. En fazla müzeye götürenler ise, yüzde 38 oranında 1-3 seçeneğini işaretleyen öğretmenlerdir.

4. SORU

4. Tarih öğretmenleri müze eğitimi ile ilgili bir hizmet-içi kursa katılmışlar mıdır?

TABLO 11

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ BİR HİZMETİÇİ KURSA KATILIMINA İLİŞKİN DAĞILIM

	Evet		Hayır	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Madde	6	2.9	197	96.6

Bu soruyu 203 tarih öğretmeni cevaplamıştır. Bu öğretmenlerin yüzde 97'si müze eğitimi ile ilgili hiçbir hizmet içi kursa katılmamış iken, sadece yüzde 3'ü katılmıştır. Araştırmacı, MEB Hizmetiçi Eğitim Dairesi'nin hizmetiçi eğitim programını incelemiştir. İnceleme sonucuna göre 1999 ve 2000 yıllarında müze eğitimi ile ilgili olarak 5 gün süren "Kültür ve Tabiat Varlıklarımızın Korunması Semineri" düzenlenmiş, her biri için yaklaşık 50 tarih ve sosyal bilgiler öğretmenin katılımının sağlandığı saptanmıştır(Ek-2).

5. SORU

5. Tarih öğretmenleri, bir müzede veya antik kentte öğrencileri rehberlik yapacak kadar kendini yeterli hissetmekte midir?

TABLO 12

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN BİR MÜZEDE VEYA ANTİK KENTTE ÖĞRENCİLERE REHBERLİK YAPACAK KADAR KENDİLERİNİ YETERLİ HİSSETMELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM

	Evet		Hayır	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Madde	58	28.7	142	70.3

Bu soruyu 200 tarih öğretmeni cevaplamıştır. Bu öğretmenlerin, yüzde 70'i bir müzede veya antik kentte öğrencileri rehberlik yapacak kadar kendini yeterli hissetmemekte iken, sadece yüzde 29'u yeterli olduğunu düşünmektedir. Bu durumun nedeni, üniversitede öğrencilik yıllarında konuya ilişkin yeterince ders alamamış olmaları olabilir. Kendisini yeterli olarak görenlerde ileri görüleceği gibi ilköğretim kademesinde öğretmenlik yapanlardır.

6. SORU

6. Tarih Öğretmenleri, tarih dersini işlerken, tarih programını yerel tarih ile uygunlaştırıyor mu?

TABLO 13

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, TARİH DERSİNİ İŞLERKEN, TARİH PROGRAMINI YEREL TARİH İLE UYGUNLAŞTIRMALARINA İLİŞKİN DAĞILIM

	Evet		Hayır	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Madde	142	72.8	51	26.2

Bu soruyu 193 tarih öğretmeni cevaplamıştır. Yüzde 73'u tarih programını yerel tarih ile uygunlaştırdığını belirtirken, yüzde 26'sı bunu yapamadığını belirtmiştir.

7. SORU

7. Tarih öğretmenlerinin Türkiye'de en çok gezdiği müzeler hangileridir?

TABLO 14
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN TÜRKİYE'DE EN ÇOK GEZDİĞİ
MÜZELERE İLİŞKİN DAĞILIM

Müze Türleri	(f)	(%)
Topkapı Sarayı	35	19.7
Anadolu Medeniyetleri Müzesi	70	39.3
Cumhuriyet Müzesi	21	11.8
Etnografya Müzesi	21	11.8
Anıtkabir	9	5.1
Efes Antik Kenti	7	3.9
Sumela Manastırı	1	0.6
Dolmabahçe Sarayı	5	2.8
Çatalhöyük	1	0.6
Çanakkale Milli Parkı	4	2.2
Orhun Anıtları	1	0.6
İstanbul Arkeoloji Müzesi	1	0.6

Bu soruyu 204 tarih öğretmeninden 176'sı cevaplamıştır. Yüzde 39'unun Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne gittiği, yüzde 20'sinin Topkapı Sarayı'na gittiği ve yüzde 12'sinin Cumhuriyet ve Etnografya müzelerine gittiği görülmektedir.

8. SORU

8. Tarih öğretmenleri, tarih kaynaklarını önem sırasına göre nasıl dizektedir?

TABLO 15
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, TARİH KAYNAKLARINI ÖNEM
SIRASINA GÖRE DİZMELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM

Madde	(f)	(%)
Ansiklopediler	8	4.1
Ders Kitapları	11	5.6
Arşiv Vesikaları	100	50.8
Müzeler ve Tarihî Yerler	66	33.5
Hatıra ve Seyahatname Kitapları	12	6.1

Tablo 15'den de görüldüğü gibi, bu soruyu 197 tarih öğretmeni cevaplamıştır. Bunların yüzde 51'i arşiv vesikalarını, yüzde 34'ü müzeler ve tarihî yerleri, yüzde 6'sı hatıra ve seyahatname kitaplarını, yüzde 6'sı ders kitaplarını, yüzde 4'ü ansiklopedileri önemli kaynak olarak görmektedir.

9. SORU

9. Tarih öğretmenlerine göre müze gezilerinde ideal öğrenci sayısı ne olduğudur.

TABLO 16

TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖRE MÜZE GEZİLERİNDE İDEAL ÖĞRENCİ SAYISININ NE OLDUĞUNA İLİŞKİN DAĞILIM

Madde	(f)	(%)
1-10	63	31
11-20	116	57
21-30	21	10
31-40	2	0.9
41 ve üstü	1	0.4
Toplam	203	100

Bu soruya 203 tarih öğretmeni cevaplamıştır. Tarih öğretmenlerinden yüzde 57'si ideal öğrenci sayısının 11-20 olduğunu, yüzde 31'i 1-10 olduğunu ifade etmektedir.

10. SORU

10. Tarih öğretmenleri, öğrencilerin, özellikle hangi ünite ya da konularda müzeye götürmesi gerektiğini düşünüyor?

TABLO 17

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, ÖĞRENCİLERİN, ÖZELLİKLE HANGİ ÜNİTE YA DA KONULARDA MÜZEYE GÖTÜRÜLMESİ GEREKTİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI

İLGİLİ KONULAR	(f)	(%)
Tarih Öncesi Çağlar	21	10.4
Anadolu Medeniyetleri (Frig, Hitit v.b.)	116	57.7
Osmanlı İmparatorluğu	14	6.9
Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti	31	15.4

Türk Sanatı ve Uygarlığı	13	6.4
Giyim, İletişim, Ulaşım gibi Üniteler	2	0.9
Hepsi	4	1.9
Toplam	201	100

Bu soruyu 201 tarih öğretmeni cevaplamıştır. Öğretmenlerin yüzde 58'i Anadolu Medeniyetleri konusunda, yüzde 15'i Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti konusunda, yüzde 10, 6'sı tarih öncesi çağlar konusunda öğrencilerin özellikle müzelere götürülmesi gerektiğini düşünmektedir.

11. SORU

11. Tarih öğretmenine göre, müze gezisi boyunca öğrencide gelişecek en önemli beceriler nelerdir?

TABLO 18

**TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖRE, MÜZE GEZİSİ BOYUNCA
ÖĞRENCİDE GELİŞECEK EN ÖNEMLİ BECERİLERE İLİŞKİN
DAĞILIM**

Madde	(f)	(%)
Gözlem yapma	140	69.6
Sınıflama yapma	6	2.9
Sorgulama	37	18.4
Yaratıcılık	6	2.9
Sorun Çözme	1	0.4
Sorumluluk Üstlenme	4	1.9
İşbirliği yapma/ grupla çalışma	7	3.4
Toplam	201	100

Bu soruya 201 öğretmen cevap vermiştir. Öğretmenlerin yüzde 70'i gözlem yapma, yüzde 18'i sorgulama, yüzde 3'u işbirliği yapma/

grupla çalışma becerilerinin müze gezisi sırasında gelişeceği görüşündedir.

12. SORU

12. Tarih öğretmenlerine göre, müzelerin işlevi nedir?

TABLO 19

TARİH ÖĞRETMELERİNE GÖRE, MÜZELERİN İŞLEVLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM

Madde	(f)	(%)
Müzelik malzemeyi toplama	4	2
Müzelik malzemeyi koruma	23	11.8
Müzelik malzemeyi turistik amaçlarla sergileme	9	4.6
Müzelik malzeme üzerine bilimsel araştırmalar yaptırma	36	18.5
Müzelik malzemeyi eğitim amaçlı olarak sunma	122	62.8
Toplam	194	100

Bu soruya 194 tarih öğretmeni cevap vermiştir. Yüzde 63'ü müzelerin işlevinin, müzelik malzemeyi eğitim amaçlı olarak sunması görüşündedir. Yüzde 19'u müzelik malzeme üzerinde bilimsel araştırma yaptırmanın müzelerin işlevi olduğu görüşündedir.

13. SORU

13. Tarih öğretmenlerinin, öğrencilerini müzeye götürememelerinin gerekçeleri nelerdir?

TABLO 20

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, ÖĞRENCİLERİNİ MÜZEYE
GÖTÜREMELERİNİN GEREKÇELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM**

Maddeler	n	$\bar{x}$	Ss
13. Haftalık ders programında gezi için boş zaman olmaması	201	4.05	1.24
9.Sınıfların kalabalık olması	201	3.97	1.28
6. Tarih ders programının yeterince yoğun olması	199	3.37	1.34
5.Tarih öğretmenin, öğrencinin sorumluluğunu almak istememesi	198	3.13	1.38
7. Müzelerin, okula uzak olması	200	3.02	1.40
12. Müzelerin, okul çevresinden uzak olması	194	2.95	1.40
8. Okul idarecisinin konuya ilişkin olumsuz tutumu	199	2.82	1.50
14. Tarih öğretmenin öğrencileri kontrol altında tutamayacağı kaygısı.	201	2.72	1.37
4.Tarih öğretmenin vaktinin olmaması	194	2.68	1.36
10.Velilerin olumsuz tutumları	198	2.42	1.29
11.Müze idarelerinden izin alma zorluğu	198	2.37	1.36
3.Tarih öğretmenin kendisini müzede ders yapabilecek kadar yeterli hissetmemesi	192	2.36	1.31
1. Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması	200	2.31	1.22
2. Müze ücretlerinin yüksek olması	197	2.29	1.33
16. Diğer zümre öğretmenlerinin olumsuz tutumları	197	1.88	1.13
15. Öğrencilerin bu tür geziler istememesi	198	1.60	0.99

Tarih öğretmenlerine göre müzelere öğrencileri götürmemelerinin ilk üç gerekçesi; haftalık ders programında gezi için

boş zaman olmaması, sınıfların kalabalık olması, tarih ders programının yeterince yoğun olmasıdır.

Tarih öğretmenlerinin görüşlerinin standart sapmaları ise sırasıyla

0.99, 1.13, 1.22, 1.24, 1.28, 1.29, 1.31, 1.33, 1.34, 1.36, 1.36, 1.37, 1.38, 1.40, 1.40, 1.50'dir. Görüldüğü gibi, 1., 13., 15., 16. maddelere ilişkin olarak öğretmenler birbirine yakın görüş bildirmişlerdir.

14. SORU

14. Tarih öğretmenleri müze gezisine gidilmemesine ilişkin yasal prosedürün ağır olmasına ilişkin görüşleri nelerdir?

TABLO 21

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZE GEZİLERİNE İLİŞKİN YASAL PROSEDÜRÜN AĞIR OLMASI GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM

Madde	n	$\bar{x}$	Ss
44. Müze gezilerine ilişkin yasal prosedür oldukça ağırdır.	199	3.71	1.31

Bu soruya 199 tarih öğretmeni cevap vermiştir. Bu tarih öğretmenleri prosedürün ağır olduğuna ilişkin maddeye " Çok" katılmaktadır.

15. SORU

15. Tarih öğretmenlerine göre hangi tip müze Tarih derslerinde daha yararlı olacaktır?

TABLO 22

TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖRE HANGİ TİP MÜZENİN TARİH DERSLERİNDE DAHA YARARLI OLACAĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN DAĞILIMI

Madde	(f)	(%)
Etnografya	35	18
Sanat Müzeleri	2	1

Tarihi	4	2
Şahsiyetlerin Ev Müzeleri		
Arkeoloji	70	36
Saray Müzeler	23	12
Eğitim Müzeleri	16	8
İnkılâp Müzesi	43	22
Toplam	193	100

Bu soruyu 193 tarih öğretmeni cevaplamıştır. Yüzde 36'sı arkeoloji müzelerinin, yüzde 22'si inkılâp müzelerinin, yüzde 18'i etnografya müzelerinin, yüzde 12'si sarayların tarih derslerinde yararlı olacağı görüşündedir.

16. SORU

16. Tarih öğretmenlerine göre, müze gezisi hangi düzey için özellikle gereklidir?

TABLO 23

TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖRE, MÜZE GEZİSİNİN HANGİ DÜZEY İÇİN ÖZELLİKLE GEREKLİ OLDUĞUNA İLİŞKİN DAĞILIM

Düzy	(f)	(%)
Yalnızca ilköğretim düzeyinde gereklidir.	4	2
Yalnızca ortaöğretim düzeyinde gereklidir.	12	5.9
Yalnızca yükseköğretim düzeyinde gereklidir.	1	0,5
Öğretim sürecinin her aşamasında gereklidir.	100	49.3
Hayat boyu gereklidir.	85	41.9
Toplam	202	100

Bu soruyu 202 tarih öğretmeni cevaplamıştır. Yüzde 49'u müze gezilerinin öğretim sürecinin her aşamasında gerekli olduğu, yüzde 42'si hayat boyu gerekli olduğu görüşündedir.

17. SORU

17. Tarih öğretmenine göre, müze gezilerinin tarih dersinin hedefine yönelik işlevleri nelerdir?

TABLO 24

**TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖRE, MÜZE GEZİLERİNİN
TARİH DERSİNİN HEDEFİNE YÖNELİK İŞLEVLERİNİN NELER
OLDUĞUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN DAĞILIMI**

Maddeler	n	$\bar{x}$	Ss
29. Okul çevresindeki tarihî ve turistik yerleri tanıtmak tarih derslerinin hedeflerinden biri olmalıdır?	199	4.28	1.02
32. Tarih derslerinde; öğrencilerin gözlem, düşünme gibi becerilerini geliştirmek çok önemlidir.	199	4.59	0.71
40. Öğrencilerde, tarihi eserleri koruma isteği uyandırmak tarih derslerinin hedeflerinden biridir.	199	4.59	0.71

Bu soruyu 199 tarih öğretmeni cevaplamıştır. Yukarıdaki her üç görüşe de "Tam" olarak katılmaktadırlar.

Tarih öğretmenlerinin görüşlerinin standart sapmaları ise sırasıyla

0.71., 0.71, 1.02'dir. Görüldüğü gibi 32. ve 40. maddelere ilişkin olarak öğretmenler birbirine yakın görüş bildirmişlerdir.

18. SORU

18. Tarih öğretmenleri, öğrencilerin müze gezilerine kiminle gitmesi gerektiği konusunda ne düşünmektedir?

TABLO 25

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, ÖĞRENCİLERİN MÜZE GEZİLERİNE KİMİNLE GİTMESİ GEREKTİĞİ KONUSUNDA GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM

Gruplar	Tarih Öğretmenleri		
	n	$\bar{x}$	Ss
Maddeler			
39. Öğrencilerin, aileleri ile müzeye gitmeleri daha yararlı olacağı görüşündeyim.	196	2.40	1.02
52. Öğrencilerin, sınıfla birlikte müzeye gitmelerinin daha yararlı olacağı görüşündeyim.	200	4.09	1.04

39. görüşü 196 öğretmen cevaplamıştır. Öğrencilerin aileleri ile müzelere gitmesi görüşüne öğretmenler, “Az” düzeyinde katılmaktadır. Öte yandan 52. maddedeki görüşü 200 öğretmen işaretlemiştir. Öğrencilerin, sınıf ile birlikte müzelere gitmeleri görüşüne öğretmenler “Çok” düzeyinde olarak katılmaktadır. Bu tablodan örneklemdaki tarih öğretmenlerinin, öğrencilerin aileleri yerine sınıfla müzelere gitmelerinin yerinde olacağı görüşünde olduğu görülmektedir.

Tarih öğretmenlerinin görüşlerinin standart sapmaları ise sırasıyla

1.02, 1.04'dür. Görüldüğü gibi 39. maddeye ilişkin olarak öğretmenler birbirine yakın görüş bildirmişlerdir.

MÜZE ORTAMI BOYUTU

19. SORU

19. Tarih öğretmenleri; müzede sergilemenin hangi türünün daha faydalı olduğunu düşünmektedir?

TABLO 26

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZEDE SERGİLEMEİNİN HANGİ TÜRÜNÜN DAHA FAYDALI OLDUĞUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

SERGİLEME TÜRLERİ	(f)	(%)
Konu temalarına göre sergileme	58	29.14
Tarih programına göre sergileme	38	19.09
Çevre tarihine göre sergileme	8	4.02
Kronolojik sergileme	95	47.73
TOPLAM	199	100

Bu soruyu 199 tarih öğretmeni cevaplamıştır. Öğretmenlerin yüzde 48'i kronolojik sergileme, yüzde 29'u konu temalarına göre sergileme, yüzde 19'u tarih programına göre sergileme, yüzde 4'u çevre tarihine göre sergileme görüşündedir. Tablo 26'dan da görüldüğü gibi çevre tarihi en son aşamada düşünülmektedir.

20. SORU

20. Tarih öğretmeni, müze koleksiyonu arasında aşağıdakilerden hangisini tarih dersini daha kalıcı yapacağı görüşündedir?

TABLO 27

**TARİH ÖĞRETMENLERİ MÜZE KOLEKSİYONU
ARASINDAKİLERDEN HANGİSİNİN TARİH DERSİNİ DAHA KALICI
YAPACAĞI GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM**

Maddeler	(f)	(%)
Geçmişten kalma taşınabilir kalıntılar (üç boyutlu nesneler)	95	47.5
Tarih konulu Minyatürler ve Gravürler	12	6.0
Tarihi Fotoğraflar	17	8.5
Tarihi Yapılar(Saray, Çeşme, Han v.b.)	76	38.0
TOPLAM	200	100

Bu soruyu 200 öğretmen cevaplamıştır. Öğretmenlerin yüzde 48'i üç boyutlu nesnelerin, yüzde 38'i tarihî yapıların, yüzde 9'u tarihî fotoğrafların, yüzde 6'sı minyatür ve gravürlerin tarih dersinin daha kalıcı yapacağı görüşündedir.

21. SORU

21. Tarih öğretmeni müze gezisi sırasında otoritenin kim olması gerektiği konusundaki görüşleri nedir?

TABLO 28

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZE GEZİSİ SIRASINDA
OTORİTENİN KİM OLMASI GEREKTİĞİ KONUSUNDAKİ
GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM**

Gruplar	Tarih Öğretmenleri		
	n	$\bar{x}$	Ss
Maddeler			
24. Tarih öğretmenleri müze gezilerini planlamalıdır.	199	4.02	1.05
27. Müzede gezi, müze uzmanı tarafından yaptırılmalıdır.	197	4.26	1.00
34. Müze gezilerinde sorumluluğu üzerime almak isterim	198	2.97	1.31
35. Bir Tarih öğretmeni olarak, müzecilerle dostça ilişkiler kurmak, müzede nasıl eğitim yapılacağını bilmekten daha önemlidir.	198	2.01	1.27
41. Müze etkinliklerinin tek belirleyicisi müze uzmanı olmalıdır.	195	2.34	1.17
45. Müzedeki eğitim programlarında Tarih öğretmeni müze uzmanları ile birlikte çalışmalıdır.	198	4.11	1.02
46. Müzedeki etkinliklerden, müze eğitimcisi sorumludur.	191	3.37	1.21

50. Müzede öğrencilere müze eğitimcisinin daha çok katkısı olur	196	3.61	1.11
55. Müze gezisi Tarih öğretmeninin kontrolünde olmalıdır.	196	3.56	1.16

24., 27., 34., 35., 41., 45., 46., 50., 55., sorulara 191 ile 199 sayıları arasındaki tarih öğretmeni cevaplamıştır. 24. maddedeki görüşe “Çok” düzeyinde katılmaktadırlar. 27. maddedeki görüşe “ Tam ” düzeyinde katılmaktadırlar. 34. maddedeki görüşe “ Orta ” düzeyinde katılmaktadırlar. 35. maddedeki görüşe “ Az ” düzeyinde katılmaktadırlar. 41. maddedeki görüşe “Az” düzeyinde katılmaktadırlar. 46. maddedeki görüşe “Orta ” düzeyinde katılmaktadırlar. 50. maddedeki görüşe “Çok ” düzeyinde katılmaktadırlar. 55. maddedeki görüşe “Çok ” düzeyinde katılmaktadırlar. Tablodan da görüldüğü gibi tarih öğretmenleri, müze etkinliklerinin tek belirleyicisinin müze uzmanı olmaması gerektiği görüşündedir. Üstelik, müze gezisinin birlikte planlaması ve gezinin müze uzmanı tarafından yaptırılması gerektiği görüşlerini taşımaktadır.

Tarih öğretmenlerinin görüşlerinin standart sapmaları ise sırasıyla

1.00, 1.02, 1.05, 1.11, 1.16, 1.17, 1.21, 1.27, 1.31'dir. Görüldüğü gibi 24., 27., 45. maddelere ilişkin olarak öğretmenler birbirine yakın görüş bildirmişlerdir.

22. SORU

22. Tarih öğretmenleri Türkiye'de müzecilerin **çoğunlukla** hangi bölüm mezunu olduğunu düşünmektedir?

TABLO 29

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN TÜRKİYE'DE MÜZECİLERİN ÇOĞUNLUKLA HANGİ BÖLÜM MEZUNU OLDUĞUNU GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM

Mezuniyeti	(f)	(%)
Sanat Tarihi	56	27.7
Arkeoloji	134	66.3
Tarih Bölümü	5	2.5
Prehistorya	4	2.0
Sümeroloji	2	1.0
Toplam	201	100

Bu soruyu 201 tarih öğretmeni cevaplandırdı. Yüzde 66'si müzecilerin arkeoloji bölümü mezunu oldukları, yüzde 28'i sanat tarihi mezunu oldukları, yüzde 3'u tarih bölümü mezunu oldukları görüşündedir.

23. SORU

23. Tarih öğretmenleri, müze gezisindeki etkinliklere ilişkin görüşleri nelerdir?

TABLO 30

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, MÜZE GEZİSİNDEKİ ETKİNLİKLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI

Maddeler	n	$\bar{x}$	Ss
30. Müze gezisinde tarih öğretmeni anlatma yerine öğrencilerin fikirlerini dinlemelidir.	197	3.11	1.13
31. Öğrenciler, müze projelerini kendileri tasarlamalıdır.	193	3.06	1.29

36. Tarih öğretmeni, müze gezisi sırasında öğrencilerin sorularına cevap vermelidir.	198	4.31	0.92
37. Öğrencilere, müzedeki sergiyi anlayabilmeleri için gerekli kavramlar önceden verilmelidir.	198	4.70	3.31
48. Tarih öğretmeni bilgi verici olmak yerine kaynak verici olmalıdır.	201	3.60	1.23
51. Öğrenciler, müzede görüşlerini söylemede özgür olmalıdır.	198	4.46	0.82

30., 31., 36., 37., 48., 51. maddelere 193 ile 201 arasında tarih öğretmeni cevap vermiştir. 30. maddede ifade edilen görüşe “Orta” düzeyinde, 31. maddede ifade edilen görüşe “Orta” düzeyinde, 36. maddede ifade edilen görüşe “Tam” düzeyinde, 37. maddede ifade edilen görüşe “Tam” düzeyinde, 48. maddede ifade edilen görüşe “Çok” düzeyinde, 51. maddede ifade edilen görüşe “Tam” düzeyinde katılmaktadırlar. Bu tablo öğretmenlerin müze gezisi öncesi hazırlık aşamasının öneminin farkında olduklarını göstermektedir.

Tarih öğretmenlerinin görüşlerinin standart sapmaları ise sırasıyla 0.82, 0.92, 1.13, 1.23, 1.29, 3.31'dir. Görüldüğü gibi, 51., 36., 30. maddelere ilişkin olarak öğretmenler birbirine yakın görüş bildirmişlerdir.

24. SORU

24. Tarih öğretmenleri müzelerin yararlılıklarına ilişkin ne düşünmektedirler?

TABLO 31

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZELERİN YARARLILIKLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI

MÜZELERİN YARARLILIKLARI	(f)
• Tarih konularının sırası geldikçe öğretmen müzeler götürmelidir. Müzede öğrencilerin gördüğü eserler onların konuları çabuk kavramalarını ve kolay kolay unutmamalarını sağlayacaktır.	1
• Müzelerde derslerin bir kısmı yapılabilir. Bu şekilde öğrencilerin bilgisi kalıcı bilgi olabilir.	1
• Lise tarih programında işlenen konuları görerek, yaşayarak öğrenmek daha kalıcı olur.	3
• Konuları işlerken somut belgelerle konuyu anlatmak daha yararlı olur.	2
• Öğrenmenin en önemli öğelerinden biri görerek öğrenmedir. Geçmişte yaşamış insanlara ait kalıntıları müzelerde görerek, o insanların hakkında somut bilgilere ulaşmış oluruz.	2
• Yerinde ve görerek eğitim her zaman yararlı ve kalıcı olduğuna inanıyorum.	1
• Tarihte görsellik çok önemlidir. Müzelerin olmadığı yerde slayt ve tarihî fotoğraflar gösterilmeli. Bu şekilde konu öğrencinin aklından hiç çıkmayacaktır.	1
• Öğrenciler bu eserlere bakarak o günlerin yaşayış şekillerini ve hayat tarzını kavrarlar.	1
• Öğrencilerde tarihi inceleme merakı uyandırır	1

204 öğretmenden 13 öğretmen açık uçlu soru kısmına yukarıdaki cümleleri yazarak, müzelerin yararlılıklarının bilincinde olduklarını göstermişlerdir. Tarih konularını müzeleri ve tarihi gezdirerek öğretmenin bilgiyi daha kalıcı yapacağı görüşündedirler.

25. SORU

25. Tarih öğretmenlerinin müzede tarih öğretimine ilişkin önerileri nelerdir?

TABLO 32
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZEDE TARİH ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN
ÖNERİLERİ DAĞILIMI

MÜZEDE TARİH ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖNERİLER	(f)
A. ÖĞRETMEN BOYUTU	
• Öğrencilere müzelerde görev verilmelidir(staj yapabilmeleri sağlanmalıdır.)	1
• Eğitim Fakültesi 1. sınıftan itibaren teorik ve uygulamalı ders konulmalıdır.	3
• Tarih öğretmenlerine önceden bilgi verilmelidir.	1
• Tarih Öğretmenleri, öğrencilerin müzelere gitmesini sağlamak için araştırma ödevleri vermelidir.	1
• Müze uzmanları ile tarih öğretmenlerinin bir araya gelebileceği hizmet-içi kurslar düzenlenmelidir.	5
• Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenleri müzeler ve müzelerde tarih öğretimi konularında hizmet içi kurslara, seminerlere ve konferanslara katılmalıdır.	6
• Tarih öğretmeni yeri geldikçe öğrencilere müzelerin bir toplumun kültür göstergesi olduğunu vurgulamalıdır.	1
• İşlenen konularla ilgili öğrenciler müzelere yönlendirilmelidir.	1
• Tarih öğretmeni müzede nelerle ilgili eserlerin sergilendiğini önceden araştırmalı ve bilgi sahibi olduktan sonra müze gezdirilmelidir.	1
• Tarih öğretmenin yaşadığı ekonomik güçlükler ortadan kaldırılmalıdır.	2
• Tarih öğretmeni her şartta mutlak surette öğrencilerine tarih müzelerini gezdirmelidir.	1

B. ORGANİZASYON BOYUTU	
• M.E.B., tarih öğretiminde müzelerin kullanılmasını desteklemeli ve masrafları karşılayabilmelidir.	1
• M. E.B. bünyesinde bir birim kurulmalıdır.	1
• Bu etkinlik; öğretmen, okul, veli, müze ilişkisi içinde yapılmalıdır.	1
• Prosedür azaltılmalıdır. Mevzuatın aşılması lazımdır. Yasal izinler kolayca alınmalıdır.	12
• Ulaşım imkanı sağlanması	1
• Giriş ücretleri daha ucuz olmalıdır.	3
• Okulların, gezi ulaşım ücretleri sıkıntısı bir kaynaktan giderilmelidir.	1
• Orijinal eserlerin benzerleri ile okullarda müzelerin oluşturulması	1
• Müzeler, Okullar ve Milli Eğitim Bakanlığı ortaklaşa projeler yapmalıdır	1
• Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler ve Kültür Bakanlığı işbirliği yapmalıdır.	1
• Okullarda sınıflarda öğrenci sayısının çok kalabalık olması da müze eğitimini engellemektedir.	1
• Okullar, müze müdürlükleri ile doğrudan iletişim kurabilmelidir.	1
• Müze ortamında konferanslar düzenlenmelidir.	1
• Lise 1. sınıf ve 2. sınıfta müzelere götürülebilir. Lise 3. sınıfta öğrenciler ÖSYM için dersanelere gittikleri için konuya odaklanmaları zordur.	1
• Müzelerde uzman tarihçiler görev yapmaktadır.	1
• İdareciler öğretmenleri zorunlu tutmalıdır.	1
• Müzelerde çeşitli eserler ve kaynakların ne işe yaradığı açıkça belirtilmeli, önem ve değerleri açıklanmalıdır.	1
• Tarih programına göre eserler sergilenmelidir.	1
• Müzelerle ilgili video kaset, CD gibi araçlar yapılmalıdır.	2

• İnternet kanalı ile bu bilgilere ulaşma imkanı sağlanmalıdır ve öğrenciler bilgilendirilmelidir.	1
• Müzeler daha fonksiyonel düzenlenmelidir.	1
C. ÖĞRETİM PROGRAMI BOYUTU	
• Müfredat programı müze ve tarihi mekanı gezilerine elverişli şekilde düzenlenmelidir.	9
• Tarih öğretim programına göre konu işlenip, müzede eğitime devam edilmelidir.	1
• Milli Eğitim Bakanlığı tarih müfredat programlarına zorunlu müze gezisi koymalıdır.	4
• Okul bulunduğu bölgeye yakın müze ve tarihi mekanlara öğrencilerin götürülmesi zorunlu olmalıdır. Bunun için programda yer ayrılmalıdır.	3
• Lise 1 tarih dersi Anadolu medeniyetleri müzelerde işlenilebilir. Program buna uygun olarak düzenlenmelidir.	1

Tablo 32'den de görüldüğü gibi, öneriler; hizmet içi kurs düzenlenmesi, gezi için gerekli yasal prosedürün azaltılması, tarih müfredat programının gezilere uygun bir şekilde düzenlenmesi üzerinde odaklanmaktadır.

26. SORU

26. Tarih öğretmenin, müzelerden beklediği hizmetler nelerdir?

TABLO 33

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZE HİZMETLERİNE İLİŞKİN
ÖNERİLERİ DAĞILIMI**

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZE HİZMETLERİNE İLİŞKİN ÖNERİLERİ	(f)
A. TANITIM BOYUTU	
Müzeler kendini yeterince tanıtamıyor. Bu konuda müzeler haftası dışında, müze yönetimi; tanıtım ve ayrıntılı afiş ve broşürler hazırlamalıdır. Müzeler, kendilerini ve amaçlarını tanıtıcı kaynakları okullara gönderebilirler. Müzeler tanıtım amaçlı olarak uzman kişileri okullara göndermelidir. Okullarda tanıtım toplantıları ve konferansları yapılmalıdır. Belli günlerde okullar, müzeye davet edilmelidir.	21
Müzeler, okul çağındaki çocuklara yönelik olarak onların, müzelere ilgisini çekecek tarzda görsel ve yazılı kitapçıklar hazırlamalıdır. Tarih konularına göre müzeler elindeki kaynakları çeşitli şekillerde (broşür, dergi, video kaset, CD gibi) öğrencilere tanıtmalıdır.	7
Müze yönetimi, müzede hakkında tarih öğretmene yardımcı olmalıdır. Tarih öğretmenlerine önceden tanıtım broşürü ya da kısa bilgi verilmelidir. Müze yönetimi, Tarih öğretmenlerine kitap, dergi, broşür, CD gönderebilir. Tarih öğretmenlerine yılın belli zamanları seminerler ve hizmet içi kurslar verilmelidir. Müzelerde sergilenen eserlerin katalogu tarih öğretmene gönderilmelidir.	15
Türkiye'de müzecilik yaygınlaştırılmalıdır. Sadece öğrencilerin değil tüm halkın dikkati bu noktaya çekilmelidir.	1
B. ORGANİZASYON BOYUTU	
Belirli bir program dahilinde bütün okullara müzelerde bir zaman	1

ayrılabilir.	
• Yaşanılan il ve yakın çevresinin tarih öğretmenleri tarafından gezilmesi sağlanmalıdır.	
• Müzeler, öğrencilerin ziyaretlerini kolaylaştırılmalıdır.	1
• Özellikle tatil günleri açık olmalıdır.	1
• İnternet aracılığıyla müzelerdeki eserlere ulaşabilme imkanı sağlanmalıdır.	2
• Bürokratik engellerin kaldırılmalı ya da daha aza indirilmelidir	7
• Ulaşım problemi aşılmalıdır.	4
• Ziyaretçilere çeşitli kaynak ve broşür verilmelidir.	2
• Müzede bir kafeterya, müzik yayımı, dersane salonu olmalıdır.	3
• Müzeler sadece turistik yer olmaktan çıkarılmalıdır.	2
• Müze bölgesine uzak okullar için dialar hazırlanmalı ve okullara gönderilmelidir.	1
• Müzelerin açılış ve kapanış saatleri yaz saatlerine göre ayarlanmalıdır.	2
• Müze yönetimi değişik etkinlikler düzenlemelidir.	1
• Gezi programları hazırlamalıdır.	1
GİRİŞ ÜCRETİ BOYUTU	
• Müzeler, halka açık ve ücretsiz olmalı.	4
• Müzeler, öğrencilere ücretsiz olmalıdır. Özellikle toplu olarak gidildiğinde ücret alınmamalıdır.	8
• Müzeler, tarih öğretmenlerine ücretsiz olmalıdır.	9
• Müzelerin çoğu öğrencilere ve öğretmenlere ücretsiz giriş imkanı sağlıyor.	6
• Müzelerdeki fiyatlar daha uygun olmalıdır.	2
• Toplu gezilerde indirim yapılması	1
MÜZE ORTAMI BOYUTU	
• Sıcak bir ortam olursa çocuklar kendi başlarına müzeye giderler(Burada "sıcak" tan, müze çalışanlarının çocuklara yönelik olumlu tavrı anlaşılmalıdır.)	1

• Müzelerin itici havası giderilmelidir	1
• Müzeler, yalnız eğitim-öğretim camiası içinde yeri olan mekanlardan çıkarılmalı, aile içi eğitimde de hafta sonları için gezilip, faydalanılacak ideal mekanlar olmalıdır.	1
• Tarihsel havasını yansıtan müzik olmalı	1
SERGİLEME BOYUTU	
• Müzelerdeki sergileme tarih müfredat programını yansıtmalı ya da uyumlu hale getirilmelidir.	3
• Eser ile ilgili bilgiler görülebilecek yere konmalı, bunlar ayrıntılı olmalı.	1
• Müzelerdeki eserler belirli bir düzen içinde olmalıdır.	2
• Sadece arkeolojik eserler değil, Osmanlı ve Selçuklu dönemi eserlerine de müzelerde hak ettiği değer verilmelidir.	1
• Ziyaretçilerin nesnelere ellediği, hissettiği bir sergileme anlayışı olmalıdır. Klasik müzecilik kalıpları aşılmalıdır.	1
• Sergiler sık sık değiştirilmelidir.	1
• Sergiler eğitici amaçlı düzenlenmelidir	1
REHBERLER VE MÜZE GÖREVLİLERİ BOYUTU	
• Müzeleri ziyaret eden öğrenci gruplarına yeterince (ücretsiz) müze rehberleri ya da müze uzmanı tahsis edilmelidir. Müzede gezi müze uzmanı nezaretinde olmalıdır.	12
• Müzedeki görevliler daha bilgili ve anlayışlı olabilirler.	2
• Müze hakkında bilgi verecek rehberler iyi yetişmiş olmalı.	1
• Müze görevlisi gerekli destek ve yardımı esirgemelidir.	2
• Müze görevlileri daha hoş görülü olmalıdır.	2
• Müze görevlileri ziyaretçilere iyi davranma konusunda eğitilmelidir.	2
• Müze görevlisi, tarih programından haberdar olmalıdır.	1
• Müzelerde görevli rehberler eşliğinde gezi daha etkili bir tarih öğretimi sağlayacaktır. Ancak rehberin konusuna hakim, aktarım ve paylaşım konusunda etkili olması gerekir.	5

• Gezi sırasında ücretsiz olarak tanıtım amacıyla rehber verilirse daha yararlı olacaktır.	2
• Müzelerde nasıl tarih öğretileceği rehberlere öğretilmelidir.	1
• Müze görevlileri müze hakkında bilgi vermelidir.	1
• VERİLEN HİZMETLER YETERLİDİR	4

Tablo 33'den görüldüğü gibi öneriler, daha çok müzelerin kendilerini öğretmenlere ve öğrencilere tanıtım sorunu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tarih öğretmenleri, müze yönetimlerinin müzeleri ve hizmetlerini eğitimcilere pek fazla tanıtamadığı görüşündedir.

Tarih öğretmenlerinde " insanlar, hizmete ulaşamıyorlarsa hizmet insanların ayağına getirilmelidir" anlayışının egemen olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, önemli müzelerin filmlerinin alınması ve bu filmlerin ders aracı olarak okullara getirilmesi gerektiğini savunanlar vardır. Avrupa ve Amerika'daki uygulamalara bakıldığında müzelerin rehber, atölye çalışmaları ve drama çalışmaları için mekan, eğitici kurslar, sergiler ve yayınlar gibi hizmetler sunduğu görülmektedir. " Motorlu Taşıtlarla Müze Eğitimi", " Müze Eğitim Paketi", " Sandıklı Müze", " Lütfen Dokun!" gibi uygulamalarla karşılaşmaktadır. Müze yönetimi, müzelerine ilişkin eğitici malzeme hazırlayıp, bunları müzelere bir süreliğine çok az bir paraya ödünç vermektedir. Özellikle bu eğitim paketleri, öğrencilere ve öğretmenlere ön bilgi aktarımında etkili olarak kullanılmaktadır.

Bir öğretmen, "Genelde müzeler parasız olmalı, herkesin gezmesi görmesi için teşvik edecekleri yerde " kapalıyız", " temizlik var.", " bilet 2 milyon " diyerek insanların gezip-görmesi engellenmemelidir" demektedir.

Bazı öğretmenlerin, yasal izinler alındığında öğrencilerle yapılan gezilerde müzelere giriş ücreti ödenmediğini bilmediği görülmektedir.

Bir öğretmenler, "çocukların sorumluluğu başkasına ait olmalı ki tarih öğretmeni kendisini rahat hissedebilsin" düşüncesini ileri sürmüştür. Tarih öğretmenleri, turistik amaçların dışında da müzelerin

kullanılması gerektiğini, yabancı turistlere verilen hizmetlerin yerli turistlere verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

27. SORU

27. Tarih öğretmenlerinin, müze ya da tarihi mekan gezilerine ilişkin anıları nedir?

Tarih öğretmenlerinin, müze ya da tarihi mekan gezilerine ilişkin anıları aşağıdaki konulara ilişkindir.

1. GRUP ANILAR: ORGANİZASYON ANILARI

- Bir öğretmen, Etnografya müzesine gittiklerinde, restorasyon çalışması nedeniyle kapalı olduğunu öğrendiklerinde düş kırıklığı yaşadıklarını belirtmiştir.
- Bir öğretmen, öğrencilik yıllarında Macar Evine 8 kez gittiğini ve her seferinde kapıdan çevrildiğini yazmıştır.
- Bir başka öğretmen, "Bu tür gezilerin en önemli hatırası, sokaklarda saatlerce aranan, beklenen öğrencilerin sebep olduğu sıkıntı ve bilinçsiz hareketleridir" demektedir.
- Bir öğretmen, 216 öğrenci ile Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne gezi yaptıklarını ve bütün gezinin sadece 16 dakikada tamamlandığını, öğrencilerin gezi öncesi nereye, ne amaçla, neden gidildiğine ilişkin bilgilendirilmeleri gerektiğinin altını çizmiştir.
- Bir sosyal bilgiler öğretmeni, Kapadokya İhlara Vadisine gezi düzenleneceği sabah, gezi otobüsünü beklettiklerini, pek çok öğretmen arkadaşının gelmediğini ve daha sonra değişik bahaneler ileri sürdüklerini yazmıştır.
- Bir öğretmen, MTA Tabiat Tarihi müzesine gezinin, biyoloji öğretmeni ve öğrenciler arasında evrim-yaratıcı teorinin doğruluğu konusunda hararetli tartışmalara neden olduğunu ve okul yöneticisinin bir daha böyle gezilere izin vermeyeceğini belirttiğine dikkat çekmiştir.
- Bir öğretmen, öğrencilerle müzelere gidildiğinde yaşları gereği son derece normal olan öğrencilerin yaptığı davranışları, müze

görevlilerinin hoş karşılamadığına şahit olduğunu ve bu müze görevlilerine psikoloji eğitimi verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

- Lise öğrencileriyle müze gezisi düşüncemiz idare tarafından sudan bahanelerle engellendi.
- Bir öğretmen, "Kazıyorsunuz, kazıyorsunuz gavur eseri çıkartıyorsunuz. " diyen bir Kültür Bakanı gördük. Sanatın, tiyatronun, kültürün aşağılandığı bir ülkede yapılacak çok şey vardır" demektedir.
- Bir başka öğretmen, " Anıtkabir görevlileri sanki hastanedeki hemşireler gibi işaret parmaklarını dudaklarının üstüne götürerek, "- ses yapmayın!" diyor. "Öğrenciler, öğretmenler konuşmadan kimse bilgi vermeden, sorgulamadan yapılan gezinin kimseye bir faydası yoktur. Bu vakit kaybından başka bir şey değildir" demektedir.

2. GRUP ANILAR: BİREYSEL YA DA AİLECE GEZİLERE İLİŞKİN

ANILAR

- Bir öğretmen üniversite yıllarında hocası olan Prof. Dr. Füzuran Kınal'ın kendilerini sık sık müzeye götürdüğünü ve bu durumun kendisini Eski Çağ tarihine özel bir sempati duymasında etkili olduğunu belirtmiştir.
- Bir tarih öğretmeni, Yıldız Sarayını gezerken, yabancı turistlerin toplu olarak bir rehber ile gezerken, Türklerin ise ya arkadaşları ile ya da aileleri ile gördükleri eserin alt yazılarını okuyarak gezdiğini, özellikle müzelerde Türk ziyaretçileri de gezdirecek rehberlerin olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda müzelik nesnelerin görülmesinin tek başına yeterli olmadığını yanında bilgi verilmesinin önemini de belirtmiştir.
- Bir öğretmen, kişisel olarak gittiği yerlerdeki müze ve antik kentleri gezmek, görmek ve bilgi edinmesinin en büyük zevklerinden biri olduğunu belirtmiştir.
- Bir öğretmen. 5. sınıf da öğrenim gören oğlunun her yıl öğretmenlerinin ilgisi sayesinde müzelere gittiğini ve bu konuda çok bilgi sahibi olduğunu ve daha kolay öğrendiğine işaret etmektedir.

- Bir öğretmen, kendi çocuklarının Topkapı Sarayını defalarca gezmelerine rağmen her seferinde ayrı bir merak ve ilgi duyduklarına tanık olduğunu ve tarih sevgilerinin arttığını belirtmektedir.
- Bir başka tarih öğretmeni, şimdiye kadar hiçbir müzeye gitmediğini, 1999-2000 yılında müzelerle ilgili bir hizmet-içi kursa katıldığını, hastalığı nedeniyle kursa devam edemediğini yazmıştır. Bu olaydan sonra müzeye ilişkin öğrendiklerini öğrencilere aktardığını ve onları müzeye gitme konusunda heveslendirmeye çalıştığını ifade etmiştir.
- Bir tarih öğretmeni, turistik yer olan Alanya kalesi ve kızıl kuleyi ziyarete gittiğinde duvar diplerinin ve etrafının çöp yığınları ile dolu olmasının kendisini yabancı turistlere karşı utandırdığını yazmaktadır.
- Bir diğer öğretmen, Didim'deki Apollo tapınağını gezerken, burayı gezen birkaç kişinin hatıra olsun diye etraftaki pek korunmayan taşlardan örnekler aldığını, bunun bir bilinçsizlik örneği olduğunu belirtmiştir.
- Bir öğretmen, İstanbul da tarihi yerlerin çok pahalı olduğunu ve yabancı turistlere gösterilen hoşgörünün kendilerini gösterilmediğinden söz etmektedir. Döviz getiren turistlerin daha rahat ve kolayca müzeleri gezebildiğini yazmıştır.
- Bir tarih öğretmeni, Nevşehir yer altı gezisi sırasında çıkış kapısını çok şişman cüssesi ile tıkayan bir arkadaşlarından kaynaklanan bir problem yaşadıklarını ve bu olaya oldukça güldüklerini yazmıştır.
- Bir tarih öğretmeni, İzmir Bergama antik kentini gezerken, yılan zehirinin tedavi amacıyla kullanıldığını ve tıp sembolünün oradan geldiğini duyunca çok şaşırdığını yazmaktadır.
- Bir sosyal bilgiler öğretmeni bir matematik öğretmenin "taş toprak yığını" diyerek Efes'e gitmektense denize girmeyi tercih ettiğini belirtmektedir.

3. GRUP ANILAR: ÖĞRENCİLERLE YAPILAN GEZİLERE İLİŞKİN ANILAR

- Bir öğretmen, "Pamukkale gezisi sırasında antik tiyatrodaki öğrencilerin sene sonu tiyatrolarını sergilemeleri çok güzeldi" demektedir.
- Bir öğretmen, "hiç müzeye gitmemiş bir öğrencisinin Anıtkabirde cam kapıyı kırdığını" belirtmiştir.
- Bir lise tarih öğretmeni, rehber-anlatıcı öğretmen olarak gezilere katıldığını, konuya ilişkin merakı olduğu için sürekli okuduğunu ve küçük notlar aldığını, gezilerde özellikle ilkçağ efsane ve hikayelerini öğrencilerine anlattığını yazmaktadır.
- Bir öğretmen, Anıtkabir ziyaretinde tüm kuleleri incelediğini ve bu kulelerin Kurtuluş savaşını sembolize ettiğini, bunları öğrencilerine anlattığını yazmaktadır.
- Adıyaman Samsat'ta çalışan bir öğretmen, İngilizce dersi kapsamında bölgelerini nasıl tanıtabilecekleri konusunda Cendere köprüsüne bir gezi düzenlemiş kendi turist ve öğrencilerde rehber rolü oynamış. Çocuklar, Cendere köprüsünü İngilizce tanıtımında çok başarılı olmuşlar. Öğretmen bu başarının sırrını, çocukların yabancı turistlere hediyelik eşya satmalarına bağlamaktadır. Bu şekilde çocuklar, pratik olarak İngilizcelerini geliştirmişlerdir.
- Bir öğretmen, Kapadokya ve Sumela Manastırını gezerken, oradaki fresklerin ve resimlerin acınacak halini belirtmiştir. Öğrencinin biri " - bu ne intikam duygusu, hocam!" demiş. Öğretmen, başkalarının dini inanç ve duygularına olan kinin resimlerden ve fresklerden çıkarılması ve tarihî mekanlar karşısındaki bu duyarsız tavrımız yüzündün öğrenciye söyleyecek bir söz bulamadığını belirtmiştir. " İslam dini başkalarının inançlarına saygıya çağırır diyecek oldum. Bunu da yutkundum." demektedir.
- Bir öğretmen, anısını şöyle anlatmaktadır: " Pandomin ya da Kızıl Kayalık" diye anılan yere gün batımını izlemek için gitmiştik. Gün batarken alttaki kayalar ve kiliseler kıpkızıl bir renk aldı. O sırada

öğrencinin biri "Hocam, Marks 12-13 yüzyılda yaşasaydı, buraya Hristiyanlar kilise falan yapmazdı. " dedi. Birden şaşkınlıkla "—o nedenmiş" diye sordum. Aldığım yanıt hepimizi kahkahaya boğdu. Öğrenci şöyle dedi: " Kızıl bildiğimiz gibi komünistlerdin rengi, Hristiyanlar komünistlerden nefret eder. " Öğrencinin kurduğu ilişki beni oldukça şaşırttı." demektedir.

Tarih öğretmenlerinin müzelere ve tarihi mekanlara ilişkin bu anıları aşağıdaki şekilde tablolandırılabilir.

TABLO 34

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZE YA DA TARİHİ MEKAN GEZİLERİNE İLİŞKİN ANILARININ GRUPLANDIRILMASINA İLİŞKİN DAĞILIM

ANILAR		
Grubu	Türü	Örnek Olay Sayısı
1. GRUP	Organizasyon Anıları	10
2. GRUP	Bireysel ya da Ailece Gezilere İlişkin Anılar	12
3. GRUP	Öğrencilerle Yapılan Gezilere İlişkin Anılar	7
TOPLAM	TÜM ANILAR	29

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin çoğunluğu, anılarını paylaşmak istememiştir. Yalnız 29 öğretmen, anısını paylaşmıştır. Yukarıda da görüldüğü gibi anılar 3 grup altında toplanmıştır. Bu anılar incelediğinde anıların büyük bir kısmının, öğrencilerle yapılan gezilere ait olmadığı, bireysel ya da ailece yapılan gezilere ilişkin olduğu görülmektedir. Tarih öğretmenleri, daha çok bireysel ya da ailece yaptıkları gezi anılarını ve organizasyon anılarını paylaşmışlardır. Bu anılar arasında pedagojik değeri olan öğrenci merkezli anı yeterli sayıda görülmemektedir.

İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

2.A. TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYETLERİNE GÖRE GÖRÜŞLERİNDE FARKLILIK VAR MIDIR?

Araştırmanın ikinci alt problemi a şikkı aşağıdaki sorulara çerçevesinde tarih öğretmenlerinin mezuniyetlerine göre görüşleri arasında farklılık var mıdır? şeklinde düzenlenmiştir.

Bu bölümde Yüksek Öğretmen Okulu, Eğitim Enstitüsü, Eğitim Fakültesi mezunlarını **I. Grup** olarak, Fen-Edebiyat, Yüksek Lisans, Diğerleri **II. Grup** olarak değerlendirilmiştir. I. Grup örneklemin yüzde 36'sını, II. Grup örneklemin yüzde 64'ünü oluşturmaktadır.

Tarih öğretmenleri, üniversitede öğrencilik yıllarında bir ders kapsamında müzeye gidip, gitmediklerinin dağılımı Tablo 35'de görülmektedir.

TABLO 35

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYET DURUMLARINA GÖRE ÜNİVERSİTEDE ÖĞRENCİLİK YILLARINDA BİR DERS KAPSAMINDA MÜZEYE GİTMİŞ OLMALARINA İLİŞKİN DAĞILIM

Mezuniyet Durumlarına Göre	EVET		HAYIR	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Yüksek Öğretmen Okulu	1	1.2	2	1.7
Eğitim Enstitüsü	9	11	12	10.2
Eğitim Fakültesi	22	26.8	26	22
Fen-Edebiyat Fakültesi	32	39	54	45.8
Yüksek Lisans	9	11	10	8.5
Diğer	9	11	14	11.9
Toplam	82	40.8	118	58.7

Tablo 35'de görüldüğü üzere I. Grubun (Y.Ö.O., E.E., E.F.) yüzde 39'u bu soruya "Evet", derken, II. Grubun (F.E.F., Y.L., Diğer) yüzde 61'i

bu soruya "Evet" demiştir. I. grup içinde "Evet" diyenlerin oranı yüzde 44 iken, I. grup içinde "Evet" diyenlerin oranı yüzde 38'dir.

Tarih öğretmenlerinin, meslekleri boyunca kaç defa öğrencileri müzeye götürdüklerine ilişkin dağılım Tablo 36'de görülmektedir.

TABLO 36
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, MEZUNİYETLERİNE GÖRE
ÖĞRENCİLERİ MÜZEYE GÖTÜRME SAYILARINI GÖSTEREN
DAĞILIM

Maddeler	1-3 defa		4-6 defa		7-10 defa		11 ve üstü		Her dönem götürmüş olma		Hiç götürmemiş olma	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
Son Mezun inan Okul	3	3.9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ksek Öğretmen ulu	9	11.8	5	16.7	1	8.3	1	11.1	3	50	2	2.9
itim Enstitüsü	22	28.9	9	30	2	16.7	0	0	2	33.3	13	19.1
itim Fakültesi	29	38.2	10	33.3	6	50	3	33.3	1	16.7	39	57.4
1-Edebiyat kültesi	7	9.2	2	6.7	1	8.3	2	22.2	0	0	6	8.8
ksek Lisans	6	7.9	4	13.3	2	16.7	3	33.3	0	0	8	11.8
er	76	100	30	100	12	100	9	100	6	100	68	100
plam												

Tablo 36'ya göre, I. Grubun (Y.Ö.O., E.E., E.F.) yüzde 83 'ü, II. Grubun (F.E.F., Y.L., Diğer) yüzde 17'si her dönem öğrencileri müzelere götürdüklerini ileri sürmüştür. Yine Tablo 36'ya göre I. Grubun (Y.Ö.O., E.E., E.F.) yüzde 22'si II. Grubun (F.E.F., Y.L., Diğer) yüzde 78'i müzeye hiç öğrenci götürmemiştir. II. Gruptaki öğretmenlerin yaklaşık 4/3'ü hiç öğrencilerini müzelere götürmemiştir.

I. Grup öğretmenlerin, öğrencilerini müzelere götürme oranları II. Gruba göre daha fazladır. Diğer bir deyişle, I. gruptan sadece yüzde 20'si

hiç götürmedim derken, II. Grubun yüzde 40'ı hiç götürmediğini ifade etmiştir.

TABLO 37
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYETLERİNE GÖRE MÜZE
EĞİTİMİ İLE İLGİLİ BİR HİZMET-İÇİ KURSA KATILMALARINA İLİŞKİN
DAĞILIM

Maddeler En Son Mezun Olunan Okul	EVET		HAYIR	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Yüksek Öğretmen Okulu	0	0	3	1.5
Eğitim Enstitüsü	1	16.7	19	9.7
Eğitim Fakültesi	2	33.3	46	23.5
Fen-Edebiyat Fakültesi	3	50	85	43.5
Yüksek Lisans	0	0	19	9.7
Diğer	0	0	24	12.2
Toplam	6	100	196	96.6

Tablo 37'ye göre 196 tarih öğretmeninden sadece 6 öğretmen müze eğitimine ilişkin hizmet-içi kursa katılmıştır. Katılanların gruplar arasındaki dağılımına bakıldığında, 3 öğretmen I. Gruba, (Y.Ö.O., E.E., E.F.) mensup, 3 öğretmen de II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur.

TABLO 38
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYETLERİNE GÖRE BİR MÜZEDE
VEYA ANTİK KENTTE ÖĞRENCİLERİ REHBERLİK YAPACAK KADAR
KENDİNİ YETERLİ HİSSETMELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM

Maddeler En Son Mezun Olunan Okul	EVET		HAYIR	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Yüksek Öğretmen Okulu	1	1.8	2	1.4
Eğitim Enstitüsü	3	5.3	16	11.3
Eğitim Fakültesi	12	21.1	34	23.9
Fen-Edebiyat Fakültesi	24	42.1	64	45.1
Yüksek Lisans	7	12.3	12	8.5
Diğer	10	17.5	14	9.93
Toplam	57	100	142	100

Tablo 38'den de görüldüğü üzere I. Grubun (Y.Ö.O., E.E., E.F.) yüzde 28'i II. Grubun (F.E.F., Y.L., Diğer) ise yüzde 72'si müzede ve antik kentte öğrencilere rehberlik yapacak kadar kendini yeterli hissetmektedir. Diğer bir deyişle eğitim mezunlarının Yüzde 22'si kendilerini yeterli görürken, Fen Edebiyat mezunlarının yüzde 31'i kendilerini yeterli hissetmektedir. II. Grup, I. Gruba göre kendini daha yeterli görmektedir.

Tarih Öğretmenlerinin, tarih dersini işlerken, tarih programını yerel tarih ile uygunlaştırmasına ilişkin dağılım tablo 39'de görülmektedir.

TABLO 39
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYETLERİNE GÖRE TARİH
DERSİNİ İŞLERKEN, TARİH PROGRAMINI YEREL TARİH İLE
UYGUNLAŞTIRMASINA İLİŞKİN DAĞILIM

Maddeler En Son Mezun Olunan Okul	EVET		HAYIR	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Yüksek Öğretmen Okulu	3	2.1	0	0
Eğitim Enstitüsü	14	9.9	4	7.8
Eğitim Fakültesi	35	24.6	12	23.5
Fen-Edebiyat Fakültesi	58	40.8	24	47.1
Yüksek Lisans	16	11.3	3	5.9
Diğer	16	11.3	8	15.7
Toplam	142	100	51	100

Tablo 39'dan görüldüğü üzere I. Grubun (Y.Ö.O., E.E., E.F.) yüzde 37'si "Evet" derken, II. Grubun (F.E.F., Y.L., Diğer) yüzde 63'ü "Evet" demektedir. I. grup, kendi içinde yüzde 72'si "evet" derken, II. Grup kendi içinde yüzde 68'i "Evet" demektedir. Diğer bir deyişle, bu konuda I. grup, II. gruba göre daha iddialıdır.

Tarih öğretmenlerinin, tarih kaynaklarını önem sırasına göre dizelemlerinin dağılımı Tablo 40'da görülmektedir.

TABLO 40
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, MEZUNİYETLERİNE GÖRE TARİH
KAYNAKLARINI ÖNEM SIRASINA GÖRE DİZMELERİNE İLİŞKİN
DAĞILIM

Maddeler En Son Mezun Olunan Okul	Ansiklopediler		Ders Kitapları		Arşiv Vesikaları		Müzeler ve Tarihi Yerler		Hatıra ve Seyahatname Kitapları	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Yüksek Öğretmen Okulu	1	12.5	0	0	1	1	1	1.5	0	0
Eğitim Enstitüsü	1	12.5	2	18.2	9	9	8	12.3	0	0
Eğitim Fakültesi	2	25	4	36.4	21	21	16	24.6	4	33.3
Fen-Edebiyat Fakültesi	4	50	3	27.3	46	46	26	40	4	33.3
Yüksek Lisans	0	0	0	0	12	12	6	9.2	1	8.3
Diğer	0	0	2	18.2	11	11	8	12.3	3	25.0
Toplam	8	100	11	100	100	100	65	100	12	100

Tablo 40'a göre ansiklopedi diyenlerin yüzde 50'si I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 50'si II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. Ders kitapları diyenlerin yüzde 55'i I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 50'si II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. Arşiv vesikaları diyenlerin yüzde 31'i I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 69'u II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. Müzeler ve Tarihi Yerler diyenlerin yüzde 38 I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 62 II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. Hatıra ve Seyahatname kitapları diyenlerin yüzde 33'ü I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 66's II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur.

Tablo 40'dan görüldüğü gibi I. grubun kendi içinde yüzde 6'sı ansiklopedi, yüzde 8'i ders kitabı, yüzde 43'ü arşiv vesikaları, yüzde 34'ü müzeler ve tarihi yerler, yüzde 6'sı hatıra ve seyahatname kitapları derken, II. Grubun kendi içinde yüzde 3'ü ansiklopediler, yüzde 5'i ders kitapları, yüzde 52'si arşiv vesikaları, yüzde 30'u müzeler ve tarihi mekanlar, yüzde 6'sı hatıra ve seyahatname kitapları demektedir. Görüldüğü gibi II. Grup, I. Gruba göre arşiv vesikalarına daha fazla önem

vermektedir. Öte yandan I. Grup, II. Gruba göre müzeler ve tarihi mekanlara daha fazla önem vermektedir.

TABLO 41

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYET DURUMUNA GÖRE MÜZE
GEZİSİ BOYUNCA ÖĞRENCİDE GELİŞECEK EN ÖNEMLİ
BECERİLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI**

Kadınlar Son Mezun Okul	Gözlem yapma		Sınıflama yapma		Sorgulama		Yaratıcılık		Sorun Çözme		Sorumluluk Üstlenme		İşbirliği yapma/ grupla çalışma	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
İksek Öğretmen Okulu	2	1.4	0	0	1	2.7	0	0	0	0	0	0	0	0
İktisat Enstitüsü	15	10.7	0	0	2	5.4	1	16.7	0	0	1	25	2	28.6
İktisat Fakültesi	32	22.9	2	33.3	11	29.7	2	33.3	0	0	0	0	1	14.3
İktisat-Edebiyat Fakültesi	63	45	3	50	14	37.8	1	16.7	1	100	2	50	2	28.6
İksek Lisans	12	8.6	0	0	5	13.5	1	16.7	0	0	1	25	0	0
Diğer	16	11.4	1	16.7	4	10.8	1	16.7	0	0	0	0	2	28.6
Toplam	140	100	6	100	37	100	6	100	1	100	4	100	7	100

Tablo 41'a göre "gözlem yapma" diyenlerin yüzde 35'i I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 65'i II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. "Sınıflama yapma" diyenlerin yüzde 33'ü I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 67'si II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. "Sorgulama" diyenlerin yüzde 38'i I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 62'si II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. "Yaratıcılık" diyenlerin yüzde 50'si I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 50'si II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. "Sorun çözme" diyenlerin yüzde 100'ü II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. "sorumluluk üstlenme" diyenlerin yüzde 25'i I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 75'i II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. "İşbirliği yapma/grupla çalışma" diyenlerin yüzde 43'ü I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 57'si II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur.

Tablo 41'dan da görüldüğü gibi II. Grubun, "gözlem yapma", "sınıflama", "sorgulama" becerisinin gelişeceğine olan inancı I. Grubun kinin paraleldir. Sorun çözme becerisinin geliştirilebileceğini sadece II. Gruba mensup bir kişi işaretlemiştir.

TABLO 42

TARİH ÖĞRETMELERİNİN MEZUNİYET DURUMUNA GÖRE MÜZELERİN İŞLEVİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI

Maddeler En Son Mezun Olunan Okul	Müzelik malzeme yi toplama		Müzelik malzeme yi koruma		Müzelik malzeme yi turistik amaçlarla sergileme		Müzelik malzeme üzerine bilimsel araştırmalar yaptıрма		Müzelik malzemeyi eğitim amaçlı olarak sunma.	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
Yüksek Öğretmen Okulu	0	0	2	9.1	0	0	0	0	1	0.8
Eğitim Enstitüsü	0	0	2	9.1	0	0	5	13.9	14	11.5
Eğitim Fakültesi	1	25	5	22.7	2	22.2	8	27.2	30	24.6
Fen-Edebiyat Fakültesi	3	75	10	45.5	3	33.3	14	38.9	51	41.8
Yüksek Lisans	0	0	0	0	2	22.2	3	8.3	14	11.5
Diğer	0	0	3	13.6	2	22.2	6	16.7	12	9.8
Toplam	4	100	22	100	9	100	36	100	122	100

Tablo 42'a göre "müzelik malzemeyi toplama" diyenlerin yüzde 25'i I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 75'i II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " Müzelik malzemeyi koruma " diyenlerin yüzde 41 I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 59 II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " Müzelik malzemeyi turistik amaçlarla sergileme " diyenlerin yüzde 22 I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 78 II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " Müzelik malzeme üzerine bilimsel araştırmalar yaptıрма "

diyenlerin yüzde 36'sı I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 64 II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " Müzelik malzemeyi eğitim amaçlı olarak sunma " diyenlerin yüzde 37'si I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 63'ü II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur.

Tablo 42'den de görüldüğü gibi I grup kendi içinde yüzde 62'si müzelik malzemeyi eğitim amaçlı olarak sunma derken, II. Grubun bu oranı yüzde 58'dir. I. grup, II. Gruba göre müzelerin eğitim işlevini daha fazla önemsemektedir.

TABLO 43

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MEZUNİYETLERİNE GÖRE HANGİ MÜZE TİPİNİN TARİH DERSLERİNDE DAHA YARARLI OLACAĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI

Maddeler in Son Mezun Olunan Okul	Etnografya		Sanat Müzeleri		Tarihi Şahsiyetl erin Ev Müzeleri		Arkeoloji		Saray müzeler		Eğitim Müzeleri		İnkılap Müzesi	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
Üksek Öğretmen Okulu	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4.3	1	6.25	1	2.3
Eğitim Enstitüsü	6	17.1	0	0	0	0	7	10.1	1	4.3	2	12.5	3	6.9
Eğitim Fakültesi	6	17.1	0	0	0	0	23	33.3	7	30.4	2	12.5	7	16.2
Fen-Edebiyat Fakültesi	16	45.7	1	50	2	50	28	40.5	8	34.7	6	37.5	21	48.8
Üksek Lisans	6	17.1	0	0	0	0	4	5.7	4	17.3	3	18.7	2	4.6
Diğer	1	2.8	1	50	2	50	7	10.1	2	8.6	2	12.5	9	20.9
Toplam	35	100	2	100	4	100	69	100	23	100	16	100	43	100

Tablo 43'a göre " etnografya müzeleri daha yararlı" diyenlerin yüzde 34'ü I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 66'sı II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " sanat müzeleri daha yararlı " diyenlerin yüzde 100'ü II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " Tarihi şahsiyetlerin ev müzeleri daha yararlı " diyenlerin yüzde 100'ü II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " arkeoloji müzeleri daha yararlı " diyenlerin yüzde 43 I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 56'sı II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " saray müzeleri daha yararlı " diyenlerin yüzde 39'u I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 67'si II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " eğitim müzeleri daha yararlı " diyenlerin yüzde 31 I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 69'u II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " İnkılap müzeleri daha yararlı " diyenlerin yüzde 25'i I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 74'ü II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur.

Tablo 43'e göre I. grup yüzde 41, II. Grup yüzde 30 oranında Arkeoloji müzelerine önem vermektedir. II. Grup yüzde 24 oranında, I. Gruba yüzde 15 oranında İnkılap müzelerine önem vermektedir. I. grup yüzde 13, II. Grup ise yüzde 6 oranında saray müzelere önem vermektedir. Sanat ve tarihi şahsiyetlerin müzelerinin yararlı olabileceğini sadece II. Gruba mensup olan öğretmenlerden işaretleyen olmuştur.

Tarih öğretmeni, müze koleksiyonu arasında aşağıdakilerden hangisini Tarih dersini daha kalıcı yapacağı görüşüne ilişkin dağılım tablo 44'da görülmektedir.

TABLO 44

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, MEZUNİYETLERİNE GÖRE MÜZE KOLEKSİYONU ARASINDA AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİNİN TARİH DERSİNİ DAHA KALICI YAPACAĞI GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM

Maddeler En Son Mezun Olunan Okul	Geçmişten kalma taşınabilir kalıntılar (üç boyutlu nesneler)		Tarih konulu Minyatürl er ve Gravürler		Tarihi Fotoğraflar		Tarihi Yapılar(S aray, Çeşme, Han v.b.)	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
Yüksek Öğretmen Okulu	0	0	0	0	1	5.8	2	2.6
Eğitim Enstitüsü	11	11.5	1	8.3	2	11.7	7	9.2
Eğitim Fakültesi	20	21	3	25	6	35.2	19	25
Fen-Edebiyat Fakültesi	44	46.3	5	41.6	5	29.4	32	42
Yüksek Lisans	13	13.6	2	16.6	2	11.7	2	2.6
Diğer	7	7.3	1	8.3	1	5.8	14	18.4
Toplam	95	100	12	100	17	100	76	100

Tablo 44'a göre " Geçmişten kalma taşınabilir kalıntılar (üç boyutlu) tarih dersini daha kalıcı yapacağı " görüşünde olanların yüzde 33'ü I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 67'si II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " Tarih konulu Minyatürler ve Gravürlerin tarih dersini daha kalıcı yapacağı " görüşünde olanların yüzde 33'ü I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 67'si II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. "Tarihi Fotoğrafların tarih dersini daha kalıcı yapacağı " görüşünde olanların yüzde 52.7 I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 47 II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur. " Tarihi Yapıların (Saray, Çeşme, Han v.b.) tarih dersini daha kalıcı yapacağı " görüşünde olanların yüzde 37'si I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.), yüzde 63 II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) mensuptur.

Tablo 44'den görüldüğü gibi, I. grubun kendi içinde yüzde 43'ü geçmişten kalma taşınabilir kalıntıların, yüzde 6'sı tarih konulu minyatür ve gravürlerin, yüzde 13'ü tarihi fotoğrafların, yüzde 39'u tarihi yapıların tarih dersini kalıcı yapacağı görüşündedir. II. Grubun kendi içinde yüzde 49'u geçmişten kalma taşınabilir kalıntıların, yüzde 6'sı tarih konulu minyatür ve gravürlerin, yüzde 6'sı tarihi fotoğrafların, yüzde 37'si tarihi yapıların tarih dersini kalıcı yapacağı görüşündedir.

Her iki grupta üç boyutlu nesnelerin tarih dersini kalıcı yapacağı görüşündedir. Sonra sırada tarihi yapılar gelmektedir. I. grup, II gruba göre daha fazla tarihi fotoğrafların tarih dersini kalıcı yapacağını düşünmektedir.

2.B. TARİH ÖĞRETMENLERİNİN KIDEMLERİNE GÖRE GÖRÜŞLERİNDE FARKLILIK VAR MIDIR?

Araştırmanın ikinci alt probleminin b şıkkı aşağıdaki sorular çerçevesinde tarih öğretmenlerinin kıdemlerine göre görüşleri arasında farklılık var mıdır? şeklinde düzenlenmiştir. Bu bölümde 1-5. 6-10. 11-15 arasındaki kıdeme sahip olanlar **I. Grup**, 16-20. 21-25. 26 ve üzeri **II. Grup** olarak değerlendirilecektir. Bu soruyu cevaplayan 202 öğretmenden yüzde 67'si I. Gruba, yüzde 33'ü II. Gruba aittir.

TABLO 45

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN KIDEMLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİ MÜZEYE GÖTÜRME SAYILARINI GÖSTEREN DAĞILIM

Kıdem Durumları	1-3 defa		4-6 defa		7-10 defa		11 ve üstü		Her dönem götürmüş olma		Hiç götürmemiş olma	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
1-5	16	21.1	0	0	2	16.7	0	0	1	16.7	21	30.9
6-10	22	28.9	3	10	1	8.3	3	30	0	0	20	29.4
11-15	19	25.0	8	26.7	2	16.7	1	10	1	16.7	15	22.1
16-20	10	13.2	6	20.0	5	41.7	2	20.0	1	16.7	6	8.8
21-25	8	10.5	10	33.3	2	16.7	3	30.0	2	33.3	5	7.4
26 ve üzeri	1	1.3	3	10	0	0	1	10.0	1	16.7	1	1.5
Toplam	76	100	30	100	12	100	10	100	6	100	68	100

Tablo 45'a göre " her dönem götürüyorum" diyenlerin yüzde 33'ü I. Gruba, yüzde 67'si II. Gruba mensuptur. " Hiç götürmedim." diyenlerin yüzde 82'si I. Gruba, yüzde 18'i II. Gruba mensuptur. Diğer bir deyişle I. grubun yüzde 41'i "hiç götürmedim" derken, bu oran II. Grup için sadece yüzde 17'dir.

TABLO 46
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN KIDEMLERİNE GÖRE MÜZE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ BİR HİZMET-İÇİ KURSA KATILIMLARINA İLİŞKİN DAĞILIM

KIDEM	EVET		HAYIR	
	(f)	(%)	(f)	(%)
1-5	0	0	40	20.3
6-10	0	0	49	24.9
11-15	3	50	44	22.2
16-20	2	33.3	28	14.2
21-25	0	0	29	14.7
26 ve üzeri	1	16.7	7	3.6
Toplam	6	100	197	100

Tablo 46'dan da görüldüğü gibi bu soruya 203 öğretmen cevap vermiştir. Bunların sadece 6'sı müze eğitimi ile ilgili hizmet içi kursa katıldığını belirtmiştir. I. grup arasından katılanların oranı yüzde 2 iken, II. Grup arasından katılım oranı yüzde 4'dür.

TABLO 47
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, KIDEMLERİNE GÖRE TARİH KAYNAKLARINI ÖNEM SIRASINA DİZMELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM

Maddeler	Ansiklopediler		Ders Kitapları		Arşiv Vesikaları		Müzeler ve Tarihi Yerler		Hatıra ve Seyahatname Kitapları	
Kıdem	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
1-5	2	25	1	9.1	20	20	13	19.7	2	16.7
6-10	1	12.5	3	27.3	30	30	11	16.7	2	16.7
11-15	1	12.5	3	27.3	22	22	16	24.2	3	25
16-20	2	25	2	18.2	11	11	12	18.2	3	25
21-25	1	12.5	2	18.2	12	12	12	18.2	2	16.7
26 ve üzeri	1	12.5	0	0	5	5	2	3	0	0
Toplam	8	100	11	100	100	100	66	100	12	100

Tablo 47'ye göre " ansiklopedi " diyenlerin yüzde 50'si I. Gruba, yüzde 50'si II. Gruba mensuptur. " Ders Kitapları " diyenlerin yüzde 64'ü I. Gruba, yüzde 36'sı II. Gruba mensuptur. " Arşiv Vesikaları " diyenlerin yüzde 77'si I. Gruba, yüzde 28'i II. Gruba mensuptur. " Müzeler ve Tarihi Yerler " diyenlerin yüzde 61'i I. Gruba, yüzde 39'u II. Gruba mensuptur. " Hatıra ve Seyahatname Kitapları " diyenlerin yüzde 58'i I. Gruba, yüzde 42'si II. Gruba mensuptur. Tablo 47'dende görüldüğü üzere I. Grubun yüzde 3'ü ansiklopedileri, yüzde 5'i ders kitapları, yüzde 53'ü arşiv vesikaları, yüzde 29'u müzeler ve tarihi yerleri, yüzde 5'i hatıra ve seyahatname kitapları önemli kaynak olarak görmektedir. II. grubun ise yüzde 6'sı ansiklopedileri, yüzde 6'sı ders kitapları, yüzde 41'i arşiv vesikaları, yüzde 38'i müzeler ve tarihi yerleri, yüzde 7'si hatıra ve seyahatname kitapları önemli kaynak olarak görmektedir. Görüldüğü gibi I. grup, II. Gruba göre daha fazla arşiv vesikalarına önem vermektedir. Öte yandan II. Grup, I. gruba göre müzeler ve tarihi yerlere daha fazla önem göstermektedir.

TABLO 48

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN KIDEMLERİNE GÖRE MÜZE GEZİSİ
BOYUNCA ÖĞRENCİDE GELİŞECEK EN ÖNEMLİ BECERİLERE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI**

Maddeler	Gözlem yapma		Sınıflama yapma		Sorgulama		Yaratıcılık		Sorun Çözme		Sorumluluk Üstlenme		İşbirliği yapma/ grupla çalışma	
KIDEM	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
1-5	26	18.6	2	33.3	8	21.1	2	33.3	0	0	1	25	1	14.3
6-10	37	26.4	2	33.3	5	13.2	2	33.3	0	0	2	50	0	0
11-15	32	22.9	0	0	11	28.9	0	0	0	0	0	0	3	42.9
16-20	19	13.6	2	33.3	7	18.4	1	16.7	0	0	0	0	1	14.3
21-25	21	15	0	0	6	18.6	1	16.7	1	100	1	25	0	0
26 ve üzeri	5	3.6	0	0	1	2.6	0	0	0	0	0	0	2	28.6
Toplam	140	100	6	100	38	100	6	100	1	100	4	100	7	100

Tablo 48'a göre "gözlem yapma" diyenlerin yüzde 68'i I. Gruba yüzde 32'si II. Gruba mensuptur. "Sınıflama yapma" diyenlerin yüzde 67'si I. Gruba yüzde 33'ü II. Gruba mensuptur. "Sorgulama" diyenlerin yüzde 63'ü I. Gruba yüzde 37'si II. Gruba mensuptur. "Yaratıcılık" diyenlerin yüzde 67'si I. Gruba yüzde 34'ü II. Gruba mensuptur. "Sorun çözme" diyenlerin yüzde 100'ü II. Gruba mensuptur. "Sorumluluk üstlenme" diyenlerin yüzde 75'i I. Gruba yüzde 25'i II. Gruba mensuptur. "İşbirliği yapma/grupla çalışma" diyenlerin yüzde 57'si I. Gruba yüzde 43 II. Gruba mensuptur.

Tablo 48'dan da görüldüğü gibi müzelerde gelişecek becerilere ilişkin olarak her iki grubun görüşleri oranında paralellik vardır. Bununla birlikte, I. Grup, "gözlem yapma" ve "sorumluluk üstlenme" becerisini, II. Gruba göre daha fazla vurgulamaktadır. II. Grupta, I. gruba göre "sorgulama" ve "işbirliği yapma/grupla çalışma" becerisinin daha çok gelişeceği görüşündedir. "Sorun çözme" becerisini sadece II. Gruba mensup bir öğretmen işaretlemiştir.

2.C. TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN KADEMESİNE GÖRE GÖRÜŞLERİNDE FARKLILIK VAR MIDIR?

Araştırmanın ikinci alt problemi c şıkkı aşağıdaki sorular çerçevesinde tarih öğretmenlerinin görev yaptıkları okulun kademesine göre görüşleri arasında farklılık var mıdır? Şeklinde düzenlenmişti.

Tarih öğretmenlerinin öğrencilik yıllarında hangi eğitim kademesinde gittiği müzeye daha iyi hatırladıklarına ilişkin dağılım Tablo 49'de görülmektedir.

TABLO 49
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN, GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE ÖĞRENCİLİK YILLARINDA HANGİ EĞİTİM
KADEMESİNDE GİTTİĞİ MÜZEYİ DAHA İYİ HATIRLADIKLARINA
İLİŞKİN
DAĞILIM

Okulun Kademesi	İlköğretim		Lise	
Eğitim Kademesi	(f)	(%)	(f)	(%)
İlköğretim (1-5 sınıflar)	19	25.7	26	26.5
İlköğretim (6-8 sınıflar)	21	28.4	25	25.5
Lise	34	45.9	45	45.9
Toplam	74	100	98	100

Tablo 49'de görüldüğü gibi ilköğretimde çalışan tarih lisanslı öğretmenlerin yüzde 26'sı ilköğretim (1-5 sınıflar) arasında gittiği müzeleri daha iyi hatırladıklarını belirtmiştir. Bu öğretmenlerden yüzde 28'i ilköğretim (6-8 sınıflar) arasında gittikleri müzeleri, yüzde 46'sı lisede gittikleri müzeleri iyi hatırladıklarını ifade etmiştir.

Tablo 49'de görüldüğü gibi ilköğretimde çalışan tarih lisanslı öğretmenlerin yüzde 27'si ilköğretim (1-5 sınıflar) arasında gittiği müzeleri daha iyi hatırladıklarını belirtmiştir. Bu öğretmenlerden yüzde 26'sı ilköğretim (6-8 sınıflar) arasında gittikleri müzeleri, yüzde 46'sı lisede gittikleri müzeleri iyi hatırladıklarını ifade etmiştir.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılabacağı üzere her iki kurumda çalışan öğretmenlerin lise aşamasında yaptıkları gezileri daha iyi hatırladıkları görülmektedir.

Tarih öğretmenlerinin müze eğitimi ile ilgili bir hizmet-içi kursa katılmalarına ilişkin dağılım Tablo 50'de görülmektedir.

TABLO 50
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE MÜZE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ BİR HİZMET-İÇİ
KURSA KATILMALARINA İLİŞKİN DAĞILIM

Okulun Kademesi	İlköğretim		Lise	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Hizmetiçi Eğitime katılmış mı?				
Evet	2	2.4	4	3.3
Hayır	80	96.4	117	96.7
Toplam	82	100	121	100

Tablo 50'den görüldüğü üzere ilköğretimde çalışan öğretmenlerin ancak yüzde 2'si, lisede çalışanların yüzde 3'u müze eğitimi ile ilgili hizmet-içi kursa katılmıştır. Görüldüğü gibi bu oran her iki grup için oldukça düşüktür.

Tarih öğretmenlerinin, bir müzede veya antik kentte öğrencileri rehberlik yapacak kadar kendini yeterli hissetmelerine ilişkin dağılım Tablo 51'de görülmektedir.

TABLO 51
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE BİR MÜZEDE VEYA ANTİK KENTTE
ÖĞRENCİLERE REHBERLİK YAPACAK KADAR KENDİNİ YETERLİ
HISSETMELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM

Maddeler	EVET		HAYIR		TOPLAM	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
Okulun Kademesi						
İlköğretim	26	32	55	67.9	81	100
Lise	32	26.8	87	73.1	119	100

Tablo 51'den görüldüğü üzere ilköğretimde çalışan öğretmenlerin yüzde 32'si, lisede çalışanların yüzde 27'si bir müzede veya antik kentte

öğrencilere rehberlik yapacak kadar kendilerini yeterli hissetmektedir. O halde ilköğretimde çalışanlar, lisede çalışanlara göre biraz daha fazla kendini yeterli hissetmektedir.

Tarih öğretmenlerinin Türkiye'de en çok gezdiği müzelere ilişkin dağılım Tablo 52'de görülmektedir.

TABLO 52
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE TÜRKİYE'DE EN ÇOK GEZDİĞİ MÜZELERE
İLİŞKİN DAĞILIM

Okulun Kademesi	İlköğretim		Lise		Toplam	
Müze Türleri	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
Topkapı Sarayı	12	17.60	23	20.9	35	19.7
Anadolu Medeniyetleri Müzesi	31	45.6	39	35.5	70	39.3
Cumhuriyet Müzesi	7	10.3	14	12.7	21	11.8
Etnoğrafya Müzesi	7	10.3	14	12.7	21	11.8
Anıtkabir	3	4.4	6	5.5	9	5.1
Efes Antik Kenti	3	4.4	4	3.6	7	3.9
Sumela Manastırı	1	1.5	0	0	1	0.6
Dolmabahçe Sarayı	2	2.9	3	2.7	5	2.8
Çatalhöyük	0	0	1	0.9	1	0.6
Çanakkale Milli Parkı	1	1.5	3	2.7	4	2.2
Orhun Anıtları	0	0	1	0.9	1	0.6
İstanbul Arkeoloji Müzesi	0	0	1	0.9	1	0.6

Tablo 52'den görüldüğü üzere ilköğretimde çalışanların en çok gezdiği müzeler sırasıyla şöyledir; Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Topkapı Sarayı, Cumhuriyet ve Etnoğrafya Müzeleri, Anıtkabir, Efes Antik kenti, Dolmabahçe Sarayı, Sumela manastırı ve Çanakkale Milli Parkı.

Tablo 52'den görüldüğü üzere lisede çalışanların en çok gezdiği müzeler sırasıyla şöyledir; Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Topkapı Sarayı, Cumhuriyet ve Etnografya Müzeleri, Anıtkabir, Efes Antik kenti, Dolmabahçe Sarayı ve Çanakkale Milli Parkı. Tarih programlarında oldukça önemli bir yere sahip olan Çanakkale Savaşlarının yapıldığı bölge olan Çanakkale Milli Parkı'nı gezmiş olanların oranlarının oldukça az olduğu dikkat çekicidir.

Tablo 52'den görüldüğü üzere her iki grubun gezdikleri müzeler paralellik göstermektedir.

Tarih öğretmenlerine göre müze gezilerinde ideal öğrenci sayısına ilişkin dağılım Tablo 53'de görülmektedir.

TABLO 53
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİLERİNDE İDEAL ÖĞRENCİ
SAYISINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI

Okulun Kademesi	İlköğretimde		Lisede	
	(f)	(%)	(f)	(%)
İdeal Öğrenci Sayısı				
1-10	27	32.5	36	30
11-20	47	56.6	69	57.5
21-30	7	8.4	14	11.7
31-40	2	2.4	0	0
41 ve üstü	0	0	1	0.8
Toplam	83	100	121	100

Tablo 53'de görüldüğü gibi ilköğretimde çalışan tarih öğretmenlerinin yüzde 33'ü ideal öğrenci sayısının 1-10. yüzde 57'si 11-20. yüzde 8'i 21-30. yüzde 2'si 31-40 olması gerektiğini belirtmiştir.

Tablo 53'de görüldüğü gibi lisede çalışan tarih öğretmenlerin yüzde 30'u ideal öğrenci sayısının 1-10. yüzde 58'si 11-20. yüzde 12'si 21-30. yüzde 1'i 41 ve üstü olması gerektiğini belirtmiştir.

Yukarıda da görüldüğü gibi tarih öğretmenlerinin büyük çoğunluğu müze gezilerindeki ideal öğrenci sayısının 11-20 arasında olması gerektiğini belirtmiştir. Zaten bu da kaynak kitaplarında önerilen sayıyı yansıtmaktadır.

Tarih öğretmenleri, öğrencilerin, özellikle hangi ünite ya da konularda müzeye götürmesi gerektiğini düşünmesine ilişkin dağılım Tablo 54'de görülmektedir.

TABLO 54

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN, ÖZELLİKLE HANGİ ÜNİTE YA
DA KONULARDA MÜZEYE GÖTÜRÜLMESİ GEREKTİĞİ GÖRÜŞÜNE
İLİŞKİN DAĞILIM**

Okulun Kademesi	İlköğretim		Lise	
	(f)	(%)	(f)	(%)
İLGİLİ ÜNİTELER				
Tarih Öncesi Çağlar	8	9.6	13	11.0
Anadolu Medeniyetleri (Frig, Hitit v.b.)	44	53.0	72	61.0
Osmanlı İmparatorluğu	9	10.8	5	4.2
Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti	15	18.1	16	13.6
Türk Sanatı ve Uygarlığı	6	7.2	7	5.9
Giyim, İletişim, Ulaşım gibi Üniteler	1	1.2	1	0.8
Hepsi	0	0	4	3.4
Toplam	83	100	118	100

Tablo 54'de görüldüğü gibi İlköğretimde çalışan tarih öğretmenlerinin yüzde 53'ü Anadolu Medeniyetleri, yüzde 18'i Atatürk ve

Türkiye Cumhuriyeti, yüzde 11'i Osmanlı İmparatorluğu, yüzde 10'u Tarih öncesi Çağlar, yüzde 7'si Türk Sanatı ve Uygarlığı, yüzde 1'i giyim, iletişim, ulaşım gibi ünitelerde öğrencilerin müzeleri götürülmelerini işaretlemiştir.

Liselerde çalışan tarih öğretmenlerinin yüzde 61'i Anadolu Medeniyetleri, yüzde 14'ü Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti, yüzde 11'i Tarih öncesi Çağlar, yüzde 4'ü Osmanlı İmparatorluğu, yüzde 6'sı Türk Sanatı ve Uygarlığı, yüzde 1'i giyim, iletişim, ulaşım gibi ünitelerde öğrencilerin müzeleri götürülmelerini işaretlemiştir.

Yukarıda görüldüğü gibi ilköğretim ve lisede çalışan öğretmenlerin hangi ünitelerde öğrencilerin müzeye götürülmeleri konusundaki görüşlerinde paralellik bulunmaktadır.

Tarih öğretmenine göre, müze gezisi boyunca öğrencide gelişecek en önemli beceriler neler olduğuna ilişkin dağılım tablo 55'de görülmektedir.

TABLO 55

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE ÖĞRENİM MÜZE GEZİSİ BOYUNCA
ÖĞRENCİDE GELİŞECEK EN ÖNEMLİ BECERİLERİN NELER
OLDUĞUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI**

Okulun Kademesi	İlköğretim		Lise	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Beceriler				
Gözlem yapma	61	73.5	79	66.4
Sınıflama yapma	2	2.4	4	3.4
Sorgulama	13	15.7	25	21.0
Yaratıcılık	4	4.8	2	1.7
Sorun Çözme	0	0	1	0.8
Sorumluluk Üstlenme	1	1.2	3	2.5
İşbirliği yapma/ grupta çalışma	2	2.4	5	4.2
Toplam	83	100	119	100

Tablo 55'de görüldüğü gibi ilköğretimde çalışan tarih lisanslı sosyal bilgiler öğretmenlerinin yüzde 74'ü gözlem yapma, yüzde 2'si sınıflama yapma, yüzde 16'sı sorgulama, yüzde 5'i yaratıcılığın müze gezisi boyunca gelişeceği en önemli beceri olduğu görüşündedir.

Tablo 55'de görüldüğü gibi lisede çalışan tarih öğretmenlerinin yüzde 66'sı gözlem yapma, yüzde 3'ü sınıflama yapma, yüzde 21'i sorgulama, yüzde 2'si yaratıcılığın, yüzde 1'i sorun çözmenin müze gezisi boyunca gelişeceği en önemli beceri olduğu görüşündedir.

Tarih öğretmenlerinin müzelerin işlevine ilişkin görüşlerini dağılım Tablo 56'de görülmektedir.

TABLO 56
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE MÜZELERİN İŞLEVİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ
DAĞILIMI

Okulun Kademesi	İlköğretim		Lise	
	(f)	(%)	(f)	(%)
İşlevler				
Müzelik malzemeyi toplama	1	1.3	3	2.6
Müzelik malzemeyi koruma	10	12.5	13	11.3
Müzelik malzemeyi turistik amaçlarla sergileme	2	2.5	7	6.1
Müzelik malzeme üzerine bilimsel araştırmalar yaptırma	15	18.8	21	18.3
Müzelik malzemeyi eğitim amaçlı olarak sunma.	52	65.0	70	60.9
Toplam	80	100	114	100

Tablo 56'dan görüldüğü üzere ilköğretimde çalışanların yüzde 65'i müzelik malzemeyi eğitim amaçlı olarak sunma işlevini, yüzde 19'u müzelik malzeme üzerinde bilimsel araştırmalar yaptırma işlevini, yüzde

13'ü müzelik malzemeyi koruma işlevini, yüzde 3'ü müzelik malzemeyi turistik amaçlarla sergileme işlevini, yüzde 1'i müzelik malzemeyi toplama işlevi görüşü üzerinde durmuştur.

Tablo 56'dan görüldüğü üzere lisede çalışanların yüzde 61'i müzelik malzemeyi eğitim amaçlı olarak sunma işlevini, yüzde 18'i müzelik malzeme üzerinde bilimsel araştırmalar yaptırma işlevini, yüzde 11'ü müzelik malzemeyi koruma işlevini, yüzde 6'ü müzelik malzemeyi turistik amaçlarla sergileme işlevini, yüzde 3'ü müzelik malzemeyi toplama işlevi görüşü üzerinde durmuştur.

Lisede çalışanlar müzelerin turistik işlevine daha fazla önem vermektedir. İlköğretimde çalışanlar, lisede çalışanlara göre müzelerin eğitim işlevine daha fazla önem vermektedir.

Tarih öğretmenlerinin, öğrencilerini müzeye götürememelerinin gerekçelerine ilişkin dağılım Tablo 57'de görülmektedir.

TABLO 57
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİNİ MÜZEYE
GÖTÜREMELERİNİN GEREKÇELERİNE İLİŞKİN DAĞILIM

Okul Kademesi	İlköğretim			Lise			t
	n	$\bar{x}$	Ss	n	$\bar{x}$	Ss	
Maddeler							
13. Haftalık ders programında gezi için boş zaman olmaması	82	4.12	1.18	119	4.00	1.29	0.63
9.Sınıfların kalabalık olması	82	4.09	1.23	119	3.89	1.31	1.12
6. Tarih ders programının yeterince yoğun olması	81	3.46	1.26	118	3.31	1.40	0.79
5.Tarih öğretmeninin, öğrencinin sorumluluğunu almak istememesi	81	3.20	1.34	117	3.07	1.42	0.66
7. Müzelerin, okula uzak olması	83	3.13	1.34	117	2.94	1.44	0.95
12. Müzelerin, okul çevresinden uzak olması	80	2.98	1.39	114	2.93	1.42	0.23
8. Okul idarecisinin konuya ilişkin olumsuz tutumu	82	2.89	1.46	117	2.78	1.53	0.48

14. Tarih öğretmenin öğrencileri kontrol altında tutamayacağı kaygısı.	82	2.76	1.41	119	2.69	1.35	0.35
11.Müze idarelerinden izin alma zorluğu	82	2.60	1.42	116	2.21	1.29	2.01*
4.Tarih öğretmenin vaktinin olmaması	79	2.58	1.36	115	2.75	1.36	-0.87
10.Velilerin olumsuz tutumları	81	2.35	1.27	117	2.47	1.30	-0.60
2. Müze ücretlerinin yüksek olması	80	2.28	1.44	117	2.30	1.26	-0.10
1. Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması	82	2.26	1.22	118	2.33	1.23	-0.39
3.Tarih öğretmenin kendisini müzede ders yapabilecek kadar yeterli hissetmemesi	80	2.18	1.18	112	2.50	1.40	-1.62
16. Diğer zümre öğretmenlerinin olumsuz tutumları	80	2.01	1.19	117	1.79	1.09	1.31
15. Öğrencilerin bu tür geziler istememesi	82	1.51	0.93	116	1.66	1.02	-1.06

İlköğretimde çalışan tarih öğretmenleri 13. maddedeki görüşe " Tam", 9. maddedeki görüşe "Çok", 6. maddedeki görüşe "Çok", 5. maddedeki görüşe "Orta", 7. maddedeki görüşe " Orta ",12. maddedeki görüşe " Orta ", 8. maddedeki görüşe " Orta ", 14. maddedeki görüşe " Orta ",11. maddedeki görüşe " Orta ",4. maddedeki görüşe " Az", 10. maddedeki görüşe " Az ", 2. maddedeki görüşe " Az ", 1 maddedeki görüşe " Az ", 3. maddedeki görüşe " Az ", 16. maddedeki görüşe " Az ", 15. maddedeki görüşe " Hiç " derecesinde katılmaktadır.

Lisede çalışan tarih öğretmenleri 13. maddedeki görüşe " Tam", 9. maddedeki görüşe "Çok", 6. maddedeki görüşe "Orta", 5. maddedeki görüşe "Orta", 7. maddedeki görüşe " Orta ",12. maddedeki görüşe " Orta ", 8. maddedeki görüşe " Orta ", 4. maddedeki görüşe " Orta ",14. maddedeki görüşe " Orta",3. maddedeki görüşe " Az", 10. maddedeki görüşe " Az ", 1. maddedeki görüşe " Az ", 2. maddedeki görüşe " Az ", 11. maddedeki görüşe " Az ", 16. maddedeki görüşe " Az ", 15. maddedeki görüşe " Hiç " derecesinde katılmaktadır. Her iki grup arasında 11. maddedeki görüş hariç manidar bir fark bulunmamıştır. Tarih öğretmenleri,

haftalık ders programında gezi için boş zaman olmamasını, sınıfların kalabalık olmasını ve tarih ders programının yoğun olmasını müzelere gezi yapılamamasındaki en önemli gerekçelere olarak görmektedir.

İlköğretimde çalışan öğretmenlerin görüşlerinin standart sapmaları ise sırasıyla 1.18, 1.23, 1.26, 1.34, 1.34, 1.39, 1.46, 1.41, 1.42, 1.36, 1.27, 1.44, 1.22, 1.18, 1.19, 0.93'dür. Lisede çalışan öğretmenlerin görüşlerinin standart sapmaları ise 1.29, 1.31, 1.40, 1.42, 1.44, 1.42, 1.53, 1.35, 1.29, 1.36, 1.30, 1.26, 1.23, 1.40, 1.09, 1.02'dir. İlköğretimde çalışanların görüşleri, lisede çalışanlara göre daha özdeştir.

Tarih öğretmenlerinin müze gezisine gidilmemesine ilişkin yasal prosedürün ağır olmasına ilişkin görüşleri ilişkin dağılım Tablo 58'de görülmektedir.

TABLO 58

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİSİNE GİDİLMEYİŞİNDE YASAL
PROSEDÜRÜN AĞIR OLMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ DAĞILIMI**

Okulun Kademesi	İlköğretim			Lise			t
	n	$\bar{x}$	Ss	n	$\bar{x}$	Ss	
Maddeler							
44. Müze gezilerine ilişkin yasal prosedür oldukça ağırdır.	81	3.77	1.30	118	3.66	1.32	0.61

İlköğretimde çalışan tarih öğretmenlerinin belirtilen maddede yaptıkları değerlendirmenin hesaplanan aritmetik ortalaması 3.77 ve lisede çalışan tarih öğretmenlerinin ortalaması 3.66'dır. Tarih öğretmenleri bu görüşe "Tam" derecesinde katılmaktadır. İlköğretim ve lisede çalışan tarih öğretmenleri arasında bu maddeye ilişkin görüşlerinde manidar fark bulunmamıştır. Bu konuda her iki grup öğretmen aynı düşünmektedir. Yani müze gezilerine ilişkin yasal prosedürü oldukça ağır bulmaktadırlar.

İlköğretimde çalışanların görüşlerinin standart sapmaları 1.30 iken, lisede çalışanların görüşlerinin standart sapmaları 1.32'dir. İlköğretimde çalışanlar, lisede çalışanlara göre daha özdeş görüştedir.

Tarih öğretmenlerine göre hangi tip müze Tarih derslerinde **daha yararlı** olacağı görüşüne ilişkin dağılım tablo 59'de görülmektedir.

TABLO 59
TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE HANGİ TİP MÜZE TARİH DERSLERİNDE DAHA
YARARLI OLACAĞI GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM

Okulun Kademesi	İlköğretim		Lise	
Müze Türleri	(f)	(%)	(f)	(%)
Etnografya	10	12.3	25	21.5
Sanat Müzeleri	0	0	2	1.7
Tarihi Şahsiyetlerin Ev Müzeleri	2	2.5	2	1.7
Arkeoloji	28	24.6	42	35.6
Saray Müzeler	11	13.6	12	12.2
Eğitim Müzeleri	7	8.6	9	7.6
İnkılâp Müzesi	19	23.5	24	20.3
Toplam	77	100	116	100

Tablo 59'da görüldüğü gibi ilköğretimde çalışanlar, tarih derslerinde yararlı olabilecek müzeleri şöyle sıralamıştır; Arkeoloji müzeleri, İnkılâp müzeleri, Saray müzeler, Etnografya müzeleri, Eğitim Müzeleri, Tarihi şahsiyetlerin ev müzeleri.

Tablo 59'da görüldüğü gibi lisede çalışanlar, tarih derslerinde yararlı olabilecek müzeleri şöyle sıralamıştır; Arkeoloji müzeleri, Etnografya, İnkılâp, Saray Müzeleri, Eğitim Müzeleri, Sanat Müzeleri ve Tarihi Şahsiyetlerin Ev Müzeleri. Görüldüğü gibi her iki grup ilk sırayı arkeoloji müzelerine vermiştir. İlköğretimde çalışanlar, ikinci sırayı İnkılâp

müzelerine vermiş iken, Lisede çalışanlar ikinci sırayı etnografya müzesine vermiştir.

Tarih öğretmenlerine göre, müze gezisi hangi düzey için özellikle gerekli olduğu görüşüne ilişkin dağılım tablo 60'de görülmektedir.

TABLO 60

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİSİNİN HANGİ DÜZEY İÇİN
ÖZELLİKLE GEREKLİ OLDUĞU GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM**

Okulun Kademesi Düzyey	İlköğretim		Lise	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Yalnızca İlköğretim düzeyinde gereklidir.	0	0	4	3.3
Yalnızca ortaöğretim düzeyinde gereklidir.	4	4.8	8	6.7
Yalnızca Yükseköğretim düzeyinde gereklidir.	0	0	1	0.8
Öğretim sürecinin her aşamasında gereklidir.	40	48.2	60	50.0
Hayat boyu gereklidir.	38	45.8	47	39.2
Toplam	82	100	120	100

Tablo 60'dan da görüldüğü üzere ilköğretimde çalışanların yüzde 48'i bu soruya " öğretim sürecinin her aşamasında gereklidir" derken, yüzde 46'sı " hayat boyu gereklidir", yüzde 5'i " yalnızca ortaöğretim düzeyinde gereklidir" demektir.

Tablo 60'dan da görüldüğü üzere lisede çalışanların yüzde 50'si bu soruya " öğretim sürecinin her aşamasında gereklidir" derken, yüzde 39'u " hayat boyu gereklidir", yüzde 7'si " yalnızca ortaöğretim düzeyinde gereklidir" demektir.

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin de bu soru verdikleri cevaplardan bu müze gezilerinin öğretim sürecinin her aşamasında gerekli olduğu görüşünü benimsedikleri görülmektedir. Öte yandan Avrupa'da günümüzde yaygınlaşan "öğrenmenin hayat boyu olduğu" anlayışının Türkiye'de de tarih öğretmenleri arasında yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Tarih öğretmenine göre, müze gezilerinin tarih dersinin hedefine yönelik işlevlerine ilişkin dağılım Tablo 61'de görülmektedir.

TABLO 61
TARİH ÖĞRETMENLERİNE GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİLERİNİN TARİH DERSİNİN
HEDEFİNE YÖNELİK İŞLEVLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM

Okulun Kademesi	İlköğretim			Lise			t
	N	$\bar{x}$	Ss	n	$\bar{x}$	Ss	
Maddeler							
29. Okul çevresindeki tarihi ve turistik yerleri tanıtmak tarih derslerinin hedeflerinden biri olmalıdır?	80	4.21	1.14	119	4.36	0.91	-1.07
32. Tarih derslerinde; öğrencilerin gözlem, düşünme gibi becerilerini geliştirmek çok önemlidir.	79	4.59	0.77	120	4.59	0.65	0.03
40. Öğrencilerde, tarihi eserleri koruma isteği uyandırmak tarih derslerinin hedeflerinden biridir.	80	4.66	0.77	119	4.53	0.71	1.16

İlköğretimde çalışan tarih öğretmenlerinin, belirtilen maddelerde yaptıkları değerlendirmelerinin hesaplanan aritmetik ortalamaları, 4.21 ve 4.66 arasında değişmektedir. Öğretmenler, bu görüşlere "Tam" derecesinde katılmaktadır. Lisede çalışan tarih öğretmenlerinin, aynı

konudaki görüşlerinin aritmetik ortalamaları 4.36 ile 4.59 arasında değişmektedir. Lise tarih öğretmenleri bu görüşlere " Tam" derecesinde katılmaktadır. İlköğretim ve lisede çalışan tarih öğretmenleri arasında bu maddelere ilişkin görüşlerinde manidar fark bulunmamıştır. Bu konuda her iki grup öğretmen benzer görüşler taşımaktadır.

İlköğretimde çalışanların görüşlerinin standart sapmaları 1.14, 0.77, 0.77 iken, lisede çalışanların görüşlerinin standart sapmaları 0.91, 0.65, 0.71'dir. Bu konuda lisede çalışanların, ilköğretimde çalışanlara göre daha özdeş görüştedir.

Tarih öğretmenlerinin, öğrencilerin müze gezilerine kiminle gitmesi gerektiği konusunda görüşlerine ilişkin dağılım Tablo 62'de görülmektedir.

TABLO 62

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN MÜZE GEZİLERİNE KİMLİNE
GİTMESİ GEREKTİĞİ KONUSUNDA GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM**

Okulun Kademesi	İlköğretim			Lise			t
	n	$\bar{x}$	Ss	n	$\bar{x}$	Ss	
Maddeler							
39. Öğrencilerin, aileleri ile müzeye gitmeleri daha yararlı olacağı görüşündeyim.	80	2.42	1.14	116	2.39	0.91	0.19
52. Öğrencilerin, sınıfla birlikte müzeye gitmelerinin daha yararlı olacağı görüşündeyim.	80	4.12	1.05	120	4.06	1.04	0.38

İlköğretimde çalışan tarih öğretmenlerinin belirtilen 39. maddedeki görüşe katılmalarına ilişkin hesaplanan aritmetik ortalama 2.42 iken, 52. maddedeki görüşe katılmalarına ilişkin hesaplanan aritmetik ortalama 4.12'dir. İlköğretimde çalışan tarih öğretmenleri, 39. maddedeki görüşe "Az" derecesinde katılmakta iken, 52. maddedeki görüşe " Çok" derecesinde katılmaktadır.

Lisede çalışan tarih öğretmenlerinin belirtilen 39. maddedeki görüşe katılmalarına ilişkin hesaplanan aritmetik ortalama 2.39 iken, 52. maddedeki görüşe katılmalarına ilişkin hesaplanan aritmetik ortalama 4.06'dir. Lisede çalışan tarih öğretmenleri, 39. maddedeki görüşe "Az" derecesinde katılmakta iken, 52. maddedeki görüşe " Çok" derecesinde katılmaktadır. İki grubun bu görüşlere katılmaları arasında manidar bir fark bulunmamıştır. Yani her iki grup öğretmen öğrencilerin aileleri yerine sınıfla birlikte müzelere gitmelerinin daha yararlı olacağını düşünmektedir.

İlköğretimde çalışanların görüşlerinin standart sapmaları 1.14 ve 1.05'dir. Lisede çalışanların görüşlerinin standart sapmaları ise 0.91 ve 1.04'dir. Lisede çalışan öğretmenler bu konuda ilköğretimde çalışanlara göre daha özdeş görüştedir.

Tarih öğretmenleri; müzede sergilemenin hangi türünün daha faydalı olduğunu düşünmesine ilişkin dağılım Tablo 63'de görülmektedir.

TABLO 63

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE MÜZEDE SERGİLEMENİN HANGİ TÜRÜNÜN
DAHA FAYDALI OLDUĞU GÖRÜŞÜNE İLİŞKİN DAĞILIM**

Okulun Kademesi	İlköğretim		Lise	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Konu temalarına göre sergileme	19	23.2	39	33.3
Tarih programına göre sergileme	14	17.1	24	20.5
Çevre tarihine göre sergileme	2	2.4	6	5.1
Kronolojik sergileme	47	57.3	48	41.0
Toplam	82	100	117	100

Tablo 63'de görüldüğü gibi ilköğretimde çalışan tarih lisanslı öğretmenlerinin yüzde 23'ü konu temalarına göre sergilemeyi yüzde 17'si

tarih programına göre sergilemeyi, yüzde 2'ü çevre tarihine göre sergilemeyi, yüzde 57'si kronolojik sergileme görüşündedir.

Tablo 63'de görüldüğü gibi lisede çalışan tarih öğretmenlerinin yüzde 33'ü konu temalarına göre sergilemeyi yüzde 21'i tarih programına göre sergilemeyi, yüzde 5'i çevre tarihine göre sergilemeyi, yüzde 41'i kronolojik sergileme görüşündedir.

Yukarıda görüldüğü gibi ilköğretim ve lisede çalışan tarih öğretmenlerin sergilemeye ilişkin görüşlerinde paralellik vardır. Büyük çoğunluğu kronolojik sergilemeden yanadır.

TABLO 64

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE MÜZE KOLEKSİYONU ARASINDAKİLERDEN
HANGİSİNİN TARİH DERSİNİ DAHA KALICI YAPACAĞI GÖRÜŞÜNE
İLİŞKİN DAĞILIM**

Okulun Kademesi	İlköğretim		Lise	
Kalıcılık	(f)	(%)	(f)	(%)
Geçmişten kalma taşınabilir kalıntılar (üç boyutlu nesneler)	34	41.0	61	51.7
Tarih konulu Minyatürler ve Gravürler	3	3.6	10	8.5
Tarihi Fotoğraflar	7	8.4	10	8.5
Tarihi Yapılar(Saray, Çeşme, Han v.b.)	39	47.0	37	31.4
Toplam	83	100	118	100

Tablo 64'de görüldüğü gibi ilköğretimde çalışan tarih lisanslı öğretmenlerin yüzde 41'i geçmişten kalma taşınabilir kalıntılar, yüzde 4'ü tarih konulu minyatürler ve gravürler, yüzde 8'i tarihi fotoğraflar, yüzde 47'si tarihi yapılar tarih dersini daha kalıcı yapacağı görüşündedir.

Tablo 64'de görüldüğü gibi lisede çalışan tarih öğretmenlerin yüzde 52'si geçmişten kalma taşınabilir kalıntılar, yüzde 9'u tarih konulu minyatürler ve gravürler, yüzde 9'u tarihi fotoğraflar, yüzde 31'i tarihi yapılar tarih dersini daha kalıcı yapacağı görüşündedir.

Yukarıda görüldüğü gibi ilköğretimde çalışanlar tarihi yapılara birinci derecede önem verirken, lisede çalışanlar geçmişten kalma taşınabilir kalıntılara birinci derecede önem vermişlerdir.

Tarih öğretmeni müze gezisi sırasında otoritenin kim olması gerektiği konusundaki görüşlerine ilişkin dağılım Tablo 65'de görülmektedir.

TABLO 65
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİSİ SIRASINDA OTORİTENİN KİM
OLMASI GEREKTİĞİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN
DAĞILIM

Okulun Kademesi	İlköğretim			Lise			t
	n	$\bar{x}$	Ss	n	$\bar{x}$	Ss	
Maddeler							
24. Tarih öğretmenleri müze gezilerini planlamalıdır.	79	3.94	1.11	120	4.11	1.00	-1.09
27. Müzede gezi, müze uzmanı tarafından yaptırılmalıdır.	79	4.18	1.15	118	4.35	0.85	-1.16
34. Müze gezilerinde sorumluluğu üzerime almak isterim	80	2.91	1.38	118	3.03	1.24	-0.64
35. Bir Tarih öğretmeni olarak, müzecilerle dostça ilişkiler kurmak, müzede nasıl eğitim yapılacağını bilmekten daha önemlidir.	80	2.06	1.31	118	1.96	1.23	0.52

41. Müze etkinliklerinin tek belirleyicisi müze uzmanı olmalıdır.	78	2.20	1.10	117	2.49	1.24	-1.669
45. Müzedeki eğitim programlarında Tarih öğretmeni müze uzmanları ile birlikte çalışmalıdır.	80	4.08	1.06	118	4.15	0.98	-0.44
46. Müzedeki etkinliklerden, müze eğitimcisi sorumludur.	77	3.38	1.19	114	3.36	1.24	0.11
50. Müzede öğrencilere müze eğitimcisinin daha çok katkısı olur	80	3.61	1.18	116	3.61	1.04	0.00
55. Müze gezisi Tarih öğretmeninin kontrolünde olmalıdır.	79	3.65	1.11	117	3.47	1.22	1.08

İlköğretimde çalışan tarih öğretmenleri 24. maddedeki görüşe "Çok", 27. maddedeki görüşe "Çok", 34. maddedeki görüşe "Orta", 35. maddedeki görüşe "Az", 41. maddedeki görüşe "Az", 45. maddedeki görüşe "Çok", 46. maddedeki görüşe "Çok", 50. maddedeki görüşe "Çok", 55. maddedeki görüşe "Çok" derecesinde katılmaktadır.

Lisede çalışan tarih öğretmenleri 24. maddedeki görüşe "Çok", 27. maddedeki görüşe "Tam", 34. maddedeki görüşe "Orta", 35. maddedeki görüşe "Az", 41. maddedeki görüşe "Az", 45. maddedeki görüşe "Çok", 46. maddedeki görüşe "Orta", 50. maddedeki görüşe "Çok", 55. maddedeki görüşe "Çok" derecesinde katılmaktadır.

İlköğretimde çalışanların görüşlerinin standart sapmaları 1.11,1.15, 1.38, 1.31, 1.10, 1.06, 1.19, 1.18, 1.11'dir. Lisede çalışanların görüşlerinin standart sapmaları ise 1.00, 0.85, 1.24, 1.23, 1.24, 0.98, 1.24, 1.04, 1.22'dir. Lisede çalışanlar, ilköğretimde çalışanlara göre bazı maddelerde daha özdeş görüştedir.

Görüldüğü gibi her iki grubun görüşleri arasında manidar bir fark yoktur. Tarih öğretmenleri müze gezilerinin müze uzmanı tarafından yapılması gerektiği, fakat tarih öğretmenin de birlikte çalışması görüşündedir.

Tarih öğretmenlerinin Türkiye'de müzecilerin çoğunlukla hangi bölüm mezunu olduğuna ilişkin görüşlerinin dağılımı tablo 66'de görülmektedir.

TABLO 66
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE TÜRKİYE'DE MÜZECİLERİN ÇOĞUNLUKLA
HANGİ BÖLÜM MEZUNU OLDUĞUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN
DAĞILIMI

Okulun Kademesi Müzecilerin Mezuniyeti	İlköğretim		Lise	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Sanat Tarihi	24	29.3	32	26.7
Arkeoloji	53	64.6	81	67.5
Tarih Bölümü	2	2.4	3	2.5
Prehistorya	1	1.2	3	2.5
Sümeroloji	1	1.2	1	0.8
Toplam	81	100	120	100

Tablo 66'da görüldüğü gibi ilköğretimde çalışanların yüzde 65'i müzecilerin mezuniyetinin arkeoloji bölümü olduğunu, yüzde 29'u sanat tarihi mezunun olduğunu, sadece yüzde 2'si tarih mezunu olduğunu düşünmektedir.

Tablo 66'da görüldüğü gibi lisede çalışanların yüzde 68'i müzecilerin mezuniyetinin arkeoloji bölümü olduğunu, yüzde 27'si sanat tarihi mezunun olduğunu, sadece yüzde 3'ü tarih ve prehistorya mezunları olduğunu düşünmektedir.

Bu tablodan da görüldüğü gibi tarih öğretmenleri, müze çalışanlarının çoğunun arkeoloji mezunu olduğunu düşünmektedir.

Tarih öğretmenlerinin, müze gezisindeki etkinliklere ilişkin görüşlerine ilişkin dağılım Tablo 67'de görülmektedir.

TABLO 67
TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE MÜZE GEZİSİNDEKİ ETKİNLİLERE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM

Okulun Kademesi	İlköğretim			Lise			t
	n	$\bar{x}$	Ss	n	$\bar{x}$	Ss	
Maddeler							
30. Müze gezisinde Tarih öğretmeni anlatma yerine öğrencilerin fikirlerini dinlemelidir.	79	3.08	1.25	118	3.15	1.02	-0.39
31. Öğrenciler, müze projelerini kendileri tasarlamalıdır.	76	3.18	1.46	117	2.94	1.13	1.29
36. Tarih öğretmeni, müze gezisi sırasında öğrencilerin sorularına cevap vermelidir.	80	4.38	0.96	118	4.25	0.89	0.99
37. Öğrencilere, müzedeki sergiyi anlayabilmeleri için gerekli kavramlar önceden verilmelidir.	79	5.07	5.75	119	4.34	0.84	1.36
48. Tarih öğretmeni bilgi verici olmak yerine kaynak verici olmalıdır.	81	3.50	1.39	120	3.70	1.07	-1.15
51. Öğrenciler, müzede görüşlerini söylemede özgür olmalıdır.	80	4.50	0.88	118	4.43	0.76	0.57

İlköğretimde çalışan tarih öğretmenleri 30. maddedeki görüşe "orta", 31. maddedeki görüşe "orta", 36. maddedeki görüşe "Tam", 37.

maddedeki görüşe "Tam", 48. maddedeki görüşe "Çok", 51. maddedeki görüşe "Tam" derecesinde katılmaktadır.

Lisede çalışan tarih öğretmenleri 30. maddedeki görüşe "orta", 31. maddedeki görüşe "orta", 36. maddedeki görüşe "Tam", 37. maddedeki görüşe "Tam", 48. maddedeki görüşe "Çok", 51. maddedeki görüşe "Tam" derecesinde katılmaktadır.

İlköğretimde çalışanların görüşlerinin standart sapmaları sırasıyla 1.25, 1.46, 0.96, 5.75, 1.39, 0.88'dir. Lisede çalışanların görüşlerinin standart sapmaları sırasıyla 1.02, 1.13, 0.89, 0.84, 1.07, 0.76'dır. Lisede çalışanların bu konuda görüşleri ilköğretimde çalışanlara göre daha özdeştir.

Görüldüğü gibi her iki grubun görüşleri arasında manidar bir fark yoktur. Tarih öğretmenleri müze gezileri için gerekli kavramların önceden verilmesi ve gezinin öğrenci sorularına göre yapılması ve öğrencilerin görüşlerini özgürce söylemesi gerektiği görüşündedir.

Tarih öğretmenleri müzelerin yararlılıklarına üzerine görüşlerine ilişkin dağılım tablo 68'de görülmektedir.

TABLO 68

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV YAPTIKLARI OKULUN
KADEMESİNE GÖRE MÜZELERİN YARARLILIKLARI ÜZERİNE
GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM**

Okulun Kademesi	İlköğretim			Lise			t
	n	$\bar{x}$	Ss	n	$\bar{x}$	Ss	
Maddeler							
25. Müze gezileri, Tarih derslerini unutulmaz kılacaktır.	79	4.44	0.94	119	4.42	0.81	0.11
43. Müze eğitimi, Tarih öğrenmeyi kolaylaştıracaktır.	81	4.35	0.92	120	4.38	0.70	-0.22
47. Müzelerdeki tarihi eserlerin, öğrencilerin geçmişi kolaylıkla göz önüne getirmelerini sağlar.	82	4.48	0.98	118	4.51	0.72	-0.24
54. Müzeler, tarihin laboratuvarıdır.	80	4.40	1.02	119	4.56	0.84	-1.22

İlköğretimde çalışan tarih öğretmenleri 25. maddedeki görüşe " Tam", 43. maddedeki görüşe "Tam", 47. maddedeki görüşe "Tam", 54. maddedeki görüşe "Tam", derecesinde katılmaktadır.

Lisede çalışan tarih öğretmenleri 25. maddedeki görüşe " Tam", 43. maddedeki görüşe "Tam", 47. maddedeki görüşe "Tam", 54. maddedeki görüşe "Tam", derecesinde katılmaktadır. Her iki grubun görüşleri arasında manidar bir fark yoktur. Tarih öğretmenleri müzelerin yararlılıkları konusunda aynı görüştedirler.

İlköğretimde çalışanların görüşlerinin standart sapmaları 0.94, 0.92, 0.98, 1.02'dir. Lisede çalışanların görüşlerinin standart sapmaları ise 0.81, 0.70, 0.72, 0.84'dür. Lisede çalışanların görüşleri ilköğretimde çalışanlara göre daha özdeştir.

SONUÇLAR

Araştırmanın bu kısmında örnekleme alınan okullardaki tarih öğretmenlerinden elde edilen veriler doğrultusunda ulaşılan sonuçlar verilmektedir.

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN GENEL BİLGİLERİ İLE İLGİLİ SONUÇLAR

Bu kısımda araştırmanın kapsamına alınan ve ankete cevap veren tarih öğretmenlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

1. Ankete cevap veren öğretmenlerin yüzde 41'i ilköğretim okullarında ve yüzde 59'u liselerde çalışmaktadır.
2. İlköğretimde görev yapan tarih lisanlı öğretmenlerin yüzde 60'ı kadın ve yüzde 40'ı erkektir. Lisede görev yapan öğretmenlerin yüzde 48'i kadın ve yüzde 52'si erkektir. İlköğretimde çalışan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımı incelendiğinde, kadın öğretmenlerin, erkek öğretmenlere nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Lisede ise kadın ve erkek öğretmen sayısı birbirine yakındır.
3. Kıdem durumlarına göre, tarih öğretmenlerinin yaklaşık dörtte üçü, 1-20 yıl kıdeme sahip olduğu, bu öğretmenlerin de genç ve dinamik bir yapıya sahip olan Türkiye'nin zaten genç olan nüfusunu yansıttığı söylenebilir.
4. Anketi cevaplandıran lisede çalışan tarih öğretmenlerinin yüzde 2'si yüksek öğretmen okulu mezunudur. Ayrıca yüzde 7'si Eğitim Enstitüsü, yüzde 19'u Eğitim Fakültesi, yüzde 48'i Fen-Edebiyat Fakültesi, yüzde 11'i Yüksek Lisans mezunu, yüzde 13'ü diğerlerinden mezun olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, hem ilköğretimde hem lisede çalışan Fen-Edebiyat Fakültesi kökenli öğretmenlerin sayısı oldukça yüksektir.

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN MÜZE EĞİTİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNE DAYALI

SONUÇLAR

Araştırmanın iki alt problemi bulunmaktadır. Bunlar,

A. Öğretmenlerin müze eğitime ilişkin görüşleri nelerdir?

KİŞİSEL YAŞANTI BOYUTU

1. Tarih öğretmenlerinin yüzde 26'sı ilköğretim 1-5. sınıflar arasında gittiği, yüzde 27'si ilköğretim 6-8 arasında gittiği, yüzde 46'sı lisede gittiği müzeyi daha iyi hatırladığını belirtmiştir.
2. Tarih öğretmenlerinin yüzde 59'u üniversitede öğrencilik yıllarında müzelere gitmediklerini, yüzde 41'i gittiklerini belirtmiştir.

3. Tarih öğretmenlerinin yüzde 34'u öğrencilerini hiç müzeye götürmemiştir. Bu rakam oldukça yüksek görülmektedir.
4. Tarih öğretmenlerinin yüzde 97'si müze eğitimi ile ilgili hiçbir hizmet içi kursa katılmamış iken, sadece yüzde 3'ü katılmıştır.
5. Tarih öğretmenleri, yüzde 70'i bir müzede veya antik kentte öğrencileri rehberlik yapacak kadar kendini yeterli hissetmemekte iken, sadece yüzde 29'u kendisinin yeterli olduğunu düşünmektedir.
6. Tarih öğretmenleri yüzde 73'u tarih programını yerel tarih ile uygunlaştırdığını belirtirken, yüzde 26'sı bunu yapamadığını belirtmiştir.
7. Tarih öğretmenlerinin yüzde 39'unun Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne gittiği, yüzde 20'sinin Topkapı Sarayı'na gittiği ve yüzde 12'sinin Cumhuriyet ve Etnografya müzelerine gittiği görülmektedir.

ÖN HAZIRLIK BOYUTU

8. Tarih öğretmenleri, yüzde 51'i arşiv vesikalarını, yüzde 34'ü müzeler ve tarihî yerleri, yüzde 6'sı hatıra ve seyahatname kitaplarını, yüzde 6'sı ders kitaplarını, yüzde 4'ü ansiklopedileri önemli kaynak olarak görmektedir.
9. Tarih öğretmenlerinin yüzde 57'si müzeye götürülecek ideal öğrenci sayısının 11-20 olduğu, yüzde 31'i 1-10 olduğu görüşündedir.
10. Tarih öğretmenlerinin, yüzde 58'i Anadolu Medeniyetleri konusunda, yüzde 15'i Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti konusunda, yüzde 10,6'sı Tarih Öncesi Çağlar konusunda öğrencilerin özellikle müzelere götürülmesi gerektiği görüşündedir.
11. Tarih öğretmenlerinin yüzde 70'i gözlem yapma, yüzde 18'i sorgulama, yüzde 3'u işbirliği yapma/ grupla çalışma becerilerinin müze gezisi sırasında geliştirileceği görüşündedir.
12. Tarih öğretmenlerinin yüzde 63'ü müzelerin işlevinin birincil olarak müzelik malzemeyi eğitim amaçlı olarak sunmak olduğu görüşündedir. Yüzde 19'ü müzelik malzeme üzerinde bilimsel araştırma yaptırmanın müzelerin işlevi olduğu görüşündedir.
13. Tarih öğretmenlerine göre, müzelere öğrencileri götürememelerinin ilk üç gerekçesi; haftalık ders programında gezi için boş zaman olmaması, sınıfların kalabalık olması, tarih ders programının yeterince yoğun olmasıdır.
14. Tarih öğretmenleri prosedürün ağır olduğuna ilişkin maddeye " Çok" düzeyinde katılmaktadır.

15. Tarih öğretmenlerinin yüzde 36'sı arkeoloji müzelerinin, yüzde 22'si inkılâp müzelerinin, yüzde 18'i etnografya müzelerinin, yüzde 12'si sarayların tarih derslerinde yararlı olacağı görüşündedir.

16. Tarih öğretmenlerinin yüzde 49'u müze gezilerinin öğretim sürecinin her aşamasında gerekli olduğunu, yüzde 42'si hayat boyu gerekli olduğunu görüşündedir.

17. Tarih öğretmenlerine göre, müze gezilerinin tarih dersinin hedefine yönelik işlevleri görüşlerine " Tam" düzeyinde katılmaktadırlar.

18. Tarih öğretmenlerinin, öğrencilerin aileleri yerine sınıfla müzelere gitmelerinin yerinde olacağı görüşünde olduğu görülmektedir.

MÜZE ORTAMI BOYUTU

19. Tarih öğretmenlerinin yüzde 48'i kronolojik sergileme, yüzde 29'u konu temalarına göre sergileme, yüzde 19'u tarih programına göre sergileme, yüzde 4'u çevre tarihine göre sergileme görüşündedir.

20. Tarih öğretmenlerinin yüzde 48'i üç boyutlu nesnelerin, yüzde 38'i tarihî yapıların, yüzde 9'u tarihî fotoğrafların, yüzde 6'sı minyatür ve gravürlerin tarih dersini daha kalıcı yapacağı görüşündedir.

21. Tarih öğretmenleri, müze etkinliklerinin tek belirleyicisinin müze uzmanı olmaması, beraber müze gezileri planlamalarının yapılması ve öte yandan gezinin müze uzmanı tarafından yaptırılması gerektiği görüşlerini taşımaktadır.

22. Tarih öğretmenlerinin yüzde 66' si müzecilerin arkeoloji bölümü mezunu oldukları, yüzde 28'i sanat tarihi mezunu oldukları, yüzde 3'u tarih bölümü mezunu oldukları görüşündedir.

23. Tarih öğretmenleri, müze gezisi öncesi ön-hazırlık aşamasının önemini farkındadır.

24. Tarih öğretmenleri, tarih konularını müzeleri ve tarihî yerleri gezdirerek öğretmenin bilgiyi daha kalıcı yapacağı görüşündedirler.

25. Tarih öğretmenleri, kendileri için müzeler ve müzelerde tarih öğretimi konularında hizmet içi kurslar, seminerler ve konferanslar düzenlenmesi gerektiği görüşündedirler. Gezi için gerekli yasal prosedürün azaltılması gerektiği görüşü taşımaktadırlar. Tarih müfredat programının, müze ve tarihî mekan gezilerine elverişli şekilde düzenlenmesi görüşüne sahiptir.

26. Tarih öğretmenleri, müzelerin kendilerini yeterince tanıtamadıklarını düşünmektedirler. Müzelerin, çeşitli etkinliklerle tanıtım sorunlarını aşmaları gerektiği

görüştündedirler. Müze yönetiminin, doğrudan öğretmen ile ilişki kurması gerektiğini düşünmektedirler.

27. 204 tarih öğretmeninden ancak 29 tarih öğretmeni gezi anılarını paylaşmıştır. Bu anılar; organizasyon anıları, bireysel ya da ailece gezilere ilişkin anılar ve öğrencilerle yapılan gezilere ilişkin anılar olarak gruplandırılmıştır. Anıların büyük çoğunluğu bireysel ya da ailece gezilere ve organizasyona ilişkindir.

B1. Tarih Öğretmenlerinin müze eğitimine ilişkin görüşleri mezuniyetlerine göre değişmekte midir?

Tarih öğretmenlerinin kıdemlerine göre, müze eğitimine ilişkin görüşlerinde bir takım farklılıklar dikkati çekmektedir. Aşağıda bunlar kısaca ele alınmaktadır;

28. I. Grubun (Y.Ö.O., E.E., E.F.) üniversitede bir ders kapsamında müzeye gitme oranı (yüzde 44), II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) göre (Yüzde 38) biraz fazladır.

29. I. Grup öğretmenlerin (Y.Ö.O., E.E., E.F.), öğrencilerini müzelere götürme oranları II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) göre daha fazladır. Diğer bir deyişle, I. gruptan sadece yüzde 20'si hiç götürmedim derken, II. Grubun yüzde 40'ı hiç götürmediğini ifade etmiştir.

30. I. Grubun (Y.Ö.O., E.E., E.F.) yüzde 22'si kendilerini yeterli görürken, II. Grubun (F.E.F., Y.L., Diğer) yüzde 31'i kendilerini yeterli hissetmektedir. II. Grup, I. Gruba göre kendini daha yeterli görmektedir.

31. I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.) tarih programını yerel tarih ile ilişkilendirmede II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer), göre daha iddialıdır.

32. II. Grup (F.E.F., Y.L., Diğer), I. Gruba (Y.Ö.O., E.E., E.F.) göre arşiv vesikalarına daha fazla önem vermektedir. Öte yandan I. Grup (Y.Ö.O., E.E., E.F.), II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) göre müzeler ve tarihî mekanlara daha fazla önem vermektedir.

33. I. Grup (Y.Ö.O., E.E., E.F.), II. Gruba (F.E.F., Y.L., Diğer) göre müzelerin eğitim işlevini daha fazla önemsemektedir.

34. I. Grup yüzde 41, II. Grup yüzde 30 oranında arkeoloji müzelerine önem vermektedir. II. Grup yüzde 24 oranında, I. Gruba yüzde 15 oranında inkılâp müzelerine önem vermektedir. I. Grup yüzde 13, II. Grup ise yüzde 6 oranında saray müzelere önem vermektedir.

35. Her iki grupta üç boyutlu nesnelerin tarih dersini kalıcı yapacağı görüşündedir. Sonra sırada tarihî yapılar gelmektedir. I. Grup, II. Gruba göre daha fazla tarihî fotoğrafların tarih dersini kalıcı yapacağını düşünmektedir.

B2. Tarih Öğretmenlerinin müze eğitime ilişkin görüşleri kıdeme göre değişmekte midir?

Tarih öğretmenlerinin kıdeme göre müze eğitime ilişkin görüşlerinde bazı farklılıklar dikkati çekmektedir.

36. I. Grubun (1-15 yıl) yüzde 41'i öğrencileri müzeye "hiç götürmedim" derken, bu oran II. Grup (16 ve üzeri) için sadece yüzde 17'dir.

37. I. Grup (1-15 yıl arası), II. Gruba (16 ve üstü) göre daha fazla arşiv vesikalarına önem vermektedir. Öte yandan II. Grup, I. gruba göre müzeler ve tarihî yerlere daha fazla önem göstermektedir.

38. Müzelerde gelişecek becerilere ilişkin olarak her iki grubun görüşleri oranında paralellik vardır. Bununla birlikte, I. Grup, "gözlem yapma" ve "sorumluluk üstlenme" becerisini, II. Gruba göre daha fazla vurgulamaktadır. II. Grupta, I. gruba göre "sorgulama" ve "işbirliği yapma/grupla çalışma" becerisinin daha çok gelişeceği görüşündedir.

B3. Tarih Öğretmenlerinin müze eğitime ilişkin görüşleri görev yaptıkları okulun kademesine göre değişmekte midir?

Tarih öğretmenlerinin çalıştıkları okul öğretim düzeyine göre müze eğitime ilişkin görüşleri arasında aşağıdaki konularda benzerlikler dikkati çekmektedir. Örneğin, Hem ilköğretimde hem de lisede çalışanlar müze gezilerine ilişkin yasal prosedürü oldukça ağır bulmaktadırlar. Tarih programlarında oldukça önemli bir yere sahip olan Çanakkale Savaşlarının yapıldığı bölge olan Çanakkale Milli Parkı'nı gezmiş olanların oranlarının, hem ilköğretim hem de lise çalışanları için oldukça az olduğu dikkat çekicidir. Her iki grup öğretmen, öğrencilerin aileleri yerine sınıfla birlikte müzelere gitmelerinin yerinde olduğu ve müzelerde sergilemenin kronolojik olduğunda daha yararlı olacağı görüşündedir. Her iki grupta, müze çalışanlarının çoğunun arkeoloji mezunu olduğunu düşünmektedir. İlköğretim ve lise tarih programlarının konu ağırlıkları açısından az çok birbirinden farklılık göstermesine rağmen, ilköğretim ve lisede çalışan öğretmenlerin hangi ünitelerde öğrencilerin müzeye götürülmeleri konusundaki görüşlerinde paralellik bulunması dikkat çekicidir.

Bununla birlikte aşağıdaki konularda bazı farklılıklar dikkati çekmektedir.

39. ilköğretimde çalışan öğretmenlerin yüzde 32'si, lisede çalışanların yüzde 27'si bir müzede veya antik kentte öğrencilere rehberlik yapacak kadar kendilerini yeterli hissetmektedir. Diğer bir deyişle, ilköğretimde çalışanlar, lisede çalışanlara göre biraz daha fazla kendini yeterli hissetmektedir.

40. Lisede çalışanlar, ilköğretimdekilere göre müzelerin turistik işlevine daha fazla önem vermektedir. İlköğretimde çalışanlar, lisede çalışanlara göre müzelerin eğitim işlevine daha fazla önem vermektedir.

41. Tarih derslerinde öğrencilerin müzelere götürülememesinin gerekçeleri arasındaki "Müze idarelerinden izin alma zorluğu" maddesinde İlköğretim ve lise arasında bir görüş ayrılığı bulunmaktadır, t değeri 2,01 olarak hesaplanmıştır.

42. Her iki grup ilk sırada arkeoloji müzelerine büyük önem vermektedir. Diğer yandan İlköğretimde çalışanlar, ikinci sırayı İnkılâp müzelerine vermiş iken, Lisede çalışanlar ikinci sırayı etnografya müzesine vermiştir.

43. İlköğretimde çalışanlar, tarih dersini kalıcı yapacak unsur olarak tarihî yapılara birinci derecede önem verirken, lisede çalışanlar geçmişten kalma taşınabilir kalıntılara (nesnelere) birinci derecede önem vermişlerdir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

SONUÇLAR

1. Türkiye'deki akademik tarihçilik anlayışı, yazılı doküman niteliğindeki belge üzerine inşa edilmiştir. Tarih metodolojisi kitaplarında, tarih kaynakları; sözlü, yazılı ve somut kalıntılar olarak aşamalandırılmıştır. Bu hiyerarşide, görsel kaynaklar ve müzelik malzemeye en son yer verilmiştir. Tarih bölümlerindeki sanat tarihi dersleri, tarih öğretmen adaylarını, görsel kaynak ve müzeyi öğretimde etkili kullanmaya yönelik hazırlayamamaktadır. John Dewey'nin de işaret ettiği gibi, tarih konu alanının mantıksal çalışılması yukarıdaki gibi düzenlenmişken, söz konusu öğretim olunca, çocuğun algı ve duyularına bağlı olarak, nesneden hareket edecek tarzda düzenlenmesi gereken tarihin psikolojik öğretimi ile tarihçinin mantığı arasında çelişki ortaya çıkmaktadır. Bu çelişki, ilköğretim ve ortaöğretim tarih programlarının görsel ve somut kalıntıları göz önüne getirerek düzenlenmesiyle giderilebilir.

2. Müze tanımları zaman içinde değişmiştir. Günümüzde ICOM'un tanımı yaygın olarak kabul edilmiştir. Bugün Batı dünyasında müzenin eğitim işlevi diğer işlevlerinin önüne geçmiştir. Türkiye'de müze eğitiminin önemi, II. Meşrutiyetten beri eğitimci aydınlar (Sâti, İhsan Sungu, İsmayıl Hakkı, Hasan Âli gibi) tarafından görülmüştür. Fakat bunlar mevcut tarihçilik geleneğini müzede eğitim yapabilecek bir mecraa yöneltememişlerdir.

3. Bir tarih öğretmeni, öğrencileri müzeye götürmek istese, tarihi ve müzeyi bilmenin yanı sıra, öğrenciyi ve öğrenme biçimini bilmesi gerekir. Pek çok öğrenme kuramı müze ortamına uygulanmıştır. Müze ziyaretçilerini, yaş, ilgi ve öğrenme biçimlerine göre gruplarına ayırmak mümkündür.

4. Gezi-gözlem konusunda yapılan araştırmalar, gezi-gözlem ile yapılan bir dersin unutulmadığını, ömür boyu hatırlandığını göstermiştir. Gezi-gözlem, öncesiyle, sonrasıyla ve süreçleriyle çok iyi planlama gerektirmektedir.

5. Tarih öğretiminde en önemli kaynak nesnenin kendisi olmalıdır. Nesnenin kendisinin olmadığı yerde onun resim olarak görüntüsü kullanılmalıdır.

6. Müze gezileri sadece eğlenceli bir gün geçirme olarak düşünülemez. Bu yüzden her aşaması planlanmalı ve değerlendirilmelidir.

7. Tarih öğretmenleri, müze eğitimine ilişkin olumlu görüş sahibidir. Fakat, aldığı tarih eğitiminin onu müzelerde etkin kılmadığının farkındadır. Bununla birlikte,

tarih öğretmeni, müze görevlileri ile ortaklaşa ve işbirliği içinde çalışmanın önemini farkındadır. Tarih öğretmenleri, müze ortamında özellikle müze görevlilerinin yardımlarını beklemektedir. Bu konuda bir lise tarih öğretmeni;

" Müze görevlisi, ziyaret edilen mekân ve gözlenen nesneler, tarihî kalıntılar ve eserler hakkında öğrencilere basit bilgi vermesi, müze ziyaretinin her safhasında öğrencilere ve öğretmenlere refakat etmesinin son derece önemli olduğunu düşünmekteyim."

Tarih öğretmenleri, tarih programında müze gezileri yer alsa ve uygun zaman verilse müzelere öğrenci götürebileceklerini vurgulamaktadırlar. Sayıları az da olsa bazı tarih öğretmenler, ekonomik gerekçeler yüzünden müze ve tarihi yerleri gezip, öğrencilerine aktaramadıklarından şikayet etmektedirler.

ÖNERİLER

Çalışmanın önerileri üç grupta toplanabilir. Bunlar; tarih öğretmenin yetiştirilmesine yönelik olanlar, okul tarih programlarına yönelik olanlar ve müze hizmetlerine ilişkin öneriler. Aşağıda bu öneriler kısaca açıklanmıştır;

1. Tarih Öğretmenlerinin Yetiştirilmesine İlişkin Öneriler:

Tarih öğretmenlerine, lisans eğitiminde müzelere ilişkin bir ders konulmalıdır. Tarih öğretmenlerine müzelerde staj imkânı sağlanmalıdır. Burada stajyer tarih öğretmenine, müzeye gelen öğrencilere rehberlik yapabilecek donanım kazandırılabilir. Kıdemli tarih öğretmenlerine müzecilik konusunda hizmet içi eğitim verilebilir. Gerçekte, üniversite tarih lisans öğreniminde sorunu çözümlmek yerinde olacaktır. Üniversite tarih öğretmeni yetiştirme programları; tarih öğretmenlerinin, müzeleri ve tarihi mekânları etkili kullanabilme becerileri ile donatılması hedefini göz önüne getirerek, düzenlenmelidir. Örneğin, George Mason Üniversitesi'nde Eğitim Fakültesinde üç kredilik Tarihi Yerle Öğretim (Teaching with Historic Places) dersi bulunmaktadır. Üniversitelerin Tarih Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümlerine " Müze Eğitimi" ya da " Müzeoloji" dersleri zorunlu ya da seçmeli olarak konmalıdır. Tarih öğretmenleri; nesneler, minyatürler, fotoğraflar, gravürler, yağlıboya tablolar ile nasıl ders yapabileceği konusunda eğitilmelidir.

İngiltere'de Gail Durbin (1990), Nesnelerle Öğrenme Öğretmen Kılavuzu(A Teacher's Guide to learning from objects) adlı kitabı müze eğitimcileri ve öğretmenler tarafından geniş oranda kullanılmaktadır. Türkiye'de de "Türk Tarihine Nesnelerle ve Resimlerle Bir Gezi" adlı bir albüm hazırlanıp, önemli olaylar göz önüne alınarak, ilgili nesneler, minyatürler, gravürler, fotoğraflar ve yağlıboya resimlerin toplandığı bir kılavuz kitap, tarih öğretmenlerinin kullanımına sunulmalıdır. İl yıllıklarından ve

kişilerin kendi arşivlerinden toplanabilecek fotoğraflarla iller için albümler yapılmalı ve mümkünse aynı açıdan günümüzdeki durumunun da fotoğrafı çekilmeli ve bunlar il müzelerinde sergilenmeli ve albüm olarak tarih öğretmenlerinin kullanımına sunulmalıdır.

2. Okul Programlarına İlişkin Öneriler:

Tarih derslerinde müze ve tarihî yerlere geziler yıllık programlarda zorunlu hale getirilmelidir. Tarih öğretmenlerinin ileri sürdüğü, öğrencileri müzelere götürmemeye gerekçeleri ortadan kaldırılmalıdır. Müze gezileri ya da okul dışı etkinlikler için programda hafta içi en az bir öğlenden sonra boşaltılabilir. Kalabalık sınıflarda 10-15 öğrenciye 1 öğretmen düşecek şekilde refakatçi öğretmen görevlendirilmelidir.

Okul tarih programları, toplumdaki ilgili bütün temsilcilerin olduğu bir komisyon tarafından yapılmalıdır. Bu komisyonda müzeciler, pedagoglar, program geliştirme uzmanları, arkeologlar, tarihçiler, dil bilimciler olmalıdır. 1988 İngiliz Ulusal program yapılırken, British Museum ve English Heritage gibi baskı grupları okul tarih programlarına tarih öncesi konuların, Antik Yunan ve Roma ile ilgili ünitelerin konmasını sağlamışlardır. İngilizler, müzelerin sağladığı çapraz programsal etkinkilerin farkındadırlar. Maalesef Türkiye'de tarih programları düzenlenirken, müze eğitimcilerinin görüşleri alınmamaktadır. Bunun yanı sıra, sanat tarihçilerinin, Türkiye'de okullarda "geçmiş bilgisi" olarak üretilen ve gösterilen Tarih'e katkısı çok sınırlı kalmıştır. Örneğin, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi programlarının hâlen sadece askerî ve diplomatik olaylarla dolu olması, Atatürk dönemindeki mimarlık, resim, müzik, heykeltıraşlık, şehir planlama, edebiyat gibi alanlarındaki kazanımlarının programda hak ettiği yeri almaması, hakim tarih görüşünün bir yansımasıdır. O yüzden ki, İlköğretimden yükseköğretime gelmiş bir genç, Ulus'daki Atatürk Anıtını, Gazi Eğitim Enstitüsü binasını mimarî üslup açısından değerlendirememektedir. Üstelik, Heykeltıraş Pietro Canonica ve Mimar Kemalettin'in ismini öğrenmeden mezun olmaktadır.

Okul tarih programları, çevre tarihine ve çevrenin tarihî mirasına göre esnek olabilecek şekilde düzenlenmelidir. İngiltere'deki ilköğretim tarih programlarında üniteler zorunlu ve seçimli olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Öğretmen, yakınındaki yerel müzenin sunduğu sergilere paralel olarak seçimli ünitelerin birine ağırlık verebilmektedir. Örneğin; Aztekler, Eski Mısır, Antik Yunan seçimli üniteleri, İngiliz müze ve galerilerinin konuya ilişkin sergilerden dolayı en çok tercih edilen üniteler

olmuştur (Reeve,1996:233). Türkiye'de de çevre müzelerinin sergilerine göre tarih programındaki bir seçmeli üniteye ağırlık verilebilir.

3. Müze Hizmetlerine İlişkin Öneriler:

Tarih öğretmenlerinin önerilerinden görüldüğü üzere, Türkiye'de müzelerin bir tanıtım, pazarlama ya da iletişim sorunu bulunmaktadır. Gerçi tarih öğretmenleri bunu "tanıtım" bağlamında ele almaktadır. Fakat, ilgili literatüre bakıldığında, araştırmacılar bunu "pazarlama", "müze iletişimi" bağlamında ele almaktadır. Müzeler, okul-müze işbirliği bağlamında tarih öğretmenlerine geniş katılımlı hizmet içi eğitim verilebilir. Bu konu, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı ve T.C. Kültür Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı'nın işbirliği ile çözülebilir. Müzeler, tarih öğretmenine okul programına paralel olarak neler sunabileceğini göstermelidir. Avrupa müzeleri, ödünç verme servisi ile müzelerle gelemeyen okullara ulaşabilmektedir. Benzer bir hizmeti Türkiye'deki müzelerde verebilir.

Türkiye'deki müzeler, tarih programlarının öğretiminde okul programlarına yardımcı olabilecek koleksiyonlara sahiptir. Bu yüzden müzeler, bu programlarla örtüşecek müze eğitimi programları hazırlamalıdır. Müzeler, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde ziyaret öncesi, ziyaret sırasında ve sonrası kullanılmak üzere "çalışma kağıdı" hazırlamaya teşvik edilmelidir.

Türkiye müzelerinde eğitime ve pedagojik deneyime sahip "müze eğitimcisi" olarak adlandırılacak uzmanlar yerini almalıdır. Türkiye'deki müze türlerinin çoğu statik ya da durağan müzedir. Bilindiği gibi, statik müzede öğrencilerin aktif katılımının olmadığı müzedir. Türkiye'deki müzelerin nasıl dinamik müze yapılabileceği üzerinde durulmalıdır. Müzeler, etkinliklerini tamamlayıcı ve zenginleştirici şekilde çağdaş teknolojiyi kullanmalıdır. Türkiye'de müzeler eğitim işlevini daha ciddiyete almak zorundadır. Özellikle "Yaşayan Tarih Müzelerine" ihtiyaç vardır.

Nesnelerin, bir bağlam ve anlatı içinde gösterilmesi, onların gelişim sırasına göre dizilmesine tercih edilmelidir. Yani, nesnenin altına ne olduğunu yazmak yeterli değildir. Müze sergilerin geliştirilmesinde ve değerlendirilmesinde öğrenme teorileri ve öğretim yöntemleri ve de okul programları dikkate alınmalıdır. Türkiye'deki müzeler, öğrenme biçimleri farklı kişiler göz önüne alınarak tasarlanmalıdır. Sergileme problemi, görüldüğü kadar basit bir problem değildir. Çocuk ve yetişkinlerin ihtiyaç ve ilgilerine göre sergiler düzenlenmelidir. Türkiye'de sergileme problemi, salt

arkeoloji ve etnografya disiplini açısından düşünülmemelidir. Müze ziyaretçilerinin yaş, ilgi ve öğrenme biçimleri göz önüne getirilerek, düzenlenmelidir.

Öğrenci gruplarının müzede çıkaracağı gürültüden dolayı diğer ziyaretçiler rahatsız olmaktadır. Bu yüzden, bu gruplara özel saatler ayrılmalıdır. Görme özürlüler için işitme araçları kullanılmalıdır. Braille tarzı kılavuz kitaplar hazırlanmalıdır. Bazı eserlere dokunmalarına izin verilmelidir(Aydın, 1990: 24).

Eğitim; müdürü, öğretmeni, velisi, müfettişi ile bir bütündür. Bir çocuğun müzelerle tarih eğitiminde bu unsurların hemen hepsinin ortak bir yapıcı tavır içinde olması gerekmektedir. Türkiye'de müze ortamında çocuklar ve yetişkinlerin davranışları üzerinde amprk araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

ABACI, Oya

- 1996 Müze Eğitimi. Marmara Ün. Sosyal Bilimler Ens. Resim-İş Eğitimi Anasanat Dalı.

ADIGÜZEL, H. Ömer ve Faruk ÖZTÜRK

- 1999 "Türk Eğitim Düşüncesinde Okul Müzesinden Müze Pedagojisine Değişim" Eğitim ve Bilim. Cilt:24, sayı:114, 73-81.

AFETİNAN, A

- 1947 "Ankara-Samsun Arasında Tarih Gezisi (26 Mayıs- 11 Haziran 1946)" Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt:V, Sayı:1, sf. 119-132.

AHMET HİKMET

- 1932 Yeni Mektep Nedir? İstanbul: Devlet Matbaası.

AKALAY, Zeren

- 1966-68 "Tarihi Konuda İlk Osmanlı Minyatürleri". Sanat Tarihi Yıllığı. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

- 1969-70 "Tarihi Konularda Türk Minyatürleri". Sanat Tarihi Yıllığı. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

AKAR, Rüştü

- 1996 Türk Folklor Müzesinin Kurulmasında Karşılaşılan Problemler, Türk Halk Biliminde ve Halk Edebiyatında Görüşler, Haz. Hayrettin İVGİN, Ankara: Kültür Ajans Yayınları, sf.43-46.

AKÇURA, Yusuf

- 1932 "Tarih yazmak ve Tarih okutmak usullerine dair" Birinci Türk Tarih Kongresi. İstanbul: Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, sf. 577-607.

ALEXANDER, Edward P.

- 1979 Museums in Motions: An Introduction to the History and Functions of Museums. Nashville: AASLH Press.

ALEXANDER, M. and T. P.
WEINLAND

"Museums and Schools" Social Education, vol 7, num.49 sf. 563-567.

ALİ HAYDAR (TANER)

1926 Milli Terbiye. İstanbul: Milli Matbaa.

AL-SHAER, Abdulrahman

1991 "Museum Utilization as an aid to Classroom Instruction" International Journal of Instructional Media, vol. 18, issue 3 p.283, 12 sayfa.

ALTINAY, Ahmet Refik

1932 Fransız Müverrihleri: Michelet, Lavissee, Vandal. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.

AND, Metin

1969 "XVI. Yüzyılda Eğitim ve Öğretim." Hayat Tarih Mecmuası. Sayı:10, sf. 12-16.

1990 " 17. Yüzyıl Türk Çarşı Ressamları ve Resimlerinin Belgesel Önemi" Kültür ve Sanat, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 8: 5-12.

ANDERSON, C ve A. MOORE

1994. "Making History Outside the Classroom" Teaching History, der Hilary Bourdillon, The Open University.

Ankara Üniversitesi

1958 Ankara Üniversitesi Öğrenci Rehberi. Ankara Üniversitesi Basımevi.

1959 Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğrenci Kılavuzu. 1959-1960. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ANSBACHER, Ted

1998 " John Dewey's Experience and Education: Lesson for Museums. Curator, 41(1).

ARIK, Remzi Oğuz

1947 Halkevlerinde Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları Kılavuzu. Ankara.

ARIS, Mary

- 1993 "Resources for teacher-designed units: some general guidelines" The Effective Teaching of History, ed. Ron Brooks , Mary Aris and Irene S. Perry, London: Longman.

ASLANAPA, Oktay

- 1989 Türk Sanatı. İstanbul: Remzi Kitapevi.

ATAGÖK, Tomur

- 1999 " Müze-Toplum İlişkisinde Eğitim".Yeniden Müzeciliği Düşünmek, der. Tomur ATAGÖK. İstanbul: Yıldız Teknik Üniv. Basım Yayın Merkezi, sf 143-146.

- 1999 " Çağdaş Müzeciliğin Anlamı: Müze ve İlişkileri". Yeniden Müzeciliği Düşünmek, der. Tomur ATAGÖK. İstanbul: Yıldız Teknik Üniv. Basım Yayın Merkezi, sf 131-141

ATASOY, Nurhan

- 1969-70 "1558 Tarihli Süleymanname ve Macar Nakkaş Pervane". Sanat Tarihi Yıllığı. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

ATASOY, Nurhan & Filiz Çağman

- 1974 Turkish Miniature. İstanbul: Publications of The R.C.D. Cultural Ins.

ATASOY, Nazan

- 1996 Müze eğitimi ve yazılı gereçlerin İstanbul arkeoloji müzeleri taş eserler bölümü üzerinde örneklenmesi. Yıldız Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi.

ATASOY, Sümer

- 1999 " Müzelerde Sergileme." Yeniden Müzeciliği Düşünmek, der. Tomur ATAGÖK. İstanbul: Yıldız Teknik Üniv. Basım Yayın Merkezi, sf. 175-179.

ATIL, Esin

- 1970 "Minyatürlerle Osmanlı Tarihi". Belgelerle Türk Tarihi Dergisi. Mart, sf. 64-70.

- 1970 "Minyatürlerle Osmanlı Tarihi". Belgelerle Türk Tarihi Dergisi. Mayıs, sf. 69-74.

AYDIN, Nurullah,

- 1990 "Müzeler ve Eğitim", I. Müzecilik Semineri, 27-28 Aralık 1989, Eskişehir: Eskişehir Valiliği Yayınları, sf. 22-25.

AYŞE SIDIKA

- 1896 Usul-u Talim ve Terbiye Dersleri. İstanbul: (H.1313) Ahmet İhsan ve Şürekası.

BALABAN, Rahmi

- 1946 Çevresinde Gezi ile İzmir Tarihi. İzmir: Dost Basımevi.

BAILLIE, Ann

- 1996 Empowering the visitor: the family experience of museums a pilot study of ten family group visits to the Queensland Museum. Paper presented to Museums Australia 1996 Conference 1, sf.1-14.

BALLING, J.D. and J.H. FALK

- 1980 " A Perspective on field trips: Environmental Effect on Learning" Curator, vol.4, num.23, 229-240.

BALTACIOĞLU, İsmayil Hakkı,

- 1915 "Vilayet Müzeleri Nasıl Teşkil Edilir ve Neye Yarar?", İzmir Konferansları, İzmir: İzmir Milli Kütüphanesi Neşriyatı, Selanik Matbaası, I, 70-88.

- 1998 Hayatım. İstanbul: Dünya Yayıncılık.

BARDAKÇI, Murat

- 1999 " Viyana Kuşatmasının hazineleri üç asır sonra İstanbul'a döndü." Hürriyet, 9 Mayıs, sf.18.

BAŞKAN, Seyfi

- 1998 "Minyatürden Pentüre: Türk Resminde Tarih Duyarlılığı" İlgi, Sayı:95, sf. 21-28.

- 1999 "Stanislav von Chelebowsky Dolmabahçe'de bir Oryantalist". Türkiye'de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Sayı: 38, sf. 60-64.

- 1999 "Şehit Hasan Rıza Osmanlı Savaşlarının Ressamı". Türkiye'de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Sayı: 40, sf. 50-57.

BATUR, Sabahattin

- 1993 " Çağdaş Müzeciliğin Sorunları". Müzeler İçin Düş Bilançosu Tutkular ve Nesneler. Redaksiyon. Şennur AYDIN. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

BAYRAK, M. Orhan

- 1979 Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu. İstanbul: Evrim Basımevi.

BELEN, Fahire

- 1992 İlk ve ortaöğretimde arkeoloji müzelerinde eğitim sorumluluklarının belirlenmesi çözüm üzerine bir deneme. Yıldız Univ. Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi.

BERK, Kadri

- 1947 Alpaslan ve Malazgirt Meydan Muharebesi (Savaş Alanında Bir İnceleme). İstanbul: Ülkü Basımevi

BERKES, Niyazi

- 1973 Türkiye'de Çağdaşlaşma. Ankara: Bilgi Yayınevi.

BERNHEIM, E.

- 1936 Tarih İlimine Giriş: Tarih Metodu ve Felsefesi.
Çev. M. Şükrü Akkaya. İstanbul: Devlet
Basımevi.

BERRY, Nancy and Susan Mayer (ed.)

- 1989 Museum Education History, Theory, and
Practice. Reston: The National Art Education
Association.

BEŞTEPE, Nami Eren

- 1995 Müze Eğitbilimi (Pedagojisi) ve Türkiye'deki
Arkeoloji Müzelerinin Eğitim Ortamı Olarak
Değerlendirilmesi. Ankara Üniv. Sosyal Bilimler
Ens. Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı
Basılmamaşı Yüksek lisans Tezi.

BLİÇİ, Hür Kamil

- 1995 İstanbul Askeri Müze ve Kültür Sitesi'nde
Bulunan Ressamı Bilinen Yağlıboya Tablolar.
Gazi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek lisans
Tezi.

BİLİCİ, Kenan

- 1985 "Osman Hamdi Bey'in Tablolarında
Karamanoğlu Anıtlarına ait Tarihi Malzeme"
Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt:1, sayı:1, sf.
117-140.

BOOTH, Jeanette Hauck ve diğerleri

- 1982 Creative Museum Methods and Educational
Techniques. Springfield: Charles C. Thomas
Publisher

BOYACI, Sema

- 1994 Türk Gravür Sanatının Tarihsel Gelişimi. Gazi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek lisans Tezi

BOYD, Willard L.

- 1993 "Museum as Centers of Learning" Teachers
College Record, vol.94, Issue4, p.761, 10sf.

BOYER, Candace

- 1999 "Using Museum Resources in the K-12 Social Studies Curriculum." Teacher Librarian, Mar/Apr99, vol.26, Issue 4, p.26, 2 sf.

BROOKS, Ron.

- 1993 " Selling history in the Schools and Colleges of the 1990s" The Effective Teaching of History, ed. Ron Brooks, Mary Aris and Irene S. Perry, London: Longman

BUYURGAN, Ufuk

- 1993 Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Konulu Resimlerde At Figürleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek lisans Tezi.

CARSON, Barbara G.

- "Interpreting History Through Objects". The Journal of Museum Education, vol. 10, No:3, sf. 3-5.

CARTER, John Marshall

- 1996 "Using the Bayeux tapestry to discover the past". The Clearing House, vol.70, num.1, sf.24-26.

COMENIUS, Jan Amos

- 1964 Büyük Didaktika. Çev. Hasip A. AYTUNA. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

CRANE, Susan A.

- 1997 " Memory, Distortion and History in the Museum" History and Theory, Theme Issue 36 (December), 44-63.

Cumhuriyet Halk Fırkası

- 1931 Cumhuriyet Halk Fırkası Programı. Ankara: T.B.M.M Matbaası.

Cumhuriyet Halk Partisi

- 1935a Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası. Ankara: Ulus Basımevi.

1935b. Cumhuriyet Halk Partisi Programı. Ankara: Ulus Basımevi.

1935c Halkevleri 1932-1935: 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı? Ankara.

1938 On Beşinci Yıl Kitabı. Ankara : (Yayınevi belli değil).

1939 Cumhuriyet Halk Partisi Programı. Ankara: Ulus Basımevi.

1940 Halkevleri Çalışma Talimatnamesi. Ankara: Zerbamat.

1943 Cumhuriyet Halk Partisi Program ve Nizamname. Ankara: Zerbamat Basımevi.

ÇALIŞLAR-YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz

2000 "Tarihçilik ve Müzecilikte Yorum ve Kurgu" Toplumsal Tarih, sayı:73, sf. 46-47.

ÇOKER, Avni

1952 Çanakkale Şehitlerini Ziyaret Münasebetiyle. Ankara: Akın Matbaacılık Ltd. Ortaklığı.

DANZER, Gerald A.

1998 "Chicago's Black Metrolopolis: Understanding History Through a Historic Place" Social Education, vol. 62, num. 3, March 1998,

DEBRA, Viadero

1998 " Learning from Experience". Education Week on the Web, 16 September.

DEDEOĞLU, Abdülkadir (Neş. Haz)

- 1983 Osmanlılar Albümü. 3 cilt. Haz. Sebahaddin Doras ve Şerafeddin Kocaman. İstanbul: Osmanlı Yayınevi.

DIAMOND, J

- 1994 "Sex Differences in Science Museum. A review." Curator, 37 (1), 17-24.

DIERKING, Lynn D.

- 1992 "The Family Museum Experience: Implications from Research" in Patterns in Practice: Selections from the Journal of Museum Education. Washington, D.C: Museum Education Roundtable, pp.215-221

DIRİMTEKİN, Feridun

- 1967 "Kariye Müzesi", Hayat Tarih Mecmuası 1/2, Fethiye Müzesi, sayı:3, sf. 59-63.

DOLU, Edibe

- 1970 " Zonaro" Hayat Tarih Mecmuası. Yıl:6, cilt:2, sayı:8, sf. 47-49. s

DONAT, Yavuz

- 1996 "Müze ve müzelik kafa" Milliyet Gazetesi, 23 Eylül 1996.

DONLEY, Susan K.

- 1993 "The Museum as Resource" in Building Museum & School Partnerships, ed. Beverly Sheppard, Harrisburg: Pennsylvania Federation of Museums and Historical Organizations.

DUCKWORTH, Eleanor

- 1992 " Museum Visitors and the Development of Understanding" in Patterns in Practice: Selections from the Journal of Museum Education. Washington, D.C: Museum Education Roundtable, pp.168-173.

DURAN, Tülay (ed.)

- 1998 Minyatür ve Gravürlerle Osmanlı Tarihi.

Istanbul: Tarihi Araştırmalar Vakıf İşletmesi.

DURBIN, Gail

- 1994 "Improving worksheets" in The Educational Role of the Museum. Ed. Eilean Hooper-Greenhill. London: Routledge, sf. 279-285.

EARL, Andrea

- 1997 "Müze Pedagojisi İngiltere'de Nasıl Gelişti? Tarih Konuşan Drama" çev. Tülin Sağlam. Drama-Maske-Müze, (der.) İnci SAN, VI. Uluslar arası Eğitimde Drama Semineri 823-28 Ekim 1995), Ankara: Çağdaş Drama Derneği.

EDİS, A. Bedri

- 1933-1934 İlktedrisat Düsturu. İstanbul: Vakıf Matbaası.

EĞİTMEN, Aynur

- 1995 Arkeoloji müzelerinin eğitim ortamı olarak etkinliğinin artmasında yaratıcı dramının yeri ve önemi. Ankara Univ. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

EMİROĞLU, Mecdi

- 1981 Korunması Gereken Örnek Bir Kentimiz: SAFRANBOLU. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi.

ENEZ, Nevin

- 1988 Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki halı-seccade gruplarını boyarmadde analizleri temel alınarak dokundukları yer ve dönemi saptanması. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi

ERALP, Tahir Nejat

- 1985 "Askeri Müze". Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi. İstanbul: İletişim Yayınları, ss.1604-1606

ERBAY, Mutlu

- 1999 "Ressam Vanmour'un Tablolarında Hollandalı Elçi Cornelis Calcoen". Türkiye'de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi. Sayı: 38, sf. 46-49.

ERGIN, Osman,

- 1977 Türkiye Maârif Tarihi Cilt1-2, İstanbul: Eser Matbaası.

EYİCE, Semavi

- 1960 "İstanbul Arkeoloji Müzelerinin İlk Müdürlerinden Dr. Ph. Anton Dethier hakkında notlar", İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı IX, sf.45-52.

- 1971 "Ankara'nın Eski Bir Resmi: Tarihi vesika olarak Resimler.." Atatürk Konferansları IV, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, sf. 61-124.

- 1973 "Tarihi İki Olayla İlgili İki Gravür" İstanbul Üniv. Ed. Fak. Tarih Enstitüsü Dergisi, İst: Ed. Fak. Matbaası, sf. 311-318.

- 1985 "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu" Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul: İletişim Yayınları, 1596-1603.

FAIRLEY, John. A.

- 1977 History Teaching Through Museums. Longman.

FALK, J.H. and L.D. DIERKING

- 1997 "School Filed Trips, Assessing their long-term impact". Curator, vol. 3, num. 40 sf. 211-218.

FALK, John H.

- 1999 "Museums as institutions for personel learning" Daedalus, vol.128, num.3, pp.259-275.

FEHER, Geza

- 1973 "Hünername'de Macar Tarihi". Türkiyemiz. Sayı:9, sf. 2-5.

- 1973 "Türk Minyatürlerinde Macar Tarihi". Türkiyemiz. Sayı: 10, sf. 11-18.

- 1974 "Türk Vekayinamelerinde Zigetvar". Türkiyemiz Sayı:13, sf.

FELTON, Randall G. & Rodley F. Allen

- 1990 "Using Visual Materials as Historical Sources: A Model for Studing State and Local History." The Social Studies. March/April, ss.84-87.

FERGUSON, Linda

- 1996 " Learning in Museums" Paper presented at Museums Austraila Conference-Power and Empowerment

FERRIOL DE Marquiz

- 1980 Recueil de Cent Estampes representant du Differentes Nations du Levant, Paris 1714 J. B. Mour Hollandalı Ünlü Ressam (1671-1737) çev. Cenap yazansoy, İst.

FRY, H.

- 1987 "Worksheets as Museum learning devices". Museum Journal 86 (4), 215-225.

GALLAGHER, Gary W.

- 1998 "Using the historical sites to help teach to the United States Survey". Teaching History. vol. 23, no:2, sf. 25-37.

GARTENHAUS, Alan

- 1997 Minds in Motion: Using museums to expand creative thinking, expanded third editon. San Francisco: Caddo Gap Press.

GEORGE, Alberta Sebolt

- 1992 " The Growth of a Program: From Childhood through Adolescence" in Patterns in Practice: Selections from the Journal of Museum Education. Washington, D.C: Museum Education Roundtable, pp.20-26.

GERMANER, Semra

- 1993 "1850 Sonrası Türk Resminde Kaynak ve Konular" Osman Hamdi Bey ve Dönemi. (yay.haz.) Zeynep Rona. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, sf. 69-74

GOTTFRIED, J. L.

- 1980 "Do children learn on field trips", Curator, 23 (3).

GÖNÜL, Macide

- 1976 "Türk Müzelerinin Etnografya bakımından Eğitimdeki Roller ve bunlardan Faydalanma yolları", Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

GUITTON, J.

- 1940 Düşünme Sanatı, çev.Cevdet Perin, İstanbul: Remzi Kitabevi.

GUNNING, Dennis

- 1978 The Teaching of History. London: Croom Helm.

HALİL ETEM

- 1932 " Müzeler" Birinci Türk Tarih Kongresi, İstanbul: Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, sf. 532-566.

HALLAS, C.

- 1996 " Learning from Experience: Placements" History in Higher Education, ed. Alan Booth & Paul Hyland, Blackwell Pub.

HAMİDULLAH, Muhammed

- 1971 " Tarihi Tasvirlerle Göre Malazgirt Meydan Muharebesinin Planı" çev. Salih ÖZBARAN, Tarih Enstitüsü Dergisi.

HANSEN, T.H.

- 1984 The Museum as educator, Museum, 36 (4), 176-183.

HASKELL, Francis

1993 History and its Images. Yale Univ. Press.

HARRISON, Molly

1963 "Eğitim ve Müzeler". Müzelerin Teşkilâtlanması ve Pratik Öğütler. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

HEIN, George E.

1991 "Constructivist Learning Theory" CECA (International Committee of Museum Educators) Conference, Jerusalem Israel, 15-22 October.

1995 "The Constructivist Museum" The Journal of Education in Museums. Num.16, pp.21-23.

1998 Learning in the Museum. London: Routledge.

HENSLEY, John

1988 Museums and Teaching History. Teaching History: A Journal of Methods; vol.19, num.2, pp.65-70.

Historical Research Foundation

1988 Ottoman Empire in Miniatures. İstanbul : Alaş.

HIZLI, Mefail

1997 Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Dönemi Bursa Medreselerinde Eğitim-Öğretim. Bursa: Esra Fakülte Kitabevi.

HİSAR, A. Şinasi

1933 Bizde Müzeciliğin Başlangıçları. Ülkü, cilt.2, sf. 133-138.

1936 Tarihi ve Milli Abidelerimiz. Ülkü, cilt.1, sf. 467.

1936 Müzelerimiz ve Hamdi Bey. Ülkü, cilt.3, sf. 111.

HOOPER-GREENHILL, Eilean

- 1994 The Educational Role of Museum,
London:Routledge.

HUNTER Kathleen

- 1993 Teaching with Historic Places. Eric Digest.

INGLE, Marilyn

- 1994 "Pupils' Perceptions of museum education sessions" The Educational Role of Museum,
der. Eilen Hooper Greenhill, Routledge

İPŞİROĞLU, Mazhar Ş.

- 1980 Masterpieces from the Topkapı Museum.
London: Thames and Hudson.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

- 1938 1938-1939 Ders Yılı Talebe Kılavuzu. İstanbul:
Millî Mecnua Basım Evi.

KABAPINAR, Yücel.

- 1991 Müfredat Programı ve Ders Kitapları Açısından Orta Öğretimde (Lise) Tarih Öğretimi. Dokuz Eyl. Üniv Basılmamış Yük.Lis. Tezi, İzmir.

KALAYCI, Nurdan ve Sevil BÜYÜKALAN

- 2000 " İlköğretim Okullarında Uygulanan Gözlem Gezisi Yöntemine İlişkin Gezi Plânı Model Önerisi" Aktif Eğitim, yıl: 1, sayı:1, sf. 27-39.

KARATEKE, Hakan

- 1996 "100 Yıl Önceki Bir Fotomontaj: II. Abdülhamit II. Wilhelm'le Kol Kola" Toplumsal Tarih, Nisan, sf.50-51.

KARPUZ, Haşim

- 1984 " Köy müzelerini veya açık hava müzelerinin nasıl kurmalıyız?" Türk Folkloru, sayı: 61, sf.27.

KARSLI, M. Ferid

- 1935 Köy Öğretmeninin Anıları. Ankara: Köyhocas Basımevi.

KANSU, Nafi Atuf

1952 Pedagoji Tarihi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

KANSU, Şevket Aziz

1938 Prehistorya Araştırmalarında Metodlar. Ankara Halkevi Neşriyatı Müze ve Sergi Şubesi. İstanbul: Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası.

KILIÇ, Erol

1992 Surname-i Vehbi Minyatürleri'nde Kompozisyon Biçimleri. Gazi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi

KILIÇ, Levend

1998 "Arşiv, tarihe saygı demek" Entellüktüel Bakış, Milliyet, 14 Ocak 1998. Ayrıca "Anılarda Eskişehir (1900-1960), Anadolu Üniv.

KILIÇ, Levent

1999 Çanakkale Müzelerinin Halk Eğitimi ile İlgili İşlevleri. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

KIRIŞOĞLU, OLCAY

1997 İlköğretimde Sanat Öğretimi. Yök Yayınları,

KOÇAK, Kemal

1998 Cumhuriyetten Günümüze Tarih Öğretimi ve 1984 Tarih Programının Değerlendirilmesi Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

KOÇU, Reşat Ekrem

1966 "Sıbyan Mektepleri" Hayat Tarih Mecmuası. Sayı: 2, sf. 24-28.

Tarihsiz Topkapı Sarayı. İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi.

KORAN, J.J. ve diğeri

- 1984 "Attention and Curiosity in Museums" Journal of Research in Science Teaching, 21 (4), 357-363.

KOŞAY, Hamit Zübeyir

- 1974 Makaleler ve İncelemeler, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

KREMER, K.B. ve G.W. MULLINS

- 1992 "Children's gender behavior at Science museum exhibits" Curator, 35 (1), sf.39-48.

KUMBARACILAR, Sedat

- 1970 "Hazine-i Hümayun" Hayat Tarih Mecmuası. Sayı: 12, sf. 35-39.

KURTULUŞ, Yıldız

- 1999 " Müze Eğitimi" abece eğitim ve ekin dergisi. Sayı: 157, sf. 20-21.

KUYAŞ, Nilüfer

- 1999 " İstanbul, müzesini kuruyor". Milliyet, 8 Aralık, sf. 16.

LANGLOIS, Ch. V. ve Ch. SEIGNOBOS

- 1937 Tarih Tetkiklerine Giriş. çev. Galip ATAÇ. İstanbul: Devlet Matbaası.

LEWY, Arie

- 1991 The International Encyclopedia of Curriculum. Oxford: Pergamon Press.

LIVINGSTONE, Richard

- 1969 Eğitimde Geleceğe Bakış. Çev. Turhan Oğuzkan. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Maarif-i Umumiye Nezareti

- 1902(H.1319) Müze-i Hümayunun Tarihçesi" Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, İstanbul: Matbaa-i Amire.

MADRAN, Burçak

- 1999 " Müze Türleri" Yeniden Müzeciliği Düşünmek, der. Tomur ATAGÖK. İstanbul: Yıldız Teknik

Ünv. Basım Yayın Merkezi.

MCMANUS, Paulette M.

- 1993 " Memories as Indicators of the Impact of Museum Visits". Museum Management and Curatorship, n.12, sf. 367-380.

MELTON, Arthur W. and the Others

- 1996 Measuring Museum Based Learning: Experimental Studies of the Education of Children in a Museum of Science. Washington: Publications of The American Association of Museums.

MICHIE, Michael

- 1998 "Factors influencing secondary science teachers to organise and conduct field trips." Australian Science Teachers Journal. Vol. 44, issue:4, sf. 43-50.

MORRIS, Ronald Vaughan

- 2000 "Teaching social studies with artifacts". The Social Studies. Vol. 91, No:1, p.32-37.

MOSCA, Giovanni,

- 1982 Okul Anıları (çev.) Adnan Tahir, İstanbul: Örgün Yayınları.

MUSTAFA SAMİ EFENDİ

- 1996 Avrupa Risalesi. Haz. Remzi Demir. Ankara: Gündoğan Yayınları.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin

- 1993 Kurtuluş Savaşı'nda Ankara. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay.

NAMIK KEMAL

- 1962 Renan Müdafanamesi Yay. Fuad Köprülü, Milli Kültür Yayınları.

NICHOL, Jon

- 1996 Tarih Öğretimi. (Yay. Haz.) Mustafa SAFRAN. Ankara: Çağrı Matbaacılık.

O'CONNEL, Peter S.

- 1992 " Decentralizing Interpretation: Developing Museum Education Materials with and for Schools." in Patterns in Practice: Selections from the Journal of Museum Education. Washington, D.C: Museum Education Roundtable, pp.251-261.

OLGAÇ, A. Fuat

- 1965 İnceleme Gezileri. Ankara: Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu Yayınları.

OLOFSSON, Ulla Keding

- 1979 Museums and Children. Paris: Unesco,

ONUR, Bekir

- 1992 " Yaşayan Müze, Müzeyi Yaşamak..." Kültür, sayı:95, sf. 14-19.

- 2000 " Müze Ortamında Çocukla İletişim" Kültür ve İletişim, 3/1.

ORTAYLI, İlber

- 1985 "Tanzimatta Vilayetlerde Eski Eser Taraması", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi. İstanbul: İletişim Yayınları. sf. 1599-1600.

ÖKMEN, A. Zeki

- 1971 " Safvet Paşa" Hayat Tarih Mecmuası. Sayı: 5, sf. 58-61.

ÖNDER, Mehmet

- 1970 Atatürk Evleri-Atatürk Müzeleri. Ankara: T.T.K. Basımevi.

- 1975 Atatürk'ün Yurt Gezileri. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

- 1984 " Etnoğrafya Müzelerine Doğru" Türk Folkloru, Mayıs, sayı: 58, sf.3.

- 1992 Türkiye Müzeleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖNER, Sema

- 1993 "Dolmabahçe Sarayı Resim Koleksiyonu'ndaki Yapıtlarıyla Halife Abdülmecid Efendi" Osman Hamdi Bey ve Dönemi. (yay.haz.) Zeynep Rona. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, sf. 83-92.

ÖTÜKEN, S. Yıldız ve diğerleri

- 1986 Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler. C. IV, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

ÖYMEN, Edip E.

- 1997 " Üretken müze, yaşayan müzedir." Milliyet, 22 Eylül.

- 1998 " 9000 yıllık Çatalhöyük 40 Yaşında". Milliyet, 26 Ağustos, sf.18.

- 1998 "Sınır Tanımaz Müzeler" Milliyet, 16 Kasım, sf. 22.

ÖZALP, Kazım ve Teoman ÖZALP

- 1992 Atatürk'ten Anılar. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

ÖZENDES, Engin

- 1995 Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğraf. İstanbul: İletişim Yayınları.

- 1998 Abdullah Freres (Osmanlı Sarayının Fotoğrafçıları). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- 1999 "Fotoğraflara Yansıyan Osmanlı Yaşamı". Antik & Dekor sayı:50.

ÖZGÖNENÇ, Fikret

- 1950 Okullarda Sergi ve Müzeler. İstanbul: Ülkü Basımevi.

ÖZGÜÇ, Tahsin

- 1989 "Remzi Oğuz Arık'ı Anlatıyorlar". Remzi Oğuz Arık, haz. H. Rıdvan Çongur. Ankara, sf. 391-395.

PAYKOÇ, Fersun.

- 1991 Tarih Öğretimi. Eskişehir: Açık Öğretim Fak. Yay.

PAKSOY, İsmail Günay

- 1993 "Bazı Belgeler Işığında Osmanlı Devleti'nin Kültür Mirası Politikası Üzerine Düşünceler" Osman Hamdi Bey ve Dönemi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

PEARCE, Susan M.

- 1993 Museums, Objects and Collections: A Cultural Study. Washington: Smithsonian Institution, D.C.

PRENTICE, Richard

- 1994 "Perceptuual Deterrents to Visiting Museums and Other Heritage Attractions" Museum Management and Curatorship, n.13, sf. 264-279.

QUEALEY, Natalie

- 1999 "Hidden Treasures: How to use Huronia Museum for Research Projects and Classroom Activities"
<http://www.nald.ca/CLR/hidden/cover.htm>.

RADO, Şevket

- 1970 Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Sefaretnamesi. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaası.

RATLOFF, Janet

- 1998 "The Science of Museum" Science News, 09.19.1998, vol.154, Issue12, sf.184-186.

REBETEZ, Pierre

- 1969 Bir Müze Nasıl Ziyaret Edilir?: Edinilen Etki ve Bilgilerden, Tarih, Fen ve Sanat v.b. Konuların Öğretiminde Nasıl Yararlanacağı. Ankara: M.E.B. Talim ve Terbiye Dairesi Araştırma ve Değerlendirme Bürosu.

REEVE, John

- 1996 "Making the History Curriculum".Making Histories in Museums, ed Gaynor Kavanagh. London: Leicester University Press.

RENDİ, Gürsel

- 1978 "Lale Devri Yaşamını Belgeleyen Hollandalı Vanmour'un Resimleri Ankara'da Sergileniyor" Milliyet Sanat, Mayıs, sf.18-19

REŞİT GALİP

- 1933 "Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi Niçin Çıkıyor? Türk, Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi, sayı:1, sf. 3.

- 1946 "Türkiye Büyük Millet Meclisinde Bakanlık Bütçesi Görüşülürken" Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve M. Eğ. Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, sf.117-127.

RIVIERE, G. H.

- 1962 Müzelerin Eğitimdeki Rolü Hakkında, Unesco Bölge Semineri, Icom Türkiye Komitesi yayınları, Sayı: 1, İstanbul Matbaası.

ROBERTSHAW, Andrew

- 1997 "A dry shell of the past": Living history and the interpretation of historic houses. History Re-Enactment Workshop. The Association's Journal, vol.2, No:3.

ROSE, Hanna T.

1958 Müzeler ve Öğretmen, Ankara: Maarif Matbaası

RUSSELL, Bob

1999 "Experience-Based Learning Theories" The Informal Learning Review. No:35, Mar-Apr. pp.1-7.

RUSSELL, Terry

1994 "The Enquiring visitor: usable learning theory for museum contexts". Journal of Education in Museums. No:15.

SAFRAN, Mustafa

1993 Orta Öğretim Kurumlarında Tarih Öğretiminin Yapı ve Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma. (Basılmamış Araştırma), Ankara.

SAFRAN, Mustafa ve Bahri ATA

1998 " Okul Dışı Tarih Öğretimi" Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt:18, sayı:1, sf. 87-94.

SAKAOĞLU, Saim

1990 " Açık Hava Müzesi İstiyoruz" Milli Folklor. cilt:1, yıl:2, sayı:7, sf. 32-33.

SANTUR, Alparslan

1997 "Açık Hava Müzelerinin Gelişiminde Norveç Örneği ve Türkiye'de Durum", V. Milletlerarası Türk Halk kültürü Kongresi Genel Konular Seksiyon Bildirileri, T.C. Kültür Bakanlığı, 193-206.

SÂTI EI

Husri,

1910 Müzeler Hakkında Layihalar 25 Mayıs, sf.32-45.
(H.1326)

SCHELL, Suzanne B.

1985 "On Interpretation and Historic Sites". The Journal of Museum Education. vol. 10, no:3, sf. 6-10.

SEÇKİN, Nadide

- 1998 Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım Gelenkleri Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Atatürk Kültür merkezi Başkanlığı Yayınları.

SEIDEL, Stefan ve Kenneth Hudson

- 1999 Müze Eğitimi ve Kültürel Kimlik. Yay Haz. Bekir ONUR, çev. Bahri ATA, Ankara: Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Yay.

SERT, Gülay

- 1996 Arkeoloji'de Ön Eğitimin yaygınlaştırılması Sorunu Prehistorya Eğitim Programı'nın Temel Eğitim'e Uygulanması(Deneysel Bir Araştırma). İstanbul Üniv. Sosya Bilimler Ens. Prehistorya Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

SEYİRCİ, Musa

- 1985 "Halkbilimci-Müzeci Süleyman Fikri Erten" Türk Folkloru, Mart Sayı: 68, sf. 11-12.

- 1998 Gravür ve Eski Fotoğraflarda Antalya. Kültür ve Sanat, Sayı: 38, sf. 32-37.

SKINNER, Quentin

- 1999 Sanatçının Bir Siyaset Düşünürü Olarak Portresi: Ambrogio Lorenzetti. Çev. Erol ÖZ Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

SLATER, John.

- 1995 Teaching History in the New Europe. London: Cassell s.38-39.

SOYSAL, Mümtaz

- 1997 "Çürütülen Tarih" Hürriyet, 18 Mart.

SÖZEN, Gürol

- 1996 "Bodrum Müzesi'ndeki Soru", Yeni Yüzyıl Gazetesi, 29 Eylül 1996.

STERNBERG, Susan

- 1989 "The Art of Participation" Nancy Berry and Susan Mayer(ed.) Museum Education History,

Theory, and Practice. Reston: The National Art Education Association, sf. 155.

SU, Kamil

- 1965 Osman Hamdi Bey'e Kadar Türk Müzesi. ICOM Türkiye Milli Komitesi Yayınları, İstanbul.

SUINA, Joseph H.

- 1992 " Museum Multicultural Education for Young Learners" in Patterns in Practice: Selections from the Journal of Museum Education. Washington, D.C: Museum Education Roundtable, pp.179-184.

SUNGU, İhsan

- 1910 "Ziyaret Üzerine Ders: Silah Müzesi" Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası Ders Numüneleri Sene 1, No: 4 ss. 143-152.

SÜREK, Erdem

- 2000 " Gelibolu'daki 28 hatayı düzeltin." Hürriyet Gazetesi, 16 Temmuz, sf. 20.

ŞAPOLYO, Enver Behnan

- 1936 Müzeler Tarihi, Ankara: Remzi Kitabevi.

TANPINAR, Ahmet Hamdi

- 1996 Yaşadığım Gibi. İstanbul: Dergah Yayınları.

TEMİZER, Raci

1989. "Remzi Oğuz Arık'ı Anlatıyorlar". Remzi Oğuz Arık, haz. H. Rıdvan Çongur. Ankara, sf. 403-404.

THOMSON, Barbara S. & Jason J. Diem

- 1994 " Fruit Bats, Cats, and Naked Mole Rats: Lifelong Learning at the Zoo". Eric Digest. pp.1-6.

TOGAN, Zeki Velidî

- 1985 Tarihte Usûl. İstanbul: Enderun Kitabevi.

TOROS, Taha

1981 "Fausto Zonaro". Türkiyemiz sayı:33, sf. 26-28.

TURAL, Mehmet Akif

2000 " Bir Fotoğraf ve 1928 yılı kadın Kıyafetlerine ait Bilgiler" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, cilt XVI, sayı:46, sf. 145-151.

T.C. Kültür Bakanlığı

1938 Ortaokul Programı. İstanbul: Devlet Basımevi.

1993 Antalya Müzesi, Çocuk-Eğitim Dizisi, Boyut Matbaacılık.

T.C. Maarif Vekilliği

1991 II. Maarif Şurası, 15-21 Şubat 1943, İstanbul.

T.C. Maarif Vekaleti

1949 Ortaokul Programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.s

1958 İlkokul Programı. İstanbul:Maarif Basımevi.

T. C. Milli Eğitim Bakanlığı

1943 Tebliğler Dergisi. 13 Eylül, cilt:6, sayı:241, sf. 33.

1945 Tebliğler Dergisi. 17 Eylül, cilt:8, sf. 280-281.

1972 " Öğretmen ve Öğrencilerin Grup Halinde Yurt Dışına Tertip Edeceği Gezilerle İlgili Yönetmelik" Tebliğler Dergisi, Cilt:35, Sayı:1707.

1973 Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

1973 Lise Müfredat Programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- 1983 " İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullar Eğitici alışmalar Yönetmeliğidir". Tebliğler Dergisi, Cilt:46, Sayı:2140.

Türkiye İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları

- 1945 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri -I (1919-1938). İstanbul: Maarif Matbaası.

ULUÇAY, Çağatay

- 1954 "Tarih Derslerinde evre İncelemeleri" Tedrisat Mecmuası. Cilt.III.

- 1958 Tarih Öğretimi: evre İncelemeleri. İstanbul: Öğretmen Cep Kitapları.

UMIKER-SEBEOK, Jean

- 1994 "Behavior in a Museum: A Semio-Cognitive Approach to Museum Consumption Experiences". Signifying Behavior. Vol. 1, No.1.

UYSAL, Ahmet Edip (ev.)

- 1966 "Açık hava Müzelerinin kurulması ve İşletilmesi Hakkında ICOMca tesbit edilen İlkeler", Türk Halk Biliminde ve Halk Edebiyatında Görüşler, Haz. Hayrettin İVGİN, kültür Ajans Yayınları, Ankara. Ss. 268-281.

ÜNLÜ, Özcan

- 1993 " Eski eser yerinde ağır" Türkiye, 11 Eylül, 8.

Vakıflar Genel Müdürlüğü

- 1983 Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler. İlaveli İkinci Baskı. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

VIADERO, Debra

- 1998 Learning from Experience. Education Week. Vol.18, No.2, sf. 26-28.

VOTAW, John F.

- 1996 "The Military Museum as Classroom". Teaching History: A Journal of Methods, v.19,

n.2, pp.65-70.

VURAL, Didem

- 1999 Oryantalist Dönemde Avrupa'dan Türkiye'ye Gelen Yabancı Ressamlar ve Türk Resim Sanatına Etkileri. G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı.

WOLINS, Inez S., Nina Jensen and Robyn Ulzheimer

- 1992 "Children's Memories of Museum Field Trips: A Qualitative Study". Journal of Museum Education. vol.17, Num. 2, pp. 17-27.

YARAT, Ramiz

- 1965 Öğretmen ve Velilere Açıklamalı İlkokul Programı. İstanbul: Okat Yayınevi.

YAVUZOĞLU-ATASOY, Nazan

- 1999 " Çağdaş Eğitimde Müzenin İşlevi" Yeniden Müzeciliği Düşünmek, der. Tomur ATAGÖK. İstanbul: Yıldız Teknik Üniv. Basım Yayın Merkezi, sf. 147-153.

YERASİMOS, Marianna- Ali Özdemir

- 1987 "Bir Batılı Ressamın Gözüyle Kanuni Sultan Süleyman ve Dönemi" Antika Dergisi. Özel Sayı, İstanbul: Antik A.Ş.

YERASİMOS, Stefan

- 1988 "Giovan Maria Angliolello ve İstanbul'un Fethinden Sonraki İlk Tasviri" Tarih ve Toplum Dergisi. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.Ş. Ekim.

YILMAZ, Arzu

- 1996 Müzelerde Çocuk Eğitiminin Müze Koleksiyonları Bağlamında Değerlendirilmesi ve Rahmi M. Koç Müzesi Örneğinde İrdelenmesi. Yıldız Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

YILMAZ, Levent

- 2000 " III. Uluslararası Tarih Kongresi: Tarihçilikle Müzeciliğin Keyifli Buluşması " Toplumsal Tarih, s.73, sf. 44-45.

YURDAYDIN, Hüseyin G.

- 1963 Matrakçı Nasûh, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay.

YÜCEL, Erdem

- 1973 " Yarım Asır İçinde Müzecilik ve Arkeoloji Çalışmaları" Hayat Tarih Mecmuası, Sayı:11, sf. 61-65.

- 1999 Türkiye'de Müzecilik, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

YÜCEL, Hasan Âli

- 1946a " Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Vakit Cetveli, kitap ve Programlar Hakkında " Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve M. Eğ. Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, sf. 281-288.

- 1946b "Bakanlık Bütçesi Görüşülürken" Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve M. Eğ. Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, sf.249-261.

- 1946c "Birinci Maarif Şurasını Açarken" Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve M. Eğ. Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, sf.263-261-276.

- 1946d "İstanbul'daki İncelemeleri Hakkında Gazetecilere Demeç" Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve M. Eğ. Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, sf.292-296.

YÜKSEL, Orhan

- 1966 "Üniversite Kütüphanesindeki Müze" Hayat Tarih Mecmuası. Sayı: 1, sf. 69-71.

ZEDDE, Kathryn

- 1998 "Societies in Conflict: Museums and the Creation of "National Identity". <http://www.maltwood.uvic.ca/tmr/zedde.html>.

ZEREN, Âdil F.

- 1971 "Bursa Müzesi". Hayat Tarih Mecmuası. Sayı:1, sf. 55-58.

XANTHOUDAKI, Maria

- 1998 "Is it always worth the Trip? The contribution of Museum and Gallery Educational Programmes to Classroom Art Education" Cambridge Journal of Education, vol. 28, Issue 2, p.181, 15sf.

Ek-1: İhsan Sungu'nun Silah Müzesi Gezisi Sonrası Bir Ders Örneği

İhsan Sungu'nun Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası'nda(Sene 1, No 4, sf. 143-152) ders numuneleri adı altında yayınlamış olduğu "Silah Müzesi" adlı ders örneği müze sonrası sınıfta yapılabilecek bir derse oldukça güzel bir örnektir. O yüzden buraya alındı. Bu ders örneği okunurken, İhsan Bey'in Dâr-ül-muallîm-i Aliye'ye Musahabat-ı Ahlakîye ve Medeniye Öğretmeni olduğu, tarih öğretmenin İhsan Şerif Saru olduğu unutulmamalıdır. Örnek şöyledir;

SİLAH MÜZESİ

Ö-Dün hep birlikte nereye gitmiştik, oğlum?

T-Efendim, eski silahları görmeye gittik.

Ö-Orada neler gördünüz, bakalım?

T-Efendim, çok çok silahlar gördük.

Ö-Nasıl silahlar gördünüz, oğlum?

T-Efendim, ayrı ayrı tüfekler, çakmaklı tüfekler, oklar, yaylar...

Ö-Daha?

T2-Süngüler, kılıçlar, mızraklar...

Ö-Siz söyleyiniz bakalım daha ne silahlar vardı?

T-Efendim, baltalar, ufak tabancalar, rövelverler, hançerler...

Ö-Peki oğlum, bu silahlar hep kimlerin silahı.

T-Efendim, eskiden muharebelerde bizim dedelerimizin kullandıkları silahlar.

Ö-Orada yalnız bizim eski dedelerimizin kullandığı silahlar mı vardı, oğlum? Başkalarının silahları yok muydu?

T-Vardı efendim. Düşmanların silahı da vardı.

Ö-Ya düşmanların silahı nasıl olmuş da bizim elimizde kalmış biliyor musunuz?

T-Efendim muharebe etmişiz, düşmanları yenmişiz. Onlar kaçmış. Ellerindeki silahlar hep bizim olmuş.

Ö-Aferin oğlum, düşmandan aldığımız bu silahları acaba niçin saklıyoruz?

T-Efendim ibret alalım diye saklamışlar. Biz bu silahlara baktık mı dedelerimiz nasıl çalışmışlar, ilerlemişler, düşmanı nasıl yenmişler, silahlarını nasıl almışlar göreceğiz. Biz de onlar gibi kuvvetli olmağa çalışacağız.

Ö-İşte böyle. Eski adamların yaptıkları şeyleri ibret alalım diye koydukları yerlere ne derler biliyor musunuz?

T-Efendim, "müzehane" derler.

Ö-Aferin oğlum, "müzehane" derler, müze derler, siz yalnız müze diye öğrendiğiniz dün gördüğümüz binadaki şeyler askerlerin işine yarayan şeyler olduğu için o müzeye de ne müzesi derler?

T-Silah müzesi derler.

Ö-Peki oğlum silah müzesinde yalnız tüfek, kılıç, süngüler mi vardı, başka şeyler yok muydu?

T-Vardı, efendim. Birçok bayraklar da vardı.

Ö-O bayraklar kimin bayrağı idi.

T-Efendim bizim bayraklarımız.

Ö-Evet bizim bayraklarımız da vardı. Fakat içlerinde başkalarının da bayrağı yok muydu?

T-Vardı, efendim.

Ö-Kimin bayrağı vardı.

T-Efendim düşmanların da bayrağı vardı.

Ö-O bayrakların düşman bayrağı olduklarını nereden biliyorsunuz?

T-Efendim, bizim bayrağa benzemiyor.

Ö-Neresi benzemiyor, oğlum?

T-Efendim, mavili beyazlı, sarılı, türlü türlü renkleri var. Bizimkisi olsa kırmızı olur, ortasında ayyıldızı olur.

T2-(Diğer bir öğrenci atılarak) Bir de efendim orada bayraklarda istavroz vardı. Ondan belli ki bizim bayrak değil.

Ö-Demek o bayraklar kimin bayrağı imiş?

T-Efendim başkalarının, düşmanların bayrağı imiş.

Ö-O bayrakları da nasıl olmuş da ele geçirmişiz?

T-Efendim onları da silahlar gibi muharebelerde düşmanlardan almışız.

Ö-Peki siz müzede neye dikkat ettiniz oğlum?

T-Efendim bir çok şapkalar gördüm. Kimisinin üzerinde tüyler vardı. Kırmızılı, mavili, beyazlı tuhaf tuhaf şapkalardı.

Ö-Bunlar kimin şapkasıydı, oğlum?

T-Bunlar da düşmanların şapkaları. Muharebelerde esir almışız, şapkaları biz de kalmış.

Ö-Pekala oğlum, siz neye dikkat ettiniz?

T-Efendim, oradaki zırhlar benim hoşuma gitti.

Ö-Zırh nedir, oğlum?

T-Efendim, demirden elbise

Ö-Elbiseyi her vakit giyerler mi imiş oğlum?

T-Hayır efendim, her vakit giyerler mi hiç.

Ö- Niçin giymesinler?

T-Efendim, demirden olduğu için pek ağır olur. Onu her vakit evsatda tışamak zordur.

Ö- Ya bu zırhları ne vakit giyerlermiş?

T- Efendim, muharebeye gittikleri zaman

Ö- Niçin giyerlermiş?

T- Efendim, muharebede düşman kılıç ile hücum etti mi ondan kendilerini korumak için giyerlermiş

Ö- Değil mi ya düşman geldi. Bize kılıç salladı. Üzerimizde zırh varsa kılıç tesir edemez.

T- Etmez.

T2-(Diğer bir öğrenci)- fakat efendim o vakit düşmanda karşısındakinin başına vurur. onu öldürür.

Ö- Evet, oğlum, eğer başında bir şey yoksa dediğiniz doğru. Fakat o da başına bir zırh geçirirse artık kılıç tesir etmez.

T- Etmez efendim, zaten müzede gördük efendim. Başa geçirilen zırhları da gördük .

Ö- Aferin oğlum, o zırhlar nasıldı?

T- Efendim, ucu sivri tas gibi.

Ö- Böyle başa geçirilen zırhlara ne derler? biliyor musunuz? “Miğfer” derler. Demek askerler vücutlarına, başlarına zırh giydiler mi artık onlara düşman kılıcı bir şey yapamaz değil mi? İyi ama vücuduna zırh giyen başına miğfer takan düşmanı öldürmenin hiç çaresi yok mu?

T- Varmış efendim, müzede uzun demir çubuklar gördük. Bu demir çubukların ucunda yine demirden büyük bir topuz var, bu topuzu düşmanın kafasına vururlarmış, düşmanın başı zırhlı da olsa demir topuz onu ezermiş.

Ö- Düşmanın başında zırh var, topuz onu nasıl eziyor?

T- O topuz çok ağır büyük bir şey, bir adam onu güç kaldırıyor, başına gelen zırh o kadar kalın değil, onun için topuz düşmanın başına geldi mi? onu eziyor.

Ö- Aferin, oğlum işte düşmanın başını ezmek için eski askerlerimizin kullandıkları o topuzlara ne derler biliyor musunuz?

T- Evet, efendim, dün müzede söylediniz. O topuzlara “Gürz” derler.

Ö- Peki oğlum, müzede gürzün başka türlüünü de gördünüz mü?

T-Hatırımda kalmadı, efendim.

Ö- Kim biliyor bakalım? (Parmaklar kalkar) siz söyleyiniz.

T-Ben bir gürz gördüm efendim. Onun topuzunun üzerinde çiviler vardı.

Ö- Bu gürz nerede kullanılmış, oğlum.

T-Efendim müzede bir memur anlatıyordu. Bu gürzleri düşman atlarının ayaklarına atarlarmış. O vakit düşman atları koşamaz kalırmış. O sırada bizim askerler gider, düşmanları esir edermiş.

Ö- Siz neye dikkat ettiniz, bakayım?

T- Efendim, ben de bir kaç tane kalkan gördüm.

Ö- Kalkan dediğiniz nasıl şeymiş?

T-Efendim, kalkan tepsi gibi yuvarlaktır.

Ö- Neden yapılmış,

T-Demirden efendim.

Ö- Bunu nerede kullanırlar, oğlum?

T-Kalkanı düşman kılıcına karşı tutarlar. Düşman kılıç salladıkça ona karşı kalkanı tutarlar. Kılıç kalkana gelir, bir şey yapamazlar.

Ö- Kalkanı böyle düşman kılıcına karşı tutmak için hangi ele almalıdır, oğlum?

T-Sağ ele efendim.

Ö- Öyle mi ya?

T-Efendim hatırıma geldi. Kalkan sol ele alınır.

Ö- Ya sağ elde ne durur.

T-Kılıç.

Ö- Demek sağ elde düşmana karşı kılıç sallanırken sol el ile de düşman kılıcına karşı kalkan tutulur değil mi?

T-Evet, efendim.

Ö-Müzedede yalnız insan zırhları mı gördünüz? Hayvanlar için zırhlar gördünüz mü?

T-Gördüm, efendim. Bilmem hangi paşanın atının zırhını da gösterdiler, efendim.

Ö- Demek ata da zırh giydirebilirler efendim.

T-Evet efendim. Ata silah deymesin diye zırh giydirebilirler.

Ö- Ata silah deyse ne olur?

T-At, vurulur, telef olur üstündeki de yere düşer.

Ö- O vakit düşman süvarisi gelir ne yapar?

T-Düşen askeri öldürür.

Ö- Daha.

T-Efendim, öldürmese bile esir alır.

Ö- Demek atın muharebede çok faydası var öyle mi?

T-Elbette, efendim. Üzerine süvariler biner, muharebe ederler. At olmazsa yayan gideceklerdi.

T2-(Diğer bir öğrenci)- Hem efendim at sadık bir hayvandır. Geçen gün anlatmadınız mı ? At sahibi muharebede vurulursa bile onun yanından ayrılmazmış. Efendisinin başı ucunda dururmuş.

Ö- Oğlum, siz müzede neye dikkat ettiniz?

T -Efendim, duvarda bir yeşil örtü asılmış idi. O hoşuma gitti.

Ö - Yeşil örtünün üzerinde ne vardı oğlum.

T -Efendim, üzerinde yazı vardı. Altın yazdızla yazı yazmışlar.

Ö -Peki oğlum, size müzede anlatmıştım. Vaktiyle dedelerimiz o örtüyü nerede kullanırlarmış bakalım.

T -O örtüyü muharebede şehit olanların üstüne sürerlermiş.

Ö- Demek örtüyü görünce neyi hatırlarsınız?

T -Eski dedelerimizin vatan için şehit oldukları hatırmıza gelir.

Ö - Demek dedelerimiz şimdi üzerinde doğup büyüdüğümüz bu toprağı elde etmek için çok çalıştılar öyle mi?

T-Elbette efendim. Bakınız çoğu hep vatan için muharebeye gitmiş oradan şehit olmuş.

Ö -Onlar şehit olmuş, fakat iyilikleri unutulur mu?

T -Hiç unutulur mu efendim. Bu vatani bize onlar yadigar bırakmışlar.

Ö -O halde biz de onların bıraktıkları yadigarı ne yapmalıyız?

T -Düşmana vermemeliyiz. İlerlemeye çalışmalıyız.

Ö -Aferin oğlum. Siz ne gördünüz bakalım?

T -Efendim, benim de en çok hoşuma giden Tiryaki Hasan Paşanın çakısı.

Ö- Ya öyle mi. Bu paşa kim oğlum?

T -Efendim, geçen gün hikayesini anlattığınız Tiryaki Hasan Paşa .

Ö - O hikaye hatırlınızda mı bakayım. Bize anlatır mısınız?

T-Efendim, Tiryaki Hasan Paşa vaktiyle bir kalenin içinde otururken düşman bu kalenin etrafını almış imiş. Tiryaki Hasan Paşa'nın yanında pek az asker varmış. Barut, fişek pek azmış. Yemek de çok yokmuş. Kaleyi almak için gelen asker ise çok pek çok iyimış. Hem onlar da epeyce top, tüfek de varmış. Fakat Tiryaki Hasan Paşa korkmamış, dayanmış, bir çok hileler düşünmüş. Kalenin içinde bizim askerlerin çokluğuna düşmanı inandırmış. Düşman da bunun üzerine korkmuş, kaçmış. Böylece Tiryaki Hasan Paşa da kaleyi düşman elinden kurtarmış.

Ö- Demek bu, Tiryaki Hasan Paşa'nın vatana çok iyilikleri dokunmuş öyle mi?

T-Elbette efendim. Kaleyi düşmana vermemiş. İşte onun için çakısını da saklamışlar.

Ö - Niçin saklamışlar?

T-Çakıyı saklamışlar ki herkes görsün. Hatırına Tiryaki Hasan Paşa gelsin de ona rahmet okusunlar "Allah rahmet eylesin ne iyi ne vatanını sever adamdı" desinler.

Ö -Siz başka ne gördünüz bakayım?

T -Eski anahtarlar gördüm.

Ö -Bu anahtarlar nasıl anahtarlardı, oğlum?

T-Gümüştten yapılmış koca anahtarlardı. Üzerinde altın da vardı.

Ö- Bunlar nelerin anahtarlarıydı oğlum?

T-Efendim, dün oradaki memur onlara kale anahtarları dedi.

Ö- Evet oğlum. Her evin kapısının bir anahtarı olmaz mı? İşte bazı şehirlerin kaleleri var. O kalelerin kapılarını açmak için de

T-Anahtar lazım.

Ö- Şimdi vaktiyle bizim askerler giderlermiş, muharebe ederlermiş. Muharebede düşmanı püskürtürlermiş. Düşman kaçar, bizim askerler onun memleketini almış. O memlekette bir kale varsa o kalenin anahtarlarını padişaha gönderirlermiş. İşte dün o müzede gördüğünüz anahtarlar hep öyle vaktiyle askerlerimizin düşmandan aldıkları kale kapılarının anahtarlarıdır.

Ö -Siz daha ne gördünüz bakayım.

T -Efendim, müzede yüksek davullar da vardı.

Ö -Evet oğlum, o gördüğünüz davullar Ramazanda sizin mahalle bekçinizin çaldığı davula benziyor mu?

T -Hayır efendim.

Ö -Ne fark var bakayım? Mahalle bekçisinin çaldığı davul nasıldı?

T -Efendim, bizim mahalle bekçisinin çaldığı davulun, iki tarafında da deri vardı.

Ö -Ya dün gördüğünüz davulların .

T-Onların yalnız bir tarafında deri var. Bu davullar tabi ki küpe benzerler. Hem efendim bunlar çok yüksek.

Ö- İşte gördünüz, o davullara "kös" derler. Unutmayınız: Köş. Bu köşleri eskiden ne vakit çalarlardı biliyor musunuz? Muharebelere gittiğimiz zaman düşmanın ne vakit püskürtür bir düşman kalesini alırsak o vakit askerler sevinirler, bu köşleri çalmaya başlarlardı.

Ö -Müzede gördüklerinizden siz neyi hatırlıyorsunuz, oğlum?

T -Efendim ben de büyük bir çan gördüm.

Ö -Çan nedir oğlum?

T - Efendim, büyük zil gibi bir şeydir.

Ö - Neden yapılır oğlum?

T -Efendim, tunçtan yapılır .

Ö- Çanın sesi çıkar mı?

T -Evet efendim. İçerisinde bir topuz var. İpini çektiniz mi ? “dan! dan!” ses verir.

Ö -Bu çanı niçin kullanırlar oğlum?

T -Kiliselerin üzerine korlar. Orada çalarlar. Hıristiyanlar da onu işitir kiliseye giderler.

Ö -Şimdi gördünüz o çan da demek...

T -Bir kilisenin çanı olacak efendim.

Ö -Evet, oğlum. Fakat acaba hangi kilisenin çanı biliyor musun. Hayır değil mi? Öyleyse size anlatayım: Geçen gün size İstanbul'un düşmandan nasıl alındığını anlatmıştık. Demek oluyor ki İstanbul bizim elimize geçmeden evvel kimin elindeydi.

T -Başkalarının elindeydi.

Ö -İşte oğlum, İstanbul başkalarının elindeyken şimdiki Ayasofya Camii kilise imiş. Oraya Hıristiyanlar gidermiş. Sonra Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u onlardan alınca Ayasofya kilisesini camii yapmış. Artık orada İslamlar orada namaz kılmaya başlamış. O vakit artık çana lüzum kalmış mı?

T -Hayır efendim Camide çanın ne lüzumu var?

Ö -Ya namaz vaktini herkese bildirmek için ne yaparlar?

T -Efendim, kolay, müezzin çıkar ezan okur.

Ö -Müezzin nereye çıkar da ezan okur bakayım.

T -Efendim, müezzin minareye çıkar ezanı orada okur.

Ö -Demek camilerin ezan okumak için nesi olur?

T -Minaresi olur.

Ö -Şimdi size bir şey soracağım. Acaba Fatih Sultan Mehmet, İstanbulu almadan İstanbul daha başkalarının elinde iken Ayasofyada minare var mıydı?

T -Vardı, efendim.

Ö -İyi düşününüz, siz söyleyiniz bakayım.

T -O vakit minaresi yoktu. O vakit Ayasofya camii değildi diyorsunuz. Camii olmayınca minaresi nasıl olur?

Ö -Aferin oğlum demek o vakit Ayasofya'nın minaresi yoktu. Yalnız çanı vardı değil mi? Sonra Fatih Sultan Mehmet, o kiliseyi camii yapınca çanı kaldırmış, saklamışlar işte dün müzede de gördüğünüz çan o çandır.

Ö -Sizin hatıranızda ne kaldı bakayım?

T -Uzun bir zincir de gördük.

Ö -Zincir incemişti kalın mıydı?

T -Efendim, kalındı pek kalın. Koca koca halkaları vardı.

Ö - Peki oğlum size müzede anlattım. Bu zinciri nerede kullanmışlarmış.

T-Efendim, geçen gün müdür bey (Sâti Bey'i kastediyor.) anlatmadı mı? Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u almaya geldiği zaman İstanbul'da oturan düşmanlar Sarayburnu'ndan Tophaneye bir zincir germişlerdi. İşte düşmanların gerdikleri o zincir dün müzede gördüğümüz zincirmiş.

Ö -Bu zinciri düşmanlar niçin germişlerdi oğlum?

T -Osmanlı gemileri Haliç'e girmesinler diye germişler.

Ö -Ya zinciri niçin bu kadar uzun ve kalın yapmışlar?

T -Efendim, ince bir şey olsa Osmanlı askeri onu kırar, gemileri kolayca içeri sokarlardı.

Ö -Demek zincir kalın olduğu için kolay kolay kırılmazdı. Zincir öyle durdukça...

T -Bizim gemiler de içeri giremezdi .

Ö -O halde zincirin kırılmaması Fatih Sultan Mehmet'i İstanbul'u almak fikrinden vazgeçirmiş mi?

T -Hayır efendim, vazgeçer mi hiç?

Ö -Ya ne yapmış.

T -Karada kızaklar yapmış, tophaneden tersaneye kadar hep o kızakları yerleştirmiş. Sonra gemilerimizi birer birer karadan o kızakların üzerinden kaydırmış, nihayet denize indirmiş.

Ö -Artık düşmanların gerdiği o zincir bir işe yaramış mı?

T -Hayır efendim. O zinciri bizim gemiler geçemesin diye germişler. Halbuki biz başka çaresini bulduk, yine gemileri içeri soktuk.

Ö -Yalnız ne var? Biz gemilerimizi geçirmek için daha fazla zahmet çekmiş olduk. Eğer zincir kırılı idi...

T -Gemiler daha kolaylıkla girecekti.

Ö -Eğer Fatih Sultan Mehmet o vakit zincirin kırılmadığını görünce "madem ki zincirini kıramıyoruz. Artık gemileri içeri sokamayız. Vazgeçelim" diye idi İstanbul'u alabilir miydik.

T -Hayır efendim alamazdık.

Ö -Ama Fatih böyle mi yaptı?

T -Hayır efendim. Baktı ki zincir kırılmıyor. Düşündü " bu gemileri karadan yürütürüm" dedi. Dediğini de yaptı.

Ö -Nihayet maksadına erdi mi?

T -Erdi efendim. İşte İstanbul'u aldı.

Ö -Demek bir insan bir işe başladı mı?

T -Onu sonuna kadar yapmalı.

Ö -O iş güç geliyor diye yarıda bırakmalı mı?

T -Hayır efendim. Bırakmamalı.

Ö -İşte böyle bir işe başladı mı?

Onu sonuna kadar yapan güç gelir diye hiç bir işi yarıda bırakmayan kimselere ne derler. Biliyor musunuz? "sebatlı" derler. Çocuklarım sebatlı...

Ö -O halde Fatih nasıl bir padişah imiş?

T -Akıllı bir padişah imiş.

Ö -Daha?

T -Sebatlı bir padişah imiş.

Ö -Sebatlı olmak iyi mi?

T -İyi efendim.

Ö -Değil mi ya, eğer insan yapacağı şeyi güç gelir diye yarıda bırakırsa eline bir şey geçer mi?

T -Hayır, efendim.

Ö -Ama o işin zorluğuna bakmayıp da çalıştı mı?

T -Nihayet onu elde eder?

Ö -Evet oğlum, okumak, yazmak ibtidai adama güç gelir değil mi Peki şimdi okumak yazmak güç gelir diye onu yarıda mı bırakmalı?

T -Hayır efendim.

Ö -Ne yapmalı?

T -Çalışmalı.

Ö -Evet sebat etmeli. Çalışmalı. Sebat edilir, çalışılırsa, İbtida güç gelen okuma, yazma...

T -Sonra kolay gelmeye başlar. Nihayet okuma yazmayı öğreniriz.

Ö -Onun için sizde sebat edecek çalışacak mısınız?

T -Evet efendim çalışacağız.

Ö -Aferin oğullarım. Haydi bahçeye çıkalım.

İhsan (Sungu)

EK -2: Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı'nın Ankara'daki Tarih ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Olarak Ortaklaşa Düzenledikleri Seminer Programları

Ek-2.1. 13/17 Eylül 1999 tarihleri arasında Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde açılan 81 Numaralı "Kültür ve Tabiat Varlıklarımızın Korunması Semineri" Programı

TARİH	SAAT	KONUSU	KONUŞMACI
13 Eylül Pzt. 1999	9:00-9:30	Açılış konuşması	İlhan Temizsoy, Müze Müdürü, Ahmet Erdem Şb. M.
	9:30-10:15	Kültür ve Tabiat Varlıklarımız	Ahmet Erdem Şb. M.
	10:15-10:30	Ara	
	10:30-11:30	Müzenin Gezilmesi	Nihal TIRPAN, Arkeolog, Nilüfer GÜNGÖRDÜ, Arkeolog
	11:30-11:45	Ara	
	11:45-13:20	Anadolu Medeniyetleri Slayt Gösterisi	Halil DEMİRDELEN, Arkeolog
14 Eylül Salı 1999	9:30-10:15	Ankara ve çevresinde Yer alan Kültür Varlıkları(Bizans İmp. Dönemine Kadar)	Melek YILDIZTURAN, Arkeolog
	10:15-10:30	Ara	
	10:30-11:30	Ankara'nın Bizans ve Türk-İslam Yapıtları	Sena MUTLU, Araştırmacı
	11:30-11:45	Geziye Gidiş	
	11:45-13:20	Roma Hamamı ve Cumhuriyet Müzesi Gezisi	İzzet İSEN, Araştırmacı-Soner ATEŞOĞULLARI, Arkeolog
15 Eylül Çarşamba 1999	9:30-10:45	Eski Eserlerin Tahribi ve Korunması	İlhan TEMİZSOY, Müze Müdürü
	10:45-11:00	Ara	
	11:00-12:00	Sikkelerin Tanıtımı	Tahsin SAATÇI, Arkeolog
	12:00-12:15	Ara	
	12:15-13:20	Halı ve Kilimlerimiz	Mehmet DEMİR, Sanat Tarihçi
16 Eylül Perşembe 1999	9:00-10:00	Çocuk ve Müze	Ayşe TOKER
	10:00-10:15	Ara	
	10:15-11:30	Müzelerde Eğitim	Prof. Dr. Bekir ONUR ve Müge ARTAR
	11:30-11:45	Ara	
	11:45-13:15	Dünyada ve Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi	İlhan Temizsoy, Müze Müdürü
17 Eylül Cuma 1999	9:00-10:00	Kültür Varlıklarımızın Restorasyonu ve Konservasyonu	Latif ÖZEN, Kimya Müh.
	10:00-10:15	Ara	
	10:15-11:15	2863 Sayılı K.T.V.K. Kanunu ile İlgili Mevzuat	Mehmet Yılmaz, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzesi Md.
	11:15-13:20	Genel Değerlendirme ve Kapanış	

**Ek.2.2. 11-15 Eylül 2000 Arasında Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde
Düzenlenecek 308 Numaralı Kültür Ve Tabiat Varlıklarımızın Korunması Semineri
Programı**

TARİH	SAAT	SÜRE	İŞLENECEK KONULAR	ÖĞRETİM GÖREVLİLERİNİN ADI SOYADI
11.09.2000	09.00-9:30		Açılış konuşmaları	İ. TEMİZSOY A. ERDEM
	09.30-10.15	2	Kültür ve Tabiat Varlıklarımız	A. ERDEM
	10.30-11.30	2	Müzenin Gezilmesi	N. TIRPAN Z. TAŞKIRAN
	11.45-13.20	2	Anadolu Medeniyetleri Slayt Gösterisi	N. SİNAN A. ERDEM
12.09.2000	09.30-10.15	2	Ankara ve çevresinde Yer alan Kültür Varlıkları(Bizans İmp. Dönemine Kadar)	M. YILDIZTURAN A. ERDEM
	10.30-11.30	2	Ankara'nın Bizans ve Türk-İslam Yapıtları	S. MUTLU A. ERDEM
	11.45-13.20	2	Roma Hamamı ve Cumhuriyet Müzesi Gezisi	İ. ESEN S. ATEŞOĞULLARI
13.09.2000	09.30-10.15	2	Eski Eserlerin Tahribi ve Korunması	İ. TEMİZSOY A. ERDEM
	10.30-11.30	2	Sikkelerin Tanıtımı	M. ARSLAN
	11.45-13.20	2	Çocuk ve Müze	A. ERDEM B. KULAÇOĞLU
14.09.2000	09.30-13.20	6	Gordion Müzesi Gezisi	M. METİN Ö. ŞİMŞEK A. ERDEM
15.09.2000	09.30-10.15	2	Kültür Varlıklarımızın Restorasyonu ve Konservasyonu	L. ÖZEN
	10.30-11.30	2	2863 Sayılı K.T.V.K. Kanunu ile İlgili Mevzuat	M. YILMAZ
	11.45-13.20	2	Genel Değerlendirme	Eğitim Yöneticisi Merkez Müdürü Mevcut Eğitim Görevlileri

Ek-3 : ÇALIŞMA KAĞITLARI ÖRNEKLERİ**Buluntu Analizi Çalışma Kağıdı****1. BULUNTUNUN FİZİKSEL NİTELİKLERİ**

Bulutunun yapıldığı materyali betimleyin.

2. BULUNTUNUN ÖZEL NİTELİKLERİ

Buluntu nasıl görünüyor? Biçimi, renk, yapı, hacim, ağırlık, hareketli parçaları, üzerinde yazılı şeyler.

3. BULUNTUNUN KULLANIMI

A. Niçin Yapılmış olabilir? _____

B. Kim yapmış olabilir? _____

C. Nerede kullanılmış olabilir? _____

D. Ne zaman kullanılmış olabilir? _____

4. BULUNTU BİZE NE SÖYLÜYOR?

A. Buluntu yapıldığı teknoloji ve kullanıldığı dönem hakkında ne söylemektedir?

B. Buluntu kendisini yapan ve kullanan insanların hayatı ve zamanları hakkında ne söylemektedir?

C. Bugün benzer bir nesne var mı?

5. BULUNTUNUN SINIFA BİR ÇİZİMİNİ, FOTOĞRAFINI, BENZERİNİ GETİRİNİZ.

Kaynak: Bu çalışma kağıdı Amerikan Ulusal Arşivler ve Kayıtlar Kurumu'nun(NARA) Eğitim Personeli tarafından geliştirilmiştir.

Fotoğraf Analizi Çalışma Kağıdı

1. AŞAMA: Gözlem

A. 2 dakika fotoğrafı inceleyin. Fotoğrafın genel izlenimini edindikten sonra, ayrıntıları inceleyin. Fotoğrafı dört parça olarak düşünün. Her bir bölümü yeni ayrıntıları görmek için tarayın.

B. Fotoğraftaki kişi, nesne ve etkinlikleri aşağıdaki boşluğa yazınız.

KİŞİLER

NESNELER

ETKİNLİKLER

2. AŞAMA : Çıkarım

Yukarıdaki gözleme dayalı olarak, bu fotoğraftan çıkarılabilecek üç şeyi listeleyin.

3. AŞAMA: Sorular

A. Bu fotoğraf, zihninde hangi soruların oluşmasına yol açtı?

B. Bu soruların, cevaplarını nereden bulabilirsin?

Kaynak: Bu çalışma kağıdı Amerikan Ulusal Arşivler ve Kayıtlar Kurumu'nun(NARA) Eğitim Personeli tarafından geliştirilmiştir.

Ek-4: Türkiye'de Bazı Müzelerdeki Tarih Konulu Temsilî Resimlere İlişkin Liste

ESERİN ADI	RESSAMI	YILI	KONUSU	TABLONUN BULUNDUĞU MÜZE
Hafız Hakkı Paşa	Adelier Phobus-O. Kürkçüyan	1914	Portre	İstanbul Askeri Müze
Yaralı Asker	Ali Cernal	1917	Savaşta yaralanan bir askeri göstermektedir.	İstanbul Askeri Müze
Milli Mücadeleden	Ali Karsan-Ivon Karsan	1987	Milli Mücadelede Atatürk'ü konu edinmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Borazancı	Ali Sami Boyar	Belli değil	Çanakkale savaşındaki bir borazancıya konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Turgut Resi	Ali Sami Boyar	1914	Portre	İstanbul Askeri Müze
Atatürk Anafartalarda	Altan Enson	Belli değil	Atatürk ve kurmayları gösteren bir portredir.	İstanbul Askeri Müze
Atatürk Milli Mücadelede	Arif Bedii	1933	Milli Mücadelede Atatürk ve süvarileri göstermektedir.	İstanbul Askeri Müze
Enver Paşa	A. Fischer	1917	Portre	İstanbul Askeri Müze
Plevne'den Dönen Yaralılar	Bedri	1901	Plevne'den dönen yaralıları konu edinmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Şıpka Muharebesi	Cevat	1911	1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı	İstanbul Askeri Müze
Enver Paşa	D'Afers Kraus	1934	Portre	İstanbul Askeri Müze

Er	Fausto Zonaro	Belli değil	Süngü hücumuna hazırlanan bir erin portresi konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Dolmabahçe Rihtımında Kaiser Wilhelm	Fausto Zonaro	1898		T. Ü. Y. Dolmabahçe Sarayı
Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsünden Geçişi	Fausto Zonaro	1901		Dolmabahçe Sarayı
Fatih Sultan Mehmed Portresi	Fausto Zonaro	1907		Topkapı Sarayı Müzesi
Atatürk Maraşel Üniformasıyla	Foto Ferit İbrahim	Belli değil	Portre	İstanbul Askeri Müze
Piamonte Savaşı	Franz Adams	1857	Piamonte Kralı Victor Emanuel'in Avusturya'nın elindeki İtalyan topraklarını almak için savaş yapmasını konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Mareşal Fevzi Çakmak	Foto Ferit İbrahim	Belli değil	Portre	İstanbul Askeri Müze
Kırım Savaşında Üçlü İttifak	Grand Champ	1855	Her ülkeden birer asker konu edinilmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Sultan III. Selim	G. Yazmacıyan	Belli değil	III. Selim'i tantında oturuken gösteren bir porterdir.	İstanbul Askeri Müze
Rauf Paşa	H. Soiliolis	Belli değil	Portre	İstanbul Askeri Müze
Yavuz Sultan Selim	Halim	1915	Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferini konu edinmektedir.	İstanbul Askeri Müze

Osmanlıların Rumeliyi Geçişleri	Hasan	1897	1353 Osmanlı askerlerinin üzerine Rumeli'ye geçişlerini konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Fatih Sultan Mehmet	Hasan Rıza	1905	Portre	İstanbul Askeri Müze
I. Viyana Kuşatması	Hasan Rıza	Belli değil	1529' daki I. Viyana kuşatmasını konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Belgrad Meydan Muharebesi	Hasan Rıza	Belli değil	1521 Belgrad kalesi önünü	İstanbul Askeri Müze
Yanıkale muharebesi	Hasan Rıza	Belli değil	1664 Yanıkale'de Köprülü Fazıl Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı orduları ile Avusturya ordularının savaşını konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
İzmir'e Doğru	Hayri Çizel	1933	Kurtulu Şavaşı azmini göstermektedir.	İstanbul Askeri Müze
Müşir Hüseyin Avni Paşa	İbrahim Ethem	1877	Portre	İstanbul Askeri Müze
Çanakkale Deniz Savaş	İsmail Hakkı	1915	Deniz savaşını konu edinmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Preveze Deniz Savaşı	J. Della Tolla	1888	Savaşı konu edinmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Cephane Taşıyan Köylüler	Necat çelik	Belli değil	Kağnı arabasıyla cephan taşıyan köylüleri konu edinmektedir.	İstanbul Askeri Müze

Nene Hatun	Nohol	Belli değil	Erzurum'da kahramanlıklar gösteren Nene Hatun'u portre olarak konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Müşir Gazi Ahmet Paşa	O. Kürkçüyan	1910	Portre	İstanbul Askeri Müze
Resneli Niyazi Bey	Sabah/İstanbul	Belli değildir.	Portre	İstanbul Askeri Müze
Hücum Kalkış	Sami Yetik	1916	Çanakkale savaşında hücum kalkmış iki asker konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
İstiklal Harbinde Türk Askerleri	Sami Yetik	1924	Kurtuluş Savaşında askerlerin hücum kalkışı	İstanbul Askeri Müze
Yunan Topçularına Baskın	Sami Yetik	1922	Türk askerinin Türk askerlerinin Yunan Topçularına yaptığı baskını konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Doğu Cephesinden Dönüş	Sami Yetik	1920	Doğu cephesinden dönen Osmanlı askerlerini konu etmektedir.	
Türk Kurtuluş Savaşından	Sami Yetik	1924	Kurtuluş savaşında hücum kalkan efeleri konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Kuva-i Milliye	Sami Yetik	1920	Kurtuluş savaşında düşmana karşı savaşan milli kuvvetleri konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Şeyh Şamil	Sermet Muhtar	Belli değil	Portre	İstanbul Askeri Müze

Belgrad Seferinden Dönüş	Sermet Muhtar	1912	Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın Belgrad Seferinden dönüşünde Sırp köylüleriyle yaptığı alışverişi konu etmektedir.	
Elçi Kabul Sahnesi	Sermet Muhtar	1918	Topkapı Sarayında huzura elçi kabul sahnesini konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Keykirat Muharebesi	Sermet Muhtar	1922	Osmanlılar tarafından imha edilen Bulgar ordusunu konu etmektedir.	
Sultan V. Mehmet Reşat	Simon Agopyan	1911	Portre	İstanbul Askeri Müze
Varna Meydan Savaşı	S. Chelebowsky	Belli değil	1444'de Osmanlılar döneminde yapılan Varna Savaşı'nı konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Kanuni Sultan Süleyman	S. Chelebowsky			Dolmabahçe Sarayı
Kağıthane'de Osmanlı Hayatı	S. Chelebowsky	Belli değil.	Kağıthane'de gezinen dinlenen Osmanlı dönemi insanlarını konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin Geçiş Töreni	François Dubois			
Sultan Abdülmecid'in Cuma Namazı İçin Saltanat Kayılarıyla Beylerbeyine Gelişi	Amadeo Preziosi	19. yüzyıl		Topkapı Sarayı Müzesi
III. Ahmet'in Av Partisi	Jan Baptiste Vanmour	1711		

Mekke Kervanı	Stefana Ussi	1873		Dolmabahçe Sarayı
Atilla ve Ordusu	Sururi Taylan	1938	Hun Hakanı Atilla'yı ordusunun önünde göstermektedir.	İstanbul Askeri Müze
Türk-Yunan Savaşından	Şerif Renkgörür	1945	1897 Türk-Yunan savaşında bir topçu bataryasını konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Oltanitze Meydan Muharebesi	Theodore Amon	1854	Savaş esnasında ordu karargahı	İstanbul Askeri Müze
Müşir Rifat Paşa	T. Regnard	Belli değil	Portre	İstanbul Askeri Müze
Süngü Hücumu	Üsküdarlı Cevat	1934	Kurtuluş savaşında süngü hücumu	İstanbul Askeri Müze
Türk Topcuları	Yekta Topsal	1959	Namluya mermi süren askerler	İstanbul Askeri Müze
Ankara Torpidosu	Yüzbaşı Halit	Belli değil	1911'de Beyrut Limanında bombalanan Ankara Torpidosu	İstanbul Askeri Müze
Mustafa Kemal Kocatepe'de	Zekeriya Çelikbilekli	1980	Atatürk Kocatepe'de dolaşırken,	İstanbul Askeri Müze
Silistre Meydan Muharebesi	Zinye	1854	Silistrede Arap tabya'ya yapılan Rus hücumunu konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Arzuhalci	Ziyaeddin Ahmed	1898	Müşterisi için arzuhal yazan yaşlı bir arzuhalci (Meslekler kategorisinde)	İstanbul Askeri Müze
Türk Süvarisi	Ali Cemal	1917	Bir Türk süvarisini konu etmektedir.	İstanbul Devlet Resim Heykel Müzesi
Biraz Su	Ali Cemal	1933		İstanbul Askeri Müze

Yunan Topçularına Baskın	Sami Yetik	1922	Yunan topçularına baskın anını temsil etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Topçular	Sami Yetik	1928	Türk topçularını göstermektedir.	Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi
Franchet d'Esperey'in Askeri Törenle İstanbul'a Girişi	Ruhi Arel	1931	Franchet d'Esperey'in Askeri törenle İstanbul'a girişini konu etmektedir.	Şişli İnkılap Müzesi
Borazancı	A. Sami Boyar	Belli değil	Bir borazancı konu etmektedir.	İstanbul Askeri Müze
Türk Topçular	İbrahim Çallı	1917		İstanbul Devlet Resim Heykel Müzesi
Yaralı Asker	İbrahim Çallı	Belli değil		Ankara Milli Kütüphane
İstiklal Harbinde Vatan Müdafasına Koşan Zeybekler	İbrahim Çallı	Belli değil	Zeybeklerini konu etmektedir.	Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi
Atatürk Heykeli	Feyhaman Duran	Belli değil		Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi
Kurtuluş Savaşında Akgün	Avni Lifij	1922		Milli Kütüphane
İzmir'e Doğru	Hayri Çizel	1933		İstanbul Askeri Müzesi
Mekkare Erleri	Zeki Kocamemi	1935		İstanbul Heykel Müzesi
Yurtta Sulh, Cihanda Sulh	Cevat Dereli	Belli değil		Belli değil
Büyük Millet Meclisi'nin Açılışı	Refik Epikman	1940	T.B.M.M'nin açılışını konu etmektedir.	Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi
Büyük Millet Meclisinin Açılışı(detay)	Refik Epikman		T.B.M.M'nin açılışını konu etmektedir.	

Atatürk ve Dumlupınar Savaşı	Şefik Bursalı	Belli değil		Belli değil
Atatürk'ün Ankara'da karşılanması	Saip Tuna	1933	Atatürk'ün Ankara'da karşılanışını konu etmektedir.	T.B.M.M. Müzesi
Atatürk Milli Mücadele'de	Arif Bedii Kaptan	1933		İstanbul Askeri Müzesi
Türk halkının Atatürk'e Arz-ı Şükranı ve detayları	Turgut Zaim	1933		İstanbul Devlet Resim Heykel Müzesi
Koşulu Topçular	Mehmet Yücetürk	1946		T.B.M.M.
Trikupis'in Gözyaşları ve Trikupis'in Esir Oluşu	Mehmet Yücetürk	1981	Trikupis'in esir alınmasını konu etmektedir.	Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi (deposunda)
Büyük Zafer, 30 Ağustos 1922	Şükrü Erdiren	1981		Kültür Bakanlığında olabilir.
Dededen Toruna Atatürk Türküleri	Nuri İyem	1987		Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi
Kazım Karabekir	Sanatçısı belli değil.		Portre	
Vittori Pisani	Kurtuluş Savaşında Taarruz			
Vittori Pisani	İzmir'in Kurtuluşu			
Arthur Kampf	Gazi Kemal Atatürk		Portre	

Ek 5.1. Anketin Uygulandığı İlköğretim Okullarının Listesi

NO	İLÇESİ	İLKÖĞRETİM OKULUNUN ADI
1	SINCAN	YAVUZ SULTAN SELİM İLKÖĞRETİM OKULU
2		ATIF BENDEROĞLU İLKÖĞRETİM OKULU
3		ULUBATLI HASAN İLKÖĞRETİM OKULU
4		ATATÜRK İLKÖĞRETİM OKULU
5		100. YIL İLKÖĞRETİM OKULU
6		FEVZİ ÇAKMAK İLKÖĞRETİM OKULU
7		TAYLAN İLKÖĞRETİM OKULU
8	ETİMESGUT	İSTİKLAL İLKÖĞRETİM OKULU
9		DUMLUPINAR İLKÖĞRETİM OKULU
10		HAFİZE ÖZAL İLKÖĞRETİM OKULU
11		AĞA CEYLAN İLKÖĞRETİM OKULU
12	ALTINDAĞ	TANDOĞAN İLKÖĞRETİM OKULU
13	ÇANKAYA	SARAR İLKÖĞRETİM OKULU
14		GAZİ İLKÖĞRETİM VAKFI OKULU
15		HAMDULLAH SUPHI İLKÖĞRETİM OKULU
16		KURTULUŞ İLKÖĞRETİM OKULU
17		BAHÇELİEVLER İLKÖĞRETİM OKULU
18		İNCEŞU İLKÖĞRETİM OKULU
19		MİTHATPAŞA İLKÖĞRETİM OKULU
20		PAKOĞLU İLKÖĞRETİM OKULU
21		ULUBATLI HASAN İLKÖĞRETİM OKULU
22	KEÇİÖREN	YALÇIN ESKİYAPAN İLKÖĞRETİM OKULU
23		ETLİK İLKÖĞRETİM OKULU
24		FEVZİ ÇAKMAK İLKÖĞRETİM OKULU
25		KAMİL OCAK İLKÖĞRETİM OKULU
26		TOYGAR BÖREKÇİ İLKÖĞRETİM OKULU
27		MECİDİYE İLKÖĞRETİM OKULU
28		BAĞLUM İLKÖĞRETİM OKULU
29		İPEKYOLU İLKÖĞRETİM OKULU
30		ATAPARK İLKÖĞRETİM OKULU
31		İBN-İ HALDUN İLKÖĞRETİM OKULU
32		AŞIK VEYSEL İLKÖĞRETİM OKULU
33	MAMAK	KÖSTENCE İLKÖĞRETİM OKULU
34	ABİDİNPAŞA	29 EKİM İLKÖĞRETİM OKULU
35	MAMAK	AÇIKALIN İLKÖĞRETİM OKULU
36	KAYAŞ	NEDİM İNAL İLKÖĞRETİM OKULU
37		METEHAN İLKÖĞRETİM OKULU
38		YENİ MUTLU İLKÖĞRETİM OKULU
39		ORTATEPE İLKÖĞRETİM OKULU
40	YENİMAHALLE	ATATÜRK İLKÖĞRETİM OKULU
41		EMNİYETÇİLER İLKÖĞRETİM OKULU
42		YEŞİLEVLER İLKÖĞRETİM OKULU
43		DEMETEVLER İLKÖĞRETİM OKULU
44		KÜRŞAT BEY İLKÖĞRETİM OKULU
45		İSTİKLAL İLKÖĞRETİM OKULU
46		MÜJGAN KARAÇALI İLKÖĞRETİM OKULU
47	GÖLBAŞI	TEK İLKÖĞRETİM OKULU

Ek-5.2.Anketin Uygulandığı Liselerin Listesi

NO	İLÇESİ	LİSENİN ADI
1	SİNCAN	YENİKENT LİSESİ
2	ETİMESGUT	MEHMETÇİK LİSESİ
3	KEÇİÖREN	ETLİK LİSESİ
4		ETLİK ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ
5		ETLİK ANADOLU LİSESİ
6		HATİCE HİKMET OĞULTÜRK KIZ MESLEK LİSESİ
7		HATİCE HİKMET OĞULTÜRK KIZ MESLEK LİSESİ
8		İNCİRLİ LİSESİ
9		KAMİL OCAK LİSESİ
10		KEÇİÖREN ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ
11		KANUNİ LİSESİ
12		FATİH SULTAN MEHMET LİSESİ
13		KEÇİÖREN LİSESİ
14		YAMAN TÜRK TİC. MES. LİSESİ
15	ALTINDAĞ	YEŞİLÖZ LİSESİ
16		ATATÜRK TEKNİK VE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ
17		AKYURT SAĞLIK MESLEK LİSESİ
18	YENİMAHALLE	YENİMAHALLE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ
19		TEVFİK RÜŞTÜ İLERİ İMAM HATİP LİSESİ
20		BATIKENT LİSESİ
21		YAHYA KEMAL BEYATLI LİSESİ
22		GAZİ LİSESİ
23		MEHMET AKİF ERSOY LİSESİ
24		DEMETEVLER İMAM HATİP LİSESİ
25		RÜŞTÜ UZEL KİMYA MESLEK LİSESİ
26		GAZİ ÇİFTLİĞİ LİSESİ
27		DEMETEVLER ALPARSLAN LİSESİ
28		NERMİN, MEHMET ÇEKİÇ ANADOLU LİSESİ
29	MAMAK	ŞEHİT NURİ PAMİR LİSESİ-TÜRKÖZÜ
30	ÇANKAYA	DİKMEN LİSESİ
31		AYRANCI LİSESİ
32		SOKOLLU MEHMET PAŞA LİSESİ
33		KURTULUŞ LİSESİ
34		CUMHURİYET LİSESİ
35		ZÜBEYDE HANIM KIZ MESLEK LİSESİ
36		SÜLEYMAN DEMİREL SAĞLIK MESLEK LİSESİ
37		KURTULUŞ LİSESİ
38		İNCESU LİSESİ
39		ÖZEL SEVGİ LİSESİ
40	GÖLBAŞI	DOKTOR ŞERAFETTİN TOMBULOĞLU LİSESİ
41		GÖLBAŞI ANADOLU LİSESİ
42		GÖLBAŞI SAĞLIK MESLEK LİSESİ

Ek-6: Tarih Öğretmenlerine Uygulanan Araştırmanın Anketi**AÇIKLAMA**

Değerli Meslektaşım,

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim okullarının ikinci kademesinde sosyal bilgiler dersine giren tarih öğretmenlerinin ve ortaöğretimdeki tarih öğretmenlerinin müzede tarih öğretimine ilişkin görüşlerini almaktır. Araştırmanın amacına ulaşması, sizin ankete vereceğiniz samimi cevaplara bağlıdır.

Anket yoluyla elde edebilecek bilgiler sadece “Müzeler ve Tarihî Mekanlarla Tarih Öğretimi” adlı doktora tezinde kullanılacaktır. Anketler, toplu olarak değerlendirileceği için ankete isminizi yazmanıza gerek duyulmamaktadır.

Katkılarınız için teşekkür eder, saygılar sunarım.

Arş. Gör. Bahri ATA
Gazi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Elinizdeki kitapçık 10 sayfadan oluşmaktadır. 30 dakikada cevaplayabileceğiniz düşünülmektedir.

I. BÖLÜM

Bu bölümde size ilişkin kişisel bilgiler sorulmaktadır. Lütfen aşağıdaki seçeneklerde durumunuza uygun olanların yanındaki parantezin içine çarpı(X) işareti koyunuz ya da 1,2,3 olarak numaralandırınız.

1. Cinsiyetiniz

1. () Kadın 2. () Erkek

2. Halen görev yaptığınız okulun statüsü nedir?

1. () İlköğretim 2. () Lise

3. Öğretmenlik Mesleğindeki Kıdeminiz

1. () 1-5 yıl
2. () 6-10 yıl
3. () 11-15 yıl
4. () 16-20 yıl
5. () 21 -25
6. () 26 ve daha üzeri

4. En son Mezun Olduğunuz Okul

- 1.() Yüksek Öğretmen Okulu
2.() Eğitim Enstitüsü
3.() Eğitim Fakültesi
4.() Fen-Edebiyat Fakültesi
5.() Yüksek Lisans
6.() Doktora
7.() Diğer(Lütfen yazınız).....

5. Öğrencilik yıllarınızda hangi eğitim kademesinde gittiğiniz müzeyi daha iyi hatırlamaktasınız?

- 1.() İlköğretim(1-5 sınıflar)
2.() İlköğretim(6-8. sınıflar)
3.() Lise

6. Üniversitede öğrencilik yıllarınızda bir ders kapsamında müzeye gittiniz mi?

1. () Evet 2. () Hayır

7. Eğer cevabınız " evet" ise; bu dersin ismini yazar mısınız?
(.....)

8. Aşağıdaki tarih kaynaklarından sizce **en önemlisini** işaretleyiniz?

- 1.() Ansiklopediler
- 2.() Ders Kitapları
- 3.() Arşiv Vesikaları
- 4.() Müzeler ve Tarihî Eserler
- 5.() Hatıra ve Seyahatname Kitapları

9. Öğretmenliğiniz boyunca kaç defa öğrencileri müzeye götürdünüz?

- 1.() 1-3
- 2.() 4-6
- 3.() 7-10
- 4.() 11 ve üstü
- 5.() Her dönem götürdüm
- 6.() Hiç götürmedim

10. Müze gezilerinde ideal öğrenci sayısı sizce ne olmalıdır?

- 1.() 1-10
- 2.() 11-20
- 3.() 21-30
- 4.() 31-40
- 5.() 41 ve üstü

11. Öğrencilerin, hangi ünite **özellikle** müzeye götürmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?

- () Tarih Öncesi Çağlar
- () Anadolu Medeniyetleri (Frig, Hitit v.b.)
- () Osmanlı İmparatorluğu
- () Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti
- () Türk Sanatı ve Uygarlığı
- () Giyim, İletişim, Ulaşım gibi Üniteler

12. Müzedeki nesneler ya da kalıntılar, aşağıdakilerden hangisine göre teşhir edilirse daha **faydalı olur** görüşünderiniz?

1. () Konu temalarına göre sıralama
- 2.() Tarih programına göre sıralama
- 3.() Çevre tarihine göre sıralama
- 4.() Kronolojik sıralama

13. Müze koleksiyonu arasında, aşağıdakilerden hangilerinin tarih dersini daha **kalıcı** yapacağı görüşünderiniz?

- 1.() Geçmişten kalma taşınabilir kalıntılar (üç boyutlu nesneler)
- 2.() Tarih konulu Minyatürler ve Gravürler
- 3.() Tarihi Fotoğraflar
- 4.() Tarih konulu Yağlıboya Tablolar
- 5.() Tarihi Yapılar(Saray, Çeşme, Han v.b.)

14. Sizce müze gezisi boyunca öğrencide gelişecek **en önemli beceri** nedir?

- 1.() Gözlem yapma
- 2.() Sınıflama yapma
- 3.() Sorgulama
- 4.() Yaratıcılık
- 5.() Sorun Çözme
- 6.() Sorumluluk Üstlenme
- 7.() İşbirliği yapma/ grupta çalışma

15. Aşağıda tarih öğretmenlerinin, öğrencilerini müzeye **götürmemelerinin** olası gerekçeleri verilmiştir? Lütfen bu gerekçelere katılma düzeyinizi belirtiniz.

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRENCİLERİ MÜZELERE GÖTÜRMEME GEREKÇELERİ	Hiç Katılmıyorum	Az katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılmıyorum	Çok katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
1. Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması					
2. Müze ücretlerinin yüksek olması					
3.Tarih öğretmenin kendisini müzede ders yapabilecek kadar yeterli <u>hissetmemesi</u>					
4.Tarih öğretmenin vaktinin <u>olmaması</u>					
5.Tarih öğretmenin, öğrencinin sorumluluğunu almak <u>istememesi</u>					
6. Tarih ders programının yeterince yoğun olması					
7. Müzelerin, okula uzak olması					
8. Okul idarecisinin konuya ilişkin olumsuz tutumu					
9.Sınıfların kalabalık olması					
10.Velilerin olumsuz tutumları					
11.Müze idarelerinden izin alma zorluğu					
12. Müzelerin, okul çevresinden uzak olması					
13. Haftalık ders programında gezi için boş zaman <u>olmaması</u>					
14. Tarih öğretmenin öğrencileri kontrol altında tutamayacağı kaygısı.					
15. Öğrencilerin bu tür geziler <u>istememesi</u>					
16. Diğer zümre öğretmenlerinin olumsuz tutumları					
17. Başka varsa lütfen yazınız.....					

16. Aşağıda müzelerin muhtemel işlevleri verilmiştir. Sizce **en önemli işlevinin** ne olması gerektiğini işaretleyiniz.(Lütfen 1,2,3 olarak işaretleyiniz.)

- 1.() Müzelik malzemeyi toplama
- 2.() Müzelik malzemeyi koruma
- 3.() Müzelik malzemeyi turistik amaçlarla sergileme
- 4.() Müzelik malzeme üzerine bilimsel araştırmalar yaptırma
- 5.() Müzelik malzemeyi eğitim amaçlı olarak sunma.

17. Hangi tip müze tarih derslerinde **daha yararlı** olacaktır.? (Lütfen 1, 2, 3 olarak sıralayınız.)

- 1.() Etnografya Müzeleri
- 2.() Sanat Müzeleri
- 3.() Tarihi Şahsiyetlerin Ev Müzeleri
- 4.() Arkeoloji Müzeleri
- 5.() Saray Müzeler(Topkapı ve Dolmabahçe gibi)
- 6.() Eğitim Müzesi
- 7.() İnkılap Müzeleri(Kurtuluş ve Cumhuriyet Müzeleri)
- 8.() Meslek Müzeleri(Posta Müzesi, İtfaiye Müzesi, Veterinerlik Müzesi)
9. () Antik Müze Kentler (Efes, Perge gibi)

18. Sizce müze gezisi hangi düzey için **özellikle** gereklidir.

1. () Yalnızca ilköğretim düzeyinde gereklidir.
2. () Yalnızca ortaöğretim düzeyinde gereklidir.
3. () Yalnızca yükseköğretim düzeyinde gereklidir.
4. () Öğretim sürecinin her aşamasında gereklidir.
5. () Hayat boyu gereklidir.

19. Türkiye'de müzecilerin **çoğunlukla** hangi bölüm mezunu olduğunu düşünüyorsunuz?

- 1.() Klasik Filoloji
- 2.() Sanat Tarihi
- 3.() Arkeoloji
- 4.() Tarih Bölümü
- 5.() Prehistorya
6. () Sümeroloji

20. Müze eğitimi ile ilgili bir hizmet-içi kursa katıldınız mı?

1.() Evet

2. () Hayır

21. Eğer cevabınız " evet" ise; bu kursun adını ve süresini yazar mısınız?.....

22. Bir müzede veya antik kentte öğrencilere rehberlik yapacak kadar kendinizi yeterli hissediyor musunuz?

1.() Evet

2.() Hayır

23. Tarih derslerini işlerken, tarih programını yerel tarih ile uygunlaştırıyor musunuz?

1.() Evet

2. () Hayır

II. BÖLÜM

Aşağıdaki sorular " Müze Eğitime" ilişkin görüş belirlemeye yöneliktir. Lütfen size uygun olanı işaretleyiniz.

MÜZE EĞİTİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER	Hiç Katılmıyorum	Az katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılmıyorum	Çok katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
24. Tarih öğretmenleri müze gezilerini planlamalıdır.					
25. Müze gezileri, tarih derslerini unutulmaz kılacaktır.					
26. Müzede tarih öğretimi hakkında bir şeyler öğrenmek isterim.					
27. Müzede gezi, müze uzmanı tarafından yaptırılmalıdır.					
28 Öğrencilere, müzelere gitmelerini sıklıkla öğütlerim.					
29. Okul çevresindeki tarihî ve turistik yerleri tanıtmak tarih derslerinin hedeflerinden biri olmalıdır?					

30. Müze gezisinde tarih öğretmeni anlatma yerine öğrencilerin fikirlerini dinlemelidir.					
31. Öğrenciler, müze projelerini kendileri tasarlamalıdır.					
32. Tarih derslerinde; öğrencilerin gözlem, düşünme gibi becerilerini geliştirmek çok önemlidir.					
33. Öğrencilere yeri geldikçe müzelere gitmelerini öğütlerim.					
34. Müze gezilerinde sorumluluğu üzerime almak isterim					
35. Bir tarih öğretmeni olarak, müzecilerle dostça ilişkiler kurmak, müzede nasıl eğitim yapılacağını bilmekten daha önemlidir.					
36. Tarih öğretmeni, müze gezisi sırasında öğrencilerin sorularına cevap vermelidir.					
37. Öğrencilere, müzedeki sergiyi anlayabilmeleri için gerekli kavramlar önceden verilmelidir.					
38. Bir tarih öğretmeni olarak müzede kendimi yeterli hissetmekteyim.					
39. Öğrencilerin, aileleri ile müzeye gitmeleri daha yararlı olacağı görüşündeyim.					
40. Öğrencilerde, tarihi eserleri koruma isteği uyandırmak tarih derslerinin hedeflerinden biridir.					
41. Müze etkinliklerinin tek belirleyicisi müze uzmanı olmalıdır.					
42. Müzede tarih öğretme fikri bana çok cazip gelmektedir.					

43. Müze eğitimi, tarih öğrenmeyi kolaylaştıracaktır.					
44. Müze gezilerine ilişkin yasal prosedür oldukça ağırdır.					
45. Müzedeki eğitim programlarında tarih öğretmeni müze uzmanları ile birlikte çalışmalıdır.					
46. Müzedeki etkinliklerden, müze eğitimcisi sorumludur.					
47. Müzelerdeki tarihî eserlerin, öğrencilerin geçmişini kolaylıkla göz önüne getirmelerini sağlar.					
48. Tarih öğretmeni bilgi verici olmak yerine kaynak verici olmalıdır.					
49. Eski eserlerin ve anıtların birer tarihî belge olduğuna öğrencilerin dikkatini çekiyorum.					
50. Müzede öğrencilere müze eğitimcisinin daha çok katkısı olur.					
51. Öğrenciler, müzede görüşlerini söylemede özgür olmalıdır.					
52. Öğrencilerin, sınıfla birlikte müzeye gitmelerinin daha yararlı olacağı görüşündeyim.					
53. Müze koleksiyonları, tarih müfredat programlarını <u>yansıtmamaktadır.</u>					
54. Müzeler, tarihin laboratuvarıdır.					
55. Müze gezisi tarih öğretmenin kontrolünde olmalıdır.					

56. Bir tarih öğretmeni olarak, Türkiye'de öğrencilerin özellikle görülmesinin çok gerekli olduğunu düşündüğünüz üç müze ya da tarihî yerin ismini yazabilir misiniz?

1.....

2.....

3.....

57. Müzede tarih öğretimine ilişkin **önerileriniz** varsa, lütfen yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

58. Bir tarih öğretmeni olarak, müzelerin size ne gibi **hizmetler** vermesini beklemektesiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

59. Müze ya da tarihi mekan gezisi ile ilgili meslektaşlarınızla paylaşabileceğiniz bir hatıranız varsa, yazabilir misiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ANKET BİTMİŞTİR. YARDIMLARINIZ VE ANKETE AYIRDIĞINIZ DEĞERLİ ZAMAN İÇİN TEKRAR TEŞEKKÜR EDERİM.

İkiler-7: İlgili Makamlardan Alınan İzinler

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

ÖM : Kültür.
I : B.08.4.MEM.4.06.00.11.070/3139
NU : Anket

11/10/2000

VALİLİK MAKAMINA
ANKARA

İl: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 04.10.2000 tarih ve 7621 Sayılı yazısı.

Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı öğrencilerinden Bahri ATA, ekte örneği sunulan anketi ilimiz merkez ilçelerine il okullarda uygulayabilmek için ilgi yazı ile izin istemektedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarındaki personelin kılık-kıyafetiyle, okulun tüm kurallarına nak kaydıyla ilgi istek Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, onaylarınızca arz ederim.

Nihat ALKAN
Başmüfettiş
Milli Eğitim Müdürü V.

OLUR
9/10/2000

Haydar KESKİN
Vali a.
Vali Yardımcısı

ANKARA VALİLİĞİ
Keçiören İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM :Kültür-
SAYI :B.08.04.MEM.4.06.05. 01.11.070/15841
KONU :Anket

20 EKİM 2000

OKUL MÜDÜRLÜKLERİNE
KEÇİÖREN

İLGİ :Milli Eğitim Müdürlüğü Kültür Bölümü'nün 12.10.2000 tarih ve 070/3168/18951 sayılı yazısı.

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı öğrencilerinden Bahri ATA'nın okulunuzda anket uygulama isteğinin uygun görüldüğüne hakkındaki 11.10.2000 tarih ve 070/3139 sayılı Valilik Oluru ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve Valilik Oluru gereğince işlem yapılmasını rica ederim.

EKİ:1-1 Valilik Oluru

İsmail KARAYILAN
İlçe Milli Eğitim Müdürü V.

ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM :Kültür-
SAYI :B.08.4.MEM.4.06.00.İL.070/3139
KONU :Anket

11/10/2000

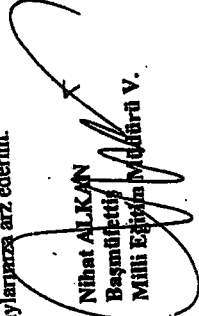
VALİLİK MAKAMINA
ANKARA

İLGİ: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 04.10.2000 tarih ve 7621 Sayılı yazısı.

Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı öğrencilerinden Bahri ATA, ekte örneği sunulan anketi iliniz merkez ilçelerine bağlı okullarda uygulayabilmek için ilgi yazı ile izin istemektedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarındaki personelin kılık-kıyafetiyle, okulum tüm kurallarına uymak kaydıyla ilgi istek Müdürlüğünüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, onaylarınız arz ederim.

Nihat ALKAN
Başmüfettiş
Milli Eğitim Müdürü V.

OLUR
02/10/2000

NOT:Anket örneği ilgili tarafından getirilecektir.

T. C.
Keçiören İlçesi
Eğitim Müdürlüğü
No : 15835

10 EKİM 2000

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Yenimahalle İlçe Milli Eğitim
Müdürlüğü

19 EKİM 2000

LUM : Kultur
TI : B.08.4.MEM.4.06.08. 04.11.070/22952
NU : Anket

ORUL NÜBÖRLÜKLERİNE

Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Tarih Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı
resmîlerinden Bahri ATA'nın ekte sunulan anketi wygolayabilmeseni uygun görü-
lme ilişkin Valilik Makamından alınan onay ilgisizle gönderilmiştir.

Miglierinisi rica odorin.

1:1-Only 2000

4:.. Anket Örneği ilgili tarafından
gönderilmiştir.

H-111 PRODUK
NÜMER 2.
Sube Nüfûsü

Hangi bölüm gün ve sayılı yazısına karşılık olduğunu bildirilmesini rica ederim.

BÖLÜM : Kâhır.
SAYI : B.08.4.MEM.4.06.00.11070/3139
KONU : Anket

VALITIK MAKAMUNA
ANKARA

İlgi: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Modüllüğünün 04.10.2000 tarih ve 7621 Sayılı yazısı.

Səyiti yazısı.

Gəzi Universiteti, Sosial Bilimler Elititistə Təh Eğıtımı Bilim Dalı Doktorə Gəzi Universiteti, Sosial Bilimler Elititistə Təh Eğıtımı Bilim Dalı Doktorə Gəzi Universiteti, Sosial Bilimler Elititistə Təh Eğıtımı Bilim Dalı Doktorə

proqramı öğırenclərindən Bəhri A.T.A., ekte ömgeçli sunulan sənkei ilimiz məktez ilçelerine

bağı okullarda uyğulayabilmek içün ilig yazı ile izın istemekteldir.

.. bəhri bəvəfətivlə okulun tütən kuralınamə

Kamu kurum ve kuruluşlarındaki personelin kılık-kıyafetyle, okulun tüm kurallarına bağlı okunurluca uygundur.

Makamlarimizda da uyğun gür uluqç

Nihat ALKAN
Bağcıbaşı
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
02/10/2000

Haydar KESKİN
Vali a.
Vali Yardımcısı

[illegible]

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Çankaya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM : KÜLTÜR
SAYI : 070/
KONU : Anket.

40417

09 EKİM 2000

OKUL MÜDÜRLÜKLERİNE

Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı öğrencilerinden Bahri ATA'nın anketinin İlimiz Merkez İlçelerine bağlı okullarda uygulayabilmesinin uygun görüldüğüne ilişkin Valilik Oluru aşağıya çıkartılmıştır.

Bilgilerinizi rica ederim.

Nazife TEKİNER
Müdür a.
Şube Müdürü

BÖLÜM : Kültür.
SAYI : B.08.4.MEM.4.06.00.İ.070/3139
KONU : Anket

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

11/10/2000

VALİLİK MAKAMINA
ANKARA

İlgi: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 04.10.2000 tarih ve 7621 Sayılı yazısı.

Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı öğrencilerinden Bahri ATA, ekte örneği sunulan anketi ilimiz merkez ilçelerine bağlı okullarda uygulayabilmek için ilgi yazı ile izin istemektedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarındaki personelin kılık-kiyafetiyle, okulun tüm kurallarına uymak kaydıyla ilgi istek Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınıza da uygun görüldüğü takdirde, onaylarınızı arz ederim.

Nihat ALKAN
Başmüfettiş
Milli Eğitim Müdürü V.

OLUR
09/10/2000

Haydar KEŞKİN
Vali a.
Vali Yardımcısı

ÖZET

Bu doktora tezinin amacı, müze ve tarihi mekanlarla tarih öğretiminin; tarihi, eğitimbilimsel ve psikolojik temellerini irdelemek ve tarih öğretmenlerinin, "müze eğitimi'ne" ilişkin görüşlerini değerlendirmektedir.

Bu tez iki bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde konuya teorik yaklaşılarak, birinci olarak, Türkiye'de tarihçiliğin gelişimine bakılmıştır. Bu bağlamda üniversite tarih lisansı programları incelenmiştir. Daha sonra okul tarih programlarının müze gezilerine ilişkin direktifleri ele alınmıştır. İkinci olarak; müzelerle ve tarihi mekanlarla öğrenme psikolojisi üzerine yapılan çalışmalar aktarılmıştır. Üçüncü olarak, müzelerin ve tarihi mekanların tanımı, türleri ve işlevleri üzerinde durulmuştur. Dördüncü olarak, tarihî sit alanına gezi-gözlem yönteminin etkili kullanılması üzerine teorik bilgiler verilmiştir. Beşinci olarak, somut kanıtlara (nesne, fotoğraf, belgesel ve temsili resimler ve tarihî yapı gibi) dayalı bir tarih öğretiminde nasıl yapılmalıdır? sorusuna cevap aranmıştır. Bu çerçevede ister etnografya, ister sanat ve arkeoloji müzeleri olsun, geçmişe ait somut kanıt içeren her türlü müzeyi ve tarihî mekanı, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde tarih öğretiminde büyük ölçüde kullanabileceğini göstermek ve bu eğitim ortamında nasıl ders yapabileceği, hangi yöntem ve teknikler, uygulanabileceği konusunda literatür çalışmasına dayalı olası etkinlikler verilmiştir.

Tezin II. bölümünde tarih öğretmenlerinin müze eğitime ilişkin görüşleri ortaya çıkarılmıştır. Araştırmanın evreni, Ankara ilinde ilköğretim ve ortaöğretimdeki tarih öğretmenleridir. Araştırmanın örneklemi, Ankara ilinde ilköğretim ve ortaöğretimdeki görevli 204 tarih öğretmeni ile sınırlıdır. Burada 28 soru bağlamında tarih öğretmenlerinin müze eğitime yaklaşımı ortaya çıkarılmıştır. Araştırmaya ilişkin bulgular şöyledir;

1.Tarih öğretmenleri, müze eğitime ilişkin olumlu görüşlere sahiptir.

2.Tarih öğretmenlerinin mezuniyetine, kıdemine çalıştıkları okul öğretim düzeyine göre müze eğitime ilişkin görüşlerinde bazı farklılıklar görünmektedir.

SUMMARY

The aim of this dissertation is to examine the historical, educational and psychological foundations of teaching history with museums and historical places and also to evaluate the view of history teachers upon the museum education.

This Ph. D thesis consists of two chapters. At the first chapter, firstly, the development of historiography in Turkey is taken into account. At this juncture, the curriculum of history department in Turkish universities is investigated in terms of the places of museum education. The directives concerning field trip to museum and historical places in the curriculum of school history is touched. Secondly, certain works upon the learning psychology in Museum and Historical places are evaluated. Thirdly, the descriptions, types and functions of museum and historical places are dwelled upon. Fourthly, the theoretical knowledge, reached after the some kind of applications on the Field Trip method to museum and historical places is transmitted. Fifthly, the question of how to teach history thorough concrete evidence including historical objects, photographs, historical pictures and historical buildings is answered.

At the second chapter, the findings of descriptive research on the view of History teachers upon the Museum Education are given. The sample comprised 204 teachers. A questionnaire was used to gather data. The questionnaire included 59 items related to museum education views. The t- test was performed an certain item to determine if there were significant differences between two group means. The 0.05 level was designed as criterion for significance. The results of this research can be summarized as follows:

1. History teachers have got positive views on the museum education.
2. There are certain differences among the views of history teacher on Museum education in Turkey in terms of their graduation, their lengths of services and the grades they are teaching from 6th to 11th.